

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

4. (114.) évfolyam, 6. szám
Megjelent: 2009. december

Felelős kiadó:
dr. Bendzsel Miklós

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Szerkesztőség:
Magyar Szabadalmi Hivatal
1054 Budapest, Garibaldi u. 2., Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1370, e-mail: iszjsz@hpo.hu
www.mszh.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440.
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon.

Egyes szám ára: 1470 Ft
Egy évre: 8820 Ft

MSZH – Nyomda – 2009.009/6

Felelős vezető:
Dürr János

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
dr. Kiss Zoltán, Kürtös József, Posteinerné Toldi Márta,
dr. Tószegi Zsuzsanna, Ujvári János*

4. (114.) ÉVFOLYAM 6. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

4. (114.) ÉVFOLYAM 6. SZÁM

2009. december

Dr. Gyertyánfy Péter
Tévúton az európai zenei közös jogkezelés

Buzásné Nagy Zsuzsanna
A gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának (SPC) időtartam-meghosszabbítása
gyermekgyógyászati kutatások ösztönzése céljából

Dr. Mikló Katalin
Gyógyszerhatóanyagok prodrugjai és metabolitjai a szabadalmi jog tükrében

Lendvai András
Megjegyzések a magyar Lego-döntésekhez –
harmonizációs problémák a magyar védjegyjogban I. rész

Dr. Süle Ákos
Az egyenlő bánásmód elve a védjegyjogban

Dr. Vida Sándor
A rosszhiszeműség kérdése az Európai Bíróság előtt

Prof. dr. Christoph Ann LL.M.
Termékhamisítás és iparjogvédelem

Végh László
100 éves tagság (1909–2009) Magyarország csatlakozása az ipari tulajdon oltalmára
létrehozott Párizsi Unió Egyezményhez

MAGYAR SZABADALMI HIVATAL

TARTALOM

<i>Dr. Gyertyánfy Péter</i>	Tévúton az európai zenei közös jogkezelés	5
<i>Buzásné Nagy Zsuzsanna</i>	A gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának (SPC) időtartam-meghosszabbítása gyermekgyógyászati kutatások ösztönzése céljából	35
<i>Dr. Mikló Katalin</i>	Gyógyszerhatóanyagok prodrugjai és metabolitjai a szabadalmi jog tükrében	49
<i>Lendvai András</i>	Megjegyzések a magyar Lego-döntésekhez – harmonizációs problémák a magyar védjegyjogban I. rész	63
<i>Dr. Süle Ákos</i>	Az egyenlő bánásmód elve a védjegyjogban	81
<i>Dr. Vida Sándor</i>	A rosszhiszeműség kérdése az Európai Bíróság előtt	88
<i>Prof. dr. Christoph Ann LL.M.</i>	Termékhamisítás és iparjogvédelem	108
<i>Végh László</i>	100 éves tagság (1909–2009) Magyarország csatlakozása az ipari tulajdon oltalmára létrehozott Párizsi Unió Egyezményhez	118
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	131
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		153
Könyv- és folyóiratszemle		175
Summaries		189

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Péter Gyertyánfy</i>	The European collective management of music right – lead astray	5
<i>Zsuzsanna Buzás-Nagy</i>	Paediatric extensions to supplementary protection certificates	35
<i>Dr Katalin Mikló</i>	Patent law issues relating to prodrugs and metabolites of pharmaceutical compounds	49
<i>András Lendvai</i>	Notes on the Hungarian Lego decisions – harmonisation problems in Hungarian trade mark law– Part I	63
<i>Dr Ákos Süle</i>	The principle of equal treatment in trade mark law	81
<i>Dr Sándor Vida</i>	The issue of bad faith before the European Court of Justice	88
<i>Prof. dr Christoph Ann LL.M.</i>	Product counterfeiting and industrial property protection	108
<i>László Végh</i>	100 year membership (1909–2009) Hungary – member of the Union for the Protection of Industrial Property (Paris Convention) since 1909	118
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	131
	Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	153
	Rewiev of books and periodicals	175
	Summaries	189

TÉVÚTON AZ EURÓPAI ZENEI KÖZÖS JOGKEZELÉS

1. Bevezető: a mélyreható változások

1.1. A szerzői jog intézménye 2009-ben 300 éves.¹ Minden gazdaságilag fejlett országban² bizonyította, hogy egyaránt hasznos a társadalomnak és a művészetnek. A szerzői jog mint a befektetéseket is védő keretszabályozás világszerte jelentős tényező a nemzeti össztermék létrehozatalában és a munkaerőpiacon.³ A szerző és főleg az előadóművész társadalmi státusza a XIX. század óta és különösen az elektronikus média uralkodóvá válásával folyamatosan növekszik. A nagyközönséghez korábban soha ennyi mű nem jutott el.⁴

A szerzői jog – a szabad vagy könnyített hozzáférés, a műélvezet belső szabályokkal való lehetővé tételével – a közművelődésnek is elősegítője, nem pedig akadály.⁵ A külföldiek szerzői jogai a Berni Unió Egyezmény (a továbbiakban: BUE) és a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szinte az egész világot átfedő tagsága révén elvileg a világ minden országában ugyanúgy érvényesülnek, mint a helyieké.

* Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület volt főigazgatója. Az itt kifejtettek személyes nézetei, nem feltétlenül egyeznek az Artisjus álláspontjával.

¹ Stuart Anna királynő 1709-es statútuma (Act of Anne C 19) tette először a könyvkiadó kizárólagos ipar-gyakorlási jogait a szerző kizárólagos alanyi jogává is.

² Olyan eltérő politikai és kulturális hagyományú országokban azonban, mint Kína és India, valamint az arab országokban a jogok védelmi szintje és főleg gyakorlati érvényesíthetősége egyelőre alacsonyabb. A korábbi időszak jogi protekcionizmusa az USA-ban a gyakorlatban még mindig érvényesül a külföldiek jogaira nézve (szomszédos jogok és közös jogkezelés sajátosságai, vendéglátó-ipari nyilvános előadási jogok nemzetközi kötelezettségbe ütközően alacsony szintje).

³ *Penyigey Krisztina, Munkácsi Péter*: A szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Magyar Szabadalmi Hivatal, 2005. 2005-ben a primer szerzői jogi ágazatok együttes hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez 3,96% volt Magyarországon, és itt foglalkoztatták a munkavállalók 4,15%-át. Ez nemzetközi összehasonlításban Magyarországot az európai uniós országok élmezőnyébe helyezte.

⁴ A zeneművek játszott, kiadott, használt és ilyenként dokumentált világrepertoárja mintegy 40 millió mű, évente 10%-kal növekszik (www.cisac.org). A magyarországi könyvforgalom évek óta növekszik, összértéke 2008-ban elérte a 67,7 Mrd Ft-ot. A külföldiek részesedése ebben már meghaladja a 30%-ot (www.mkke.hu).

⁵ Egy 2007-es amerikai tanulmány szerint a szabad felhasználás kivételeire épülő ipar termeli az USA GDP egy hatodát: http://www.ccianet.org/artmanager/publish/news/First-Ever_Economic_Study_Calculates_Dollar_Value_of.shtml; lásd továbbá az EU 2001-es Infosoc-irányelvének 21. kivételét vagy például az oktatási intézmények, könyvtárak kedvezményeit a magyar Sztj.-ben [34. § (2), (4), 35. § (4), (5), 38. § (5) bek., 39. §].

Ennek a ma még jól működő rendszernek a lebontása csak egy igen erős gazdasági csoport politikailag támogatott és a közvéleményt⁶ is hatásos marketingeszközökkel megdolgozó érdekérvényesítése eredményeképpen lehetséges, különösen, ha ez találkozik egyes kedvezményezettjei téves érdekelismerésével is. Fenyegető jelek mutatják, hogy ez Európában hamarosan bekövetkezik.

A szerzői jog világrendszere jó gyakorlati működésének – a filmekre és a számítógépi programokra vonatkozó egyenkénti, egyedi joggyakorlás mellett – a közös jogkezelés a legfontosabb része. A zenében, a zeneiparban a szerzői jogosultak számára ez sokkal fontosabb, mint az egyedi jogosítási tényállások. Az európai zenei közös jogkezelés most sorsfordulót él át.

1.2. Már a múlt század hetvenes éveiben megkezdődött annak a jogkezelő rendszernek az eróziója, amely a teljes zenei világrepertoár egy országon belüli egy kézből való jogosításával volt jellemezhető. Az oligopol helyzetben lévő öt-hat nagy nemzetközi hangfelvétel-kiadó néhány nagy nyugat-európai közös jogkezelőt arra késztetett, hogy azok egy-egy hangfelvétel-kiadó egész európai közösségi területre gyártott hangfelvétel-mennyiségét egymaguk jogosítsák. Az importáló országok közös jogkezelői tehát kiestek ebből a jogosítási üzletből még azokban az esetekben is, amikor a nemzeti szerzői jog szempontjából a helyi honoságú leányvállalat lett volna köteles engedélyt kérni/jogdíjat fizetni. Ez a többi közös jogkezelővel fennálló kölcsönös képviseleti szerződések és az ún. BIEM–IFPI-megállapodás (hangfelvételkiadás-jogosítási keretszerződés), valamint az európai versenyjogi szabályok kiterjesztő értelmezésével történt. A hangfelvétel-kiadók azt is elérték, hogy az általuk fizetett jogdíjból visszatérítést vagy mennyiségi rabattot kapjanak. Ezt a jogdíjcsökkentést a zeneműkiadók a mai napig nem tudták teljesen felszámolni.⁷ A jogosítói helyzetért tehát megkezdődött a közös jogkezelők között az egyenlőtlen és a színpalak mögött folyó verseny, még ha csak egy kivételes, pontosan körülhatárolható területen is.

⁶ A 2008-as EU parlamenti választásokon mandátumot szerzett egy svéd párt (és majdnem ilyen sikeres volt egy német párt), amely nevében viseli a szerzői jogok tagadását, és programja is ez: a szellemi tulajdonvédelmi rendszerek megszüntetése. Példa a mögöttes erőkre: a szerzői jogi rendszer lebontását megkezdő ún. Creative Commons (internetes egyoldalú nyilatkozattal a szerző a jogait korlátozza) mozgalom kitalálója, fő propagálója, az amerikai Lessig professzor néhány év ilyen múlt után annak a Google cégnek lett a jogtanácsosa, amely a szolgáltatásaiban a szerzői jogokat széles körben megsérti, figyelmen kívül hagyja (l. Google Book Search).

⁷ A kiadók képviselők megvonásával fenyegetve azt legalább elérték, hogy a „központosító” közös jogkezelők szerződésben vállalják, hogy a gyártói visszafizetések csak a kezelési költségek terhére történnek, és a kezelésköltség-levonást bizonyos szinten tartják (ún. Cannes Agreements). Ez legalább közvetve megnehezíti a rabattok adását. Mindemellett a központosító (nagy nyugat-európai) közös jogkezelők még mindig nem hozzák nyilvánosságra az általuk teljesített gyártói visszafizetések mértékét, mert ez állítólag „üzleti titok”. Cannes-i megállapodásuk újratárgyalása most is folyik.

A zeneműkiadók évtizedünk közepétől kezdve tervezik egy hasonló „központi jogosítás” bevezetését az online zenefelhasználásokra, de most már a saját kezükbe véve az irányítást. A nagy nemzetközi zeneműkiadók (a négy „major”-nek van kiadói szerződése a világrepertoár legalább 70%-ára) meghirdették, hogy Európában a 27-30 (országoként egy) közös jogkezelő helyett elegendő lenne három-négy, egymással a képviseleti jogért versengő ilyen szervezet. Erre irányuló lépéseiket 2006-tól az Európai Bizottság szabályalkotási és eseti döntési politikájától támogatva tették.

A nemzetközi zeneműkiadók többsége ezért 2007–2008-ban az online felhasználás tekintetében központilag visszavonta⁸ a többszörözési (ún. mechanikai) jogok közös jogkezelési képviseleti jogát a közös jogkezelőktől az angolszász országokban kiadott zenei repertoárjára, és azt – külön kialakított, új feltételekkel – egy-egy nyugat-európai közös jogkezelőre bízta, de most már páneurópai területi hatállyal.⁹

1.3. Az európai közös jogkezelők a „major” zeneműkiadók akcióival párhuzamosan 2008 – 2009-ben még egy kényszerbe ütköztek. Az Európai Bizottság 2008-ban versenyjogi döntésében – az online, a műholdas és az egyidejű továbbközvetítés körében – a belső piaci szabad szolgáltatásnyújtás alapelveibe ütközőnek nyilvánította a közös jogkezelés elmúlt száz évben kialakult rendszerét.¹⁰ A döntés rendelkező részének engedve az európai közös jogkezelő társaságok újratárgyalták a három említett felhasználási területre vonatkozó képviseleti szerződéseiket – immár a kölcsönös bizalmatlanság jegyében. Új képviseleti rendszer született, de a 288 új szerződés tartalma a versenyjogi tilalmak miatt egészében nem ismerhető.

A továbbiakban felidézzük, milyen jogi és gazdasági környezetben történik mindez, és megkeressük, hogy az események mélyén milyen okok rejtőznek. Felbecsüljük, hogy milyen rövid távú következményekkel lehet számolni, és hogy mi lehet a végkifejlet, az európai zenei vagyoni jogok sorsa. Ehhez szükséges az eddig jól működő rendszer lényegi vonásainak viszonylag részletes ismertetése is.

⁸ E visszavonások érvényessége, időbeli hatálya országonként és közös jogkezelőként eltérő megítélés alá eshet, egyrészt attól függően, hogy a képviseleti jogokat az illető közös jogkezelő a vállalatközpontról kapta-e, vagy az alkiadó-leányvállalat tagsági megbízásával, és hogy a visszavonás/kilépés alaki, időbeli feltételei mit követelnek meg. Magyarországon I. 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szjt.) 91. § (2) bek. Másrészt kérdéses lehet az online mechanikai/többszörözési jogok és így képviseletük elkülöníthetősége is: részletesen I. 81. láb.

⁹ EMI Kiadó: a német GEMA és az angol PRS-MCPS által alapított CELAS vállalkozás kezeli az említett mechanikai jogokat, valamint azokat a nyilvános előadási jogokat (az online felhasználásokra vonatkozó szerzői jogok másik eleme), amelyeket a GEMA és a PRS páneurópai területi hatállyal megszerzett. L. www.celas.eu. Universal Kiadó: a jogosítás kizárólagosan a francia SACEM-mel közös „DEAL” modellben történik. Warner Kiadó: PEDL néven összefoglalt nem kizárólagos képviseleti szerződését 2009 júniusáig hat közös jogkezelő írta alá. A globális latin-amerikai világrepertoárt a spanyol SGAE, az olasz SIAE és a francia SACEM által létrehozott „Harmonia” jogosítási modellben képviselik: a három közös jogkezelő egymásnak kizárólagos képviseleti megbízást adna – vagy csak egymásnak adna képviseleti megbízást – e három repertoárnak az egész EU-területen való online felhasználására.

¹⁰ Commission Decision C(2008) 3435 final of July 16 2008 (Case COMP/C2/38.698), „CISAC Case”.

2. A zeneszerzői vagyoni jogok eddigi nemzetközi érvényesülése

2.1 A külföldi zenei jogosultak vagyoni jogai a többi európai országban mindeddig a tagállami anyagi szerzői jog alapján és eljárási – köztük a közös jogkezelésre vonatkozó – szabályai szerint érvényesültek. Nemzetközi egyezményes szabály erre csak keretként, a BUE belföldiekkel azonos elbánást előíró elve¹¹ lebontásaként hat. Az anyagi jogban és a közös jogkezelésben még ma sincs egységes, közvetlenül érvényesülő európai uniós szerzői jog.¹²

A külföldi zenei jogosultak jogait a közös jogkezelők nem kizárólagos képviseleti joggal kölcsönös képviseleti szerződések alapján képviselik a saját – lényegében a tagállam területének megfelelő – működési területükön.¹³ Így képesek az adott területre vonatkozóan, egyetlen szerződéssel a zenei világrepertoár egészére felhasználási jogot adni. Az adott területen egy jogosulti kör azonos jogainak képviseletét tényszerű vagy jogi monopóliumként egyetlen közös jogkezelő látja el. Ilyen engedélyt elvileg külföldi felhasználóknak is adhatnak, de ez az internetes zeneszolgáltatás megjelenéséig kivételes volt (például külföldről egy másik ország területére szánt rádiósugárzás esetében). Ezt – minthogy a közös jogkezelő társaságok tagsági köre a gyakorlatban soha nem fogja át az illető ország összes szerzőjét – a képviseleti szerződések mellett a kiterjesztett közös jogkezelés vagy a teljes képviseletet megalkotó törvényi, bírói vélelmek teszik lehetővé.¹⁴

¹¹ Berni Unió Egyezmény, 5. cikk.

¹² A nyolc irányelv csak egyes kérdésekben – közöttük a sugárzott műsorok egyidejű változatlan továbbközvetítése jogára a közös jogkezelés kötelező bevezetésének előírásával – ír elő a tagállami jogot meghatározó szabályokat: a 93/83/EGK-irányelv a műholdas műsorsugárzásról stb. a 9. cikkben definíciót ad a közös jogkezelésről, és megszabja kötelező bevezetését. A „közös jogkezelés” a következő forrásokban tárgya még ennek a szabályozásnak: a 2006/1105/EK-irányelv a bérleti jogról, 4. /3/ és /4/ Cikk a méltányos díjigényre való jogot harmonizálva utal a közös jogkezelésre mint joggyakorlási módszerre. A 2001/29/EK Infosoc-irányelv ösztönzi a „kollektív felhasználási szerződéseket”. A következő jogról szóló 2001/84/EK irányelvben láthatóan a közös jogkezelés e jog érvényesítésének a tényszerű, már most is működő eszköze, amelyre vonatkozóan „átláthatóság és hatékonyság” szükséges (28. preambulumbekzdés). A jogérvényesítésről szóló 2004/48/EK irányelv a közös jogkezelőket olyan szemlélyekként határozza meg, mint amelyek jogosultak védelmező jogi intézkedéseket igényelni [4 c) cikk és 18. preambulumbekzdés].

¹³ Korábban a képviseleti jog az adott területre kizárólagos volt. A kizárólagosság feladása a szerződésekben – az Artisjus esetében az EU-csatlakozáskor, 2004-ben – a tényhelyzetben nem változtatott (külföldről, a belföldi közös jogkezelővel párhuzamosan egy közös jogkezelő sem jogosított felhasználókat): a közös jogkezelés sajátosságai továbbra sem engedik, hogy ugyanazt a repertoárt két vagy több közös jogkezelő „értékesítse” a felhasználóknak egy adott területen.

¹⁴ Sztj. 91. § (1) bek. „Ha a közös jogkezelést végző – a 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett – egyesület valamely felhasználónak engedélyt ad a felhasználásra, illetve a felhasználóval szemben díjigényt érvényesít, a felhasználó jogosult az egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett valamennyi jogosult – e törvény előírása vagy a jogosultak elhatározása alapján közös jogkezelés alá tartozó – azonos műfajú műveinek vagy szomszédos jogi teljesítményeinek felhasználására is, az ezekre a művekre vagy szomszédos jogi teljesítményekre vonatkozó jogdíjak azonos feltételek alapján történő megfizetése mellett.” 92. § (1) bek.: „A 86–89. §-ok alapján nyilvántartásba vett, közös jogkezelést végző egyesületet a közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok gyakorlása és bíróság előtti érvényesítése során a szerzői vagy szomszédos jog jogosultjának kell tekinteni. Nem szükséges más jogosult perben állása ahhoz, hogy a közös jogkezelést végző egyesület az igényét bíróság előtt érvényesítse.”

A működési (kezelési) költségek előzőekből fakadó igen széles körre eloszlása – a jogosulti szolidaritás – lehetővé teszi, hogy az országokénti közös jogkezelők gyakorlatilag az összes felhasználót ellenőrizték, és a legkisebb felhasználás (alacsony jogdíjérték) eseteiben is érvényesítsék a szerzői jogokat. A közös jogkezelés kötelező voltát – ami nemcsak az egyedi igényérvényesítés útját zárja ki, hanem ismét csak azt is jelenti, hogy egy-egy állam területén az összes jogosult jogait, a világrepertoárt csak egyetlen, ott működő közös jogkezelő képviseli – egyes jogokra minden európai állam, másokra egy vagy több állam jogszabálya előírja.¹⁵

A közös jogkezelő számára a könnyű ellenőrizhetőség szerinti válogatást, a csak a gazdaságos joggyakorlásra való szorítkozást a legtöbb európai államban előírt szerződéskötési kötelezettség zárja ki. A kölcsönös képviseleti szerződések a jogdíjak mértékének megállapítását és az egyéb általános szerződési feltételek közzétételét a képviseletre felhatalmazott közös jogkezelő országában érvényes szabályok szerint engedik (az alaki viszonyosság egyezményi elvének szerződéses tükré – ugyanez érvényes a jogdíjak felosztásának minden bel- és külföldi műre egységes szabályára is).

2.2. A helyi felhasználók (például vendéglők, rádiók, lemezkiadók, internetes szolgáltatók) tehát a külföldi művek tekintetében is számíthatnak a díjmegállapítás körében a jogosultak szabadságát korlátozó hazai állami ellenőrzésre és jogorvoslati lehetőségekre. A díj mértéke egységes, akár sikeres világlágerről, akár egy új komolyzenei műről van szó. A felhasználók a világrepertoár bármely művét használhatják, akár előzetes, művenkénti kiválogatás és engedélykérés nélkül is. Ez a megoldás gazdaságos is számukra. Például a televíziók esetében, ahol a működés, szolgáltatás lényege a tartalom, a kép és a szöveg nyilvánosságához közvetítése, s ebben a szerzői jogilag védett rész a túlnyomó, a közös jogkezelőknek (tehát nem csak a zenei szerzőknek fizetett) jogdíj az összes költségvetésnek nem több mint 1-2%-a.¹⁶

¹⁵ A kizárólagos jogok körében: egyidejű, változatlan és csonkítatlan továbbközvetítés – minden állam; nyilvános előadás, nyilvánossághoz közvetítés, rádió- és televíziósugárzás, műholdas sugárzás, vezetékes nyilvánossághoz közvetítés, hangfelvételen rögzítés és terjesztés, bérbeadás és haszonkölcsönzés – egy vagy több állam. A díjigények, például a magáncélú másolás miattiak körében: minden állam. L.: Gyertyánfy Péter: The Legal Status of the Organizations of Collective Management and their Market Position in Europe. In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Bp. 2009, p. 124–142. Az Szjt.-ben: 91. § (2) bek. „Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a közös jogkezelést végző egyesület által végzett jogkezelés szempontjából érintett jogosult az egyesülethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozik művei vagy szomszédos jogi teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen. A jogkezelő szervezet köteles a nyilatkozat szerint eljárni, ha azt több mint három hónappal a naptári év vége előtt, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal teszik meg. A jogosult azonban nem tiltakozhat a felhasználás ilyen módon történő engedélyezése ellen, ha a közös jogkezelést e törvény írja elő [19. § (1) bek., 20. § (7) bek., 21. § (7) bek., 23. § (6) bek., 27. § (1) bek., 28. § (3) bek., 70. § (5) bek., 73. § (3) bek., 77. § (3) bek., 78. § (2) bek.]”

¹⁶ L. a közzétett díjszabásokat: www.artisjus.hu; <http://www.eji.hu/>; www.mahasz.hu; www.filmjus.hu; www.hungart.hu

A nagyközönség számára ez az egyablakos rendszer a világrepertoár egészéhez, az underground kísérletektől a fő áramlatú amerikai popzenén át a kortárs komolyzenéig *azonos feltételekkel* való hozzáférést, válogatási lehetőséget jelent.

2.3. A zenei közös jogkezelésnek a kezdetektől fogva fontos, önálló elemei a zeneműkiadók. A kontinentális jogrendszerekben a zeneműkiadók nem önálló jogosultak a művekben, hanem elvállalt kiadói és promóciós tevékenységükért cserébe a szerző lemond javukra a közös jogkezelőtől neki járó jogdíj egy részéről.

Az amerikai jogrendszerben, ahol a hangfelvétel-előállítói jog is „copyright”, és ahol a szerzői jog teljességében átruházható (ez az Egyesült Királyságban is így van), a zeneműkiadó a hangfelvételre a rögzítési és kiadási „mechanikai jogot” jogátruházási szerződéssel megszerzi a szerzőtől. Ugyanez történik Angliában is. A világrepertoár háromnegyedének kiadói jogait kézben tartó négy úgynevezett major zeneműkiadó ebbe az angolszász szerzői jogi világba tartozik. Ezeket a jogátruházásokat – a zeneműkiadó átruházott szerzői jogalanyi helyzetét – azokban a nemzeti szerzői jogi rendszerekben is el kell ismerni, amelyek a szerzői vagyoni jogok átruházását teljesen tiltják, vagy csak szigorúan meghatározott esetekre engedik (például a német, az osztrák és a magyar jog). A szerzőség kérdésében a származási ország statútuma az irányadó – más kérdés, hogy a jogátruházás joghatásaira, a hasznosítás, a joggyakorlás módjára viszont a szerzői jogi védelmet nyújtó ország jogát kell alkalmazni.¹⁷

A kétféle kiadói minőséget a közös jogkezelésben megint csak a belföldiekkel azonos elbánás – a képviselő közös jogkezelő szabályai szerinti beszedés és felosztás – szabálya egyeztetni össze. Eddig ugyanis az angol és az amerikai zeneműkiadók is a közös jogkezelő társaságon keresztül adtak képviseleti jogot többszörözési (ún. mechanikai) jogdíjaik külföldi beszédésére.

A zeneműkiadói tevékenység gyakorlásának évszázados hagyománya, hogy a kották külföldi terjesztésével, annak előmozdításával külföldi képviselőket, „alkiadókat” bízna meg. A könnyűzenében, ahol a kottakiadás gyakorlatilag megszűnt, az alkiadók fő feladata mára – elvileg – a repertoár játszásának előmozdítása, gyakorlatilag azonban a közös jogkezelő szervezetektől a kiadónak járó nyilvános előadási és mechanikai jogdíjak minél gyorsabb megszerzése. Ezek az alkiadók ugyanis tagként belépnek a működési helyükön lévő közös jogkezelő szervezetbe, így a külföldi közös jogkezelőknek való kifizetést általában néhány hónappal megelőző helyi kifizetésből részesülnek, majd a jogdíjjal „házon belül” elszámolnak. Az alkiadók fenntartásának adóoptimalizálási okai is lehetnek.

A könnyűzenei műveknek általában több (gyakran akár tucatnyi) szerzőjük és több kiadójuk is lehet. Így a többszázezer mű milliós előfordulásának és a jogosultságoknak a nyil-

¹⁷ Boytha György: A szerzői jogok átruházására irányadó jog meghatározásának és alkalmazásának kérdései. In: *Liber amicorum studia P. Gyertyánfy dedicata*, ELTE ÁJK, 2008, p. 101–138. A szerzői jog területiségéről lásd még alább 29. lábj.

vántartása, valamint a jogdíjak elszámolása még a modern számítástechnikával is hatalmas feladat.¹⁸ Ezt még az is nehezíti, hogy az alkiaidói gyakorlat az alkiaadásba kapott repertoár-részekkel (jogokkal) való önálló kereskedéshez is vezetett: a kiadói jogosultak változnak egyazon műben.¹⁹

2.4. A közös jogkezelés európai rendszere eddig megfelelően működött még az országhatárokat természeténél fogva átlépő műholdas műsorsugárzás jogosítása körében is. Ugyanis egyrészt az EU Műholdirányelve²⁰ a szerzői jogi felhasználás helyeként egyetlen tagállamot jelöl ki, másrészt a közös jogkezelők megállapodtak abban, hogy – az irányelv vonatkozó preambulumbekzdését követve – figyelembe veszik a vételi terület jogdíjmértékét, az ottani díjszabásokat is.²¹ A hasonlóan több országra szóló internetfelhasználások nemzetközi jogosítását már nem sikerült megszervezni, mert a közös jogkezelők közötti, erre irányuló megállapodást²² az EU Bizottsága – amiatt, hogy a felhasználót mindig csak az annak székhelye szerinti közös jogkezelő jogosíthatta volna, persze a világrepertoár egészére – versenyjogba ütközőnek minősítette.²³

Az egyedileg nem érvényesíthető jogok külföldről közvetlenül való érvényesítésének, más szóval a külföldről való közös jogkezelésnek a nehézségeit, sőt lehetetlenségét az érintettek már száz évvel ezelőtt²⁴ felismerték. A nyilvános előadás tekintetében ezt az európai bírósági gyakorlat is megerősítette.²⁵ A hatékonyság megkívánja a meghatározott területre az ottani szabályok szerint eljáró helyi képviselőt. Az anyagi jog védelmi szintjének fenntartása, erősítése és a díjszabás megállapítása, érvényesítése tárgyában sokkal erősebb a helyi szerzők szervezetének a külföldiek javára is gyakorolt érdekérvényesítő képessége. A külföldi közös jogkezelők ezért eddig elfogadják a 10-20 százalékos kezelési költségeket és a helyi közös jogkezelő kulturális támogatói szerepét.²⁶ A tagállami jog emellett kötelezően előírhatja a szervezet ottani székhelyét és nyilvántartásba vételét is.

¹⁸ A CISAC integrált számítástechnikai hálózatában, a CIS Net-ben összekapcsolt nemzeti adatbázisok segítik a munkát, egyenként akár többmillió állománnyal.

¹⁹ Az alkiaidói szerződések arról is rendelkeznek, hogy a hatályuk előtti, illetve utáni időszakra melyik szerződő fél kapja meg a közös jogkezelésből származó jogdíjakat.

²⁰ A Tanács 93/83/EGK irányelve.

²¹ Az ún. Sydney-megállapodás szerint a felek kiköthetik, hogy a vételi terület közös jogkezelőjének előzetes engedélye is szükséges a műholdas sugárzó szervezet jogosításához, vagy hogy a díj mértékéről és a jogosítás feltételeiről előzetesen egyeztetni kell.

²² Az ún. Santiago- és Barcelona-megállapodás.

²³ Lásd: Press release IP/04/586, a „Rapid” honlapon (<http://europa.eu/rapid>).

²⁴ Például az osztrák jogosultak még a Monarchián belül is 1906–1907-ben, a francia jogosultak 1936-ban. L. „A zeneszerzők szövetségétől az Artisjus egyesületig 1907–2007”, Artisjus, 2007, p. 23–24. és 116. (Géra E.E.)

²⁵ 395/87 sz. *Ministere Pulic és J. Verney v J.–L. Tournier*, ECR (1989) p. 2521., 110, 241 és 242/88. sz. F. Lucazeau és mások v SACEM, ECR (1989) 2811.

²⁶ Kölcsönösen hozzájárulnak ahhoz, hogy a külföldiek jogdíjaiból levonható legyen legfeljebb 10% szociális és kulturális célokra.

Ez a rendszer áthidalta azokat a különbségeket is, amelyek a két fő jogrendszer típus, az anyagi jogok/szabad felhasználási szabályozások, a képviseletiintézmény- és jogviszony-típusok,²⁷ valamint a felosztási szabályzatok között léteznek.

Ez a jogkezelési hálózat a szerzők, zeneműkiadók számára is sikeres volt, hiszen a bevételek húsz éve állandóan növekednek, és 2007-ben azok összege az egész világot tekintve már elérte a 7 milliárd eurót.²⁸

2.5. A kontinentális zenei nemzetközi közös jogkezelés jellemzői a fentiek alapján a következő pontokban foglalhatók össze:

1. *tényszerű vagy jogi monopólium,*
2. *kiterjesztett vagy törvényi, bírói véelmekkel támogatott képviselet,*
3. *szerződéskötési kötelezettség,*
4. *a világrepertoár használatának engedése a felhasználónak és így a fogyasztónak,*
5. *a díjszabás, a felosztási szabály, a kezelési költség egységes, állandóan ellenőrzött,*
6. *a szerzői és a zeneműkiadói jogokat azonos módon kezelik,*
7. *a jogdíjfelosztás (az azonosítás és kifizetés) minden felhasználásra és műre kiterjed,*
8. *a képviselet csak egy területre szól, külföldről senki sem folytat közös jogkezelést.*

A közös jogkezelés nemzetközi részének jelentősége egyre nő, mert az online és műhol-das zenefelhasználás tovább növekszik, esetleg majd teljesen helyettesíti és magába olvasztja az eddigi hagyományos zenefelhasználásokat. Az országon belüli, így a magyarországi közös jogkezelés szempontjából ezért létkérdés tehát, mennyiben, mely területekre maradnak meg ezek a jellemzők a jövőben is.

²⁷ A kontinentális Európa közös jogkezelői állami felhatalmazással/elismeréssel, tényleges vagy jogi monopóliumokként működő, a szerzők által választott nonprofit képviseleti szervezetek, míg az angolszász közös jogkezelők a jogosultaktól nem kizárólagos felhasználási jogot szerző versenyző vállalkozások. Vö.: *Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai.* In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Bp. 2009, p. 64–92. és Gyertyánfy Péter: i. m. (15).

²⁸ A zeneszerzők és zeneműkiadók nemzetközi szervezetének, a CISAC-nak több mint 220 közös jogkezelő tagtársasága van, mintegy 2,5 millió szerző és zeneműkiadó taggal (L. www.cisac.org). A magyar Artisjus mintegy 5000 tagja és belföldi megbízója, valamint több mint 80 képviselt külföldi közös jogkezelő számára 2008-ban 9,5 Mrd Ft-ot szedett be. (L. www.artisjus.hu). A közös jogkezelő rendszer kedvezményezettjei az előadóművészek és a hangfelvétel-kiadók is, szervezeteiknek, az EJI-nek és a Mahasz-nak együttesen évi 3 milliárd forintot meghaladó jogdíjbevétele van (L. www.EJI.hu, www.mahasz.hu). Mindez azt jelenti, hogy mintegy négyszáz magyar zeneszerzőnek, előadóművésznek, jogutódnak ez az egyik fő vagy egyetlen megélhetési forrása, sok ezernek fontos kiegészítő pénzforrása. A közös jogkezelés anyagi hasznáról szólva beszélhetnénk még a sok száz magyar alkotót, alkotást, rendezvényt támogató jóléti, szociális és kulturális célú közös jogkezelői támogatásokról és a költségvetés számára ezekkel kezeltetett adóbevételekről is.

3. A képviseleti szerződések területi hatályának európai jogi megítélése

3.1. A kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályának európai megítélésében az a belső ellentmondás, ami a szerzői jog egyik lényegi vonása, nevezetesen a területiség²⁹ – a szerzői jogoknak az EU területén is tagállami jellege – és az európai belső piac alapelvei³⁰ között feszül, fokozatosan került felszínre, és csak 2005-től vált drámaivá. A szellemi tulajdonra (szellemi alkotásokra) fennálló kizárólagos jogok gyakorlását illetően általában és külön az egyedi joggyakorlási formára azonban a bírói gyakorlat már 1968-ban,³¹ a szerzői ügyekben 1970-ben³² bevezette a jog fennállása (tisztetben tartása) és a jog gyakorlása közötti különbségtételt, és kimondta, hogy a jog lényegén³³ kívül eső, annak különleges tárgyától elválasztható joggyakorlás akár a kartelltilalomba is beleütközhet. Egy egyedi joggyakorlási, licencszerződési ügyben 1979-ben azt mondta ki a bíróság, hogy nem ütközik a versenyjogba a filmek sugárzását engedélyező azon gyakorlata, hogy ezt az engedélyt egyes országokra korlátozzák.³⁴

3.2. 2008-ig még nem született olyan *európai versenyjogi bírói döntés*, amely ilyen ütközést megállapított volna a közös jogkezelők képviseleti szerződéseinek területi hatályát illetően. Az Európai Bíróság a közös jogkezelés kölcsönös képviseleti szerződéseit 1973-ban első ízben vizsgálva a belga SABAM-ügyben azt állapította meg, hogy a közös jogkezelő szervezet tevékenységének szükségszerű velejárója a Közös Piacon belüli területi megosztás és ezáltal

²⁹ Boytha György: Fragen der Entstehung des Internationalen Urheberrechts. In: Woher kommt das Urheberrecht und wohin geht es? Hrg. R. Dittrich, Manzsche Verl., Wien, 1988, p. 81–182; Boytha György: Iparjogvédelem, szerzői jog. In: Berke, Boytha, Dienes, Ohm, Király, Martonyi: Az Európai Közöség kereskedelmi joga. KJK, 2003, p. 345. Összefoglalva: Az egyes országok szerzői jogi törvényei külföldieknek szerzői jogi védelmet csak nemzetközi egyezmények alapján adnak, és ezek a törvények csak az adott ország területén érvényesek. A Berni Unió Egyezmény (BUE) 5. cikk (1) bekezdése az európai uniós államokban a külföldieknek is ugyanolyan elbánást, jogokat biztosít, mint a saját joghatóság alá tartozóknak. A BUE 5. cikk (2) bekezdése értelmében az egyezmény által biztosított jogok élvezete és gyakorlása független attól, hogy a mű a származásának országában védelem alatt állt-e. A Berni Unióhoz „tartozó országok ... hatáskörébe tartozik, hogy a jogok gyakorlásának feltételeit” – például törvényi vagy kényszerengedélyeket – „megszabják, de a feltételek hatálya szigorúan azokra az országokra korlátozódik, amelyek azokat megszabták” [11bis cikk (2) bekezdés].

³⁰ Az európai szerzői jog területi megosztottsága elvileg ütközhet az EKSZ az áruk és szolgáltatások Unión belüli szabad forgalmát, valamint a verseny szabadságát előíró szabályaival. A 49. cikk értelmében „tilos a közösségen belüli szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó minden korlátozás a tagállamok olyan állampolgárai tekintetében, akik a Közösségnek nem abban a tagállamában letelepedettek ...” A 85. és 86. cikk tartalmazza a versennyel szembeni elvárásokat és a versenykorlátozási tilalmakat.

³¹ 24/67 sz. Parke, Davis et. Co. v Probel és mások, ECR (1968) p. 55.

³² 78/70 sz. Deutsche Grammophon GmbH v Metro-SB-Grossmärkte GmbH, ECR (1971) p. 487.

³³ A szellemi tulajdon lényegéhez tartozik, hogy a jogosult az e kizárólagos jogokra vonatkozó törvények belső korlátai között megtiltsa a jog tárgyának más általi használatát.

³⁴ Coditel I. 62/79 sz. S.A. Compagnie générale pour la diffusion de télévision CODITEL és mások v S.A. Ciné Vog Films és mások ECR (1980), p. 881. A döntés szerint a nyilvánosságához közvetítési jogokat illetően a szerzői jog tisztetben tartásának feltétele (lényege) ez a területi korlátozási szabadság.

a szolgáltatás szabadságának korlátozása.³⁵ A francia SACEM közös jogkezelő – nyilvános előadási és mechanikai (többszörözési) jogokkal kapcsolatos – ügyeiben (1989) a bíróság kimondta, hogy a közös jogkezelők képviseleti szerződésai olyan, szolgáltatás nyújtására irányuló szerződések, amelyek önmagukban nem ütköznek a 81. cikk kartelltilalmaiba.³⁶ Sőt, a kétoldalú képviseleti szerződésekből kiépült szerződéses hálózat sem minősül olyan összehangolt magatartás eredményének, amely magatartás a másik országból érkező engedélykérések megtagadására, területi kizárólagosság megteremtésére irányulna. Csak azért támaszkodik minden közös jogkezelő a másik országban működő közös jogkezelő ellenőrző, behajtó szervezetére, mert egyébként nagyobb és kevésbé hatékony adminisztrációra és következképpen magasabb kezelési költségek alkalmazására lenne szüksége.³⁷

3.3 Az *Európai Parlament* napirendjére a közös jogkezelés önállóan először a 2000-es években, a digitális műformátumok és a széles körű internethasználat összeadódó hatásainak évtizedében került. A Parlament ekkor kifejezésre juttatta elégedetlenségét a zenei közös jogkezelés gyakorlatával, elsősorban a nemzetközi kapcsolatokat illetően. 2004-es jelentése³⁸ úgy vélte, hogy az internetes, digitális műfelhasználások anyagi jogi kérdéseit is szabályozó 2001/29/EK irányelv után a jogkezelés körében is szükség lehet EU-szintű jogszabályra. Ennek okaként – egyebek mellett – a közös jogkezelés nemzeti szabályai közötti nagy eltéréseket és az EK kibővítését is említették.

A jelentés szerint az új jogszabály érintheti a jogkezelés területiségét is, de a Parlament egyúttal leszögezi, hogy „a közös jogkezelők közötti képviseleti szerződéseket a bírói gyakorlat jogszerűnek elismerte, feltéve, hogy azok nem ellentétesek a versenyjog szabályaival”. Külön felhívták a figyelmet arra, hogy „a média növekvő vertikális integrációja a fő veszély a művekhez való hozzáférés és azok terjesztése körében”, valamint hogy a jogok egyszerű, gyors és megbízható megszerzése mindenkinek érdeke, és a versenyjog alkalmazását a joggal való visszaélés eseteire kell korlátozni. Az új szabályozás során a közös jogkezelőket majd „trustee”-ként, vagyonkezelőként kell kezelni, és ezek kulturális szerepét is figyelembe kell venni, éppúgy, mint a tagállamok között a kulturális sokszínűség megőrzését is.

Az Európai Parlament a 2007-es és 2008-as aktusaiban³⁹ a fentiek szerinti rendezési módhoz és elvekhez azután is hű maradt, hogy a Bizottság – amint mindjárt látjuk – 2005-től

³⁵ 127/73 sz. *Belgische Radio en televisie (BRT) v SABAM*, ECR (1974) p. 51. és 313.

³⁶ 395/87 sz. *Ministere Pulic és J. Verney v J.-L. Tournier*, ECR (1989) p. 2521., 110, 241 és 242/88 sz. *F. Lucazeau és mások v SACEM*, ECR [1989] p. 2811.

³⁷ L. (36) lábj.

³⁸ Resolution on a Community framework for collecting societies for author's rights 2002/2274 (INI), adopted on 15th January 2004, 5., 8., 11., 13., 14., 15., 18., 17., 28., 29., 36. és 44. pont.

³⁹ Report on the Commission Recommendation of 18 October 2005 on collective crossborder management of copyright and related rights for legitimate online services, A6-0053/2007 of 3rd March 2007 és Resolution following the oral question B6-6423/2008 – adopted on 24th September 2008 on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online services.

más irányt vett. A Parlament máig fenntartotta, hogy – széles körű előkészítés után – irányelv szükséges,⁴⁰ és a nonprofit jellegű közös jogkezelő szervezetek kapcsolataiban a versenynek csakis az ellenőrzött formája biztosíthatja a jogosultaknak a megfelelő képviseletet és jogérvényesítést. Az online felhasználások nemzetközi jogosításának rendszerét a kölcsönös képviseleti szerződések meglévő rendszerére kell alapozni, ahol „egyablakos” jogosító rendszerben a teljes világrepertoárt kell kínálni, és ahol a jogdíjak csökkenését eredményező versenyt a lehívás országá díjszabásának a kötelező alkalmazása zárhatja ki.

3.4. Az EU Bizottság az első, 1971-es GEMA-ügyben még tényként, minden kifogás nélkül állapította meg, hogy „a közös jogkezelő társaságoknak az a gyakorlatuk, hogy tevékenységüket elhatárolt működési területükre korlátozzák, s hogy egymással kölcsönös képviseleti szerződéseket kössenek, ahhoz vezet, hogy az NSZK-ban honos zenefelhasználók – külföldi zenére is – csak a GEMA-tól kaphatnak felhasználási engedélyt”.⁴¹ A 2004-es, „A szerzői és kapcsolódó jogi jogkezelés a Belső Piacon” című közlemény – amely szintén az Infosoc-irányelv szabályozási tárgyához kapcsolja a közös jogkezelés európai szintű felülvizsgálatának szükségességét, már kritikusan vizsgálja ezt a gyakorlatot.⁴² Ekkor még a Bizottság is a jogszabállyal való beavatkozás mellett érvelt. Javaslati középpontjában inkább a működés átláthatóbbá, hatékonyabbá és ellenőrizhetőbbé tétele állt, és a nemzetközi képviseleti rendszer felülvizsgálatára nem volt javaslata, még kevésbé annak átalakítására.

A Bizottság ugyanakkor már az említett közleményében kifejtette, hogy a SACEM versenyjogi ügyekben elfogadott területi korlátozása csak azokra az esetekre vonatkozhat, amelyekben a felhasználás fizikai ellenőrzése volt szükséges. Hivatkozik továbbá az általa jóváhagyott, a hangfelvétel-előállítók által aláírt, úgynevezett Simulcasting-megállapodásra, amely „bizonyítja, hogy az online környezetben nincsenek területi határok, és ez lehetővé teszi a felhasználóknak, hogy az EGT bármely országában lévő közös jogkezelőtől kérjenek felhasználási engedélyt”. Az engedélyt „attól a közös jogkezelőtől fogják kérni, amelyiknél a legalacsonyabbak a költségek”.⁴³ A megállapodás körében a közös jogkezelőknek az engedély árát egyrészt kezelésköltség-részre, másrészt a védett jog felhasználása díjára kell osztaniuk, és így a verseny közöttük csak az előbbi tekintetében folyik.

⁴⁰ A nagyobb nyugat-európai közös jogkezelők mindeddig ellenezték ezt a megoldást, talán azért is, mert egy nemzetközi szabályozástól féltik a saját (közvetlenül képviselt) tagoknak a közvetve képviselt külföldi jogosultakhoz képest mégiscsak nyújtott előnyöket, kedvezményeket.

⁴¹ A Bizottság 1971. június 2-i döntése.

⁴² Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on „The Management of Copyright and Related rights in the Internal Market” COM(2004)261 final, p. 17., 18. és 19.

⁴³ Case COMP/C2/38014 IFPI Simulcasting Decision of 8 October 2002, OJ L107 of 30.04.2003, p. 58. A hagyományos rádió- vagy televíziósugárzással egyidejű internetes sugárzásszerű nyilvánosságához közvetítésre vonatkozó megállapodásban az aláírók teljes EGT területi hatályú képviseleti jogokat adtak egymásnak a saját repertoárjukra.

A Bizottság 2005-ös, úgynevezett *Online ajánlása* már új módszereket és célokat jelölt ki a nemzetközi zenei közös jogkezelés megváltoztatására.⁴⁴ Az ajánlás kiadása előtt (bár készült egy nyilvánosságra hozott bizottsági belső tanulmány), sem a Parlament bizottságaival, sem a közös jogkezelőkkel nem konzultált. Ezzel az aktussal a Bizottság a demokratikus jogalkotási folyamat végén kialakuló irányelv helyett a jogi kötőerővel nem,⁴⁵ de nem lebecsülendő közvetett hatással⁴⁶ bíró intézkedések, a „soft law” megalkotásának útjára lépett. Az ajánlás szerint arra tekintettel, hogy az online felhasználási környezet eleve több országra szóló, „ilyen jogosítási rendszert kell létrehozni, hogy ezzel a kereskedelmi felhasználók számára növeljék a jogi biztonságot, fejlesszék a jogszerű online szolgáltatásokat, és e szolgáltatásokból növekedjen a jogosultak bevétele.”⁴⁷ A Bizottság kiindulásként az USA-beli jogosítási helyzetet – ahol csak három közös jogkezelőtől kell felhasználási engedélyt kérni a világrepertoár használatához – veti össze az európaival, ahol ahhoz, hogy az engedély az EU összes országára szóljon, 25 különböző közös jogkezelővel kell szerződést kötni. Ezzel egyenlőséget tesz a nyelvi, kulturális és szerzői jogi szempontból egységes USA és a mindhárom szempontból szétagolt EU közé (nem is beszélve arról, hogy a három amerikai közös jogkezelő is a 25 európai közös jogkezelőtől – és még legalább ugyanennyi mástól – szerezte meg a nyilvánossághoz közvetítési jogot).

Amint erre *Faludi* Gábor élesen rávilágít, a „puha joggal” kikényszerítendő rendszert a Bizottság a közös jogkezelés olyan, az amerikai jog megfelelő fogalmára építi, amely elmentés a kontinentális európai közös jogkezeléssel és az arra vonatkozó kötelező nemzeti normákkal (lásd az ajánlás 1.a és 1.d pontját).⁴⁸ A jogosultak – az ajánlás ilyenként egyformán érti, kezeli az európai zeneszerzőt és az USA-beli gazdasági székhelyű „major” zeneműkiadót – ezekre az új, tág értelemben vett jogkezelőkre bízhatnák az egész Európai Unióra kiterjedő területi hatállyal az online jogok kezelését függetlenül attól, hogy hol van a jogkezelő székhelye és a jogosult lakóhelye, illetve székhelye.⁴⁹ A „major” zeneműkiadók az ajánlás nyomán vonták vissza az amerikai zenei repertoár „online mechanikai jogait” a kontinentális európai közös jogkezelőktől.⁵⁰ Ebből következően ezek a (közös) jogkezelők – a Bizottság elképzelése szerint az egész EGT-ben összesen 3-4 „powerful” szervezet – szol-

⁴⁴ Commission Recommendation of 18 October 2005 on collective crossborder management of copyright and related rights for legitimate online services, 2005/737/EC.

⁴⁵ EKSZ 249. cikk (5) bek. Az ajánlás így nem keletkeztet a nemzeti bíróság előtt is érvényesíthető kötelezettségeket és jogokat.

⁴⁶ Az Európai Bíróság figyelembe veszi a közösségi jog értelmezésénél és ez vonatkozik a nemzeti bíróságokra is. Bizonyos morális súlya is van.

⁴⁷ I. m. (44), 8. preambulumbekkezdés.

⁴⁸ *Faludi*: i. m. (27), p. 15. Egyébként az ajánlásban az „online jogok” meghatározása is pontatlan, elnagyolt, és figyelmen kívül hagyja a szerzői jogi jogosítási lehetőségei, gyakorlata szempontjából fontos sajátosságokat. Így például „intangible copies”-ról beszél, és együtt kezeli a másolatkészítést („letöltést”) engedő-eredményező interaktív felhasználásokat a sugárzásszerűekkel.

⁴⁹ I. m. (44), 9. preambulumbekkezdés és 5. c. pont.

⁵⁰ *MyVideo v CELAS*, Landgericht München I, 2009 június 25, 7 O 4139/08, p. 11.

gáltatásuk minőségével és kezelési költségük csökkentésével versenyeznek a jogosultakért. Ez a rendszer elvileg kizárná a felhasználókért díjcsökkentéssel való versenyzést. Az ajánlás 4–15. pontja több kérdésben nemzeti szabályozást javasol a közös jogkezelő és a jogosultak, illetve a felhasználók között fennálló egyéb viszonyokban is.⁵¹

A kulturális szempontokat az ajánlás figyelmen kívül hagyja, jogszabályi hivatkozásai közül kihagyja az EKSZ uniós kulturális feladatokról és hatáskörökről szó 164. cikkét.⁵² Az ajánlás preambulumban és 19 pontjában a „kultúra” szó nem fordul elő.

3.5. Az *EU Bizottság* a zenei közös jogkezelés rendszerének a megváltoztatását más, közvetlenebb eszközökkel is igyekszik kikényszeríteni. Válogatva a közös jogkezelésre jogi monopoli helyzetet megállapító 6-8 tagállam között, 2006-ban egyesek ellen *kötelezettségszegési eljárást* kezdeményezett, majd 2008-ban formálisan is megindított egy ilyen eljárást a magyar kormány ellen.⁵³ Az eljárás kibővíti a céltáblát, mert általában a közös jogkezelésre, és nem csak a zenei szerzői jogkezelésre vonatkozik. A Magyar Köztársaságnak megküldött vélemény szerint az Szjt. 86. § (2) bekezdésének az a szabálya, hogy műtípusonként országosan csak egy egyesület vehető közös jogkezelőként nyilvántartásba, az EKSZ letelepedési és szolgáltatásnyújtási szabadságot garantáló szabályaiba, a 43., illetve a 49. cikkébe ütközik. A vélemény szerint emiatt egy más tagállamban letelepedett közös jogkezelő a tagjai jogait nem tudja Magyarországon közvetlenül kezelni; a magyar jogszabály a jogok gyakorlását a jogosultak, a felhasználók és a fogyasztók szempontjából is aránytalanul korlátozza.⁵⁴ A magyar kormány elutasította és cáfolta a Bizottság véleményét.

3.6. Az Online ajánlás által előkészített talajon a *Bizottság* 2008-ban – támadási frontját az online mellett a műholdas sugárzási és egyidejű továbbközvetítési felhasználásokra is kiszélesítve – egyedi versenyjogi döntéssel is erősen hatott a nemzetközi közös jogkezelői gyakorlatra.

A *CISAC-döntés*⁵⁵ szerint a kölcsönös képviseleti szerződések olyan hálózata, amelyben a közös jogkezelők a repertoárjukra a nem kizárólagos képviseleti jogot a partnereknek azok

⁵¹ A legtöbb kontinentális EU-tagállamban már van ilyen szabályozás. Vö.: KEA European Affaires: The collective management of rights in Europe. The quest for efficiency. July 2006.

⁵² Ennek (4) bekezdése szerint „A Közösség az e szerződés egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenységek során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteltben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.”

⁵³ 2006/4238 sz., 2008. november 27. A Hollandia és a Csehország elleni eljárás tudomásunk szerint megszűnt. Jogi monopólium van még Ausztriában, Belgiumban, Szlovákiában és Olaszországban is.

⁵⁴ A vélemény figyelmen kívül hagyja – többek között – a 86. § (3) bekezdését, amelyből nyilvánvaló, hogy ezt jogosultcsoportonként és a műtípusokon belül is jogosultságonként kell érteni. Továbbá nem tesz különbséget egyrészt a letelepedés szabadsága és az általános szabályok szerinti engedélyezés, másrészt a nyilvántartásba vett, speciálisan közös jogkezelőként való igényérvényesítés lehetősége között.

⁵⁵ Commission Decision C(2008)3435 final COMP/C2/38.698 – CISAC Case. Az EKSZ 85. cikk a régi számozással a 81. cikknek felel meg.

nemzeti területére korlátozva adják, az EKSZ 85. cikkébe ütköző, mert nem objektív okokból, hanem versenykorlátozó célból egyeztetett gyakorlat eredményeképpen jött létre. Tehát nem a területi korlátozás maga, hanem a szerződések ilyen módon való létrejötte jogellenes.⁵⁶ Másrészt a Bizottság szerint a szerzői jog területiségéből az nem következik, hogy egy bizonyos ország tekintetében csak az illető terület közös jogkezelője adhat felhasználási engedélyeket.⁵⁷

A döntés felrója, hogy a közös jogkezelők szándékosan fenntartották a sok évtizede hatályban lévő rendszert az után is, hogy megjelentek, illetve széles körben elterjedtek a műholdas, egyidejű továbbközvetítési, majd az online szolgáltatások is az EU-ban. Ezeknél ugyanis megszűnt – így a Bizottság – a felhasználás fizikai jelenléttel való ellenőrzése a helyszínen, valamint az engedély nélküli felhasználások helyszíni felkutatásának és az emiatti helyi jogérvényesítésnek az objektív oka. Ezekre a például a SACEM versenyjogi ügyeiben tárgyalt nyilvános előadási környezetben még szükség lehetett.⁵⁸

„Az egyeztetett gyakorlat eredménye, a területi korlátozások hálózata azért jogsértő, mert kizárja a felhasználókért folyó versenyt az egyes közös jogkezelő szervezetek között.”⁵⁹ Ez a verseny azonban csak a felhasználóknak a díj mellett, illetve abba foglalva felszámított kezelési költség tekintetében folya, ha a felek – mint a Simulcasting-megállapodás aláírói – a szorosan vett jogdíjat elkülönítenék, és annak szintjére garanciákat állapítanának meg.⁶⁰ Ennek a felhasználókért való versenynek azonban akár a saját repertoár, saját működési terület (ország) tekintetében is kellene folynia.⁶¹

A döntés – a Bizottság szerint – nem árt a kulturális sokszínűségnek, nem fogja szétrombolni a kétoldalú képviseleti szerződéseket, és nem fog ahhoz vezetni, hogy a három területen a közös jogkezelőknek nem lesz világrepertoár-képviseleti joguk.⁶²

A Bizottság kötelezte az eljárás alá vont 24 zenei közös jogkezelő szervezetet, hogy az említett három felhasználási mód tekintetében egymástól függetlenül, kétoldalúan tárgyalják újra az egyes képviseleti szerződéseiket.⁶³ Az EU Bizottsága 2009 márciusában is a zenei szerzői jogi közös jogkezelést tekinti az online üzlet kibontakozása egyik fő akadályának.⁶⁴

⁵⁶ 95., 156., 157., 166–170., 201., 215. és 259. pont.

⁵⁷ 160. pont.

⁵⁸ 54., 63., 64., 174., 176–177. pont.

⁵⁹ 74. b. pont.

⁶⁰ 96., 109. és 210–218 pont.

⁶¹ 113. pont.

⁶² 94–95. pont.

⁶³ A döntés egyéb olyan szerződéses kikötéseket és magatartásokat is kifogásolt, amelyeket a szerződések már nem tartalmaznak, illetve amelyeket a közös jogkezelők már jó ideje nem folytatnak.

⁶⁴ Commission Staff Working Document: Report on the cross-border e-commerce in the EU. Brussels, 5.3.2009, SEC(2009) 283 final, p. 3.

A „CISAC-ügyben” benyújtott keresetek⁶⁵ nyomán az *Európai Bíróság* újabb válaszúthoz érkezik a szerzői jog és az EU versenyjogi szabályok összehangolásában. El kell döntenie, hogy a képviseleti szerződésekben a területi korlátozás gyakorlata valóban versenykorlátozó egyeztetett magatartás eredménye-e? Elismeri-e a bíróság, hogy a területi korlátozásnak más, a kontinentális közös jogkezelés lényegéből fakadó objektív okai vannak?⁶⁶

Még fontosabb, elvi kérdés, hogy a közös jogkezelő útján való szerzői jogi engedélyezés és annak során a területi hatály szűkítése a szerzői jog lényegéhez tartozik-e, vagy itt másról van szó, mint az egyedi engedélyezésnél (ahol a precedensjog igenlően válaszolja meg ezt a kérdést). Másként: a közös jogkezelést el kell-e különíteni az általános értelemben vett engedélyezési piactól?^{67, 68} A Bíróság a versenyjog alkalmazásával kiüresíti-e a szerzői jogban eddig megmaradt tagállami jogalkotási kompetenciát, vagy az európai jogalkotókra hagyja a jogágak között esetleg szükséges további jogharmonizációt? Kérdés, hogy a Bíróság ebben a versenyjogi ügyben figyelembe vesz-e más jogági, nevezetesen szerzői jogi elveket és kul-

⁶⁵ A döntés ellen 22 közös jogkezelő szervezet nyújtott be keresetet, a felperesek mellett beavatkozott a perbe Franciaország és Ausztria, valamint az Európai Rádió- és Televízió-sugárzási Unió, az EBU is.

⁶⁶ A Bizottság egyik fő érve ez ellen az a területi korlátozás nélküli képviseleti megállapodás, amit a hangfelvétel-előállítók (a Bizottság nyomására) a *simulcasting* felhasználásról kötöttek. Ez a felhasználás azonban, szemben a szerzői mű interaktív online felhasználásával, nem új üzlet, nincs új, harmadik szereplője, ugyanaz a sugárzó szervezet végzi, amelyikkel a hangfelvétel-kiadónak amúgy is van szerződése a díjigényeiről. Ez gazdaságilag is jelentéktelen. Egy másik alperesi érv: a közös jogkezelők esetenként eddig is jogosítottak területüktől távoli székhelyű felhasználót a saját működési területük tekintetében. Ez ellen az hozható fel, hogy ennek csak az volt az oka, hogy külföldi – akár jogellenes – felhasználó díjfizetésre kényszerítése a saját területre irányuló felhasználás esetén bár elvileg jogos, de gyakorlatilag szinte kivihetetlen, ezért ha az illető mégis magától jelentkezik, jogosítani kell. Nem bizonyítja, hogy az ilyen külföldre jogosítás tömegesen is működőképes lenne. Az pedig, hogy amint a CISAC-döntés 10. és 160. pont állítja, a helyi internetes (és műholdas sugárzó, kábeltelevízió) felhasználókat külföldről is lehetne ellenőrizni és jogosítani egy részrepertoárra a tagállami kógens közös jogkezelési szabályok (jogi monopólium, akkreditáció, kiterjesztett közös jogkezelés, díjszabás állami ellenőrzésének követelménye stb.) dacára, csak egy következményeiben végig nem gondolt spekuláció.

⁶⁷ *Faludi Gábor* szerint „ha már a közösségi jog a jog létét és gyakorlását kettéválasztja, a jogosult képviselétére vonatkozó szerződés sokkal inkább a jog létehez (a jogosulthoz), semmint annak a gyakorlásához, a jogérvényesítéshez tapad.” I. m. (27), p. 19.

⁶⁸ Az ilyen, ügygondnok jellegű közös jogkezelők érdeke elvileg abban áll, hogy a tagjaikat minél jobban kiszolgálják, a tagok repertoárjára minél több jogdíjat szedjenek be, minél kisebb fajlagos költséggel. A kontinentális közös jogkezelő nem a szerzőtől elkülönült, jogkezelést szolgáltató szervezet, hanem ügygondnok (trustee), lényegében azonos a szerzővel. A jogosult (szerzői és kiadói) döntéshozó testület határozza meg, hogy a beszedett jogdíjakból mennyit érdemes a működésre-beszedésre fordítani a kontinentális közös jogkezelési működési elvek (l. a tanulmány 2.5. pontját) szerinti hatékonyság megtartása mellett. A „kezelésiköltség-csökkentés egyenlő nagyobb hatékonyság” tétel tehát nagyfokú egyszerűsítés. Sajnos ezt az érvelést gyengíti a nyugat-európai, a hangfelvétel-kiadás engedélyezésében központosító közös jogkezelők díj-visszatérítési és költséglevonás-csökkentési versenye és az a beismerésük, hogy a rabattot saját kezelésiköltség-bevételük terhére adják. L. 9. lábj.

turális szempontokat is?⁶⁹ Megjegyzendő, hogy már vannak ebbe az irányba mutató európai bírósági precedensek.⁷⁰

Végül jogi szempontból igen érdekes, de a közös jogkezelés jövőjére is kiható lesz, hogy a bíróság szerint van-e egyáltalán versenyjogi kompetencia a műholdas sugárzás és az egyidejű továbbközvetítés jogosításának ügyeiben.⁷¹

4. A változások gazdasági és jogi okai

4.1. A zenei szerzői jogok nemzetközi érvényesítésében most beálló rohamos fejlődés okai a II. világháború után megindult gazdasági, lélektani és kulturális változásokban gyökereznek. Az USA gazdasága nemcsak a legnagyobb egység a világban, de 1990-től a politikai hatalma is monopóliummá vált. A könnyűzenében és a filmiparban az amerikai kultúra a kíváncsatos „minőség”. Az USA a szerzői jogi tartalom meghatározó exportőrévé vált. Ennek erősítése a társadalmi tudatban marketingeszközökkel 60 éve állandóan folyik.

A hangfelvétel-kiadók és zeneműkiadók, akik ezt az Európa szempontjából főleg import-árut kezelik, egyrészt felhasználók (jogdíjfizetők a szerzőkkel fennálló jogviszonyukban), másrészt ár- és jogdíjbevételeük is van (szomszédos jogi jogosultként, illetve engedményszerűen vagy átruházott szerzői jogok alanyaként). Ennek a zenét hasznosító, azzal üzleti nyereséget elérő hagyományos üzletágnak drasztikusan csökkenniük a bevételei, elsősorban a zeneélvezet internetes és mobil módjának térnyerése, a magánmásolások, az internetes fájlcsere és a kalózfelhasználások miatt. Visszaszorul a hagyományos hangfelvétel-kiadás anélkül, hogy ennek helyére lépne az internetes hasznosítás jövedelme.

⁶⁹ EKSZ 164. cikk (4) bek., I. 52. lábj., továbbá a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. október 20-án elfogadott UNESCO-egyezmény, amelynek az EU is aláírója.

⁷⁰ A Wouters és a Meca-Medina-ügyben kimondták, hogy a vállalkozások nem minden olyan megállapodása vagy a szövetségek nem minden olyan döntése esik feltétlenül az EKSZ 85. cikk (1) bekezdés hatálya alá, amely korlátozza a felek vagy bármelyikük tevékenységi szabadságát. Egy ilyen minősítéshez először is figyelembe kell venni azokat az általános körülményeket, amelyek között a döntést hozták. Case C-309/99 J. C. J. Wouters, J.W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten [2002] ECR I-1577; Case C-519/04 P David-Meca-Medina and Igor Majcen v Commission [2006] ECR I-6991.

⁷¹ A műholdas sugárzás az európai szerzői jog szerint nem több tagállam területére szóló, hanem a felhasználás abban a tagállamban történik, ahonnan a rádió- vagy televíziószervezet ellenőrzése alatt és felelősségével a műsorhordozó jeleket „felfövik” (a Tanács 93/83/EGK irányelve). Az egyidejű vezetékes továbbközvetítő szolgáltatás egész Európában országonként, nem országhatárt átlépően történik.

A jövedelemcsökkenésnek az a leküzdhetetlen konkurencia a fő⁷² oka, amit a jogszerű, díjfizetéssel járó tartalomszolgáltatásnak a tömeges, ellenőrizhetetlen és díjfizetéssel nem járó zenefelhasználás (fájlcsere, kalózkodás) jelent. Közismert, hogy csak az olyan „fizetős” digitális zeneszolgáltatás nyereséges, amely egy eszköz (például mobiltelefon, Apple készülék) vagy szolgáltatás (például internet-előfizetés) értékesítéséhez kapcsolódik. Persze más tartalom – például újságcikk – sem adható el „bekerülési árán” az interneten. Az ellenőrizhetetlenség viszont a jogi környezetből, az internetes szolgáltatók nemzetközi jogszabályokban teremtett erős felelősségkorlátozásából adódik.⁷³

Sokszor, könnyedén mondjuk, hogy az ilyen változásokat a szerzői jogi környezetben elkerülhetetlenül, meghatározott módon kikényszerítő erő hagyományosan és ma is a műszaki fejlődés. Ez azonban csak részben igaz. A politikai döntéshozók a műszaki fejlődés által megszült új hasznosítási felületen 1996-ban elméletileg elismerték, de gyakorlatilag megtagadták a szerzői jogi védelmet, mert az új eszköztől olyan politikai és gazdasági (például munkahelyteremtő) előnyöket vártak, hogy elterjedése elől minden, akárcsak látszólagos akadályt is el kívántak hárítani. Ma is ez a többségi vélemény. Lehetett volna ez másképp is.⁷⁴

Az internetes tartalomszolgáltatók jogdíjakat is kitermelő zenei üzletet nem tudnak csinálni, egy másik érintett érdekcsoport pedig nem is akar. Ez a csoport – azok a vállalkozók, akiknek a szolgáltatása, árucikke értékét a fogyasztó számára jelentős mértékben az azzal szolgáltatott zeneélvezet lehetősége jelenti, de akik a zenei tartalom tekintetében semmilyen aktív, kiválasztó és/vagy rögzítő tevékenységet nem végeznek – gazdasági értelemben ugyancsak felhasználó. Ezek a digitális tárolóeszközöket gyártók, internetes hozzáférést és mobil távközlést szolgáltatók, akik a zene használatáért anyagi felelősséget nem vagy csak alig (például a digitális hordozó árába foglalt díj megfizetésével) vállalnak.

⁷² Amint erre az Apple cég az EU Bizottság által 2008 szeptemberében az érdekelteknek tartott kerekasztal-beszélgetésen rámutatott, Európában a nemzeti piacok szűkek, nem éri meg az iTunes szolgáltatásba befektetni. Online Commerce Roundtable. Report on Opportunities and Barriers on Online Retailing. IP /08/1338, 20. pont; http://europa.eu/competition/sectors/media/online_commerce.html

⁷³ A kulcshelyzetben lévő internetes szolgáltatók, „ISP”-k és a fájlcsereelő magánszemélyek felelősségének megállapítására csak kivételesen és korlátozottan kerülhet sor. WCT 8. cikk, WPPT 10. cikk, 2000/31/EK irányelv az elektronikus kereskedelemről, 18. és 40. preambulumbekzdés, 5., 12–14., 15. (1) cikk; az ezzel nehezen összeegyeztethető 2004/48/EK irányelv a jogérvényesítésről, 8. cikk (1) bek. c, d, (2) bek., 9. cikk (1)a bek.; az EU Bíróság gyakorlata: C-275/06 Promusicae, C-557/07 LSG v. Tele2 Telecommunication GmgH, SABAM v. TISCALI (Scarlet), MySpace, Dailymotion, Tranquility Bay, Pirate Bay stb. Magyarországon a fájlcsere szerzői jogi minősítésével eddig a leg részletesebben a Szerzői Jogi Szakértői Testület SZJSZT 07/08/1 sz. véleménye foglalkozott.

⁷⁴ A szoftverre a szerzői jogi védelem bevezetése megmutatta, hogy a műszaki fejlődésre az alkotói jogok és azok érvényesülése erősítésével is lehetett volna válaszolni. Csakhogy a szoftver esetében az előállítók/szerzők és a felhasználók személye a szabályozás idejére, a ’80–’90-es évekre összeolvadt a nagy IT-konzorciumok személyében.

A zene összegyűjtését, rögzítését, másoknak való továbbítását egyre inkább a magánszemélyek folytatják, de az ő anyagi felelőssé tételük a szerzői jog belső korlátai (szabad felhasználások) és a jogrendszer külső korlátai (például adatvédelmi, fogyasztóvédelmi szabályai) miatt szinte lehetetlen. Az internetes „szabadságharcosok” érvelése gyakran antiglobalista, de a következmények a lemezkiadó nagyvállalatok mellett és helyett a szerzőket és előadó-művészeket terhelik, és csak a készülékgyártó-, szolgáltatóiparnak kedveznek.⁷⁵

4.2. Ebben a helyzetben a hangfelvétel-kiadók és zeneműkiadók számára nyilvánvalóvá vált, hogy Európában – a mai szerzői jogi felelősségi környezetben – az internetes hozzáférést nyújtóktól, tartalomszolgáltatóktól és fájlcsereelőktől az eddigi módszerekkel nem jutnak nagyobb jogdíjakhoz.⁷⁶

A major zeneműkiadók ezért egyrészt legalább olcsóbbá szeretnék tenni a nekik jogdíjakat beszedő közös jogkezelő szervezetek szolgáltatását azzal, hogy ezeket egymással e tekintetben versenyre kényszerítik. Másrészt ezek a zeneműkiadók, amelyeknek gazdasági (konzern) központjuk az USA-ban van, Európában is az egész jogérvényesítést a saját kezükbe kívánják venni. Az ehhez szükséges jogok képviselését illetően – az eltérő európai nemzeti jogalkotásokat eddig figyelmen kívül hagyva – lényegében csak az USA-beli jogi helyzetből indulnak ki.⁷⁷ Ott az internetes felhasználás jogszerűségéhez elsősorban a

⁷⁵ A számtalan forrás helyett csak egy példa. Tóth Balázs interjúja Jan Lindgrennel, a svéd Kalózpárt elnökével, 2009. július 6.; http://index.hu/tech/2009/07/06/torvenyesse_akarjuk_tenni_a_fajlcseret/ (A látogatás időpontja: 2009. július 7.)

⁷⁶ A jogszerű internetletöltésekből az IFPI adatai szerint 2004-ben 0,4 milliárd, 2008-ban 3,7 milliárd USD jogdíjbevétel keletkezett. Ezek a letöltések azonban az összes megtörtént letöltéseknek csak 5%-át teszik ki. Az angliai zenealbum-eladásnak csak 7,5%-a történt digitális úton 2008-ban. A zeneipar 2008-ban a fájlcsere miatt 180 millió fontot veszített. L. Digital Britain. Final Report, June 2009. Az angol kormány digitális világgal kapcsolatos stratégiája. 113. láb., Chapter 4, 13. és 17. paragrafus. A CISAC szerzői jogi világkonferenciáján („World Copyright Summit”, 2009. június, Washington) a zeneműkiadók és a közös jogkezelők beismerték, hogy lehetetlen a kizárólagos jogok érdemleges érvényesítése az interneten: <http://www.ip-watch.org/weblog/>; Liza Porteus Viana: Copyright Holders Acknowledge Losing Battle ... Intellectual Property Watch, 2009. június 11.

⁷⁷ A WIPO Copyright Treaty 8. cikke csak egy – ahogy Ficsor Mihály elnevezte – „esernyő megoldás” (vagyis az egyezmény aláírói jogosultak az új online „making available” jogot nyilvánossághoz közvetítési jogként vagy ahelyett vagy amellel bármilyen más jogként átültetni a belső jogrendszerükbe. L. az 1996-os Genfi Konferencia jegyzőkönyvét, 301. paragrafus, az angol szövegváltozat p. 675. Vö.: Ficsor Mihály: The Law of Copyright and the Internet. Oxford University Press, 2002, p. 249–251 és 496–500. Az EU Infosoc-irányelvben ezt a szabályt szinte szó szerint vették át, így ez az Unióban is esernyőszabály maradt. Egyes tagállamok ezután nyilvános előadási, mások, mint például Magyarország is az Szjt. 26. § (8) bekezdésével – nyilvánossághoz közvetítési jogként értik az online jogokat. A mechanikai jogok szerepe ebben – éppen fordítva, mint az USA-ban! – másodlagos.

többszörözési jogok tulajdonosának engedélye szükséges,⁷⁸ ezek a jogok pedig, beleértve a szerzők és előadóművészek jogait is, szerződéses jogátruházás eredményeképpen eredeti jogtulajdonosként náluk vannak (l. a fenti 2.3. pontot). Megtörténhet persze, hogy az ettől eltérő európai nemzeti jogi megoldások végül is lehetetlenné teszik az online többszörözési („mechanikai”) jogok közös jogkezelőtől való elkülönített visszavonását és külön kezelését (a major zeneműkiadók és megbízottaik általi külön jogosítást).⁷⁹ A major zeneműkiadók lépéseihez nyilván hozzájárulnak a nyugat-európai közös jogkezelőkkel a hangfelvételek központi jogosítása terén szerzett negatív tapasztalataik is.⁸⁰

A nemzetközi zeneműkiadók a jogosítást úgy képzelik, hogy csak a saját repertoárjukat, a világrepertoár egy kis részét kínálják a felhasználóknak, azok közül is elsőként a legnagyobb, nemzetközi felhasználókat „kimazsolázva”. A művek szerzőivel való elszámolás azután (legalábbis az internetes jogdíj általában 75%-át kitevő többszörözési, ún. mechanikai rész tekintetében) a nyilvános, államilag ellenőrzött közös jogkezelésből a nemzetközi vállalatok és kiadói szerződéssel lekötött szerzőik belügyévé válik. A kísérlet sikere erősen kérdéses, a kis zenei repertoárok üzleti hátránya nyilvánvaló.⁸¹

Boytha György még az internet előtti korszakban bemutatta, hogy „a műszaki, szociális és politikai fejlődés állandó szorításában a szerzői jognak az a belső lényegéhez tartozó vonása, hogy a szerzői jognak ahhoz a valóságos személyhez kell kapcsolódnia, amely alkotta, csak lassan és egyenlőtlenül bontakozott ki („homing tendency”).⁸² Kérdés, most is csak egy

⁷⁸ Egy 2008–2009-es USA elsőfokú bírói ítélet szerint a „nem hallható online audiovizuális letöltés szolgáltatók” nem olyan nyilvános előadások, amelyeket a nyilvános előadási jogokat kezelő közös jogkezelők jogosíthatnának. Forrás: az USA-beli ASCAP, BMI és SESAC közös jogkezelő.

⁷⁹ Ennek első komoly jele az Unió egyik legfontosabb államában, Németországban mutatkozik. A MyVideo v CELAS-ügyben a Landgericht München I nem jogerősen így döntött 2009. június 25-én (az.: 7 O 4139/08): „Az online területre a többszörözési jogot nem lehet érvényesen a CELAS-ra ruházni. Az online hasznosítási jog nem hasítható szét a 19a § szerinti ’nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételre’ és másrészt a 16. § szerinti többszörözési jogokra.” (p. 17. 2. bek.) „Nincsenek önálló online többszörözési jogok.” (19. o. 1. bek.) „Az Szt. 31. § I értelmében a szerző csak egyes felhasználási módokra vagy az összes felhasználási módra adhat engedélyeket. Erre vonatkozóan felhasználási mód alatt a mű gazdasági-technikai szempontból önálló és elkülöníthető minden egyes értékesítését kell érteni.” (p. 19. 2. bek.) Az elkülönítésnél „a jogbiztonság és a jogi ésszerűség szempontja nem sérthető meg”. (p. 20. 1. bek.) „Abban az esetben, ha egy mű online felkínálása valóban két különböző szerzői jogot sértene, ez a felhasználó többszörös igénybevételének veszélyével járna. Egy műszakilag egységes folyamat keretében a felhasználó számára átláthatatlan helyzet állna elő, amelynek oka egyedül a jogok széthasítása lenne, nem pedig gazdaságilag szétválasztható hasznosítási módok megléte.” (p. 21. 2. bek.)

⁸⁰ L. 7. lábj.

⁸¹ Szinger András: How the Net has Won and Where it Got us (Gondolatok a zeneipar helyzetéről). In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Bp. 2009. p. 329.

⁸² Boytha György: Whose Right is Copyright? GRUR Int., 1983. 6/7. sz., p. 379. (az idézetet fordította a cikk szerzője).

ilyen „egyenlőtlen”, visszaforduló szakasz van-e? Az internet elhozza a szerző teljes függetlenedését a közvetítőktől általában és különösen a kiadóktól, vagy éppen hogy véglegesen azok áldozatává válik? Esetleg önként (l. Creative Commons-engedélyek) megválnak – legalábbis az internetes felhasználásra vonatkozó – szerzői jogaitól?

Mindez a kulturális világuralomra szert tett angolszász könnyűzene nemzetközi hangfelvétel- és zeneműkiadóinak, a jogosultak egy csoportjának újabb útkeresése: visszakanyarodás az ügynöki, egyedi jogkezelés felé.⁸³

4.3. A zeneműkiadói céloknak az elérésére jó eszköz a legújabb EU „soft law” (Online-ajánlás) és főleg a versenyjog. Ezzel egyidejűleg a zenei jogdíjakat fizető, erősen koncentrált médiumok számára is nyilvánvalóvá vált, hogy jogdíjkiadásuk csökkentésének legegyszerűbb módja a közös jogkezelő szervezet és kapcsolataik versenyjogi alapú meggyengítése. Pusztán gazdasági szempontból logikus, hogy a felhasználói konzorciumok azt szeretnék: a világrepertoárt egész európai felhasználásra (leányvállalataik és franchise-érdekeltségeik részére is) egy helyen, egy összegért szerezhessék meg. A globális gazdasági válság korában ez kiegészíti azt a gyakorlatot, amikor a jövedelmeket „adóoptimalizálási” céllal átcsoportosítják a konszernen belül, és a munkahelyeket áttelepítik vagy kiszervezik.

A kiadók, jogdíjfizetők és internetezők rövid távon közös érdeke tehát, hogy a jogszerű internetes szolgáltatások sikertelensége fő okaként ne a magánfájlcsere és a kalózkodás, hanem a közös jogkezelés európai módját és rendszerét állítsák be.

4.4. Ebben a bűnbakkeresésben – „az internetes zeneszolgáltatás európai kibontakozását nem a fájlcsere és a kalózkodás, hanem a közös jogkezelés rendszere, gyakorlata akadályozza” – a kiadók és a felhasználók európai fő partnere az EU Bizottság. A Bizottságot valószínűleg az a megfontolás vezeti, hogy joggyakorlásra országhatárok nélküli egységes piacot akar. Úgy véli, hogy a nagy amerikai, kínai, indiai vállalkozásokkal a zeneiparban is csak a hasonlóan nagy európai vállalkozások tudnak majd versenyezni. A jogosultak képviselőiért való versenyt is és a felhasználók kegyeiért folyót is úgy képzei el, hogy annak eredményeként Európában két-három nagy közös jogkezelőbe összpontosulnak a szerzők

⁸³ A zeneműkiadók egy korábbi gazdasági krízisre, a papíron való kottakiadás gazdasági ellehetetlenülésére már találtak mentő megoldást. A nyilvános előadási és a mechanikai (többszörözési) jogokból a kottakiadásért kikötött részesedésüket azzal a fikcióval tartották fenn, hogy ha nem is adnak ki kottát, ehelyett segítik a lekötött mű hanglemezkiadását, illetve hogy a (mások által végzett) hanglemezkiadás is kottakiadásnak minősül. A közös jogkezelő szervezetek sajnos partnerek voltak ebben, a szerző számára hátrányos értelmezésben. Az angolszász közös jogkezelők ugyanis gazdasági társaságok, amelyekben a legjelentősebb tulajdonostársak a kiadók. Pozíciójuk az olasz, a német és a francia közös jogkezelő társaságokban is hagyományosan igen erős. Egy mai párhuzamos kísérlet a hangfelvétel-kiadók gazdasági mentésére az az EU-jogszabálytervezet, amely 95 évre hosszabbítaná a hangfelvételek szomszédos jogi védelmét.

és kiadók (vö. Online ajánlás és CISAC-döntés). Valójában tehát a versenyjog eszközével újabb monopóliumokért (néhány oligopóliumért) küzdenek.

4.5. A szerzői jog nemzetközi érvényesítésének rendje a XX század elején a jogdíjak forgalmának viszonylagos kiegyenlítetttsége mellett jött létre. Az egyensúly az utóbbi évtizedekben megbomlott, egyértelműen az USA javára. Látható, hogy – mint általában a szerzői jog eddigi történetében – a kulturális befektető-közvetítőipar, és nem az alkotó, az előadóművész érdekei mozgatják a szerzői jogi szabályozást.⁸⁴

5. „Mi lesz most ?” A kábeltévé, a műholdas sugárzási és online zenehasználat szerzői jogosítása 2009-től Európában

5.1. A CISAC-döntés elleni európai bírósági eljárás évekig tarthat, és a döntés előtti európai jogosítási helyzet annak kimenetelétől függetlenül valószínűleg már nem állítható helyre. A közös jogkezelők ugyanis nem folytathatnak sokoldalú tárgyalásokat az „egyablakos jogosítás” rendszerének kialakítása érdekében anélkül, hogy újabb versenyjogi szankcióknak tennék ki magukat.⁸⁵

A következő 2-3 évben tehát a kétoldalúan újratárgyalt (összességében csak a Bizottság által ismert) képviseleti szerződések szerint alakul a jogosítás. Sőt, amennyiben a Bizottság elégedetlen lenne a döntés végrehajtásával⁸⁶ és ezért bírságot szabna ki, a közös jogkezelők azonnal felmondanák⁸⁷ képviseleti szerződéseiket erre a három felhasználási módra, és ezekre a felhasználókat csak a hazai és a nem európai és nem USA-beli zenei repertoár tekintetében jogosítanák. A magyar Duna TV-nek például a jogszerű zenei sugárzáshoz

⁸⁴ A XIX. században a könyvnyomtatói és könyvkiadói érdekek változása az utánnyomási tilalom nemzetközi érvényesíthetőségéhez vezetett: a kereskedelmi szerződésekhez csatolva ilyen kétoldalú államközi megállapodások születtek. L. *Boytha György*: i. m. (29). Az USA csak azután csatlakozott a külföldiek szerzői jogait garantáló nemzetközi egyezményekhez, miután a XX. században az USA kulturális importőről exportőrré vált: először az amerikai ipar egyoldalú védelmét bizonyos mértékig még megengedő Egyetemes Egyezményhez (1952), majd a Berni Unió Egyezményhez (1988).

⁸⁵ A Bizottság 2009. május 28-i levele a CISAC elnökéhez: „Contacts taking place within CISAC do not raise an issue as long as they do not result in agreements contrary to Art. 81 EC.” Azt pedig, hogy mi ütközik a 81. cikkbe, a Bizottság dönti el azonnal végrehajtható, bírságokkal is nyomatékosítható határozattal.

⁸⁶ A döntésből fakadó kötelezettségek nem egyértelműek. Elképzelhető, hogy a Bizottság számára a képviseleti szerződések újratárgyalásának csak olyan eredménye fogadható el, amely a képviseleti jog semmiféle területi korlátozását nem tartalmazza, és teljes versenyt nyit a közös jogkezelők között. A döntés elsődleges olvasata szerint nincs ilyen veszély, hiszen az nem magukat a területi korlátozásokat, hanem azok kialakulása vélelmezett módját kifogásolta. Tapasztalataink azonban arra intenek, hogy a Bizottság esetleg más okot keres, például a szerződések területi korlátozását burkolt kizárólagossági kikötésnek minősíti.

⁸⁷ A magyar „kiterjesztett közös jogkezelés” szempontjából ezek a felmondások valószínűleg az érintett jogosult közös jogkezelésből való „kilépési” nyilatkozatának minősülnének [Sztj. 91. § (1) és (2) bekezdése].

ezután az Artisjus mellett további 26 más európai közös jogkezelővel is szerződnie kellene (kérdés, azok díjszabására nézve lenne-e a hatóságnak az Artisjus-díjszabásra fennállóval azonos vétőjoga).

5.2. A magyar zenei közös jogkezelő, az Artisjus szerződése alapján az új képviseleti szerződéses hálózatról a kétoldalú tárgyalások és eredményük titkossága dacára bizonyos következtetések mégis levonhatók. Az *egyidejű továbbközvetítés* („*kábeltévé*”) vonatkozásában egymásnak adott képviseleti jogok területi hatálya valószínűleg majdnem minden viszonylatban változatlan maradt, a saját országára mindenki megszerezte a világrepertoár képviseletének jogát, és csak kivételesen adtak a másik közös jogkezelő országa területén túlnyúló képviseleti jogokat. E továbbközvetítések ugyanis szigorúan nemzeti felhasználások.

A *műholdas műsorsugárzás* tekintetében a képviseleti jogokat a közös jogkezelők változatlanul megadják egymásnak, ha a felhasználás EU-jog szerinti helye (egyszerűsítve: a tartalom tekintetében is felelős és ellenőrzött „fellövés” helye), a szolgáltatás megcímzett közönsége és a sugárzó szervezet központi ügyintézési helye egyaránt a másik, a képviseletet kérő országban van. A korábban szokásosnál szűkebb és/vagy feltételektől függő azonban ez a képviseleti jog (vagy nem is adják meg), ha az említett három elem közül egy vagy több a képviseleti jogot kérő közös jogkezelő országán kívül esik. Kivételes lehet, hogy valamely közös jogkezelő az említett elemek helyétől függetlenül, minden további nélkül az egész EGT-re szóló területi hatályú képviseleti jogot adott valamely más közös jogkezelőnek. A műholdas sugárzó adók jogosítása emiatt a jövőben több kétoldalú egyeztetést igényel az adás szerkesztési-felelősségi, nyelvi és műszaki ismérveit illetően.

5.3. Az új *online képviseleti szerződések* valószínűleg nagyon tarka képet mutatnak, amelyben a nem interaktív (sugárzásszerű, „webcasting”, „simulcasting” típusú) szolgáltatások megítélése lehet homogénebb. Ezekre, úgy tűnik, általában teljes EGT-hatályú képviseleti jogot adtak-kaptak a közös jogkezelők, de itt is csak arra az esetre, ha a szolgáltató székhelye az illető meghatalmazott országa területén van.

Az *intraktív online zenefelhasználásra vonatkozó képviseleti jog* csak kivételesen lehet páneurópai területi hatályú. Sok esetben még az sem elegendő a külföldi repertoár képviseleti joga megszerzéséhez, hogy a célba vett fogyasztóközönség túlnyomó része az illető, a képviseleti jogot kérő jogkezelő országának lakossága, amennyiben a szolgáltató az EGT más országában honos.

Látható, hogy az új, kölcsönös képviseleti szerződések rendszerében a *helyi interaktív online szolgáltatások* „egyablakos” képviseletéhez szükséges világrepertoár nincs meg minden esetben.⁸⁸ Ennek hiányában viszont a több EU-tagállam nemzeti jogában előírt, a közös jogkezelőt terhelő szerződéskötési kötelezettségnek is csak egy szűkebb „kínálattal” lehet megfelelni.

Ennél is rosszabb lett a *több országra szóló online* felhasználások jogosítási helyzete. Az iTunes típusú szolgáltatóknak egyrészt továbbra is több közös jogkezelőtől kell megszerezni a felhasználási engedélyt még az angol-amerikai repertoár online mechanikai jogai tekintetében is. Másrészt a szolgáltatásokkal érintett összes EU- (sőt EGT-) állam helyi jogkezelőtől meg kell szerezni a nyilvános előadási/nyilvánosságához közvetítési jogokat, valamint a világrepertoár nem angol-amerikai „major” kiadókhöz tartozó online mechanikai jogait is. A jogszerű felhasználónak előzetesen tisztázni kellene, milyen műveket kíván használni, és azoknak a jogait ki képviseli. Ez gyakorlatilag lehetetlen.⁸⁹ A jogosító közös jogkezelő szempontjából ugyanez azt jelenti, hogy külföldi felhasználókat kell szerződéskötésre készíteni, ellenőrizni és jogosítani úgy, hogy harmadik országok jogát és egyéb körülményeit kell alkalmazni, illetve figyelembe venni.⁹⁰

A *belföldi online szolgáltatók külföldi közös jogkezelő szervezet* vagy zeneműkiadói ügynök általi *jogosítása* még a külföldi repertoár tekintetében is felvet néhány fogas kérdést. Az ilyen jogosításhoz a külföldi szervezetnek általában közös jogkezelőkénti nyilvántartásba vételt kellene kérnie a helyi hatóságoktól, mert a több szerző művére vonatkozó szerzői jogok közös képviseletét több tagállam joga – a monopolhelyzet és az azzal való visszaélés veszélye miatt – olyannak tekinti, mint ami csakis szoros állami ellenőrzés alatt végezhető. Az ezzel ellenkező felfogás, az egyszerű „ügynökké” minősítés és a képviselet ilyenként megengedése esetén is van akadály, nehézség. Például a MyVideo nevű német szolgáltató is felvetette a CELAS elleni perében,⁹¹ hogy amennyiben a CELAS nem „közös jogkezelő”, javára nem szólnak az e körben fennálló törvényi és bírói vélelmek: a képviselt művekre vonatkozó jogátruházási-képviseleti láncolatot művenként kellene bizonyítani.

⁸⁸ Esetenként egyáltalán nincs képviseleti jog az illető külföldi repertoárra, de még gyakoribb, hogy a „központosító” nyugat-európai közös jogkezelők, amelyek a több országra szóló online szolgáltatás jogosítására egy-két „major” zeneműkiadó US-amerikai repertoárja online többszörözési jogait egyedül képviselik, a nemzetközi vállalatok helyi, a tagállamban bejegyzett leányvállalata helyi szolgáltatását is több országra szólónak „nemzetközinek” minősítik, és e tekintetben sem adnak képviseleti jogot, még a nyilvános előadási/nyilvánosságához közvetítési jogokra sem!

⁸⁹ A közös zeneműkiadások és változó alkiadói jogosultak folytán maguk a kiadók sem ismerik pontosan és napra készen saját repertoárjukat. A zeneművek nemzetközi ISWC (ISO-CISAC) nyilvántartása még nem teljes, benne a művek nem minden adata nyilvános.

⁹⁰ Még a rendszerben jogosítóként részt vevő francia SACEM is felhívta a figyelmet ennek nehézségeire. Online Commerce Roundtable *supra* 72. lábj.

⁹¹ L. 79. lábj.

A külföldről belföldi felhasználónak vagy akár csak ilyen felhasználásnak a jogosítása elvileg olyan díjszabás szerint kell, hogy történjen, ami a felhasználás helye jogának és gyakorlatának felel meg. Ez a jogosító, a hatósági ellenőrzés és a felhasználó szempontjából is nehézkes.⁹² A tömeges, de művenként ritka felhasználás adatai dokumentálásának új módon kell történnie.⁹³

A négy-öt legnagyobb nyugat-európai közös jogkezelő között idejekorán megindult az online jogok képviseléséért és a felhasználókért folyó verseny.⁹⁴ Ezzel a közös jogkezelők saját maguk is tevőlegesen rombolják szét a szolidaritási alapon álló képviselési rendszert.⁹⁵ A verseny a jelenlegi 10-15%-os kezelési költségek csökkentésével és a „szolgáltatás színvonalának” emelésére, az ügynöki jogkezelés elemeinek bevitelére vonatkozó ígéretekkel történik. Az ígéretek beváltása csak a felhasználók közötti válogatással (csak a legnagyobbak, legegyszerűbben elérhetők jogosítása) és az említett újmódi jogdíjfelosztással teljesíthető.

Mindez az angol-amerikai közös jogkezelés irányában változtatja a kontinentális közös jogkezelést. A versenynek egyéb, nem átlátható eszközei is vannak.⁹⁶ Úgy tűnik, mintha a nemzetközi zeneműkiadói vállalkozások átültetnék a maguk csak a saját tőzsdei értékre és a rövid távú, legfeljebb egyéves nyereségre irányuló üzletpolitikájukat a közös jogkezelőkre. Az utóbbiak eddig a szerző egész életségében és még azon túl 70 évben gondolkodtak, tervezték a működést.

A kisebb közös jogkezelők – a nagy zeneműkiadók és a Bizottság álságos nyilatkozatai dacára⁹⁷ – nehezen vehetnének részt ebben a versenyben, hiszen a világrepertoár kezelé-

⁹² A helyi közös jogkezelők díjszabásai nem mindig nyilvánosak, illetve csak helyi nyelven elérhetők; joghatósági, illetékességi problémák vannak; a felhasználó többféle szabály szerint fizet stb.

⁹³ A százezer számra előforduló online letöltések során csak legfeljebb a művek 20%-a ismétlődik nagyobb számban. A művek 80%-ának – nyilván a kevésbé használt repertoárok és a kevésbé ismert szerzők műveinek – tekintetében a jogdíjfelosztás és így eleve a dokumentálás is gazdaságtalan, mind az azonosítás dokumentációs költségeit, mind az egyes művekre eső jogdíj mértékét illetően. [L. erről a SACEM adatait az Online Commerce Roundtable alkalmával, l. i. m. (72), p. 7–8]. Az ezekre a művekre eső jogdíjak a major zeneműkiadók és ügynökpartnereik gyakorlatában is a gyakran használt major kiadói repertoárra jutnak. Az online mechanikai jogra eső egész pénz a kiadókhoz kerül, a közös jogkezelők és ügynökök ugyanis a mechanikai jogdíjak 100%-át a kiadóknak fizetik ki. A kiadók a szerzőkkel minden külső állami, felosztási szabályzatba foglalt vagy egyéb kontroll nélkül számolnak el. A kiadók részesedése a szerzők jogdíjaiból – szemben a közös jogkezelők online jogdíjának legfeljebb 15%-ával – legalább 33, de általában 50%.

⁹⁴ Paradox, hogy a hangfelvétel-többszörözési és -kiadási központi jogosítással szerzett tapasztalatok után (ott az egyezkedés most is folyik az ún. Cannes Agreement megújítása körül l. 7. lábj.) a nagy zeneműkiadók ismét csak a nagy közös jogkezelőket bízzák meg a képviselésükkel.

⁹⁵ Ezzel alátámasztani látszanak azt az alapjában téves állítást, hogy a közös jogkezelő szervezetek a szerzőktől elkülönültek, és nem szerzői érdekeket képviselnek.

⁹⁶ Jelek vannak arra, hogy jelentős, akár 50%-ig terjedő jogdíjkezdvményeket és a képviselt kiadóknak pedig milliós átalány „előlegeket” vetnek be. L. CELAS-ítélet költség részének indokolása, 79. lábj.

⁹⁷ „The succes of a right manager should not depend on its size, but on its efficiency and the quality of its services it is able to offer. These are the criteria on which rights managers should compete.” Online Commerce Roundtable, i. m. (72), 102. pont.

sének a forgalomtól függetlenül van egy megkerülhetetlen költsége. Emellett a CISAC két-száznál is több tagtársasága közül csak mintegy tizenötnek vannak olyan számítástechnikai eszközei, amelyekkel a felhasználási adatoknak a mű adatbázisokkal való automatikus összehasonlítása lehetséges. A nagy közös jogkezelők nagytömegű bevételeikkel, keresztfianszírozással és hatalmas pénzügyi tartalékaikkal könnyebben mennek akár az objektíve szükséges kezelési költségbevitel szintje alá is.

A nemzetközi felhasználók szempontjából sem látszik az új jogosítási rend előnye. Növekedett az adminisztrációs terhük és csökkent a jogbiztonságuk, amint ezt családottan maguk is kijelentik.⁹⁸ Kérdés, megéri-e ezt a kezelési költségek esetleg néhány százalékos csökkenése.

Összegezve: a helyi online szolgáltatások jogosítása is megnehezedik; ahol a közös jogkezelő repertoárja nem világrepertoár, eseti felhatalmazásokat kell kérnie a jogosításhoz. Több országra szóló teljesen jogszerű online zenei szolgáltatás pedig néhány évig még nem lesz.^{99, 100} Ezt esetleg csak a nyilvános előadási jogokat kezelő Európán kívüli, elsősorban az USA-beli közös jogkezelők kényszeríthetnék ki, a nemzetközi zeneműkiadókat mai üzletpolitikájuktól visszalépésre szorítva. Az amerikai szerzői jogi jogosultak az USA–Európa jogdíjforgalom mennyisége és főleg a számukra kedvező egyenlege folytán eddig kedvező helyzetben voltak.¹⁰¹

5.4. Az Európai Bizottság a CISAC-döntésben tett állításaival¹⁰² szöges ellentétben a döntés eltorzította a kétoldalú képviseleti szerződéseket: a közös jogkezelők az eddigieknél is szűkebb körben adtak-kaptak képviseleti jogokat, illetve több országra, benne a saját országra

⁹⁸ „iTunes (Apple) emphasizes that, from a commercial point of view, being able to obtain a license in the global repertoire, even if limited to a particular territory, is more important than having available various multi-territory licenses in limited repertoire that together may or may not add up to the entire global repertoire.” Online Commerce Roundtable, i. m. (72), 59. pont.

⁹⁹ Az európai jogalkotó esetleges beavatkozása is évekbe telik, nem is beszélve a világot átfogó szerzői jogi nemzetközi szerződések esetleg ehhez szükséges módosításáról (engedélyezési jog helyett törvényi engedély vagy díjigény?).

¹⁰⁰ Addig a legnagyobb nemzetközi szolgáltatók megelégszenek 3-4 major zeneműkiadó repertoárjára szóló jogok összegyűjtésével, a többi művet pedig jogosítás nélkül használják. A kártérítésre marasztalás kockázata ugyanis kicsi: a jogosultnak külföldön kellene perelnie, az egyenkénti bizonyítás nehéz és a kevésbé, ritkán játszott-lehívott művekre eső szokásos jogdíjrész csekély.

¹⁰¹ Európa eddig tudomásul vette, hogy a jogdíjforgalom egyirányú, és az európai szerzői jogok védelme gyenge az USA-ban. 2004-ben több mint kétszer annyi zenei és filmjogdíjat szedtek be az európai közös jogkezelők, mint az USA-ban az ottaniak. (Vö.: KEA European Affairs: The collective licensing in Europe. 2007. p. 11). A vendéglátó-ipari nyilvános előadási jogérvényesítést illetően úgy látszik, a vállalt nemzetközi szerzői jogi kötelezettségek is másként kötik az USA-t, mint a nemzetközi jog többi szereplőjét. (Vö.: Decency in Licensing Act és az emiatt az USA-t marasztaló, de végre nem hajtott WTO-választottbírósi döntés.).

¹⁰² L. 62. lábj.

is szólóan nem is adtak.¹⁰³ Az online szolgáltatásra így a közös jogkezelőknek ma nincs világrepertoár-képviselési joguk. Ezzel a Bizottság a közös jogkezelés lényegi elemét rombolta szét – ezzel nem mérhető, kétes vagy csak remélt versenyjogi előnyökért. A Bizottság által vizionált helyzet, hogy az online szerzői jogok képviselése egyetlen vagy két-három európai közös jogkezelő kezében összpontosuljon, a jelenlegi jogi és érdekhelyzetben nem valósul meg.¹⁰⁴

Nehéz elképzelni, hogy a Bizottság szakemberei mindezt nem látták előre. Úgy tűnik, a mozgatóerők a jórészt amerikai gazdasági központú nemzetközi vállalatok, amelyeknek tevékenysége révén az amerikai szerzői jog és joggyakorlat közvetve¹⁰⁵ felülírja az európaiat.

Harmathy Attila szerint „Az Európai Bíróság gyakorlata a tagállamok jogára döntő befolyást gyakorol. Fontos szempontot jelenthetnek például a polgári jog területén a tagállamok szerződési szabályainak a közösségi joggal való összeegyeztethetőségének megítélésénél.”¹⁰⁶ Úgy látszik, nemcsak a Bíróság, de az EU Bizottság gyakorlata is alkalmas arra, hogy a nemzeti jogalkotás érvénytelenné vagy legalábbis működésképtelenné váljék egy területen, nevezetesen a közös jogkezelés szabályozásában. A mindenre kiterjedő egységes belső piac látomása eloszthatja a kulturális tartalmú szellemi alkotások „tulajdonjogát”.

¹⁰³ A kis repertoárt kezelő nemzeti közös jogkezelőnél ennek jó oka az is, hogy a külföldi közös jogkezelővel kapcsolatban álló online felhasználatól még kevésbé remélhető, hogy a mellékes repertoárba tartozó, nem világnyelven írt című, európai szinten alig játszott művekről jogdíj felosztásra alkalmas adatokat fog szolgáltatni. A külföldi közös jogkezelő e műveket így ha akarja se tudja azonosítani, a kis közös jogkezelők szerzői nem kapják meg pénzüket.

¹⁰⁴ Meglehet, a „helyi” szerzők attól való tartózkodásához, hogy közvetlenül külföldi közös jogkezelő tagjai legyenek, a nyelvi és kapcsolattartási nehézségek, akadályok mellett az is hozzájárul, hogy a külföldieknek való jogdíjelszámolás a közös jogkezelők között eddig sem volt hibáktól mentes. Jellemző, hogy bár a CISAC a tagjai számára a közös jogkezelés elvi, erkölcsi követelményrendszerét (Professional Rules) már életbe léptette, de a konkrét felosztási-elszámolási szabványok (Binding Resolutions) hatálybalépését elhalasztották – éppen a legnagyobb európai közös jogkezelők kérésére.

¹⁰⁵ A közvetlen felülírásra is van friss, az internetes műhasználatra vonatkozó példa: a tervezett amerikai Google Booksearch Settlement-egyezmény hatálya, amely elvileg csak az USA polgári jogi és polgári eljárásjogi rendszer szerint érvényes, kiterjed az európai szerzők és könyvkiadók jogaira is. Ez a rendezés, ha az amerikai bíróság jóváhagyja, a szerzők az USA-t is kötő nemzetközi egyezmények szerinti kizárólagos engedélyezési jogát díjigénnyé vagy törvényi engedéllyé alakítja, ami alól csak formáságokhoz és határidőkhöz kötött aktív magatartással, nyilatkozattal lehet mentesülni. Vö.: *Sandra Csillag*: Der Google Urheberrechtsvergleich: Wer hat Rechte am digitalen Content? Medien und Recht, 27. évf. 1. sz. 2009, p. 23.

¹⁰⁶ *Harmathy Attila*: Nemzeti jogfejlődés az Európai Unión belül. In: Liber Amicorum. Studia Gy. Boytha dedicata. ELTE ÁJK, 2004. p. 165.

6. „Mi lesz azután?” – A szerzői jogok érvényesülése hosszú távon

6.1. A tanulmány negyedik fejezetében már megindokoltuk azt a véleményt, hogy a jogszerű internetes zeneszolgáltatás gazdaságtalanságának¹⁰⁷ és így a zeneijogdíj-fizetés általános elmaradásának is az a fő oka, hogy a fájlcsere és az internetes kalózkodás tömeges,¹⁰⁸ és hogy ez jogi, szociológiai és politikai okokból ellenőrizhetetlen és megakadályozhatatlan.¹⁰⁹ A 2008 előtti zenei kölcsönös képviselési rendszer megváltoztatása ezt nem fogja orvosolni, sőt, a nemzetközi zeneműkiadók és egyes nagy közös jogkezelők lépései tovább csökkentették a jogszerű és gazdaságos zeneszolgáltatás lehetőségét.

Természetesen folytatni lehet azt az eddig eredménytelen kísérletet, hogy az internet magánszemély használatát egyrészt bírósági eljárásokkal, másrészt tájékoztatással és neveléssel önkéntes jogkövetésre bírjuk. Ennek esélye országonként eltérő,¹¹⁰ de egészében a nullához közelít. Van néhány kísérlet a régi jogi kereteken belüli egészen új jogosítási modellekre is (például az előfizetéses, úgynevezett „network licensing”)¹¹¹ – eredmény még nem látható. Egy másik „önkéntes” irány az internetszolgáltatók meggyőzése lehetne, hogy a jogosultakkal a letiltási és adatközlési kötelezettségükről folytatott állandó viták helyett vállalják el, hogy az internetező fogyasztó nevében jogdíjat fizetnek, amely kiadást aztán átháríthatnak az előfizetőkre.¹¹² Az előfizetők ebből a rendszerből önkéntesen kiléphetnének (persze a nagyobb ellenőrzés terhének elvállalásával). A szolgáltató esetleg anyagi ellenértéket kap-

¹⁰⁷ „Az ötödik helyen a YouTube található. Az oldal kétségkívül a legnépszerűbb videomesztő az interneten, és a világ egyik leglátogatottabb oldala is egyben. Mégis, a Google által 2006-ban 1,65 milliárd dollárért megvásárolt vállalkozás csak nyeli a pénzt, és talán sosem hozza vissza a vételárát. A YouTube-ra feltöltött videók jó része annyira színvonalatlan, hogy a marketingesek nem szívesen pakolják melléjük az üzeneteiket. A YouTube hatalmas, de ez nem tette üzletileg sikeressé – áll az indokolásban.” Cikk az Indexen: A Vista az évtized legnagyobb bukása, 2009. máj 19.: http://index.hu/tech/uzlet/2009/05/19/a_vista_az_evtized_legnagyobb_bukasa/

¹⁰⁸ Ennek a jogellenes gyakorlatnak az elterjedtsége közismert, külön bizonyítást nem kíván.

¹⁰⁹ A számtalan példa közül: „A Pirate Bay svéd Bittorrent oldal új szolgáltatása, az Ipredator a svéd fájlcsere-törvény elől rejtje el a saját felhasználóit havi 5 euróért cserébe. A felhasználók adatforgalmát külső szerveren vezeti át, ami semmilyen adatot nem őriz meg, így a fájlcsere-alkalmazás azonosítása ip-cím alapján nem lehetséges; ilyen adminisztratív vagy bírósági döntés sem hajtható végre: http://index.hu/tech/net/2009/06/18/elindult_a_pirate_bay_lathatatlan_tevo_szolgaltatasa/. A látogatás időpontja 2009. június 18.

¹¹⁰ Vö. például az Index felmérését: Miért torrentezik a magyar? http://index.hu/net/2009/04/29/miert_torrentezik_a_magyar/. 2009. Más, 2009. júniusi fájlcserefelmérések szerint Svédországban a fájlcsere-alkalmazások 7,6%-a mondta, hogy egyáltalán NEM lenne hajlandó fizetni a fájlcsere-alkalmazásokon való terjesztés után, míg Magyarországon ez az arány 70%.

¹¹¹ Szinger András a dán PLAY rendszerről, amelyben egy távközlési szolgáltató és tartalomszolgáltató közös rendszerében a hálózati előfizetők korlátlanul hozzáférhetnek a központilag tárolt repertoárhoz. i. m. (81), p. 331.

¹¹² „P2P study: Music crackdown is bad for business – Music biz throwing away cash”: http://www.theregister.co.uk/2009/05/13/long_tail_p2p/

hatna a jogosultaktól a közreműködésért. Egy ilyen „globális engedélynek” mindenképpen a világrepertoár képviselői joga a feltétele.

Érzelhető, hogy a közvélemény erősen ellenáll ezeknek a kísérleteknek, jó fegyverként használva az internethez való jog „információs alapjogként” és a politikai szabadság eszközeként való értelmezését. Érvelnek még azzal is, hogy a fájlcsere gyakran jogszerű alkalmazás, jogszerű tartalmakat közvetítve (például VOIP/Skype).

6.2. Svédországban jogszabály, Franciaországban és Angliában ennek tervezete és ígérete született arra nézve, hogy a szóban forgó jogérvényesítést a jelenlegi nemzetközi és regionális szerzői jogi (és kereskedelmi, médiajogi) kereteken belül – az EU Jogérvényesítési Irányelvét végrehajtva – új tagállami jogszabályokkal segítsék. A svéd törvény a fájlcsereadatok adataihoz való könnyebb hozzáférést teszi lehetővé, a hasonló angol szabály benyújtását 2010-re halasztották, a francia tervezetet az alkotmánybíróság gáncsolta el.¹¹³ A svéd jogszabályra máris megszületett a műszaki elkerülő válasz,¹¹⁴ ezért kétséges, hogy milyen tartós lehet a fájlcsere állítólagos csökkenése, amiről egyes svéd hírek szólnak.¹¹⁵

Egyelőre úgy tűnik, hogy a kormányzati lépések mögött nincs meg a közvélemény támogatása, Angliában és Franciaországban talán a parlamenti támogatás sem.

Vélhetően a jelenlegi nemzetközi jogi kereteken belül megoldásként képzelte a Bizottság még 2004-ben, hogy a közösségi szabályokkal azt kellene előírni, hogy az internetes felhasználásokra vonatkozó valamennyi szerzői jogi engedély legyen érvényes az EU területére.¹¹⁶ A Bizottság azóta visszautasítja, hogy e kérdésekben jogszabályt készítsen elő, talán mert belátta, hogy az anyagi szerzői jog (kizárólagos engedélyezési jogok!) megváltoztatása nélkül lehetetlen a joggyakorlás szabályait egységesíteni.

6.3. Hosszú távon – ha meg akarják tartani a ma ismert szerzői jogot – az egyetlen kitörési iránynak a nemzetközi szerzői jogi és európai regionális szerződések digitális és internetes felhasználásokra vonatkozó szabályainak¹¹⁷ módosítása látszik. Ennek során a legenyhébb beavatkozás egy, a Műholdirányelvben foglaltakhoz hasonló szabály¹¹⁸ lenne, amely a fel-

¹¹³ A svéd törvény 2009. április 1-jétől hatályos: http://news.cnet.com/8301-1023_3-10207718-93.html; www.france24.com/en/20090512-lamakers-adopt-internet-anti-piracy-bill-illeg; Digital Britain. Final Report, June 2009. Az angol kormány digitális világgal kapcsolatos stratégiája. 4. fejezet. 18. bek. A francia törvény tervezete szerint a jogosultak „magánvádja” után a hatóság („HADOPI”) fokozatos intézkedéseket tenne az internetszolgáltató útján a magánszemély ellen (figyelmeztetés, hozzáférés felfüggesztése, majd büntetőjogi szankció).

¹¹⁴ L. 109. lábj.

¹¹⁵ <http://www.physorg.com/news168596077.html>

¹¹⁶ I. m. (42), 7. pont

¹¹⁷ L. 73. lábj.

¹¹⁸ Vö. Sztj. 26. § (2) bek.

használás helyének egyedül az internethez csatlakoztatott szerverre való „feltöltés” (rögzítés, többszörözés) helyének tagállamát minősítené.¹¹⁹ Ezt a megoldást – egyebek mellett – annak idején maga az EU Bizottság is felvetette.¹²⁰

Egy ennél jelentősebb átalakításként az eddigi internetjogokat egy teljesen új, most már világszerte egységes engedélyezési joggal is fel lehetne váltani.¹²¹ A teljesen újfajta átviteli jog bevezetését 1996-ban azért is elleneztek, mert a korábbi művek tekintetében nyitottá válna, hogy kié ez a jog, a kiadóknak, közös jogkezelőknek van-e képviselői joguk. Az új jog persze a „WCT-mellény” teljes újragombolását jelentené, aminek csak akkor lenne értelme, ha kiterjedne a különféle felelősségkorlátozó, mentesítő szabályok felülvizsgálatára is.

A kizárólagos engedélyezési jog helyett törvényi engedély bevezetése ugyancsak szóba jöhet, de a kötelezett személyét elrejtő, mentesítő jelenlegi egyéb szabályok miatt ez önmagában nem ígér érdemi változást az érvényesíthetőségben. Az engedélyezési jog díjigénnyé változtatása viszont – bár formailag gyengítés, soványítás – tartalmilag a vagyoni jog életre keltése lenne; már volt is efféle – francia – jogalkotási kísérlet.¹²² Ez tulajdonképpen egy közvetett törvényi engedély, amelynél a törvény az elsődleges kötelezett személyét is megjelölné az internetszolgáltató személyében, a törvényi engedély közvetett alanya viszont a szabadon fájlcsereelő, letöltő magánszemély lenne. A magánszemély, aki az előfizetési díjban fizetne ezekért a lehetőségekért, akár ki is léphetne ebből a rendszerből, ha cserébe fokozott ellenőrzést és jogsértés esetén szankciókat is magára vállal. A törvényi engedély vagy a díjigény tárgytalanná tenné a Bizottság versenyjogi beavatkozását is; bevezetése természetesen újabb, további kérdéseket is felvetne (ilyen például a jogdíjfelosztás módja).¹²³

6.4. Valószínű, hogy belátható időn belül a 6.1–6.3. pontban leírt megoldások, várakozások egyike sem vezet eredményre, illetve nem következik be. A változások módját, sőt akár irányát illetően még a jogosultak különféle csoportjai sincsenek egy véleményen, nemhogy az EU-tagállamok, illetve a világ vezető hatalmai. Az EU Bizottság pedig többszöri parlamenti felszólítás dacára sem kezd jogszabály-előkészítésbe. Ha pedig a jelen gyakorlatán és jogi keretein nem lehet változtatni, az internetes felhasználást illetően először a zene tekintetében, majd a többi műtípusra is üressé válik a szerző joga. Amennyiben az internettípusú

¹¹⁹ Ennek előnyeit, hátrányait terjedelmi okokból itt nem elemezzük. Vö.: a műholdas emissziós és kommunikációs elméletek körüli vitákat.

¹²⁰ I. m. (42), 9. pont.

¹²¹ Az USA-amerikai *B. Lincoff* például egy „digitális közvetítési jogot” ajánl, amely a szerzők, kiadók, előadó-művészek, hangfelvétel-előállítók egyetemleges közös joga lenne (bármelyik jogosult, jogosulti csoport jogosíthatna a többiek nevében is). „Common Sense, Accomodation, and Sound Policy for the Digital Music Marketplace”. *J. Int'l Media and Entertainment Law*, 2. évf. 1. sz. p. 1–64; <http://benmetlincoff.com>

¹²² A tervezetet nagy vita után visszavonták (2009 márc.9.) *Droits d'auteur et téléchargement la glicece global retirée en ...: www.referencement-internet-web.com/20060307-droits-auteur-telechargement.php*

¹²³ *Szinger András*: I. m. (81), p. 334.

felhasználás nagyrészt és általában¹²⁴ kizsorítaná a művek és kapcsolódó jogi teljesítmények hagyományos értékesítési módjait, a 300 éves szerzői jog egészében megszűnne.

A szerzői jog beszűkülése, majd megszűnése, az alkotói tevékenység önfenntartásának lehetetlenné válása jelentős kulturális tartalomtól, az élet fontos szellemi értékeitől fosztaná meg az európai társadalmakat.¹²⁵ Erről természetesen ezzel ellentétes nézetek is vannak:¹²⁶ az ingyenes és szabad fájlcsere csak jó reklám a szerzőknek, mert az emiatt növekvő más értékesítési forrásokból kárpótolhatják magukat; a szerző interneten¹²⁷ vagy egyébként (például tartson élő előadásokat és szedjen belépődíjakat) a polgári jog eszközeivel maga értékesítse alkotásait; a meglévő művek természetes és korlátlanul igénybe veendő forrásai az újabb alkotásoknak stb.

Összességében tehát úgy látszik, kevesebb valóban új, egyéni, eredeti és színvonalas művészeti szellemi értékkel is beéri majd az internettől teljesen áthatott modern társadalom. Az internet egyrészt jelentősen segítette az egyéni kifejezést, sőt alkotást, de még jobban szűkítette az ebből való megélhetés lehetőségeit.

¹²⁴ Ez néhány területen nem lehetséges: élő előadás, háromdimenziós képzőművészeti alkotások, funkcionális művek, például tervek bizonyos célhoz kötött felhasználásai.

¹²⁵ Részletesebben erről Gyertyánfy Péter: Jog nélkül kultúra sem terem – kultúrpolitika és szerzői jog. Magyar Jog, 2006. 8. sz. p. 449–454.

¹²⁶ Gyakran olyan szerzőktől, akik bár akadémiai (tudományos), ügyvédi vagy újságírói pályán maguk is szerzői műveket alkotnak, nem ezek szerzői jogdíjából élnek. Egyes kezdő előadóművész-szerzők is ide-sorakoznak, valamint az „átdolgozó művészek” (képzőművészek, lemezlovasok), akik az „appropriation art” hívei.

¹²⁷ Ezzel olyan világhírű, angolul író krimiszerző is kudarcot vallott, mint Steven King.

A GYÓGYSZEREK KIEGÉSZÍTŐ OLTALMI TANÚSÍTVÁNYÁNAK (SPC¹) IDŐTARTAM-MEGHOSSZABBÍTÁSA GYERMEKGYÓGYÁSZATI KUTATÁSOK ÖSZTÖNZÉSE CÉLJÁBÓL

1. Előzmények

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2007. áprilisi számában megjelent tanulmányban² már hírt adtunk arról, hogy 2007. január 26-án hatályba lépett a gyermekgyógyászati felhasználásra szánt gyógyszerkészítményekről szóló 1901/2006/EK rendelet (továbbiakban gyermekgyógyászati rendelet), amely lehetővé teszi a gyermekgyógyászati vizsgálati terv végrehajtására vonatkozó követelmények teljesítésének fejében a kiegészítő oltalmi tanúsítvánnyal vagy erre potenciálisan feljogosító szabadalommal védett termék SPC-oltalmi idejének hat hónappal történő meghosszabbítását. Ennek érdekében módosult a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványáról szóló 1768/92/EGK rendelet szövege is, amely az egész Közösségre nézve egységesen határozza meg a tanúsítvány kiadásának és időtartam-meghosszabbításának feltételeit.

Azt jósltuk, hogy mivel a gyermekgyógyászati vizsgálatok lefolytatása, az eredmények értékelése, a releváns dokumentáció összeállítása évekig tartó, időigényes folyamat, az első kérelmek beérkezése valószínűleg csak néhány évvel a gyermekgyógyászati rendelet hatálybalépése után számíthatunk. Azonban alig másfél évvel később megérkeztek az első, időtartam-meghosszabbításra irányuló kérelmek³ néhány tagállam kompetens iparjogvédelmi hatóságához. 2008 augusztusában a *caspofungin* nevű gombaellenes hatóanyag, 2009 februárjában pedig a vérnyomáscsökkentő hatású *losartan* kiegészítő oltalmának meghosszabbítását kérték 8-10 tagállamban.

A Magyar Szabadalmi Hivatalhoz még nem nyújtottak be időtartam-hosszabbítási kérelmet – a losartan hatóanyagra Magyarországon 2000. január 1-jei „cut off date” miatt nem tettek tanúsítványbejelentést –, de azért számunkra is érdemes lehet átgondolni az új lehetőség gyakorlati kérdéseit.

¹ Supplementary Protection Certificate.

² Boros István, Buzásné Nagy Zsuzsanna, Csutorás Lászlóné: A kiegészítő oltalmi tanúsítvány három éve Magyarországon. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf., 2. sz., 2007. április, p. 1–20.

³ Forrás: Cabinet Alice de Pastors: Recent review of the scene: <http://thespcbolog.blogspot.com/2009/08/recent-review-of-scene.html>

2. A gyermekgyógyászati rendelet célja és alapfogalmai

A rendelet célja a gyermekpopuláció számára alkalmas gyógyszerekkel kapcsolatos kutatások ösztönzése, az orvosok és a betegek magas színvonalú információkkal való ellátása az egész Európai Közöség területén.

Gyermekpopuláció alatt a népességnek az a része értendő, amelynek életkora a születés és 18 év között van. Korábban ugyanis a legtöbb gyógyszert nem vizsgálták vagy nem engedélyezték kifejezetten gyermekgyógyászati felhasználásra. A szakemberek sokáig úgy gondolták, hogy biztonsággal támaszkodva a felnőtt kísérletek eredményeire egyszerűen csökkenteni kell az alkalmazott dózisokat, azonban egyre inkább világossá vált, hogy a gyermekek nem egyszerűen „kis felnőttek”, néhány gyógyszerre egészen váratlan módon reagálnak. Előfordult, hogy felnőtteknél hatásos készítmények a gyermekeknél hatástalannak bizonyultak, váratlan, akár halálos mellékhatásokat is tapasztaltak. Az adagolási utasításra vonatkozó megbízhatatlan információk megnövelték a mellékhatások kockázatát, a túl alacsony dózisok alkalmazása veszélyeztethette a kezelés hatékonyságát, ezenkívül sürgető igény jelentkezett a speciálisan gyermekek számára megfelelő gyógyszerformák és alkalmazási módok kifejlesztésére is.

A rendelet előírja, hogy minden új, – hatálybalépésekor – a Község területén még nem engedélyezett gyógyszerkészítmény forgalombahozatali engedély iránti kérelmének ezen túl tartalmaznia kell a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek megfelelő vizsgálatok eredményeit is, vagy igazolni kell az e követelmény alól kapott mentesítést vagy halasztást. Ugyanez vonatkozik a már engedélyezett gyógyszerek új terápiás javallatainak, gyógyszerformáinak vagy új alkalmazásainak engedélyezése iránti kérelmekre is, amennyiben azok kiegészítő oltalmi tanúsítvánnyal vagy potenciálisan kiegészítő oltalmi tanúsítványra feljogosító szabadalommal védettek. Nem érinti azonban azokat a generikus készítményeket, hasonló biológiai gyógyszerkészítményeket, valamint homeopátiás és hagyományos gyógynövénykészítményeket, amelyek engedélyeztetése egyszerűsített törzs-könyvezési eljárás alapján történik.

A fenti előírás alól mentesítés adható, ha a készítmény bizonyíthatóan hatástalan vagy nem biztonságos a gyermekpopuláció egy részében vagy annak egészében, vagy ha a betegség, amelyre a gyógyszert szánták csak a felnőtt lakosság körében fordul elő (például az Alzheimer-kór). Halasztás kérelmezhető, ha a gyermekek körében végzendő vizsgálatok megkezdése előtt biztonsági okokból célszerű előbb felnőtteken vizsgálatokat végezni, vagy ha a gyermekpopuláció körében végzendő vizsgálatok lefolytatása hosszabb ideig tart, mint a felnőttek esetében. A halasztási kérelemmel megakadályozható, hogy a más életkorúaknak szánt gyógyszerkészítmények engedélyeztetése késedelmet szenvedjen.

2.1. Gyermekgyógyászati vizsgálati terv (Pediatric Investigation Plan, PIP)

A gyermekgyógyászati vizsgálati terv olyan kutatási és fejlesztési program, amely meghatározza, milyen feltételek mellett engedélyezhető, hogy az adott gyógyszerkészítményt gyermekek kezelésére használják. A vizsgálati tervet a bejelentőnek a termékfejlesztés korai szakaszában kell elkészítenie, és jóváhagyás céljából be kell nyújtania a 2007 júliusa óta a londoni székhelyű Európai Gyógyszerértékelő Ügynökség (EMA) keretein belül működő Gyermekgyógyászati Bizottsághoz, amelynek feladata gyermekgyógyászati vizsgálati tervek, a mentesítések és halasztások értékelése és azok véleményezése. E tevékenységét más illetékes hatóságok, például a nemzeti gyógyszer-engedélyező hatóság kérésére is végzi. Tagjai nem rendelkezhetnek sem anyagi, sem egyéb olyan érdekeltséggel a gyógyszeriparban, ami befolyásolhatná pártatlanságukat.

A gyermekgyógyászati tervben ismertetni kell az elvégzendő vizsgálatokat, időbeli ütemezésüket, valamint javaslatot kell tenni a gyermekpopuláció érintett csoportjai (csecsemőtől a serdülőkorúig) számára megfelelő kiszerezési formákra. Ezután a Gyermekgyógyászati Bizottság 60 napon belül véleményt ad arról, hogy a javasolt vizsgálatokat jóváhagyja-e.

Az Európai Gyógyszerértékelő Ügynökség honlapján teszi közzé a gyermekgyógyászati vizsgálati tervek jóváhagyása, mentességek és halasztások engedélyezése tárgyában hozott döntéseit.

	2007	2008	2009	Összesen
Gyermekgyógyászati vizsgálati terv értékelése vagy mentesség iránti kérelem	85	271	238	594
Engedéllyel nem rendelkező (új) gyógyszerkészítmény forgalomba hozatala iránti kérelem	39	186	167	392
Engedélyezett és szabadalmi oltalom alatt álló gyógyszerek új terápiás javallatainak, gyógyszerformáinak vagy új alkalmazási módjának engedélyezése iránti kérelem	45	75	62	182

1. táblázat:

A Gyermekgyógyászati Bizottsághoz 2009 októberéig beérkezett kérelmek száma⁴

⁴ Forrás: Paediatric Committee (PDCO) Press Archive: Monthly report from the 14–16 October meeting. EMA/PDCO/645737/09.

2.2. Megfeleléségi nyilatkozat (compliance statement)

Évekkel később, a forgalombahozatali engedély kiadásakor az illetékes – EMEA vagy nemzeti törzskönyvezési hatóság keretében működő – bizottság két lépésből álló folyamat során ellenőrzi, hogy a gyermekgyógyászati vizsgálati tervben előírányzott valamennyi intézkedés teljesült-e (*compliance check*). Megvizsgálják, hogy a benyújtott dokumentumok a gyermekpopuláció valamennyi alcsoportjára kiterjednek-e, az engedélyezett gyógyszerek új terápiás javallatai iránti kérelmek esetében azt, hogy a benyújtott dokumentumok kiterjednek-e a meglévő és új javallatokra, gyógyszerformákra és alkalmazási módokra is, valamint azt, hogy a gyógyszer értékelésére a tervben javasolt vizsgálatok, kísérletek mindegyikét a terv szerinti ütemezéssel végezték-e el. Ha a gyermekgyógyászati fejlesztésnek például biztonsági okokból szünetelnie kell, a gyermekgyógyászati vizsgálati terv módosítását vagy halasztást kell kérelmezni.

Amennyiben a gyermekgyógyászati vizsgálati tervben előírányzott valamennyi intézkedés teljesült, ezt a tényt fel kell tüntetni a forgalombahozatali engedélyben.⁵ A forgalombahozatali engedély jogosultja e pozitív nyilatkozat alapján szerezheti meg a jutalmakat a megfelelésért. Ha a jóváhagyott vizsgálati terv tudományos értékelése során kimutatják, hogy nem felel meg a követelményeknek, az illetékes hatóság a forgalombahozatali engedélybe nem foglalja be a megfeleléségi nyilatkozatot, és a termék nem jogosult a gyermekgyógyászati rendelet 36, 37. és 38. cikkében említett jutalmakra és ösztönzőkre.

	2007	2008	2009	Összesen
Teljes mentesség	10	48	56	114
Vizsgálati terv elfogadása halasztással	2	81	110	193
Negatív vélemény	0	4	12	16
Pozitív vélemény a megfeleléségről	0	5	7	12
Negatív vélemény a megfeleléségről	0	0	1	1

2. táblázat:

A Gyermekgyógyászati Bizottság által 2009 októberéig kiadott vélemények száma⁶

⁵ 28 cikk (3): Amennyiben a kérelem megfelel a jóváhagyott és végrehajtott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben előírt valamennyi intézkedésnek, és a termék alkalmazási előírása tükrözi a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati terv szerint elvégzett vizsgálat eredményeit, az illetékes hatóság a forgalombahozatali engedélybe belefoglal egy nyilatkozatot arról, hogy a kérelem a jóváhagyott és végrehajtott gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek megfelel. A 45. cikk (3) bekezdésének alkalmazásában ez a nyilatkozat tartalmazza továbbá, hogy a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő jelentős vizsgálatokat e rendelet hatálybalépését követően végezték-e el.

⁶ Forrás: i. m. (4).

2.3. Jutalmak és ösztönzők

A rendeletet hatálya egyaránt kiterjed a fejlesztés alatt álló és még engedélyezésre váró, az engedélyezett és szellemi tulajdon-jogok oltalma alatt álló, továbbá az engedélyezett, de szellemi tulajdon-jog oltalma alatt már nem álló termékekre. Az előírt kötelezettségek teljesítése esetén háromféle jutalom adható.

a) Ha kiegészítő oltalmi tanúsítvánnyal vagy szabadalommal védett termékről van szó, a tanúsítvány birtokosa az SPC időtartamának hat hónappal való meghosszabbítására válik jogosulttá.⁷

b) A ritka betegségek gyógyszerei (*orphan drugs*) esetében az SPC meghosszabbítása helyett e gyógyszerek tízéves piaci kizárólagossági időszaka tizenkét évre emelhető.⁸ Mivel az ilyen termékek gyakran nem állnak szabadalmi oltalom alatt, a kiegészítő oltalmi tanúsítvány meghosszabbítása, mint jutalom, nem alkalmazható; amennyiben viszont szabadalommal védettek, a kiegészítő oltalmi tanúsítvány meghosszabbítása kettős ösztönzőt jelentene.

c) A harmadik lehetőség az új típusú, gyermekgyógyászati felhasználásra szóló forgalomba hozatali engedély, amely a szabadalommal nem rendelkező termékek körében végzett innováció (új kutatások) esetében tízéves adatvédelmet tesz lehetővé.⁹

E jutalmak abban az esetben is megilletik a kérelmezőt, ha a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati terv megvalósítása nem vezet a gyermekgyógyászati terápiás javallat engedélyezéséhez, de az elvégzett vizsgálatok – adott esetben negatív – eredményei bekerülnek az alkalmazási előírásba és a beteg tájékoztatójába. A továbbiakban e tanulmány csak az iparjogvédelmi vonatkozású jutalom, a kiegészítő oltalmi tanúsítvány oltalmi ideje hat hónapos meghosszabbításának kérdéseit tárgyalja.

⁷ 36. cikk (1): Amennyiben a 7. és a 8. cikk szerinti kérelem tartalmazza a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati terveknek megfelelően elvégzett összes vizsgálat eredményeit, a szabadalom vagy a kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultja az 1768/92/EGK rendelet 13. cikkének (1) bekezdésében és 13. cikkének (2) bekezdésében említett időtartam hat hónappal való meghosszabbítására válik jogosulttá.

⁸ 37. cikk (1): Amikor a forgalomba hozatali engedély iránti kérelmet a 141/2000/EK rendelet szerint ritka betegségek gyógyszereinek minősülő gyógyszerkészítményre nyújtják be, és ez a kérelem tartalmazza egy jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati terv szerint elvégzett összes vizsgálat adatait, továbbá az e rendelet 28. cikke (3) bekezdésében említett nyilatkozatot ezt követően belefoglalják a megadott forgalomba hozatali engedélybe, a 141/2000/EK rendelet 8. cikkének (1) bekezdésében említett tízéves időszakot tizenkét évre meg kell hosszabbítani.

⁹ 38. cikk (1): Amikor egy gyermekgyógyászati felhasználásra szóló forgalomba hozatali engedélyt a 726/2004/EK rendelet 5–15. cikkével összhangban adnak meg, az azon rendelet 14. cikke (11) bekezdésében említett adatvédelmi és forgalomba hozatali védelemre vonatkozó időszakokat kell alkalmazni.

3. A kiegészítő oltalmi tanúsítvány időtartamának hat hónapos meghosszabbítása

A gyermekgyógyászati rendelet 52. cikke módosította a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának bevezetéséről szóló 1768/92/EGK rendelet szövegét, így módon határozva meg az időtartam meghosszabbítása iránti kérelem és mellékleteinek tartalmára, benyújtásának időpontjára, valamint az engedélyezés, elutasítás vagy megvonás feltételeire vonatkozó új előírásokat.

A jogszabályi háttér részét képezi az egyes termékek kiegészítő oltalmára vonatkozó európai közösségi rendeletek végrehajtásához szükséges szabályokról szóló 26/2004. (II. 26.) számú kormányrendelet is, amelynek új 4/A és 4/B §-a tartalmazza a Magyarországon alkalmazandó speciális eljárási szabályokat.

Az oltalmi idő hat hónapos meghosszabbítására irányuló kérelem benyújtható új SPC-bejelentéssel egyidejűleg, de folyamatban lévő eljárásban vagy megadott tanúsítványok esetében is. Értelemszerűen folyamatban lévő bejelentés esetében a kérelemben utalni kell a már benyújtott tanúsítvány iránti bejelentésre, megadott tanúsítvány esetében pedig csatolni kell a tanúsítvány másolatát. Megadott tanúsítványok esetében a kérelem a tanúsítvány oltalmi idejének lejártá előtt két évvel fogadható el. Mindazonáltal ettől eltérően a gyermekgyógyászati rendelet hatálybalépését követő első öt éven át a kérelmet legkésőbb a tanúsítvány lejártá előtt hat hónappal kell benyújtani.

3.1. Milyen bizonyítékokat kell benyújtani a jutalom elnyeréséhez?

A bejelentés kellékeit a 1768/92/EGK rendelet 8. cikkének új (1) d)¹⁰ pontja írja elő. A legfontosabb követelmény, hogy a kérelemhez mellékelni kell a gyermekgyógyászati rendelet 36. cikkének (1) bekezdésében említett, a jóváhagyott és végrehajtott gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek való megfelelésről szóló nyilatkozat másolatát, az előzőekben ismertetett „megfelelőségi nyilatkozatot”.

Amennyiben szükséges, azaz ha a termék nem központosított, az egész Európai Közösség területére érvényes forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik, hanem tagországonként kölcsönös elismerésen alapuló vagy nemzeti eljárás keretén belül engedélyezték, akkor a 8. cikk (1) bekezdés d) pontjának második része értelmében forgalombahozatali engedé-

¹⁰ 1768/92/EK rendelet 8. cikk (1) d): ... amennyiben a tanúsítvány iránti bejelentés időtartam meghosszabbítása iránti kérelmet tartalmaz:

i. az 1901/2006/EK rendelet 36. cikkének (1) bekezdésében említett, a jóváhagyott és végrehajtott gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek való megfelelésről szóló nyilatkozat másolata;
ii. amennyiben szükséges, a termék b) pontban említett forgalomba hozatali engedélyének másolatán felül bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a termék az 1901/2006/EK rendelet 36. cikkének (3) bekezdésében említettek szerint az összes többi tagállam vonatkozásában forgalomba hozatali engedéllyel rendelkezik.

lyének másolatán felül bizonyítékot kell benyújtani arra vonatkozóan is, hogy a termék az összes tagállam vonatkozásában forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik. A rendelet 36. cikkének (3)¹¹ bekezdése értelmében ugyanis időtartam-meghosszabbítás csak akkor engedélyezhető, ha a terméket mind a 27 tagállamban engedélyezték. A gyermekgyógyászati rendelet így kívánja biztosítani annak az alapvető célkitűzésének a megvalósulását, hogy az Európai Közösségben nyújtott jutalmak és ösztönzők megadására csak akkor kerülhessen sor, ha a gyermekpopuláció minden tagországban hozzájuthat az újonnan engedélyezett gyógyszerhez.

A második esetben az időtartam-meghosszabbítás elnyerésének tehát további feltétele, hogy bizonyítékot kell csatolni arra vonatkozóan, hogy *a termék valamennyi tagállamban forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik.*

2008 nyarán az Európai Bizottság összegyűjtötte a nemzeti szabadalmi hivataloknak a közösségi rendeletek alkalmazásával kapcsolatos gyakorlati kérdéseit, és júliusban konzultációt tartott e témában az Európai Gyógyszergyártók Szövetségével is. Az első időtartam-meghosszabbítás iránti kérelmek csak néhány évvel a gyermekgyógyászati rendelet hatálybalépése után, 2008 végén és 2009-ben érkeztek meg többek között a német, a holland, az ír, az angol és a litván szabadalmi hivatalhoz. Már e precedensértékű kérelmek elbírálása során fény derült arra, hogy szükség van az iparjogvédelmi hatóságok, a forgalombahozatali engedélyek kiadásáért felelős szervek és a gyógyszeripar képviselőinek további konzultációjára, mivel a gyermekgyógyászati rendelet által bevezetett új dokumentumok formai és tartalmi követelményeire nézve még nem állnak rendelkezésre egységes előírások.

A legérdekesebb kérdésnek az bizonyult, milyen bizonyíték fogadható el arra nézve, hogy *a termék valamennyi tagállamban forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik.*

A júliusi, gyógyszergyárakkal folytatott konzultáción a Bizottság már kifejtette ezzel kapcsolatos azon álláspontját, hogy a bejelentőnek a rendelet szelleméből adódóan igazolnia kell, hogy a termék mindegyik tagállamban olyan forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik, amely tartalmazza a gyermekgyógyászati vonatkozású információt is.

A Novartis cég ezzel szemben azzal érvelt, hogy az egyes országok törzskönyvezési hatóságainak késlekedése, majd a különböző nyelven készült betegájékoztatók elkészítésének időigényessége miatt komoly nehézségbe ütközhet az ilyen szigorúan értelmezett követelmények teljesítése. Rámutatott, hogy a jogszabály szövegében egyébként is csak „a terméket valamennyi tagállamban engedélyezték” fordulat szerepel. Úgy véli, elegendő bizonyítékként elfogadható az engedélyező hatóság eljárást befejező értesítése és egy „kötelezettségvállaló levél (*letter of undertaking*)”, mely ígéretet tesz arra, hogy a készítmény a gyermekgyógyászati információt az adott ország nyelvén tartalmazni fogja.

¹¹ 36. cikk (3): Amennyiben a 2001/83/EK irányelvben meghatározott eljárások alkalmazására kerül sor, az (1) bekezdésben említett időtartam hat hónappal történő meghosszabbítását csak akkor lehet megadni, ha a terméket valamennyi tagállamban engedélyezték.

3.2. Időtartam-meghosszabbítás központosított forgalombahozatali engedéllyel rendelkező hatóanyagok esetén

A központosított eljárás keretében kiadott forgalombahozatali engedélyek értékelését a Község gyógyszerértékelő hatósága, az EMEA végzi, de az engedélyt végső soron az Európai Bizottság adja, amely 2008 szeptemberében iránymutatást¹² adott ki a gyermekgyógyászati vizsgálati terv jóváhagyásával kapcsolatos kérelmek formájára és tartalmára, valamint a kérelmek ellenőrzésének menetére. E dokumentum 3.2 szakaszában találhatók a megfelelő (*compliance*) ellenőrzésére vonatkozó előírások.

A gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek való megfelelés tárgyában adott véleménynek világosan ki kell fejtenie a megfelelés elfogadásának vagy elutasításának indokait. Előfordulhat, hogy az engedélyezett termékeket illetően a gyógyszeripari vállalatok már rendelkeznek korábbi, a gyermekek körében való biztonságosságról és hatásszágról szóló adatokkal. A jutalmak és ösztönzők azonban kizárólag akkor adhatók meg, ha a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő jelentős vizsgálatokat a rendelet hatálybalépését követően végezték. Ha a gyermekgyógyászati vizsgálati terv nem tartalmaz ilyen korábbi vizsgálatot, a megfelelőségi nyilatkozat szövege a következő:

„E termék fejlesztése megfelelt a (hivatkozási szám) jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő minden intézkedésnek. Az 1901/2006/EK rendelet 45. cikke (3) bekezdésének alkalmazásában a (hivatkozási szám) jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő *minden vizsgálatot* a rendelet hatálybalépését követően fejezték be.”

Ha a gyermekgyógyászati vizsgálati terv tartalmaz néhány korábbi vizsgálatot, de ezeket a Gyermekgyógyászati Bizottság nem ítéli jelentősnek, a gyermekgyógyászati rendelet 28. cikkének (3) bekezdésében említett megfelelőségi nyilatkozat szövege a következő lesz:

„E termék fejlesztése megfelelt a (hivatkozási szám) jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő minden intézkedésnek. Az 1901/2006/EK rendelet 45. cikke (3) bekezdésének alkalmazásában a (hivatkozási szám) jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati tervben szereplő *jelentős vizsgálatokat* a rendelet hatályba lépését követően fejezték be.”

E nyilatkozatok valamelyikének másolatát kell a bejelentőnek a kiegészítő oltalmi tanúsítvány időtartamának meghosszabbítására irányuló kérelemhez mellékelnie az iparjogvédelmi hatóság felé.

¹² Guideline on the format and content of applications for agreement or modification of a paediatric investigation plan and requests for waivers or deferrals and concerning the operation of the compliance check and on criteria for assessing significant studies. Official Journal of the European Union, C243/1 of 24 September, 2008.

3.3. Kölcsönös elismerésen alapuló vagy decentralizált eljárás alapján kiadott forgalombahozatali engedéllyel rendelkező hatóanyagok

Sokkal nehezebb feladat előtt áll az a kérelmező, akinek terméke kölcsönös elismerésen alapuló (Mutual Recognition Process, MRP) vagy decentralizált eljárás alapján, országonként kiadott forgalombahozatali engedélyekkel rendelkezik, ha eleget kíván tenni az előírt dokumentumok benyújtására vonatkozó követelményeknek. A belföldi forgalombahozatali engedély másolatán felül ilyenkor bizonyítékot kell csatolni arra vonatkozóan is, hogy a termék valamennyi tagállamban forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik.

A kölcsönös elismerési eljárás során a forgalombahozatali engedély honosítása közös eljárással történik több tagországban olyan készítményre alapozva, amely a kérelem beadásának időpontjában már legalább egy EGT-tagállamban forgalombahozatali engedéllyel rendelkezik (referencia-tagállam). A bejelentők azt hangoztatják – élükön a Novartis és a Merck céggel – hogy az MRP-eljárásban rendkívül nehéz az oltalmi idő meghosszabbításának elnyeréséhez előírt dokumentumok beszerzése. Azt szorgalmazzák, hogy elegendő bizonyítékként legyen elfogadható az engedélyező hatóság eljárást befejező értesítése (*end of procedure letter*), ami jelenleg, meglepő módon, akár egy kör e-mail formájában történhet meg. Ha a referencia-tagállamban kiadott engedély tartalmazza a „compliance statement”-et, akkor ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a bejelentő elvégezte a gyermekgyógyászati vizsgálatokat, azok eredményeit beépítette az alkalmazási előírások közé, és csak idő kérdése, hogy erre minden tagországban sor kerüljön. Az MRP-eljárás nemzeti fázisában – amire országonként eltérő határidők állnak a hatóságok rendelkezésre – másik tagállam ugyanis már csak az emberiség érdekét súlyosan veszélyeztető körülmény miatt emelhet kifogást.

A decentralizált eljárások körében arra sem volt egységes követelmény, hogy hol és hogyan kell egy nemzeti engedélyben megállapítani, hogy eleget tettek a gyermekgyógyászati rendeletben előírtaknak.

A gyógyszergyárakkal folytatott konzultáció eredményeképpen a probléma orvoslására a kölcsönös elismerésen alapuló és decentralizált eljárások összehangolásáért felelős koordinációs csoport (*Coordination group for Mutual recognition and Decentralised Procedures*) 2009 szeptemberében ajánlást fogalmazott meg¹³ a jóváhagyott gyermekgyógyászati vizsgálati terv megfelelőségének megállapítási módszertanára vonatkozóan. A közlemény kiemeli, hogy a mellékletében található megfelelőségnyilatkozat-minták csak ajánlások, részben vagy teljesen felhasználhatók a hivatalos döntések szövegében.

Külön fejezet hívja fel a figyelmet a referencia-tagállam felelősségére, amelynek világos és egyértelmű nyilatkozatot kell foglalnia az általa kiadott engedélybe a gyermekgyógyászati

¹³ Recommendation for implantation of compliance statement for the agreed completed PIP. Coordination group for Mutual recognition and Decentralised Procedures, doc. ref.: CMDh/161/2009. szeptember; <http://www.hma.eu/216.html>

vizsgálati tervnek való megfelelésről, és figyelmeztetnie kell a honosító tagállamokat ennek 30 napon belüli megjelentetésére az adott ország hivatalos nyelvén készült engedélyben. Ennél fogva a bejelentők időben benyújthatják az előírt dokumentumokat a szabadalmi hivatalokhoz a törvény által biztosított jutalom elnyeréséhez.

Az egyes hatóanyagokra kiadott megfeleléségi nyilatkozatok hozzáférhetővé tételére pedig nyilvános domént hoznak létre a gyógyszerügynökségek központi honlapján.¹⁴

1. ábra:

A megfeleléségi nyilatkozatok publikálására létrehozott weboldal kölcsönös elismerésen alapuló vagy decentralizált eljárás keretében kiadott forgalombahozatali engedéllyel rendelkező termékek esetében

3.4. A bejelentés benyújtására előírt határidő

Megadott tanúsítványok esetében a kérelem a tanúsítvány oltalmi idejének lejártá előtt két évvel fogadható el. A kétéves határidő megállapítására azért volt szükség, mert egy generikus gyógyszerkészítmény kifejlesztése, a forgalombahozatali engedély megszerzése megkö-

¹⁴ <http://www.hma.eu/mri.html>

zelítőleg ennyi időt vesz igénybe, így a gyártók még idejében értesülhetnek a piacra lépésüket késleltető kiegészítő oltalom meghosszabbításának „veszélyéről”. Mindazonáltal, ettől eltérően az 1768/92/EGK rendelet új, 7. cikk (5) bekezdése „átmeneti időszakot” vezet be, azaz a rendelet hatálybalépését követő öt éven át a kérelmet legkésőbb a tanúsítvány lejárta előtt hat hónappal kell benyújtani. Ezzel az átmeneti időszakkal kívánták kárpótolni a potenciális jogosultakat az új gyermekgyógyászati követelményeknek való megfelelés kezdeti nehézségeiből adódó időveszteségért.

Az Egyesült Királyságban az első időtartam-meghosszabbítási kérelem arra a *losartan* hatóanyagra érkezett, amelynek az E. I. du Pont Nemours and Co. cég számára engedélyezett kiegészítő oltalma 2009. szeptember 1-jén lejárt. A gyógyszerzet Cozaar kereskedelmi néven, licenc alapján a Merck an Co. forgalmazza.

A Du Pontnak az időtartam meghosszabbítására irányuló kérelmet legkésőbb 2009. március 1-ig mindenképpen be kellett nyújtania az Egyesült Királyság szellemi tulajdon-védelmi hivatalához. MRP-eljárás keretében a holland gyógyszer-engedélyező hatóság 2009. február 13-án referencia-tagállamként e-mailben értesítette a többi tagállam gyógyszer-hatóságait arról, hogy pozitív véleményt adott ki a gyermekgyógyászati vizsgálati tervnek való megfeleléséről, de még nem került sor az engedélyek honosításra. A gyógyszergyár a kérelem kényszerű benyújtásának időpontjában már elvégezte és dokumentálta a gyermekgyógyászati célú vizsgálatokat, de az eredményeket tükröző forgalombahozatali engedély(ek) megszerzése még folyamatban volt, az időtartam-meghosszabbításhoz szükséges mellékleteket még csak részben állt módjában a hivatal rendelkezésére bocsátani.

Mivel a gyermekgyógyászati rendelet kifejezetten nem írja elő, hogy az időtartam-meghosszabbítás követelményeinek a kérelem benyújtásának napján meg kell felelni, a párhuzamos SPC-k tárgyában Dániában, Finnországban, Franciaországban és Svédországban a kérelmezett időtartam-meghosszabbítást engedélyezték, az Egyesült Királyság hivatala azonban – nem jogerősen – elutasította azon az alapon, hogy a benyújtott forgalombahozatali engedélyek nem tartalmazták az illetékes hatóságok nyilatkozatát a megfelelésről. A vizsgáló úgy ítélte meg, hogy nem egyszerű alaki hiányosságról (*irregularity*) van szó, ami a 1768/92/EGK rendelet 10. cikkének (3) bekezdése értelmében kiadott felhívásra orvosolható, hanem az engedélyezés érdemi feltételéről. A Fellebbviteli Bíróság (*England and Wales Court of Appeal*) 2009 szeptemberében közzétett ítéletével azonban megváltoztatta a hivatalnak a Felsőbíró (High Court of Justice) által is jóváhagyott döntését, melyben az „irregularity” kifejezés tágabb értelmezése mellett döntött, így a tanúsítvány oltalmi idejét hat hónappal meghosszabbították.¹⁵ Példaértékűen gyors eljárásával a Fellebbviteli Bíróság megszüntette a kialakult jogbizonytalanságot, lehetővé téve, hogy a generikus cégek a maguk idejében tisztán, jogszerűen léphessenek piacra.

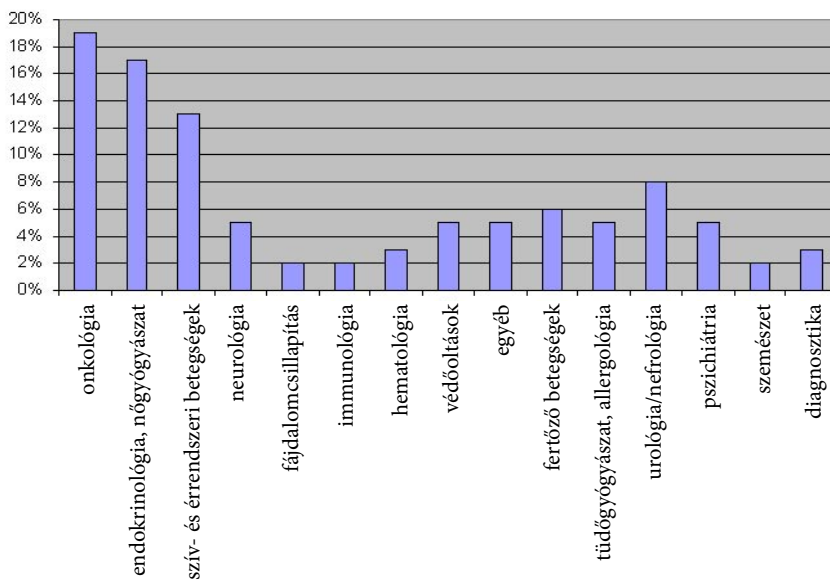
¹⁵ EI Du Pont Nemours & Co v United Kingdom Intellectual Property Office, (2009) EWCA Civ 966 (2009. szeptember 17.); [2009] EWCA Civ 966.

4. Trendelemzés az időtartam-meghosszabbítási kérelmek várható beérkezéséről

Az EMEA honlapján közzétett, gyermekgyógyászati vizsgálati terveket jóváhagyó vagy mentesítéseket és halasztásokat engedélyező, publikus döntéseit különösebb nehézség nélkül összevethetjük a Magyarországon kiegészítő oltalom alatt álló hatóanyagok listájával, mégis nehezen jósolható meg, mely hatóanyagok esetében kerül sor először a kiegészítő oltalmi tanúsítvány oltalmi idejének hat hónapos meghosszabbítására.

Az 1. táblázatból kitűnik, hogy a Gyermekgyógyászati Bizottsághoz beérkezett vizsgálati terv értékelése vagy a mentesség iránti kérelmek több mintegy 60%-a még nem engedélyezett gyógyszerek forgalombahozatali engedélye iránti kérelmekhez kapcsolódik, tehát az időtartam-meghosszabbítási kérelmek többségét várhatóan a jövőbeli SPC-bejelentésekkel egyidejűleg nyújtják majd be. Folyamatban lévő vagy megadott kiegészítő oltalmi tanúsítvány tárgyát képező, forgalombahozatali engedéllyel már rendelkező hatóanyagok esetében elsősorban az adott szer farmakológiai tulajdonságaitól függ, hogy a gyógyszercégek folytatnak-e további terápiás alkalmazásokra irányuló kutatásokat. A Gyermekgyógyászati Bizottsághoz beérkező kérelmek terápiás területek szerinti megoszlása (2. ábra) alapján a leginkább érintett hatástani terület az onkológia (19%), az endokrinológia, nőgyógyászat (17%) és a szív- és érrendszeri betegségek (13%).

A kérelmek hatástani területek szerinti megoszlása

2. ábra:

A Gyermekgyógyászati Bizottsághoz beérkező kérelmek hatástani területek szerinti megoszlása 2008-ban

Az is befolyásolja a jövőbeli időtartam-meghosszabbítási kérelmek számát, hogy hány esetben engedélyeznek mentesítést vagy halasztást a gyermekgyógyászati vizsgálati terv végrehajtása alól, természetesen ilyenkor nem jár az SPC oltalmi idejének meghosszabbítása sem. További szempont, hogy egy gyermekgyógyászati célú kutatási program végrehajtása három-öt évet is igénybe vehet. A bejelentések száma hazánkban a fenti, összetett tendenciák figyelembevételével alakul.

2009 októberéig a Gyermekgyógyászati Bizottság az alábbi hatóanyagokra adott ki pozitív megfélelőségi nyilatkozatot:

- endokrinológia-nőgyógyászat: *Anastrozole, Colesevelam hidroklorid, Dienogest, Nomegestrol acetát, 17 beta-estradiol;*
- onkológia: *Aprepitant, Ipilimumab, Vandetanib;*
- kardiovaszkuláris betegségek: *Losartan kálium, Valsartan;*
- dermatológia: *Ustekinumab, Nalfurafine hidroklorid;*
- immunológia, reumatológia: *Abatacept, Belatacept;*
- hematológia: *Eltrombopag;*
- láz- és fájdalomcsillapítás: *Paracetamol.*

Magyarországon 2012-ig a következő gyógyszerhatóanyagok kiegészítő oltalma jár le:

- *Dezloratadin* és gyógyszerészetileg elfogadható sói (2010);
- *Florfenikol* (2011);
- *Duloxetine* és gyógyászatilag elfogadható savaddíciós sói, különösen hidrokloridja (2012);
- *Pioglitazon* és sói (2012);
- *Zoledronsav*, gyógyászatilag alkalmazható sói és hidrátjai (2 SPC, eltérő jogosultak) (2012);
- *Levodopa*, *carbidopa* és *entacapone* valamint sóik kombinációja (2012).

Összefoglalás

Az Európai Gyógyszerértékelő Ügynökség Gyermekgyógyászati Bizottsága az 1901/2006/EK rendelet hatálybalépése óta eltelt több mint két és fél évben közel 600 gyermekgyógyászati vizsgálati terv jóváhagyása iránti kérelmet fogadott, és több mint 300 döntést hozott. E döntések az EMEA honlapjának újonnan indított „Gyermekgyógyászati gyógyszerek” rovatában tekinthetők meg a kiadott mentesítésekkel és halasztásokkal együtt. Természetesen mentesítés vagy halasztás esetén nem jár az SPC oltalmi idejének meghosszabbítása sem. Hangsúlyozni kell, hogy a gyermekgyógyászati vizsgálati terv elfogadása önmagában még

nem jogosítja fel a bejelentőt az SPC oltalmi idejének meghosszabbítására, csak a vizsgálatok lefolytatásának a forgalombahozatali engedélyt kiadó hatóság általi elismerése és az eredményeknek a köz számára való hozzáférhetővé tétele.

Egyes gyógyszergyártó cégek már a gyermekgyógyászati vizsgálati terv jóváhagyásakor igényelni szeretnék a hat hónapos meghosszabbítást. Ekkor pedig még előttük áll a kísérletek lefolytatása, a vizsgálatok eredményeit tükröző forgalombahozatali engedély(ek) megszerzése, az SPC időtartam-meghosszabbítás engedélyezéséhez előírt dokumentumokat tehát csak évek múltán tudják benyújtani. Érthető a sietség, az első bejelentőket sürgeti a tanúsítvány időtartamának meghosszabbítására irányuló kérelem benyújtására megszabott határidő, hiszen a rendelet hatálybalépését követő öt éven át – a jelenleg is tartó „átmeneti időszakban” – a kérelmet legkésőbb a tanúsítvány lejárta előtt hat hónappal be kell nyújtani, különben elmulasztják a lehetőséget. Az átmeneti időszak ugyan öt év, a gyermekek vonatkozásában végzett vizsgálatok és a szabályozási követelményeknek való megfelelés időigényes volta miatt tényleges hossza csak körülbelül egy évre tehető.

Ugyanilyen indokolt azonban a szabadalmi hivatalok óvatossága is a kérelmek elbírálásakor, hiszen első döntéseik precedensértékűek.

A gyermekgyógyászati vizsgálatok rendkívül költségesek, sajátos szakértelmet, módszertant igényelnek, ezért méltányos, hogy az előírt vizsgálatok elvégzése és a gyermekek egészségét szolgáló információk nyilvánosságra hozatala után a bejelentők indokolatlan adminisztratív akadályok nélkül hozzájuthassanak a jutalomhoz, az üzleti szempontból értékes kiegészítő oltalom időtartamának hat hónapos meghosszabbításához. Ennek érdekében a szellemi tulajdon-védelmi és a forgalombahozatali engedélyek kiadásáért felelős hatóságok közötti együttműködés szorosabbra fűzésére is szükség van.

A nyilvánosságra került kutatási eredmények ugyanakkor a gyógyszergyárak számára is megkönnyítik további kutatás-fejlesztési prioritásaik kijelölését, elkerülhetőek a szükségtelen, párhuzamos klinikai vizsgálatok, így az Európai Közösség gyermekpopulációja egyre korszerűbb és biztonságosabb, hatékonyabb gyógykezelésben részesülhet.

Dr. Mikló Katalin

GYÓGYSZERHATÓANYAGOK PRODRUGJAI ÉS METABOLITJAI A SZABADALMI JOG TÜKRÉBEN

*Mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás?
Avagy utazás a gyógyszerek, prodrugok és
metabolitok Bermuda-háromszögébe.*

Prodrugok, metabolitok és jelentőségük a gyógyszeriparban

A gyógyszerfejlesztés folyamata jelentősen átalakult az elmúlt évtizedek során, mivel az olyan modern technológiák, mint a számítógépes gyógyszertervezés, a kombinatorikus kémia vagy a nagy áteresztőképességű screenelési technikák nagyszámú ígéretes gyógyszerjelöltet eredményeznek. Ezek a technikák azonban nem segítenek azon a problémán, hogy a gyógyszermolekulák fizikai-kémiai, valamint farmakokinetikai sajátosságai gyógyszerkiszáradási szempontból gyakran nem nevezhetők optimálisnak, így ezen új vegyületek egyre nagyobb eséllyel buknak el a preklinikai, illetve klinikai vizsgálati fázisban.

A gyógyszerfejlesztések sikeressége érdekében ma már számos eljárás létezik arra, hogy egy ígéretes hatóanyag gyenge felszívódási vagy éppen formázhatósági tulajdonságain javítsanak. Az egyik ilyen lehetőség az adagolási forma kialakításában rejlik: egy optimálisan megválasztott gyógyszerformulával jelentősen javíthatók a felszívódási, illetve az esetleges metabolizálódási problémák. Szintén gyakori, hogy gyógyszeranalógokat fejlesztenek ki, vagyis a leghatásosabb vegyülethez szerkezetileg rendkívül hasonló származékokat állítanak elő, amelyekről kedvezőbb fizikai-kémiai tulajdonságokat remélnék. Ez utóbbi eljárásnak azonban kétségtől hátránya lehet, hogy a szerkezeti módosítások során esetleg éppen a biológiai aktivitásért felelős szerkezeti részen kell olyan mértékben változtatni, hogy az a gyógyhatás csökkenéséhez vagy éppen elvesztéséhez vezet.

A napjainkban leggyakrabban alkalmazott stratégia a fenti problémák kiküszöbölésére az ún. prodrug-technológia. A prodrug elnevezést először körülbelül 40 évvel ezelőtt vezették be az olyan vegyületekre, amelyek a szervezetbe kerülve még a gyógyhatás kifejtése előtt biotranszformációt szenvednek. A hetvenes és nyolcvanas években a prodrug-technológiát elsősorban a már forgalomban lévő gyógyszerek fizikai-kémiai, biofarmakológiai és/vagy farmakokinetikai tulajdonságainak javítására használták, manapság azonban a prodrugok tervezése és kutatása a lead-optimalizáció egyik fontos lépése lett a gyógyszerfejlesztési folyamaton belül. A prodrug-technológia értékes eszköze lehet továbbá az ígéretes kémiai szerkezetek optimalizálásának, illetve segíthet megoldani a formulálási problémákat és a

hatóanyagok célba juttatását is. A prodrug-technológia fontosságát mutatja az a tény is, hogy a világon engedélyezett és forgalomban lévő gyógyszerek mintegy 5%-a esik a prodrug kategóriába, és ez a szám emelkedő tendenciát mutat.

Gyógyszernek azokat a vegyületeket nevezzük, amelyek rendelkeznek valamilyen gyógyászati hatással, azokat a vegyületeket pedig, amelyek a szervezetbe történő bekerülés után *in vivo* egy másik, aktív hatóanyaggá metabolizálódnak, prodrugnak nevezzük. Az aktív metabolitok tehát – ahogyan a nevük is mutatja – olyan vegyületek, amelyek egy gyógyszer beadását követően aktív végtermékként keletkeznek, kifejtve a szervezetben a kívánt gyógyászati hatást. A prodrugok végső soron egy adott gyógyszermolekula inaktív prekursorai, amelyek kémiai és/vagy enzimatisz átalakulást követően válnak aktívvá, és fejtik ki farmakológiai hatásukat. Korábban a prodrugokat reverzibilis vagy bioreverzibilis származékoknak, látens gyógyszereknek és biolabilis gyógyszerhordozó konjugátumoknak is nevezték, ma már azonban a prodrug elnevezés az egységesen elfogadott fogalom ezekre a vegyületekre. A legtöbb esetben a prodrugok olyan egyszerű kémiai származékok, amelyek legfeljebb egy-két kémiai vagy enzimatisz reakciólépésre vannak a valódi hatóanyagtól. Sőt, egyes esetekben a prodrug akár két aktív hatóanyagot is szolgáltathat úgy, hogy azok kémiai kötessel egyetlen molekulát alkotnak, és mindegyik molekula a másik hatóanyag elővegyületeként tekinthető.

Természetesen a prodrugoknak is lehetnek hátrányos tulajdonságaik, amelyek kiküszöbölhetők azáltal, ha a prodrugot egy másik prodrugból állítják elő: ezek az ún. kettős prodrugok vagy pro-prodrugok. Például ha egy prodrug oldatban nem mutat túl jó stabilitást, akkor a probléma orvosolható lehet egy kettős prodruggal, amelyből *in vivo* enzimatisz hidrolízissel szabadul fel az a prodrug, amelyből végül az aktív hatóanyag keletkezik. Ez az eljárás valósult meg például az epilepszia kezelésére szolgáló foszfenitoin, a HIV-ellenes tenofovir és a glaukóma kezelésére szolgáló pilokarpin fejlesztése esetében is.

A legtöbb prodrug a hatóanyag-molekulához könnyen hasítható kötésszel kapcsolódó karboxil-, foszfát-, hidroxil- vagy aminocsoportot tartalmaz, a kémiai kötést pedig úgy alakítják ki, hogy az a gyógyszerformulálás során kellően stabil, ám enzimekkel *in vivo* könnyen felszakítható legyen annak érdekében, hogy a beadást követően minél hamarabb felszabaduljon a hatóanyag. A hatóanyag felszabadulása gyorsítható például a pH-érték megfelelő eltolásával az *in vivo* körülményeknek megfelelő, kevésbé bázikus (pH=7.4) tartományba, ám ezt a módszert általában korlátozza az a tény, hogy nehéz megfelelően stabil gyógyszerformát kialakítani erre a célra.

A kötések hasítására alkalmas legfontosabb enzimek a különböző észterázok és alkalisz foszfatázok, amelyek a nyálkahártyában, a vérben, a májban és egyéb szervekben is megtalálhatóak. De a kevésbé gyakori enzimek, mint például az aminoaciláz, a GGT (γ -glutamiltranszferáz), a dipeptidázok, az amino- és karboxipeptidázok és a β -glükuronidázok is alkalmasak lehetnek a prodrugok biokonverziójának végrehajtására. Tekintettel arra,

hogy a fenti enzimek nem minden szövetben fordulnak elő, ezek főleg szervspecifikus hatóanyagleadás esetén játszhatnak fontos szerepet.

Számos olyan korábbi, de újabb gyógyszer is létezik, amelyek ugyan prodrugok, mégsem tartalmazzák az említett csoportok egyikét sem. Ilyen például a gyulladáscsökkentő hatású nabumeton, amely egy, a májban végbemenő, oxidáz enzim katalizálta gyors biotranszformáció révén alakul át az aktív hatóanyaggá. De itt említhetünk még számos vírus- vagy rákellenes szert is, amelyekből valamely kináz enzim hatására *in vivo* keletkezik a bioaktív hatással rendelkező megfelelő mono- vagy trifoszfátszármazék.

Ezekben és az ehhez hasonló esetekben az *in vitro* vizsgálatok csak kevésbé adnak támpontot az *in vivo* körülmények között lezajló folyamatokról, ráadásul az állatkísérletek eredményei is jelentős eltérést mutathatnak az adott állatfajra jellemző speciális metabolikus folyamatoktól függően.

A prodrugok gyógyászati alkalmazása az összetett biokémiai folyamatok ellenére nem újkeletű, hiszen az első ismertté vált példák egészen a XIX. századig nyúlnak vissza. Az acetanilidet már 1886-ban is alkalmazták fájdalomcsillapításra, hatásmechanizmusát azonban csak jóval később sikerült megmagyarázni, amikor fény derült arra, hogy a szervezetben acetaminofenné, vagyis közismertebb nevén paracetamollá metabolizálódik. A fenacetin – amit a vesére gyakorolt toxikus hatása miatt kivontak a forgalomból – szintén azáltal fejtette ki hatását, hogy egy *O*-dezakilezést követően acetaminofenné alakult. Bár sem az acetanilidet, sem pedig a fenacetidet nem annak szánták, utólag már könnyű felismerni a prodrug jellegét ezekben a vegyületekben.

További példaként említhető a meténamin, amit 1899-ben a berlini székhelyű Schering cég hozott forgalomba a húgyúti fertőzések kezelésére. A vegyület hatása abban rejlett, hogy a szervezetbe kerülve a köztudottan fertőtlenítő hatású formaldehid szabadult fel belőle. De idesorolhatjuk még a jól ismert gyulladáscsökkentő hatású aszpirint (Bayer) is, ami a nátrium-szalicilát kevésbé irritáló formájaként került forgalomba, vagy a prontosilt, ami az első szulfocsoport-tartalmú gyógyszer és egyben a szulfonamid prodrugja is volt.

Napjainkban is számos olyan gyógyszer van, amelyek – a teljesség igénye nélkül – idesorolhatók: a kodein, ami részben morfinná metabolizálódik, a fenilbutazon, ami oxifenilbutazonná transzformálódik, a primadone, ami fenobarbitonná alakul vagy a diazepam, ami dezmetil-diazepammá és oxazepammá alakul át a szervezetben. Az utóbbi példákban azonban nemcsak a metabolitok, hanem maguk az alapvegyületek, vagyis a prodrugok is aktív hatóanyagok.

Az 1950-es években indult el az első olyan tudatos kísérletsorozat, amely a prodrugokat hívta segítségül egy gyógyszerhatóanyag által okozott nehézségek kiküszöbölésére, és ez az antibiotikumként ismert klóramfenikolhoz köthető. A klóramfenikol vízben nagyon rossz oldódik (2,5–4 mg/ml), ráadásul rettenetesen keserű ízű. A vegyület forgalomba hozatalát követően nem sokkal két prodrugot is kifejlesztettek: a klóramfenikol-hemiszukcinát nátriumsót intravénás és intramuszkuláris adagolásra, valamint fülészeti célokra, a

klóramfenikol-palmitátot pedig a gyermekgyógyászatban használható, szuszpenzió formátumú adagolásra. Bár a vízdíszható hemiszuksinát-észter rendkívül sikeres termék volt, mégis adódtak problémák: a klóramfenikollá történő *in vivo* metabolizmus ugyanis csak részben ment végbe, miközben a prodrug egy része változatlan formában ürült a veséken keresztül. A palmitát-észter – amit kifejezetten gyermekgyógyászati célra fejlesztettek ki – a klóramfenikol keserű ízét ugyan nélkülözte, ám polimorfiára való hajlamáról ma is legendákat mesélnek: számos módosulata közül csupán a β -polimorfból szabadult fel szignifikáns mennyiségű klóramfenikol az orális adagolást követően.

A kezdeti nehézségeket követően azonban számos gyógyszer esetében alkalmazták sikerrel a prodrug-technológiát, és ez a sikertörténet napjainkban is folytatódik. A legismertebb és legjobb eladási adatokkal bíró prodrug-gyógyszerek közül kiemelhetjük a Hepsera[®]-t, ami a hepatitis B kezelésére alkalmas adefovir prodrugja, illetve a Viread[®]-ot, ami a HIV-fertőzések kezelésére szolgáló tenofovir prodrugja. Mindkét vegyület a Gilead Sciences terméke, de ők fejlesztették ki az influenza elleni gyógyszert, a Tamiflu[®]-t vagy más néven oseltamivirt is (napjainkban sokat hallani róla az új típusú H1N1 influenza kapcsán), ami nem más, mint az aktív hatóanyag etilészter prodrugja. A Roche Holding AG nevéhez fűződik egy másik antivirális prodrug, a Valcyte[®] kifejlesztése, míg a Sankyo/Forest hozta forgalomba a magas vérnyomás kezelésére szolgáló, Benicar[®] nevű prodrugot, a Pfizer pedig a parecoxib nátriumot (Dynastat[®]) fejlesztette ki, ami egy új COX-2 inhibitor hatású hatóanyagnak, a valdecoxibnak a vízdíszható és injekálható formája. Szintén az utóbbi időben került forgalomba a HIV kezelésére szolgáló Lexiva[®] (foszamprenavir), ami az amprenavir vízdíszható foszfátészterének kalciumsója. Ráadásul a Vertex és GlaxoSmithKline által együttesen kifejlesztett foszamprenavir számos klinikai és gazdasági előnnyel bír az amprenavirral (Agenerase[®]), vagyis az aktív hatóanyaggal szemben. Az amprenavir ugyanis rendkívül gyengén vízdíszható (0,04 mg/ml), ezért lágyzselatin-kapszulákban kiserelve hozzák forgalomba, kapszulánként 150 mg hatóanyag-tartalommal. Az amprenavir napi dózisa azonban felnőttek esetében 2x1200 mg, azaz naponta kétszer nyolc kapszula, ami rendkívül kényelmetlenné teszi a gyógyszer szedését a betegek számára. A foszamprenavir vízdíszhatósága jobb (0,3 mg/ml), ráadásul 700 mg prodrugot tartalmazó tablettaként lehet kiserelni, ami 600 mg amprenavirnak felel meg, így az adagolás jóval egyszerűbbé vált (mindössze napi kétszer két tablettát kell bevenni), és a prodrug bevétele követően a hatóanyag plazmaszintje összemérhető az amprenavirkapszula adagolását követően mérhető szinttel.

A foszamprenavirnak azonban még egy további hatalmas előnye van: kifejlesztésével ugyanis újraindult a szabadalmi időszámítás, mivel az amprenavirra vonatkozó szabadalmi bejelentést 1993-ban tették (tehát 2013-ban lejár az oltalom), míg a foszamprenavirra vonatkozó bejelentés 1999-es elsőbbségű (2002-ben engedélyezték), vagyis szabadalmi oltalma majd csak 2019-ben fog lejárni. Ez szabadalomjogilag hasonlóan előnyös helyzetet teremtett ahhoz, mint amikor 1996-ban a Parke-Davis/Warner-Lambert (ma már Pfizer) forgalomba hozta a foszfenitoint (Cerebyx[®]), a nátrium-fenitoin egy biztonságosabban

injektálható formáját, és ezáltal a cég visszaszerezte azt a piaci részesedést, amit a nátrium-fenitoin szabadalmi oltalmának lejártakor elvesztett. Ide sorolható még a foszfluconazolra (Procif®) vonatkozó szabadalmi oltalom megszerzése is. A foszfluconazol a Pfizer korábbi, nagy sikerű antifungális vegyületének, a fluconazolnak a vízzoldható, injektálható foszfát prodrugja.

Létezik a prodrugoknak egy olyan csoportja is, amelyet nem mindig lehet megkülönböztetni a gyógyszerektől: ezeket „öngyilkos” inhibitor-molekuláknak is nevezik, mivel a metabolikus aktiválódás során a reaktív intermedier kémiaiilag reagál az egyik receptor komponenseivel, ezáltal inaktíválva magát a receptort. Jó példa erre a vérlemezke-aggregációt gátló klopidoogrel biszulfát (Plavix®). A klopidoogrelnek (ami egy metilészter) csak egy kis hányada metabolizálódik 2-oxoklopidoogrelle, majd a farmakológiaiilag aktív tiol metabolittá, a nagyobbik hányadról ugyanis *in vivo* lehasad a metilészter, ami egy farmakológiaiilag teljesen inaktív karbonsavat eredményez. Ez utóbbi azonban diszulfidkötést létesít az egyik receptor kötőhelyével, és ezáltal blokkolja a vérlemezke-aggregáció egyik kulcsfontosságú folyamatát. Az utóbbi idők kutatásai azt is kimutatták, hogy a gyomorsavszekréciót gátló hatású omeprazole (Prilosec®), illetve a lansoprazole is hasonló hatásmechanizmussal rendelkezik.

A prodrugok és a szabadalomjog

A fentiekből jól látható, hogy a prodrug-technológiát a legtöbb gyógyszerfejlesztéssel foglalkozó cég igyekszik kihasználni és maximálisan a maga javára fordítani. Ez azonban óhatatlanul felveti azt a kérdést, hogy a prodrugokra és/vagy aktív metabolitokra vonatkozó követő szabadalmak mennyire felelnek meg a szabadalmazhatósági kritériumoknak, ezek közül is kiemelve az újdonságot és a feltalálói tevékenységet.

A gyógyszeripari tárgyú szabadalmak esetében jól ismert az az elv, hogy amennyiben egy hatóanyag kiindulási vegyülete, illetve az abból történő előállítási eljárás a technika állásából már ismertté vált, akkor sem a hatóanyag, sem pedig az adott eljárás nem tekinthető újnak. De mi történik akkor, ha egy régóta ismert és gyakran használt gyógyszerhatóanyagról kiderül, hogy egyidejűleg prodrugként is hat, vagyis a szervezetben a fentiekben ismertetett módon egy másik hatóanyaggá alakul át, és tulajdonképpen ez utóbbi vegyület fejt ki hatását az adott receptoron, vagy reagál egy másik célmolekulával? Az ilyen esetekben a gyógyszerhatóanyag egyfajta kiindulási anyagnak tekinthető, amely a szervezet metabolizmusa által válik aktív metabolittá, a metabolizmus pedig úgy tekinthető, mint az az előállítási eljárás, ami már egy korábbi dokumentumból ismertté vált. A kérdés tehát az, hogy az aktív metabolit ismertnek tekinthető-e, ha az azt szolgáltató gyógyszerhatóanyag, illetve annak gyógyászati alkalmazása már ismert.

Ez a kérdés azért is lényeges, mivel ritkán lehet tudni egy gyógyszerként használható vegyület hatásmechanizmusát a szabadalmi bejelentés pillanatában. Általában egy-két évvel az

első bejelentést követően jut el a vegyületet kifejlesztő cég arra a pontra, hogy pontosan ismeri a vegyület biológiai hatásmechanizmusát, valamint a különböző metabolitokat. Ilyenkor az első szabadalmi bejelentést egy vagy több, a hatásért valójában felelős metabolitokra vonatkozó szabadalmi bejelentés követi.

A gyógyszerhatóanyagokra vonatkozó termékszabadalmak esetében – ideértve a metabolitokat és prodrugokat is – az igénypontok egy kémiai szerkezetre, leginkább egy (általános) képletre vonatkoznak, a gyógyászati hatásra vonatkozó igény pedig legfeljebb érintőlegesen jelenik meg az igénypontokban, vagyis az oltalom terjedelmét egyértelműen az igénypontokban igényelt kémiai szerkezeti képlet fogja meghatározni, ami egybecseng az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 69. cikkében az igénypontokkal kapcsolatban megfogalmazottakkal. Az ESZE ugyanezen a helyen azonban arról is rendelkezik, hogy az igénypontokat a leírás és a rajzok alapján kell értelmezni, de Németország, az Egyesült Királyság, az USA és még számos ország szabadalmi joga is hasonlóan rendelkezik az igénypontok és a leírás viszonyáról.

Az ESZE támpontot is ad erre vonatkozóan a „Jegyzőkönyv az Egyezmény 69. cikkének értelmezéséről” kiegészítő rendelkezésében az alábbiak szerint:

„A 69. cikk nem értelmezhető oly módon, hogy az európai szabadalom alapján fennálló oltalom terjedelmét az igénypontokban használt szavak pontos, szó szerinti jelentése alapján kell érteni, és hogy a leírás és a rajzok kizárólag az igénypontokban található ellentmondások feloldására szolgálnak. Nem értelmezhető oly módon sem, hogy az igénypontok csupán iránymutatást adnának, és hogy a tényleges oltalmi kör kiterjedhet arra, ami a szakember számára a leírás és a rajzok vizsgálata után a szabadalmas igényeként megjelenik. Ezzel ellentétben az értelmezésnek e két magyarázat között oly módon kell állást foglalnia, hogy egyaránt biztosítsa a szabadalmas megfelelő védelmét, valamint a jogbiztonságot harmadik személyek számára.”

Ezzel összhangban az 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (Szt.) hatályos szövege a szabadalmi oltalom terjedelmét a 24. §-ban az alábbiak szerint szabályozza:

„(1) A szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. Az igénypontokat a leírás és a rajzok alapján kell értelmezni.

(2) A szabadalmi oltalom minden olyan termékre vagy eljárásra vonatkozik, amelyben az igénypont összes jellemzője megvalósul.

(3) Az igénypontok tartalmát nem lehet kizárólag szó szerinti értelmükre korlátozni; az igénypontoknak azonban olyan jelentést sem lehet tulajdonítani, mintha azok csupán iránymutatást adnának szakember számára az oltalmazni kívánt találmány meghatározásához.

(4) Annak megállapításakor, hogy a szabadalmi oltalom kiterjed-e valamely termékre vagy eljárásra, megfelelően figyelembe kell venni a terméknek vagy az eljárásnak az igénypontban foglaltakkal egyenértékű jellemzőit is.”

Az azonban, hogy mindezt a joggyakorlatba hogyan ültetik át, országról országra rendkívül eltérő képet mutat, ezért a szabadalmi jogharmonizáció egyik kísérleteként megszületett

a sokat vitatott ekvivalenciaelv, ami minden hátránya ellenére is fontos alapja egy jól működő és igazságos szabadalmi rendszernek.

Az ekvivalensek meghatározásához irányelveként egyébként a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) által az Európai Szabadalmi Szerződéshez 1991-ben készített alapjavaslat 21. szakaszának (2) bekezdésében foglaltakat lehet elfogadni. Eszerint egy elemet általában akkor lehet egy igénypontban szereplő elem ekvivalensének tekinteni, ha a vélt bitorlási időpontjában az igényelt találmány vonatkozásában az alábbi két feltétel egyike teljesül:

- a) az ekvivalens elem lényegileg ugyanazt a funkciót lényegileg ugyanolyan úton tölti be, és lényegileg ugyanazt az eredményt adja, mint az igénypontban szereplő elem, vagy
- b) az átlagos szakember számára kézenfekvő, hogy az igénypontban szereplő elemmel elért eredményt az ekvivalens elemmel is el lehet érni.

Az ekvivalenciaelvet a szerződő államokban még nem kezelik egyöntetűen, ám vannak közös pontok is. Egyrészt ha a találmány és a vitatott megvalósítás között funkcionális hasonlóság van, másrészt amennyiben a szakterületen jártas szakember képes lett volna az igénypontokban nem szereplő jellemzőkre kicserélni a megfelelő jellemzőket annak érdekében, hogy eljusson a vitatott megoldáshoz, akkor megvalósul az ekvivalencia.

Így például a német joggyakorlatban nem tesznek különbséget attól függően, hogy egy lényeges vagy egy lényegtelen elemet használnak-e a találmány kivitelezéséhez, ha az ekvivalens elem ugyanazt a megoldási elvet követi, mint a szabadalmi leírásban szereplő. Más szerződő államokban, így például az Egyesült Királyságban súlyt helyeznek a lényeges és a nem lényeges jellemzők közötti megkülönböztetésre, s fontosnak tartják annak vizsgálatát, hogy az átlagos tudású szakember milyen mértékben tudja a szabadalom tanítását általánosítani, és tud-e ekvivalens eszközöket találni (a *Pith and Marrow* néven ismertté vált ekvivalenciaelv).

Az USA joggyakorlata két tesztet is alkalmaz az ekvivalens megoldások kiszűrésére. Az első teszt az ún. háromszoros azonosság próbája [*Graver Tank & Manufacturing Co. v. Linde Air Products Co.*, (1950)], amely alapján két megoldás ekvivalensnek tekinthető, ha

1. alapvetően ugyanazt a funkciót
2. alapvetően ugyanazon a módon töltik be, és
3. alapvetően ugyanazt az eredményt szolgáltatják.

A második teszt [*Warner-Jenkinson Co. v. Hilton Davis Chem. Co.*, (1997)] értelmében két megoldás akkor tekinthető ekvivalensnek, amennyiben csak „elhanyagolható változtatást” hajtottak végre a szabadalommal védett termék vagy eljárás jellemzőihez képest.

Tekintettel arra, hogy a prodrugok és a metabolitok óhatatlanul hasonló szerkezeti és működési jellemzőkkel rendelkeznek, az ekvivalenciaelv alkalmazásának és értelmezésének hatalmas jelentősége van az egyes országok szabadalmi joggyakorlatában az ilyen tárgyú bitorlási ügyek kapcsán. Amint az a fentiekből is kitűnik, a bitorlás tényének megállapításához szükségszerűen hozzátartozik az ekvivalencia feltárása, de természetesen a funkcionális vagy működésbeli hasonlóság – vagyis jelen esetben az azonos gyógyászati indikáció

– önmagában még nem elegendő indok ehhez. De ennek a fordítottja is igaz: hiába vonható szerkezeti párhuzam a vitatott megoldás szerinti kémiai képlet és egy adott szabadalomban szereplő általános képlet között, ha a két vegyületcsoport teljesen eltérő hatással rendelkezik, akkor a bitorlás ténye nagy valószínűséggel nem áll fenn, mivel az ekvivalenciaelv ugyanazt a funkcionális jellemzőt követeli meg a bitorló terméktől, mint amit a szabadalomban is feltártak. Bár a termékigénypontok a kémiai képletre korlátozódnak, és az oltalom terjedelme nem köthető egy bizonyos gyógyászati alkalmazáshoz, miután azonban az igénypontokat nem lehet kizárólag szó szerinti értelmükre korlátozni, ezért az egész leírást kell alapul venni az ekvivalenciaelv alkalmazásához; ez pedig azt jelenti, hogy a leírásban foglaltaknak megfelelően azt kell megállapítani, hogy a két megoldás ugyanazt a problémát oldja-e meg. Az alábbiakban néhány idevágó érdekes jogesetet szeretnénk ismertetni.

A Terfenadin-ügy

Az egyik legismertebb és legemlékezetesebb eset a terfenadinhoz kapcsolódik, ami a Merrel Dow nyugtató hatással nem rendelkező antihisztamin hatású vegyülete volt. Amikor 1992-ben az eredeti szabadalom (GB 1413138) lejárt, már számos generikus cég tett jelentős előkészületeket a terfenadin forgalomba hozatalára. A Merrel Dow azonban még a szabadalmi oltalom lejárta előtt számos kísérletet végzett a terfenadinnal, amelyek azt mutatták, hogy a vegyület 99,5%-ban a májban metabolizálódik, és az antihisztamin hatás kizárólag egy bizonyos metabolit jelenlétéhez köthető. A cég meghatározta a vegyület szerkezetét, és kiderült, hogy egy korábban nem ismert vegyületről van szó, amelyre 1980-ban szabadalmi bejelentést is tettek (GB 2048258). A metabolitvegyület, amit később fexofenadinnak (MDL 16455) is neveztek, abban különbözik terfenadintól, hogy egy karoxilcsoportot tartalmaz a terfenadinban található metilcsoport helyén.

Amikor tehát 1992-ben a terfenadin oltalma lejárt az Egyesült Királyságban, a Merrel Dow azonnal beperelte a H. N. Norton & Co. generikus céget az aktív metabolit bitorlásáért, aminek a szabadalmi oltalma 2000-ben járt csak le. Az originátor azzal érvelt, hogy a terfenadin eladásával a generikus cég a még érvényes szabadalmi oltalom alatt álló és a terfenadin hatásáért felelős metabolitot bitorolja. A Norton ellenkérelmet nyújtott be, és újdonság hiányában a szabadalom megsemmisítését kérte. A generikus cég azzal érvelt, hogy a metabolit már ismertté vált az eredeti, terfenadinra vonatkozó szabadalomból, így azt azóta alkalmazták is, illetve hogy ők csak a lejárt alapszabadalom kitanításaiból egyértelműen levezethető megoldást hozták forgalomba.

A Lordok Háza helyt adott a Merrel Dow bitorlási keresetének. Döntését¹ többek között azzal indokolta a tárgyalás során, hogy számos módja van annak, hogy egy vegyület a technika állásának részét képezze. Az a tény ugyanis, hogy egy metabolit szerkezete nem volt

¹ House of Lords, Merrel Dow Pharmaceuticals Inc v. H.N.Norton & Co Ltd., RPC 76 (1996).

ismert a szabadalom elsőbbségének napján, még nem jelenti azt, hogy új volt. Indoklása szerint a metabolit ismertnek tekinthető, mivel az alapszabadalom elegendő kitanítást tartalmazott a terfenadin gyógyászati felhasználására vonatkozóan, ami azonban a metabolitot is magában foglalta. Az alapszabadalom egyértelműen kinyilvánította, hogy a terfenadin szedése antihisztamin hatást eredményez, amit a Lordok Háza a metabolit indirekt megnevezésével tekintett egyenértékűnek. Igaz ugyan, hogy a metabolitra vonatkozó szabadalmi bejelentés benyújtásakor a szakember nem ismerhette a metabolit kémiai szerkezetét, illetve azt a mechanizmust, ahogy a terfenadin a szervezetben lebomlik, ám a Lordok Háza szerint nem ez a lényeg, hanem az, hogy mi használható, alkalmazható a gyakorlatban. Ennek az elvnek az alátámasztására azt a példát hozták, hogy az Amazonas mellett élő indiánok ugyanazt a „találmányt”, vagyis a kininfa kérgét használták a malária kezelésére, mint azok a nyugati tudósok, akik az Amazonasban fürödtek, bár az előbbiek a gyógyító hatást a „Fa Istenségnek” tulajdonították, míg a tudósok a kinin képletét és gyógyászati hatásait is kitűnően ismerték. A szabadalmi jog szempontjából tehát nem a tudományos magyarázat számít, hanem az, hogy ugyanannak a műszaki hatásnak milyen felhasználási területei vannak.

Ugyanez az ügy megjárta a müncheni Tartományi Legfelsőbb Bíróságot² is, ahol a tárgyalás eltérő menetet vett, itt az eljárás ugyanis csak a bitorlás tárgyában folyt. (A megsemmisítésre egyébként sem ezen fórum előtt került volna sor, mivel Németországban a két eljárás két különböző bíróság előtt folyik.) A bíróság úgy döntött, hogy a bitorlás ténye nem áll fenn, mivel az alapszabadalom (vagyis a terfenadin) elsőbbségének napján ismert technika állása nem képezheti bitorlás tárgyát. A fenti végeredmény ismeretében valószínűsíthető, hogy a metabolitra vonatkozó második szabadalmat azonban megsemmisítették volna újdonság hiányában, ha egy ilyen eljárás is indult volna.

Loratidin/Desloratidin

Ez az eset kísértetiesen emlékeztet a terfenadin-ügyre, és nem csak a hatóanyagok hasonlósága okán. A Schering Corp. volt a jogosultja az US 4282233 lajstromszámú szabadalomnak, amely az allergiás tünetek enyhítésére szolgáló, claritin® nevű gyógyszer hatóanyagát, az antihisztamin hatású loratidint oltalmazta. A claritin® előnye az addig ismert antihisztaminokkal szemben – a terfenadinhoz hasonlóan – az volt, hogy nem okozott álmoságot. A Schering időközben tovább folytatta kutatásait az antihisztaminok területén, és néhány évvel később újabb szabadalmi bejelentést tett a loratidin egyik metabolitjára, a desloratidinra (DCL) vonatkozóan (US 4659716), ami a szervezetben a loratidin metabolizációja során keletkezik, és maga is antihisztamin hatású, ráadásul szintén nem okoz aluszékonyságot. Amikor a loratidin szabadalmi oltalmának lejártakor a generikus

² Oberlandesgericht München, 6 U 5155/92, 1993.06.06.

cégek piacra dobták loratidint tartalmazó készítményeiket, a Schering azonnal beperelte őket bitorlásért, mivel az originátor véleménye szerint a loratidin bevételeét követően minden esetben keletkezik DCL a szervezetben, amit azonban a még érvényben lévő követő szabadalom védett. Válaszul a generikusok ellenkérelmet nyújtottak be, és kérték a DCL-re vonatkozó szabadalom érvénytelenítését azzal az indokkal, hogy az US 4282233 lajstromszámú alapszabadalom tükrében a második szabadalom tárgya kézenfekvő. A bíróság³ arra a megállapításra jutott, hogy a Schering loratidinre vonatkozó szabadalma egyértelműen kinyilvánítja, hogy a betegeknek loratidint adva azok allergiás tünetei csökkennek, tehát a szakterületen jártas szakember ezt az ismeretet minden további kísérleti munka nélkül alkalmazhatta. A loratidin adagolásának azonban elengedhetetlen és velejáró következménye az is, hogy a szervezetben DCL keletkezik, vagyis a loratidinre vonatkozó szabadalom elegendő kitanítást tartalmazott a DCL előállítására és azáltal magára a DCL-re vonatkozóan, ezért érvénytelennek nyilvánította az US 4659716 lajstromszámú szabadalom bizonyos igénypontjait.

Hetacillin/ampicillin

Az ampicillin egy félszintetikus penicillinszármazék, amit a Beecham cég fejlesztett ki (US 2985648). A hetacillin (Bristol Laboratories, US 3198804) az ampicillin aceton adduktja (többen a kémiai képlet alapján kalapos vagy álruhás ampicillinnek is nevezték), amit a szervezet a beadást követően azonnal ampicillinné alakít: a hidrolízis olyan gyors, hogy vízzel érintkezve már a garatban megkezdődik a hetacillin metabolizálása, amit a gyomor tesz tökéletessé. A hetacillint a még szabadalmi oltalom alatt álló ampicillinből és acetonból lehetett előállítani, ráadásul kiderült, hogy maga a hetacillin a legkisebb antibiotikus hatással sem rendelkezik, egyetlen haszna, hogy a szervezetben ampicillinné alakul. A Beecham azonnal bitorlási pert indított a Bristol ellen. A Lordok Háza döntésében⁴ helyt adott a Beecham keresetének, és a hetacillin nagy-britanniai forgalmazását egyértelműen a Beecham ampicillint oltalmazó szabadalmának bitorlásaként értékelte. Az indoklás kiemelte, hogy ebben az esetben mindenképpen alkalmazni kell az ekvivalenciaelvet, hiszen a hetacillin ugyanazt a műszaki hatást fejt ki, mint az ampicillin, és bár szigorúan véve a hetacillin nem tartozik bele az ampicillint védő szabadalom oltalmi körébe, mégis a hetacillin aminocsoportján található acetonos „védőcsoport” vagy „maszk” az aminocsoport ekvivalensének tekinthető, ami reverzibilis módon és gyorsan eltávolítható, és ez nem más így, mint az ampicillin reprodukciója.

³ Schering Corp. v. Geneva Pharmaceuticals Inc., 339 F. 3d 1373, 67 USPQ2d 1664 (Fed. Cir. 2003).

⁴ House of Lords, Beecham Group v. Bristol Laboratories, RPC 153 (1978).

Hidroxi-takrin/takrin-hidroklorid

A Hoechst-Roussel Pharmaceuticals fejlesztette ki a hidroxi-takrint mint az Alzheimer-kór ígéretes gyógyszerét, amire 1984-ben igényelt szabadalmi oltalmat (US 4631286). A Warner-Lambert a szintén az Alzheimer-kór kezelésére alkalmas takrin-hidrokloridra nyújtott be szabadalmi bejelentést (US 4816456), majd 1990-ben forgalombahozatali engedélyt kért az FDA-tól⁵ cognex® nevű, hatóanyagként takrin-hidrokloridot tartalmazó készítményére, amelyet 1993-ban a hatóság meg is adott. A cognex® forgalombahozatalát követően pár nappal a Hoechst-Roussel bitorlási keresetet nyújtott be az USA-ban. A Hoechst keresetében azzal érvelt, hogy a cognex® hatóanyaga, a takrin-hidroklorid a szervezetbe kerülve hidroxi-takrinná metabolizálódik, így a Warner-Lambert bitorolja a Hoechst szabadalmát. Miközben zajlott a bitorlási per, a Hoechst-Roussel az amerikai jogszabályi háttérrel kihasználva a szabadalmi oltalmi idő meghosszabbítására irányuló kérelmet nyújtott be az USPTO-hoz,⁶ ami gyakorlatilag az Európában SPC-ként (kiegészítő oltalmi tanúsítvány) ismert jogintézménynek felel meg. Mivel a forgalombahozatali engedély jogosultja nem a Hoechst-Roussel volt, ezért a kérelmét elutasították.⁷ A két cég végül peren kívül meg egyezett: a Warner-Lambert egy beleegyező nyilatkozattal elismerte, hogy a cognex® forgalmazásával bitorolja a Hoechst szabadalmának egyes igénypontjait, ennek fejében pedig a Hoechst-Roussel licenciat adott a Warner-Lambertnek.

Norgesztimát/Norgesztrel-acetát

Az American Home Products Corp. (AHP) több szabadalommal is rendelkezett, amelyek progesztogén aktivitással rendelkező szteroidokat tartalmazó orális fogamzásgátló készítményekre vonatkoztak (US 3666858, US 3959322, US 4002746), illetve a cég ilyen hatóanyagú készítményeket forgalmazott is. A készítmények aktív hatóanyaga a norgesztrel, illetve a norgesztrel-acetát volt. A Johnson & Johnson (J&J) által forgalomba hozott, szintén fogamzásgátló készítmény a norgesztrellel rokon szerkezetű norgesztimátot tartalmazott (a vegyületet az Ortho Pharmaceutical Corp. US 4027019 lajstromszámú szabadalma védte), ami nem más, mint a norgesztrel acetát-oximja. Az AHP bitrolásért perelte be a J&J-t, mivel véleménye szerint a norgesztimát a szervezetben norgesztrellé és norgesztrel-acetáttá metabolizálódik, és ezáltal az általa forgalmazott készítményt bitorolja. A tárgyalás során a bíróság többek között azt vizsgálta, hogy a norgesztimát adagolását követően valóban felszabadul-e annyi norgesztrel-acetát, ami eleget tesz az AHP szabadalmában

⁵ Food and Drug Administration.

⁶ United States Patent and Trademark Office.

⁷ Hoechst-Roussel Pharmaceuticals, Inc. v. Lehman, 109 F. 3d 756, 42 USPQ2d 1220 (Fed. Cir. 1997).

szereplő „progesztogén szempontból hatékony mennyiség”-nek. A J&J azzal érvelt, hogy a norgesztimátból csupán jelentéktelen mennyiségű norgesztrel-acetát szabadul fel, így ez a mennyiség nem elégíti ki a fenti mennyiséget. A bíróság végül megalapozottnak találta az AHP érveit, és helyt adott a bitorlási keresetnek.⁸ Indoklásában kiemelte, hogy jelen esetben bizonyítható, hogy a norgesztimát a norgesztrel, illetve a norgesztrel-acetát ekvivalensének tekinthető, ráadásul a norgesztimátra vonatkozó szabadalom jogosultja, az Ortho, a vegyületet norgesztrelből kiindulva állította elő annak ismeretében, hogy a norgesztrel fogamzásgátlásra alkalmas, és ugyanez a hatás a norgesztimát esetében is várható volt.

Buspiron

1980-ban engedélyezte a USPTO a Bristol-Myers Squibbnek az US 4182763 lajstromszámú szabadalmat, amely buspiron alkalmazására vonatkozott szorongásos állapotok kezelésére. A cég egyúttal forgalombahozatali engedélyt kért és kapott az FDA-tól, így 1986-ban buspar® néven forgalomba hozta a buspironot tartalmazó készítményét. 2000-ben, egyetlen nappal a fenti szabadalom lejártát megelőzően engedélyezte az USPTO az US 6150365 lajstromszámú szabadalmat, amiben a Bristol-Myers a buspiron egyik metabolitjára, a 6-hidroxi-buspironra (a buspiron metabolizációja során keletkező, szintén szorongásgátló hatású vegyület), illetve annak szorongás kezelésére történő alkalmazására igényeltek oltalmat. Ezt követően a Bristol-Myers bejegyeztette a vegyületet az FDA-nál az ún. Orange Bookba⁹ mint a buspiron ekvivalensét. Miután ekkor a buspironra vonatkozó szabadalom már lejárt, két generikus cég (a Mylan és a Watson) is megindította a gyorsított engedélyezési eljárást az FDA-nál buspironot tartalmazó készítményeik forgalomba hozatala ügyében. A Bristol-Myers válaszként a bírósághoz fordult, illetve a forgalombahozatali engedély megtagadását kérte az FDA-tól arra hivatkozva, hogy a generikus buspironkészítmények bitorolják a 6-hidroxi-buspironra vonatkozó szabadalmat, míg a két ellenérdekű fél kérte annak megállapítását, hogy nem történik bitorlás, illetve kérte a metabolitra vonatkozó szabadalom érvénytelenítését. Az eljáró bíróság¹⁰ azt állapította meg, hogy a generikus cégek terméke nem bitorolja az US 6150365 lajstromszámú szabadalmat, mivel ez utóbbi semmilyen utalást nem tartalmaz a buspironra vagy a 6-hidroxi-buspiron bármely más prodrugjára (pl. a szintén oltalom alatt álló sóira) vonatkozóan. Ráadásul a Bristol szabadalmának igénypontjai kifejezetten a 6-hidroxi-buspiron, illetve annak gyógyászatilag elfogadható sói vagy hidrátjai emlősöknek történő szisztémás adagolására vonatkoztak, ami jól definiálható

⁸ American Home Products Corp. v. Johnson & Johnson, 979 F. 2d 216, 25 USPQ2d 1954 (Fed. Cir. 1992).

⁹ Az USA generikus gyógyszerkészítményeinek nyilvántartása.

¹⁰ In re Buspirone, 185 F. Supp. 2d 363, 2002.

hatóanyagszintet biztosít a vérben, míg a prodrugként tekinthető buspiron adagolásakor a metabolit koncentrációja a buspiron dózísától függ, vagyis változó, és előre nem meghatározható. Mindezek értelmében tehát a bíróság véleménye szerint a buspiron előállító és forgalmazó generikus cégek semmiképpen nem követnek el szabadalomtörést.

Összefoglalás

A metabolitok újdonságára vonatkozó fenti döntések tulajdonképpen a szabadalmak megadására irányuló eljárás egyfajta analizisének is tekinthetők. Visszatérve a terfenadin példájára: ha feltételezzük például, hogy az összes páciens, akit a terfenadin metabolitjával kezeltek, korábban magával a terfenadinnal is kezeltek, akkor az a tény, hogy a metabolit létezéséről tudomást szereztünk, semmilyen gyakorlati hozadékot nem eredményezett. A metabolit ugyanis valóban nem más, mint mindannak a magyarázata, amit mindenféle mélyebb ismeret nélkül korábban is alkalmaztak. Ugyanakkor a termékszabadalmak kapcsán felmerül, hogy az újdonság kérdésének megítéléséhez szükség van egy olyan vegyületre, amely által elérhető az a (gyógy)hatás, amely megalapozza a szabadalmazhatóságot: vagyis a hatás önmagában még nem elegendő ahhoz, hogy a találmány szabadalomképes legyen. Egy adott vegyület alkalmazásával elérhető gyógyászati eredmény tehát nem jelentheti automatikusan azt, hogy egy ugyanezzel a hatással rendelkező másik vegyület már ismertnek tekinthető.

Talán az összes ilyen ügyben hozott döntés összeolvasztása jelenthetné az ideális megoldást a hasonló esetekre a következőképpen: egy találmány nem más, mint egyfajta szabályszerűség, vagyis nemcsak egy eszköz vagy egy hatás, hanem mindkettő egyszerre. A találmányt az eszköz (jelen esetben az igénypontokban szereplő vegyületek) és a felismert biológiai hatás együttesen alkotja. Minden mást, ami ezek után következik, vagyis hogy egy már ismert vegyületről kiderül egy már ismert gyógyászati hatás, akarva vagy akaratlanul, ismertnek kell tekinteni. Olyan ez, mint amikor egy önmagában ismert eljárást egy ismert anyag esetében alkalmazunk: ilyenkor az egész eljárást ismertnek kell tekinteni még akkor is, amennyiben az eljárás részletei nem ismertek. Természetesen arra minden esetben figyelni kell, hogy az igényelt találmány tartalmaz-e valamilyen új, a gyakorlatban alkalmazható működési módot, avagy csak egy korábban már ismert hatásmód új definíciójáról van szó.

Sajnálatos módon azonban egyelőre nem ez az általános eljárás a gyógyszeripari tárgyú szabadalmak oltalmazhatóságának megítélésakor, amikor kizárólag azt vizsgálják, hogy az igénypontok tartalma új-e, a műszaki hatást pedig általában kihagyják a mérlegelés során. Ez a gyakorlatban nem jelent mást, mint hogy a metabolitokra vonatkozó termékszabadalmakat minden esetben engedélyezik, amennyiben a vegyületek kémiai szerkezete korábban nem volt ismert. Arra vonatkozóan azonban semmilyen vizsgálatot nem végeznek, hogy az igényelt kémiai képlettel leírható vegyület esetlegesen egy korábban ismertté vált vegyületből (prodrugból) képződő metabolit lehet. Mindebből az következik, hogy az érdemi vizs-

gálat során az újdonság megítélése kapcsán az az általános gyakorlat, hogy egy prodrug és egy metabolizmus kombinációja nem tekinthető a releváns technika állásához tartozónak. Ennek az a magyarázata, hogy a gyakorlatban nagyon nehéz lenne az újdonság kérdésének megítélése, ha mindezt az engedélyezési eljárás során kellene eldönteni. Ennek ellenére valószínűleg szükségszerű, hogy egy találmány gyakorlati alkalmazhatósága döntsön arról a tényről, hogy a találmány maga ismertnek tekinthető-e. Egy új vegyület ugyanannak a betegségnek a gyógyítására hasznosnak tekinthető, ám egy olyan metabolit, ami kizárólag ugyanarra alkalmazható, mint a prodrugja, nem tekinthető értékteremtő találmánynak. Az újdonság megítélésének kizárólag ezzel a szigorú szemléletével lehet megakadályozni azt, hogy a szabadalmi oltalom húsz éven túl kitolható legyen olyan új metabolitok azonosítása révén, amelyeket már régóta használunk észrevétlenül.

Irodalom

B. Domeij: Pharmaceutical Patents in Europe. Kluwer Law International, Norstedts Juridik, Stockholm, 2000

C. G. Shayne (szerk.): Drug Discovery Handbook. Wiley-Interscience, New Jersey, 2005

V. J. Stella et al. (szerk.): Prodrugs: Challenges and Rewards Part I. Springer, New York, 2007

B. Wang et al. (szerk.): Drug Delivery: Principles and Applications. Wiley-Interscience, New Jersey, 2005

Európai Szabadalmi Egyezmény

MEGJEGYZÉSEK A MAGYAR LEGO-DÖNTÉSEKHEZ – HARMONIZÁCIÓS PROBLÉMÁK A MAGYAR VÉDJEGYJOGBAN I. RÉSZ

1. BEVEZETÉS

1.1. A magyar Lego-döntések

A Fővárosi Bíróság 2006 októberében első fokon,¹ majd a Fővárosi Ítéltábla 2007 júliusában másodfokon² döntött a Lego vállalatcsoport egyik leányvállalata (Lego) javára bejegyzett, különböző méretű legókockák³ fekete-fehér fotóját ábrázoló és a Nizzai Megállapódás szerinti 28. áruosztályba tartozó játékokra és játékszerekre kiterjedő védjegyek (LEGO védjegyek) törlési eljárásaiban. Ellentétben a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) döntéseivel,⁴ amelyek a LEGO védjegyeket törölték, a bíróság mindkét fokon megváltoztatta az MSZH döntéseit, és a LEGO védjegyek oltalmát fenntartotta. E döntéseket felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság jóváhagyta.⁵ Jelen tanulmány a 2002-ben indult jogvita elemzése és az abban született döntések kritikája.

1.2. Személyes motívumok és célok

Szerzőként írásom elején tisztáznom kell, ezekben az ügyekben ügyvédjelöltként, majd ügyvédként képviseltem a LEGO védjegyek ellen fellépő lengyel vállalkozást.⁶ Elemzésem így nem az objektív és szenvtelen megfigyelő pozíciójából, hanem személyes és kritikus – de semmiképpen sem személyeskedő vagy sértő – hangsúlyokkal íródott.

¹ 3.Pk.630.753/2005/13 – 3.Pk.630.757/2005/13. számú végzés.

² 8.Pkf.25.202/2007/9 – 8.Pkf.25.205/2007/9. számú végzés.

³ A legó szót a tanulmányban köznévként használok. Jelentésére l. „legó (5) Ját. (Kis kiemelkedések és bemélyedések segítségével) szorosan egymáshoz illeszthető, műanyagból sajtolt, változatos formájú elemekből álló, többféle alakzat összeállítására alkalmas játék. [nk.: dán]” In: *Pusztai Ferenc* (főszerk.): *Magyar értelmező kéziszótár*, második, átdolgozott kiadás. Akadémiai Kiadó, 2003, p. 806. A márkanév köznevesülésekor, a fajtanevvé válás és felhígulás elkerülése érdekében a Vt. 13. § lehetővé teszi, hogy a jogosult kérje védjegyjoga feltüntetését szótárakban, enciklopédiákban és hasonló kiadványokban. A Lego ezen jogával a Magyar értelmező kéziszótár 2003-as kiadásakor nem élt.

⁴ M9004964/25., M9004965/26., M9004966/25., M9004967/24., M9004968/24. számú végzés.

⁵ Pfv.IV.22.097/2007/8. – Pfv.IV.22.100/2007/8. és Pfv.IV.22.102/2007/8. sz. végzés.

⁶ E hosszú eljárásokban ki kell emelnem Simándi Andrea, Pistár Terézia és Baranyai Gábor kollégám segítségét, akikkel más-más szakaszokban dolgoztunk együtt ezeken az ügyeken.

Ügyvédként természetesen elfogadom, ha álláspontommal szemben a bíróság döntése másik érvelést lát helyesnek. Ugyanakkor fontos, hogy a tágabb szakmai közvélemény megismerje azokat a dilemmákat, amelyek a LEGO védjegyekkel kapcsolatos törlési eljárásokban felmerültek. E dilemmák a magyar védjegyjog alapkérdéseivel kapcsolatosak, így a bírósági döntések hatása – figyelembe véve az európai védjegyjogból következő harmonizációs kötelezettséget – hosszú távon is jelentős.⁷

Remélem, tanulmányom katalizátora lesz egy olyan vitának, amiben tisztább kép alakulhat ki a felvetett kérdésekben. Arra biztatok ezért mindenkit, hogy saját álláspontját, kritikáját és észrevételeit ossza meg a tágabb nyilvánossággal – ez közös érdekünk.

1.3. A törlési eljárások háttere

A Lego 2002 júniusában a LEGO védjegyekre hivatkozva védjegybitorlási eljárást indított egy lengyel vállalkozás ellen, amely a legó műszaki megoldásával azonos elven működő építőjátékokat forgalmazott Magyarországon.⁸ Az eljárásban a Fővárosi Bíróság ideiglenes intézkedésben rendelte el a lengyel cég áruinak lefoglalását, és eltiltotta termékei forgalmazásától.

A lengyel vállalkozás ellenlépésként törlési és használat hiánya miatti megszüntetésre irányuló kérelmet nyújtott be az MSZH-hoz. A Fővárosi Bíróság az MSZH előtt kezdeményezett eljárások jogerős befejezéséig a bitorlási ügyet felfüggesztette, és az ideiglenes intézkedést hatályában fenntartotta.⁹

1.4. Nemzetközi háttér

Az elmúlt időszakban a Lego építőkockáit az uniós tagállamok védjegybírószámai nem talál-
ták oltalomképesnek.¹⁰ Ez a trend összhangban áll a Lego közösségi védjegyével kapcsolatos

⁷ Ez nem speciálisan magyar jelenség. Annette Kur németországi esetek elemzésével kapcsolatban állapította meg: „[a Lego ügyei] különös érdeklődésre tartanak számot, mivel gyakran érdekes és az egyes ügyek jelentőségén túlmutató kérdéseket, az oltalom[képesség] határterületeit [elhatárolási kérdéseit] érintik. Az ilyen esetekben egyfelől a különböző szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogok alkalmazhatóságának kérdéseivel, másfelől a (versenyjogi értelemben vett) utánzás elleni védelem, illetve az utánzás szabadsága közötti kapcsolattal foglalkoznak.” *Anette Kur: Wettbewerbsrechtlichen Nachahmungsschutz gegen compatible Produkte? GRUR Int.*, 1995, 5. sz. p. 469–473. E megállapítás tökéletesen illik a magyar ügyekre is.

⁸ A Lego kereseti kérelme eshetőleges kérelemként jellegbitorlásra is hivatkozott a versenytörvény alapján, ez azonban nem bír jelentőséggel ebben az elemzésben.

⁹ A használat hiánya miatti eljárások és az ideiglenes intézkedésekkel kapcsolatos döntések külön elemzést érdemelnének, ezek azonban meghaladják a jelen elemzés kereteit.

¹⁰ A Lego hasonló eljárásokban veszített Franciaországban 2000-ben, Görögországban 2005-ben, Spanyolországban 2007-ben, Olaszországban 2008-ban, sikertelenül kért ideiglenes intézkedést Belgiumban 1996-ban, Portugáliában 1997-ben, Csehországban 2002-ben, Hollandiában 2007-ben. Németországban a Lego térbeli védjegyét 2005-ben törölték, az eljárás még folyamatban van. Az egyetlen kivétel Szlovákia, ahol a Lego javára ideiglenes intézkedést rendeltek el.

döntésekkel. Ezekben az ügyekben a legó építőkockákra vonatkozó (a közösségi védjegy esetében piros színű) térbeli védjegyek szerepeltek. A közösségi védjegyet az OHIM¹¹ és – e tanulmány írásával párhuzamosan – az Elsőfokú Bíróság is törölte.¹² A nemzetközi esetjog tehát a LEGO védjegyek törlésével kapcsolatos magyar bírói döntésekkel („Lego-döntések”) ellentétes képet mutat.

1.5. A Lego-döntések sajátossága

Az európai esetekhez képest a magyar ügy egy szempontból különleges: csak a Lego-döntésekben vizsgáltak ábrás védjegyeket. A LEGO védjegyek ugyanis – az MSZH védjegynyilvántartása szerint – az építőkockák fotójának megfelelő ábrás megjelölések. Ezért a magyarországi eljárásokban a funkcionalitáson alapuló törlési okokon¹³ kívül további törlési okok, az absztrakt és a konkrét megkülönböztető- képesség hiánya, valamint a leíró jelleg is felmerültek. Ezen okok a nemzetközi esetekben nem merültek fel.

1.6. Az eljárásban felhozott törlési okok¹⁴

A LEGO védjegyek törlését a kérelmező három ok alapján kérte. Egyrészt vitatta absztrakt megkülönböztetőképességüket a Vt.¹⁵ 1. § (1) bekezdése¹⁶ alapján, arra hivatkozva, hogy a LEGO védjegyeket alkotó megjelölés nem alkalmas arra, hogy a jogosult áruit más termékeiktől megkülönböztesse.

Másrészt kérte a LEGO védjegyek leíró jellegének megállapítását a Vt. 2. § (2) bekezdés a) pontja alapján arra hivatkozással, hogy (i) nem rendelkeznek megkülönböztetőképességgel, illetve leíró védjegyek, mivel (ii) *„kizárólag olyan jelekből ... állnak, amelyeket a forgalomban*

¹¹ Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Office for Harmonisation in the Internal Market). Az OHIM Felbbrviteli Tanács döntése: 63 C 107029/1 Mega Bloks Inc. kontra Kirkbi A/S (OHIM-döntés).

¹² Lego Juris A/S kontra OHIM T-270/06 sz. ügy (CFI-döntés).

¹³ A funkcionalitást cikkemben a Vt. 2. § (2) bekezdés b) pontjában és a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés e) pont (i)–(iii) alpontjában meghatározott feltétlen kizáró okok gyűjtőneveként használok.

¹⁴ Mivel a bíróság a törlési kérelmek benyújtásának időpontjában hatályos Vt. szabályait alkalmazta, cikkem e rendelkezéseket követi. Amennyiben szükséges, utalok az időközbeni jogszabályváltozásokra. Érdeemes jelezni, hogy a 2003. évi CII. törvény 107. § (2) bekezdésének 2004. május 1-jétől 2005. november 1-ig hatályos szabályai alapján elvileg a 1969-es védjegy törvény alkalmazása is felmerült (a problémáról részletesen l. *Gödölle István*: Átmeneti rendelkezések a magyar védjegyjogban. Jogtudományi Közlöny, 60. évf. 5. sz., 2005, p. 218–233.).

¹⁵ A védjegy és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény.

¹⁶ E kizáró oknak az irányelv 3. cikk (1) bekezdés a) pontja felel meg. A magyar szabályozás a védjegy fogalmával nem összeegyeztethető megjelölésekre vonatkozó abszolút kizáró okot jelenleg a Vt. 2. § (1) bekezdésben határozza meg. A LEGO védjegyek elleni törlési eljárások idején ezt a feltétlen kizáró okot még a Vt. 8. § a) pontjából és a Vt. 33. § (1) bekezdés a) pontjából lehetett levezetni.

az áru ... (ii.a) fajtája, ... (ii.b) rendeltetése, ... illetve (ii.c) egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak”.¹⁷

Harmadrészt a törlési kérelem hivatkozott a Vt. 2. § (2) bekezdés b) pontjára, azaz hogy a LEGO védjegyeket alkotó megjelölések kizárólag olyan formákból állnak, amelyek (i) „az áru jellegéből következnek”, illetve amelyek (ii) „a célzott műszaki hatás eléréséhez szükségesek”.¹⁸

1.7. Jogharmonizáció

A magyar védjegyszabályozásra már az 1990-es évek óta – a társulási szerződés¹⁹ következtében – erős hatást fejtett ki a közösségi védjegyjog. A Vt. 1997-es megalkotásakor kifejezetten is célul tűzte ki²⁰ a magyar szabályozás közelítését a védjegyirányelvhez.²¹ Ezért az uniós csatlakozáskor a feltétlen kizáró okoknál a Vt. csak apróbb finomításokra szorult. E folyamatok következményeként a magyar védjegyjogot az európai védjegyjoggal harmonizált jogterületnek szokás tekinteni.²²

Magyarország 2004-es csatlakozása óta az európai védjegyjog és a harmonizációs kötelezettség már a többi tagállammal azonos módon, a „közösségi hűség”²³ elve alapján határozza meg a védjegyjogi gyakorlatot.²⁴ Eszerint a jogharmonizáció nem önmagában a védjegyirányelv szövegszerű átvételét igényli, de kötelezi a magyar jogalkalmazó szerveket, hogy a Vt. alkalmazásakor biztosítsák a közösségi jog hatékony érvényesülését. A védjegyirányelv értelmében e hatékony érvényesülés – többek között – azt jelenti, hogy „a lajstromozott védjegy megszerzésének és a védjegyoltalom fenntartásának feltételei valamennyi tagállamban általában azonosak”.²⁵

¹⁷ E kizáró okoknak a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés b) és c) pontja felel meg.

¹⁸ E kizáró okoknak az irányelv 3. cikk (1) bekezdés e) pont (i) és (ii) alpontja felel meg.

¹⁹ A Magyar Köztársaság és az Európai Községek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről szóló 1994. évi I. törvény.

²⁰ Vt. indokolás III. bevezető fejezet 7. pont: „összhangban az átfogó jogharmonizációs programmal, valamint a Fehér Könyv szellemi tulajdonra vonatkozó ajánlásaival, védjegyjogi szabályozásunk reformja során elsősorban a tagállamok védjegy-jogszabályainak közelítésére a Tanács által kiadott 89/104/EGK irányelv rendelkezéseit kell figyelembe vennünk”.

²¹ A 2008/95 EK Irányelv a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről, a 89/104/EGK irányelv módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szövege („irányelv” vagy „védjegyirányelv”).

²² *Tattay Levente*: A szellemi alkotások jogharmonizációja Magyarországon. Magyar Jog, 2007. 9. sz., p. 518–530.

²³ EKSZ 10 cikk.

²⁴ A közösségi hűségből fakadó kötelezettségek részletes bemutatására l. különösen *Blutman László*: Az előzetes döntéshozatal. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, p. 54–67.

²⁵ Védjegyirányelv (8) preambulumbekkezdés.

Ez a harmonizáció gyakorlati célja: hogy az azonos jellegű védjejjogi problémákat az egyes tagállami bíróságok azonos elvek és értelmezés alapján bírálják el.²⁶ A harmonizált nemzeti védjejjogok számos, a közösségi védjejjrendszerben született döntéssel egészülnek ki, amelyek a védjejjirányelvnek és a közösségi védjejjrendeletnek a Vt.-vel hasonló szövegezésű jogszabályi rendelkezései kapcsán születtek. E forrásokon keresztül elvileg biztosítható az egységes és koherens védjejjogi gyakorlat kialakulása az Európai Unióban. Nem kétséges, hogy az ideális állapottól a közösségi védjejjog még messze van, ez azonban nem érvényteleníti a koherens jogalkalmazásra vonatkozó célkitűzéseket.

1.8. Kérdésfeltevés

A CFI-döntés és a Lego-döntések tényállásai alapvető pontokon azonosak. Ez kivételes lehetőséget teremt annak vizsgálatára, mennyiben alkalmazkodott a Vt. és a magyar jogalkalmazás napi gyakorlata a közösségi védjejjoghoz, mennyiben követik a magyar bíróságok a harmonizált védjejjog ma ismert elveit.²⁷

Ha a CFI-döntés és az azt megelőző OHIM-döntések eredményeit összevetjük a Lego-döntések funkcionalitásra vonatkozó részével, első látásra is egyértelmű: a magyar esetek jelentős eltéréseket mutatnak a közösségi döntésekhez képest.²⁸

²⁶ A harmonizált értelmezés legfontosabb forrásai az irányelv szövege, az irányelv előkészítő anyagai (travaux préparatoires), az Európai Unió által megkötött nemzetközi egyezmények (pl. a TRIPS), az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban hozott határozatai és az ahhoz kapcsolódó főtanácsnoki vélemények, a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, az Elsőfokú Bíróság és az Európai Bíróság közösségi védjejyekkel kapcsolatos döntései (*Lionel Bently–Brad Sherman: Intellectual Property Law. Third Edition. Oxford University Press, 2008, p. 23.*).

²⁷ Elképzelhető olyan formális érvelés, miszerint a csatlakozás előtt indult törlési ügyekben – így a LEGO védjejyekkel kapcsolatos ügyekben is – az Európai Bíróság döntéseiben megfogalmazott elvek és a védjejjirányelv közvetett hatálya nem alkalmazandó. Azonban a Vt. 1997-től harmonizációs céllal került kodifikálásra, és a vonatkozó kizáró okok a LEGO védjejyekkel szembeni eljárások kezdete óta mindössze két kisebb jelentőségű dologban módosultak. Egyrészt a 2. § (1) bekezdése pontosította az absztrakt megkülönböztetőképesség hiányára vonatkozó törlési okot, másrészt a funkcionalitással kapcsolatos 2. § (2) bekezdés b) pontjába 2004. május 1-jei hatállyal beillesztette a „kizárólag” szót. Ha formális érvekkel figyelmen kívül hagyható lenne az Európai Unió védjejjoga és az Európai Bíróság gyakorlata, az azt eredményezné, hogy ugyanaz a jogszabályi környezet, sőt ugyanaz a normaszöveg a csatlakozás aktuálánál fogva eltérő értelmezést nyerne. Ez a jogbiztonság és a kiszámítható jogalkalmazás alkotmányos követelményének fényében vitatható megoldás lenne. A formális érvelés európai jogi szempontból sem egyértelmű, a Dzodzi-ügyben (egyesített C-297/88 és C-197/88 sz. ügyek) és a Giloy-ügyben (C-130/95 sz. ügy) kimondott elvek, illetve az Andersson-ügyben (C-321/97. sz. ügy) és az Ynos-ügyben (C-302/04 sz. ügy) megfogalmazott értelmezés ellentétes irányú érveléseket tesz lehetővé. E kérdés túlmutat elemzésemen, így tanulmányom az irányelv közvetett hatályát és az Európai Bíróság döntéseinek alkalmazhatóságát adottnak tekinti.

²⁸ A közösségi védjejj ügyében a Lego benyújtotta a Fővárosi Ítéltábla döntésének fordítását az Elsőfokú Bírósághoz. A CFI-döntés 25. pontja kifejezetten azt mondja, hogy a magyar döntést bizonyítékként annyiban veszi figyelembe az Elsőfokú Bíróság, amennyiben az „hasznos” a funkcionalitásra vonatkozó feltétlen kizáró ok értelmezéséhez. A CFI-döntés ezt követően sehol nem hivatkozik a magyar döntésre, csupán azzal ellentétes értelmezést és következtetéseket von le. A CFI-döntés hallgatása a magyar döntésről beszédes.

A magyar esetek specialitása miatt azonban a funkcionalitáson túli kizáró okok esetében is számos olyan pont van, amely összevethető az Elsőfokú Bíróság és az Európai Bíróság iránymutatásaival. Ezek a vizsgálatok hasonló élességgel vetik fel a magyar joggyakorlat harmonizáltságának kérdését.

Elemzésemben a Lego-döntéseken keresztül absztrakt, a védjegyjogi harmonizáció alapkérdéseit érintő problémákat mutatok be, egyfajta harmonizációs teszt keretében vizsgálom meg a nemzeti védjegy jog néhány általános kérdését.

Tanulmányom felépítése a következő: először bemutatom a LEGO védjegyekkel oltalmazott áruk műszaki-technikai történetét, ezt követően tisztázom a LEGO védjegyek tárgyát és oltalmi körét. Ezután felvázolom az egyes törlési okokkal kapcsolatos elméleti álláspontokat és európai bírósági gyakorlatot, majd a magyar döntések megállapításait és azok kritikáját. Az egyes törlési okoknál röviden bemutatom a Lego védjegyekkel kapcsolatos alternatív értelmezési lehetőségeket. Végül összefoglalom a magyar esetekből leszűrhető általános tanulságokat, és igyekszem megválaszolni a tanulmány elején feltett kérdést.

2. RÖVID TECHNIKATÖRTÉNETI KITÉRŐ

A LEGO védjegyek oltalomképességének vizsgálatánál fontos szerepet játszik a legó építő-kockák kialakulásának története.²⁹ A legókockák elődjét az angol Hilary Fisher-Page találta fel az 1930-as évek végén. Az építő-kockákat kezdetben iskoláskor előtti fejlesztőterápiák céljából használták, majd gyerekjátékként hozták forgalomba.³⁰ Page jött rá arra, hogy a műanyag fröccsöntött építő-kockákból kiemelkedő kapcsolóelemekkel, kapcsológombokkal a hagyományos, kocka vagy tégl formájú építő-kockáknál stabilabb összeilleszthetőséget lehet elérni. A Page-féle Kiddykraft építő-kockák külső kialakítása gyakorlatilag megegyezett a Lego által ma is gyártott építő-kockák formájával. Page az 1940-es években több szabadalmat is szerzett Angliában, illetve Franciaországban a kocka külső kialakítására vonatkozó műszaki megoldásra.³¹

A Lego alapítója, Godtfred Kirk Christiansen 1947-ben a Kiddykraft kockákkal azonos kialakítású játékkockákat kezdett gyártani Dániában, és ezzel elindult a Lego vállalatcsoport története. Christiansen fia és unokája egy későbbi bírósági eljárásban³² tanúként elismerte, hogy a Lego a gyártás megkezdéséhez mintadarabként a Kiddykraft kockákat használta.³³ A

²⁹ A Lego-történet eltérő szempontú bemutatására l. *Vida Sándor: Megemlékezés a LEGO „birodalom” alapítójáról*. Iparjogvédelmi Szemle, 100. évf. VI. sz., 1995. december, p. 24–25.

³⁰ További információk a <http://www.hilarypagetoys.com> oldalon.

³¹ UK 529 580 (1940. november 25.), UK 587 206 (1947. április 17.), UK 633 055 (1949. december 12.), UK 673 857 (1950. július 19.), UK 866 557 (1961. április 26.). E szabadalmakra a későbbiekben „Kiddykraft-szabadalmakként” hivatkozom.

³² Interlego A.G. v. Tyco Industries, 1 A.C. 217, Privy Council, 3 November 1988.

³³ „Az inspirációt az angol Kiddykraft építő-kocka adja”, *Vida i. m.* (29), p. 24.

korai legókockák az üzleti siker reményében tehát egyszerűen lemásolták az Angliában és Franciaországban akkor már ismert és forgalmazott gyerektérítő műszaki megoldását.³⁴ Ennek köszönhető, hogy a Lego által ma is gyártott építőkockák nemcsak külső formájukban, de méretükben is megegyeznek a Kiddicraft által a '40-es években gyártott és forgalmazott játékkockákkal.³⁵

A Lego 1957–58 táján fejlesztette ki a mai legókockák műszaki megoldását, amit a vállalat-csoport 1958-ban szabadalmaztatott.³⁶ Ez a találmány forradalmi újítást hozott a Kiddicraft kockákhoz képest azzal, hogy negatív kapcsológombokat, azaz a kocka felszínén található hengeres formákat leképező üreges csöveket helyezett el az építőkockák belsejében. Így alakult ki a ma is ismert és használt legókockák építőrendszere, ami a hagyományos (vagy akár a Kiddicraft) kockáknál jóval erősebb, stabilabb, ugyanakkor viszonylag könnyen szétszerelhető építmények kialakítását tette lehetővé.

Iparjogvédelmi szempontból a legókockákban megjelenő műszaki megoldások története két szempontból bír jelentőséggel. Egyrészt a Kiddicraft és a Lego szabadalmi évtizedek óta lejártak, közkinccsé váltak, így az általuk oltalmazott műszaki megoldás bárki által szabadon felhasználható.³⁷ Másrészt a legókockák funkcionalitása, műszaki hatása és jellege szabatosan és pontosan került meghatározásra a szabadalmi leírásokban és az igénypontokban.

3. KÖZHITELESSÉG ÉS OLTALMI KÖR

3.1. A LEGO védjegyeket alkotó megjelölések

Az egyes törlési okok elemzése előtt tisztázni kell, mi a vizsgálat tárgya, az eljárás tárgyát képező megjelölés, illetve mi a megjelölés típusa a Vt. 1. § (2) bekezdése alapján.

A megjelölés típusa a LEGO védjegyek törlési ügyében kiemelkedően fontos, ugyanis az MSZH 2004. májusi határozatát megelőzően született döntésekben (beleértve a 1990-es években folytatott bírósági eljárásokat is) a LEGO védjegyeket térbeli védjegyeknek tekintették.³⁸

³⁴ Sajtóhírek szerint az esetleges jogi problémák elkerülése érdekében a Lego 1979-ben megvásárolta a Kiddicraft-szabadalmakhoz fűződő maradványjogokat Fisher-Page örököseitől (*Adrian Lithgow: The Ghost that is haunting Lego Land. Mail on Sunday, 1987. július 26., http://www.hilarypagetoys.com/history.php?his_id=5*).

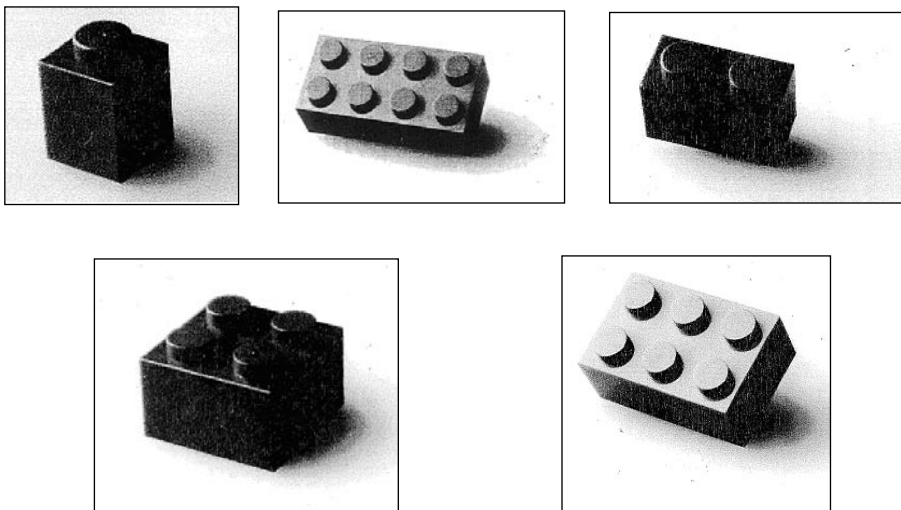
³⁵ A Kiddicraft 2x4 kapcsológombos kockájának adatai (hüvelykben): 1,25x0,625x0,375. Centiméterre átszámítva ez: 3,175x1,5875x0,9525. A ma forgalmazott legókockák mérete 3,2x1,6x1 cm, az eltérés csak a metrikus és az angol mértérendszer eltéréséből fakad.

³⁶ A Lego alapszabadalma: UK 866 557.

³⁷ „A közkinccs állapotába jutó lejárt oltalmi idejű szellemi javak” – *Bendzsel Miklós*: Fátoltánc a szabadalmi titok körül. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 1. (111.) évf. 1. sz, 2006. február, p. 8–20. Ezt szabályozza az Sztv. 2. § (2)–(3) bekezdése, illetve a TRIPS-megállapodás 6–7. cikke (kihirdetve az 1998. évi IX. törvénnyel).

³⁸ A Fővárosi Bíróság 3.P.27.249/1998/9 számú ítélete a következő indokolást tartalmazta: „A Kirkbi A/S cég jogosultja a ... 130.713–130.716 lajstromszámú térbeli, építőjáték-elem védjegyeknek”.

Mindegyik LEGO védjegy fekete-fehér fotóból álló megjelölés. A fotókon olyan legókockák láthatók, amelyek kapcsológombjain – a forgalomban lévő Lego termékekkel ellentétben – nem tüntették fel a LEGO szövédjegyet. A megjelölések tehát közönséges fényképek, termékfotók, amelyek jelöletlen építőkockákat ábrázolnak. A megjelöléseket az alábbi ábrák mutatják be.³⁹

3.2. A megjelölések típusa

A védjegyek lajstromozásával egyidejűleg az MSZH meghatározza azt a kategóriát, amelyben a Vt. 1. § (2) bekezdése alapján a védjegyeket alkotó megjelölés védjegyoltalomban részesül.⁴⁰

Bár a lajstrom vezetésének technikai szabályai a Vt. hatálybalépésével változtak, ez az MSZH által vezetett korábbi védjegylajstrom bejegyzéseit és adatait nem érintette. Ezért a Vt. hatálybalépését megelőzően lajstromozott megjelöléseket, így a LEGO védjegyek nyilván-
tartási adatait is, az 1969-es védjegy törvény végrehajtási rendelete alapján lehet értelmezni.

³⁹ A „megjelölés” értelmezésében dogmatikailag eltérő fogalom, mint a „védjegy”. A megjelölés nem egyszerűen a védjegy lajstromozás előtti megnevezését, hanem a védjegyet hordozó grafikai ábrázolást jelenti. E dogmatikai különbségnek – mint azt a 4.2.2. pontban bemutatom – gyakorlati jelentősége van.

⁴⁰ A Vt. kettéválasztja a védjegyet alkotó megjelölésekkel szemben támasztott feltételek és a megjelölések típusának felsorolását. A védjegytörvény ezt egy rendelkezésben, a 2. cikkben teszi meg.

Mivel a korábbi védjegy törvény alapján szintén lehetőség volt térbeli megjelölések védjegykénti lajstromozására, a 4/1970. (VII. 1.) IM rendelet 7. § (1) bekezdés *b)* pontja egyértelműen kimondta: „... *térbeli*, ... *védjegy esetén e körülményt be kell jegyezni*” a lajstromba. Következésképpen ha ilyen körülmény nincs bejegyezve a védjegy lajstromba, akkor a védjegy ábrás megjelölésnek minősül a Vt. 1. § (2) bekezdés *c)* pontja szerint.⁴¹

Az Európai Bíróság hangvédjegyek kapcsán leszögezte: „*egy megjelölés nem lajstromozható hangvédjegyként, ha a kérelmező lajstromozási kérelmében elmulasztja feltüntetni, hogy az adott megjelölést hangmegjelölésként kell értelmezni*”.⁴² A LEGO védjegyek esetében ennél egyértelműbb a helyzet. Az MSZH aktáiból ugyanis kiderül, hogy az MSZH nem tévedésből lajstromozott ábrás védjegyeket. A Lego 1990. december 6-án kifejezetten ábrás védjegyek lajstromozása iránt nyújtott be kérelmeket.

Kétségtelenül zavarba ejtő, hogy Magyarországon ábrás védjegyként kértek lajstromozni, és lajstromoztak is olyan fekete-fehér termékfotókat (képeket), amelyeket más országokban (pl. Svájcban) a Lego csoport térbeli védjegyek lajstromozására használt, ez azonban a jogi értékelés eredménye szempontjából irreleváns: a LEGO védjegyeket ábrás védjegyként tartják nyilván az MSZH nyilvántartásában.

3.3. A közhiteles nyilvántartás elméleti fogalma

Az MSZH által vezetett védjegy lajstromot közhitelesnek tekintjük, bár a Vt. tételes szabályai ezt kifejezetten nem mondják ki.⁴³ A közhitelességet a Vt. miniszteri indokolása axiómaként kezeli.⁴⁴

A közhitelesség egységes elméleti fogalma ma is kérdéses a magyar jogtudományban. A különböző tudományos álláspontokról a legújabb szakirodalomban Kisfaludi András tanulmánya ad áttekintést, bemutatva ezen álláspontok közös pontjait. Eszerint a különféle elméletek kivétel nélkül hangsúlyozzák az ilyen nyilvántartások „*anyagi nyilvánosságának*”, közbizalmi jellegének fontosságát.

Kisfaludi tanulmánya a közhitelesség általános elméleti fogalmára a következő meghatározási javaslatot teszi: „*egy nyilvántartás közhitelessége annyit kell jelentsen, hogy a nyilván-*

⁴¹ „A védjegyjoltalomban részesülő megjelölés lehet különösen: ábra, kép.”

⁴² Shield Mark BV kontra Joost Kist h.o.d.n. Memex C-238/01 sz. ügy (Shield Mark) 58. pont.

⁴³ Egyes nézetek szerint a védjegy- és a szabadalmi lajstrom: „olyan nyilvántartások ..., amelyekkel kapcsolatban a közhitelességre utaló, a közhitelesség elemeit kifejező szabályok érvényesülnek – anélkül azonban, hogy ezeket a jogszabály maga közhitelesnek minősítené”. (Kisfaludi András: Mitől közhiteles a közhiteles nyilvántartás? Gazdaság és Jog, 2003. július–augusztus, 7–8. szám, p. 3–15.)

⁴⁴ L. a 20. §-hoz fűzött indokolást: „... az iparjogvédelmi jogok közhiteles nyilvántartására már jóval az 1996. évi XXVI. törvény (a Ptk.-módosítás) elfogadása előtt külön lajstromok alakultak ki, melyek jelenleg is tartalmazzák, feltüntetik az érintett oltalmi formákat terhelő összes jogot”, továbbá a 47–49. §-hoz fűzött indokolást: „A Magyar Szabadalmi Hivatalban két közhitelű védjegynyilvántartást kell vezetni: a bejelentési nyilvántartást és a védjegy lajstromot.”

*tartásban szereplő jogokat vagy tényeket a nyilvántartásba bejegyzett adatra alapozva ellenérték fejében jogot szerző jóhiszemű harmadik személy szempontjából létezőnek és helyesnek kell tekinteni, a nyilvántartásban nem szereplő jogokat vagy tényeket pedig nem lehet létezőnek tekinteni. Az e követelmények alóli kivételek véleményem szerint mind a közhitelességet csorbitják.*⁴⁵

A védjegylajstrom funkciója – nyilvánosságánál és közbizalmi jellegénél fogva – tehát az, hogy a benne lajstromozott jogok és tények tekintetében eligazítsa a piaci szereplőket, csökkentve ezzel működésük tényleges és társadalmi költségeit, kockázatát. Jóhiszemű piaci szereplő nem tesz olyan lépést, ami lajstromozott iparjogvédelmi jogot sérthet, hiszen ezzel már rövid távon is súlyos következményeknek, kockázatoknak teszi ki magát.

A védjegylajstrom akkor tud megfelelni ennek a feladatának, „*ha azt ígérheti a nyilvántartás adatait felhasználóknak, hogy ezek az adatok valóságos adatként kezelhetők, és nem fenyeget az a veszély, hogy utóbb kiderül, a nyilvántartott jog nem is létezett, vagy nem a bejegyzett tartalommal létezett*”.⁴⁶ A későbbiekben bemutatom, hogy a LEGO védjegyek törlési eljárásában hozott döntések ellentmondanak a közhitelesség követelményének, és alkalmak arra, hogy csorbítsák az MSZH védjegylajstromába helyezett közbizalmat.

3.4. Közhiteles védjegylajstrom és oltalmi kör

A védjegylajstrom esetében a közhitelesség funkcionálisan több szempontból ragadható meg. Egyrészt a piaci szereplőknek a lajstrom adatai alapján képesnek kell lenniük arra, hogy eldönthessék saját árújelzőik, áruik és szolgáltatásaik esetében piacra lépésük sérti-e lajstromozott jogok jogosultjait. A lajstrom e funkciója tipikusan bitorlási helyzetekben kerül előtérbe.⁴⁷ Ezt a jelleget nevezik a közhiteles védjegynyilvántartás információs funkciójának.⁴⁸

Másrészt a lajstromozott megjelölés (az áruosztállyal együtt) egyértelműen meghatározza és kijelöli a védjegy oltalmi körét és tárgyi hatályát.⁴⁹ Ez a funkció az ún. birtokosi, jogosultságot meghatározó funkció.⁵⁰ A közhitelesség ilyen hatása nemcsak a bitorlási esetekben fontos, de kiemelkedő jelentőségű törlési ügyekben, így a Lego-döntésekben is.

⁴⁵ Kisfaludi: i. m. (43), p. 15.

⁴⁶ Kisfaludi: i. m. (43), p. 14.

⁴⁷ A LEGO védjegyek bitorlási ügye nem tárgya elemzésemnek. Annyit érdemes azonban megjegyezni, hogy esetünkben a bitorlási ügyben felvetődő közbizalmi, közhitelességi kérdés az, hogy – komolyan véve az MSZH védjegylajstromát – a LEGO védjegyekhez hasonló ábrát, fotókat egyáltalán nem használó alperes sérthet-e védjegyjogot legó építőköcskák saját bejegyzett védjegye alatt történő forgalmazásával. Az ideiglenes intézkedések elrendelése és fenntartása a bitorlási perben nem sok reményre ad okot a jogkérdés végső elbírálásával kapcsolatban.

⁴⁸ „Information function” [Bently–Sherman: i. m. (26), 2008, p. 785].

⁴⁹ „A védjegy tárgyi hatályát, oltalmi körét a megjelölés vizuális összképe határozza meg”, in Lontai Endre–Faludi Gábor–Gyertyánfy Péter–Vékás Gusztáv: Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006, p. 274. A vizuális összkép és értelmezésének egyetlen hiteles forrása a védjegylajstrom.

⁵⁰ „Property function”, Bently–Sherman: i. m. (26), p. 785.

Harmadrészt a lajstrom az előző két funkció meghatározásához szükséges adatokat (grafikai ábrázolás, jogosult és áruosztály megjelölése), valamint az egyéb, jogilag jelentős tényeket rögzíti. Ez az ún. adminisztratív funkció.⁵¹

A közhiteles nyilvántartások, így a védjegylajstrom feladatával nemcsak a jogtudomány, hanem az európai esetjog is foglalkozott. A Shield Mark-ügyben az Európai Bíróság azt mondta ki, hogy világos és pontos bejegyzési adatok hiányában „*nem állapítható meg a kért oltalom hatálya, terjedelme*”.⁵² A Sieckmann-döntésben,⁵³ amely illatminta lajstromozhatóságával kapcsolatos ügyben született, az Európai Bíróság több követelményt – az ún. Sieckmann-kritériumokat – is megfogalmazott.⁵⁴

Emellett a Sieckmann-döntés kimondta, hogy a védjegylajstrom „*a védjegyvoltalom alapvető elemét képezi, amely hozzájárul ... a jobbiztonsághoz és a megbízható nyilvántartáshoz*”.⁵⁵

Az Európai Bíróság szerint a lajstromot vezető hatóságnak, így az MSZH-nak is „*világosan és pontosan ismernie kell a megjelölés természetét*”, hogy megfelelő és pontos lajstrom felállítására és fenntartására vonatkozó kötelezettségének eleget tegyen.⁵⁶ A lajstromnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a piaci szereplők „*egyértelmű és pontos információt szerezzenek a ... védjegyekről, ezáltal szerezvén lényeges információt harmadik felek jogairól*”.⁵⁷ Ehhez szükséges, hogy a védjegy grafikus ábrázolása a lajstromban „*egyértelmű, könnyen hozzáférhető és érthető*” legyen.⁵⁸ A grafikai ábrázolás lényege, hogy „*a lehető legjobban kiárja a szubjektivitást a megjelölés azonosításának és értelmezésének folyamatából*”.⁵⁹

A védjegylajstromot az Európai Bíróság tehát a magyar jogtudományban ismert közhitelesség fogalmi elemeihez hasonló tulajdonságú nyilvántartásnak tekinti, egyértelműen kiemelve – többek között – a védjegyvoltalom tartalmi meghatározásában játszott szerepét.

3.5. A LEGO védjegyek típusa a Lego-döntésekben

A bíróságok a LEGO védjegyeket térbeli védjegyeknek tekintették. A Fővárosi Bíróság a lajstromban szereplő adatok kérdését közvetlenül nem vizsgálta, de döntése számos helyen egyértelműen térbeli védjegyre, a megjelölésen feltüntetett alakzatra, illetve a térbeli védjegy törvényi kategóriájára, a Vt. 1. § (2) bekezdés *d*) pontjára hivatkozik. Az elsőfokú bíróság kifejtette: „*A védjegy egy fekete-fehér fotó, melyen egy térbeli alakzat látható. Ez a tárgy két*

⁵¹ „Administrative function”, *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 785.

⁵² Shield Mark 59. pont „to determine the scope of the protection sought”.

⁵³ Sieckmann kontra Deutsches Patent- und Markenamt C-273/00 sz. ügy (Sieckmann).

⁵⁴ A grafikai ábrázolás és leírás legyen világos, precíz, önmagában értelmezhető, könnyen hozzáférhető, érthető, tartós és objektív [*Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 785.].

⁵⁵ Sieckmann, 37. pont.

⁵⁶ Sieckmann, 50. pont.

⁵⁷ Sieckmann, 51. pont.

⁵⁸ Sieckmann, 48–49 és 52. pont.

⁵⁹ Sieckmann, 54. pont.

részből áll, egy viszonylag éles sarkú és sima kockából és egy ahhoz kapcsolódó, korong alakú formából. ... Egyszerű, absztrakt és szabályos geometriai alakzatról van szó ...”. Az absztrakt megkülönböztetőképesség elemzésének összefoglalása szerint a LEGO védjegy „besorolható a Vt. 1. §-a (2) bekezdésének d) pontjában említett megjelölések körébe”. Az ítélet számos további helyen foglalkozott „térbeli alakzattal”, a védjegyen látható „tárgy formájával” és a „védjegy szerinti alakzattal”.

A Fővárosi Ítéltábla döntése – amellet, hogy a Fővárosi Bíróság elemzését elfogadja – kiemelte: „... nincs jelentősége annak, hogy az adott áru formája, mint megjelölés a lajstromba ábrás és nem térbeli védjegyként került bejegyzésre”. A másodfokú ítélet megállapítja továbbá: „A megjelölés típusának (ábrás vagy térbeli) megnevezése a védjegybejelentésnek csupán ... alaki kelléke ...”.

A Legfelsőbb Bíróság szerint: „a védjegy egy sötétszürke színű test ... térbeli formája”, és a Fővárosi Ítéltábla helyesen állapította meg, hogy a LEGO védjegy „valójában nem a Vt. 1. § (2) bekezdés c) pont szerinti ábrás védjegy, hanem a Vt. 1. § (2) bekezdés d) által meghatározott ... térbeli alakzat”. Továbbá, az ábrás vagy térbeli megkülönböztetés „helyes vagy helytelen feltüntetése miatt törlésre nincs lehetőség”.⁶⁰

3.6. A bíróságok értelmezésének kritikája

A Vt. 1. § (2) bekezdésében felsorolt megjelöléstípusoknak, törvényi kategóriáknak anyagi jogi jelentőségük van. E kategóriák közhiteles nyilvántartásban feltüntetett adatok. A közhiteles nyilvántartások jogilag jelentős tényeket rögzítenek nyilvános, harmadik személyek részére is elérhető és értelmezhető módon. Sem a Vt., sem a védjegyirányelv nem állapít meg olyan szabályt, ami miatt a megjelölések típusát „alaki” jogi kategóriának (bármit is jelentsen ez) kellene tekintetni.⁶¹

Kétségtelen, az ábrás védjegyek bejelentésével azonos módon a térbeli „védjegybejelentés [is] ábrás alakban történik, hiszen a védjegylajstrom mai ismereteink mellett másként nem is képzelhető el”.⁶² Ebből azonban nem következik, hogy az ábra formájában tett bejelentés szabadon értelmezhető ábrás vagy térbeli védjegynek. Abból, hogy egy védjegyet milyen

⁶⁰ A LEGO védjegyek típusának „helytelen feltüntetésére” vonatkozó kitétele meglepő, hiszen – mint azt korábban ismertettem – az MSZH-aktákban szereplő eredeti okiratok szerint a Lego ábrás védjegy lajstromozását kérte, lajstromozási hibára, téves adatrögzítésre egyáltalán nem merült fel adat.

⁶¹ Jól példázzák ezt az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezhető adatok (pl. haszonélvezeti, illetve használati jog, belterületi, illetve külterületi besorolás). Bár a szóalakok néha igen hasonlóak, jogi szempontból releváns különbségeket hordoznak, anyagi jogi jelentőséggel bírnak. Nincs olyan indok, ami miatt a védjegylajstrom hasonló adatai közötti különbségnek nem lenne ilyen jelentősége.

⁶² Dr. Vida Sándor: Az Európai Bíróság újabb döntései térbeli védjegyekről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 6. sz., 2004. december, p. 49.

grafikai ábrázolásban jelentenek be, nem lehet egyértelmű következtetést levonni a védjegy típusára vonatkozóan, ezt kizárólag a kérelmező nyilatkozata, majd a közhiteles MSZH-lajstromba bejegyzett adat dönti el.

A megjelölés fajtájának besorolása egyértelműen az adott védjegy az áruosztály melletti, egyik legfontosabb eleme. Ez jelöli ki a védjegyoltalom terjedelmét, azt, hogy a grafikuson ábrázolt megjelölés miként értelmezendő. Nyilvánvaló, hogy a Vt. 1. § (2) bekezdés f) pontjában meghatározott hangvédjegyek esetében az azt hordozó grafikai ábrázolás (pl. kotta) nem tekinthető ábrás vagy képi megjelölésnek, a kottafejeket bárki szabadon használhatja. Ha a Vt. 1. § (2) bekezdés c) pontja (ábra, kép), illetve a Vt. 1. § (2) bekezdés d) pontja (sík- vagy térbeli alakzat) azonos kategóriáknak minősülnek az anyagi jogi elbírálás szempontjából, akkor a jogértelmezés a jogalkotó szándékával ellentétesen kiüresíti (értelmezhetetlenné teszi) a törvényi kategóriákat. Az Európai Bíróság gyakorlata szintén több esetben tulajdonított jelentőséget a megjelölés, illetve a védjegy kategóriájának,⁶³ sőt a megkülönböztetőképesség esetében speciális szempontokat alkalmaz a védjegyek különböző kategóriáira.⁶⁴

Ennek ellenére a Lego-döntések a közhiteles lajstromban szereplő adatokkal ellentétes és a lajstrom által fel nem tüntetett adatokból indultak ki, sőt, a magasabb fokú bíróságok a lajstrom adatainak jelentőségét kifejezetten tagadták. A védjegylajstrom adatait negligálva a Lego-döntésekben Magyarországon be nem jegyzett térbeli védjegyek oltalomképességét bírálták el. A döntések ezzel megkérdőjelezik a védjegylajstrom közhitelességének fenntarthatóságát és a védjegylajstrom iránti közbizalom elvét. Ha a piaci szereplők nem hozhatnak megalapozott üzleti döntéseket az MSZH védjegylajstromában található információk alapján,⁶⁵ az jogpolitikai, illetve versenyképességi problémákat okozhat a jövőben.

3.7. Javaslat a LEGO védjegyek típusának és oltalmi körének értelmezésére

A LEGO védjegyek az MSZH által vezetett közhiteles nyilvántartásban egyértelműen, a jogosult kérelmének és a vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelően kerültek ábrázolásra és lajstromozásra. A védjegyet alkotó megjelölések fajtáit a Vt. 1. § (2) bekezdése sorol-

⁶³ Shield Mark 59. pont, August Strock KG kontra OHIM C-25/05 P sz. ügy (Strock I) 5. pont.

⁶⁴ Az esetjog számos helyen megállapítja, hogy a háromdimenziós védjegyek esetében az átlagos fogyasztók védjegypercepciója eltér az ábrás védjegyekétől. Ezek esetében nehezebb igazolni, hogy az áru külső megjelenése minden egyéb felirat vagy grafikai elem nélkül elegendő megkülönböztetőképességgel bír. [Henkel kontra OHIM C-456/01 P és C-457/01 P sz. ügy (Henkel) 38. pont, Deutsche SiSi-Werke kontra OHIM C-173/04 P sz. ügy (Deutsche SiSi-Werke) 27–28. pont, Mag Instrument kontra OHIM C-132/02 P Mag (Mag) 30. pont és Storck I 26–27. pont]. A konkrét megkülönböztetőképesség szempontrendszerének bemutatására l. a tanulmány 6. pontját.

⁶⁵ Például – ismét bitorlási szempontból – nem bízhatnak abban, hogy a versenytársuk ábrás védjegyén stilizált formában ábrázolt árut saját maguk is forgalomba hozhatnak.

ja fel.⁶⁶ A Vt. 1. § (2) bekezdés c) pontja lehetővé teszi ábra és kép lajstromozását. Ezt a megjelölésfajtát nevezzük ábrás védjegynek. A Vt. 1. § (2) bekezdés d) pontja ugyanakkor lehetővé teszi „*sík- vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy csomagolás formáját*” lajstromozását. Ez a megjelölésfajta felel meg a háromdimenziós vagy térbeli védjegy fogalmának. A fogalommeghatározások az 1969. évi védjegy törvényben a LEGO védjegyek lajstromozása óta változatlanok. A Vt. a korábbi szabályozáshoz képest csupán megnyitotta a megjelölésfajták zárt felsorolását, illetve a térbeli védjegyek esetében egy „*tipikusan jelentkező változat – ... az áru és a csomagolás formáját – külön megemlítette*”.⁶⁷

A LEGO védjegyek összeépíthető játékkockák külső kialakítását bemutató fényképekből álló megjelölések. Az MSZH védjegylajstroma szerint a megjelölések ábrás megjelölések. A LEGO védjegyek vizsgálata csak ezen a feltételezésen alapulhat. A vizsgálat során ezért a LEGO védjegyeket alkotó képet kell a jogi elemzés alá vetni, nem pedig a képen látható alakzatot. Egyszerűbben: a LEGO védjegyek nem az építőkockát mint háromdimenziós tárgyat, hanem egy képet (legókockát ábrázoló fotót) helyeznek oltalom alá, a védjegyek oltalmi köre kizárólag ebben a körben értelmezhető.⁶⁸ Ez a védjegylajstrom közhitelességéből és a szubjektív elemzés kizártságának követelményéből következik.

4. ABSZTRAKT ÉS KONKRÉT MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉG

A LEGO védjegyek megkülönböztetőképességének elemzése előtt röviden bemutatom a megkülönböztető jelleggel kapcsolatos kizáró okok elméleti hátterét.

4.1. Alapvetés

A magyar szabályozás az irányelvre alapozva két szinten vizsgálja a megkülönböztetőképességet. Egyfelől a Vt. 1. § (1) bekezdése sorolja fel ezt a követelményt az oltalomképesség három konjunktív feltételének egyikeként. E szerint a védjegynek, (i) megjelölésnek (ii) grafikailag ábrázolhatónak kell lenni, és (iii) alkalmasnak kell lennie arra, hogy árut vagy szolgáltatást mások áruitól vagy szolgáltatásától megkülönböztessen.⁶⁹ Ha e feltételek bár-

⁶⁶ Az EU-csatlakozással, 2004. május 1-jétől a felsorolás már csak példálózó jellegű, ennek azonban elemzésem szempontjából nincs jelentősége.

⁶⁷ A Vt. miniszteri indokolása a Vt. 1. §-hoz.

⁶⁸ Már itt jelzem, hogy a funkcionalitással [Vt. 2. § (2) bekezdés b) pont] kapcsolatos elemzés esetében némileg eltér a helyzet, ott ugyanis a megjelölést alkotó formákat kell a vizsgálat tárgyává tenni. Ezt cikkem 7.2.2. pontjában elemzem.

⁶⁹ E kérdést azonos módon értelmezi az Európai Bíróság esetjoga is: Libertel Grope BV kontra Benelux Markenbau C-104/01 sz. ügy (Libertel) 23. pont; Dyson Ltd kontra Registrar of Trademarks C-321/03 sz. ügy (Dyson) 28. pont.

melyike nem teljesül, akkor a Vt. 2. § (1) bekezdés alapján⁷⁰ a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban. Másrészt a Vt. 2. § (2) bekezdés a) pontja szerint az oltalomból „*ki van zárva a megjelölés, ha ... nem alkalmas a megkülönböztetésre*”.⁷¹

A Vt. szövegét felületesen olvasva az a következtetés vonható le, hogy a jogalkotó a védjegy oltalomképességének vizsgálata során egyszerűen ugyanazt a beszámítási pontot – a megkülönböztetőképeség meglétét vagy hiányát – ismétli meg. Ez azonban helytelen megközelítés. A Vt. alapján ugyanis kétféle, absztrakt [Vt. 2. § (1) bekezdés] és konkrét [Vt. 2. § (2) bekezdés a) pont] megkülönböztetőképeséget kell vizsgálni. Ezt a megkülönböztetést használja a külföldi szakirodalom egyik része is,⁷² sőt a Shield Mark-esetben az Európai Bizottság is hasonló megközelítést javasolt.⁷³ Ugyanakkor van olyan nézet, amely a kétféle megkülönböztetőképeség összekapcsolását látja helyesnek.⁷⁴ Álláspontom szerint az irányelv szerkezetéből és szövegéből az előbbi megközelítés következik, és a kétféle megkülönböztetőképeség két feltétlen kizáró (törlési) okként értelmezendő.

4.2. Absztrakt és a konkrét megkülönböztetőképeség összehasonlítása

Az absztrakt és a konkrét megkülönböztetőképeség elválasztása nem teoretikus kérdés, a kétféle törlési ok között három, gyakorlati szempontból fontos különbség áll fenn.

⁷⁰ Amint azt korábban említettem, a LEGO védjegyek ügyében az absztrakt megkülönböztetőképeség hiányát még a Vt. 2003. CII. törvénnyel történő módosítása előtti rendelkezések szerint, a Vt. 1. § (1) bekezdés 8. § a) pontja és 33. § (1) bekezdés a) pontja alapján lehetett megállapítani. Ebben a részben a Vt. új számozását használom.

⁷¹ A Vt. 2. § (1) bekezdés a) pontjában található törlési okok a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés b)–d) pontjaiban találhatók, de ott nem a megjelölésre, hanem a védjegyre vonatkoznak.

⁷² William Cornish–David Llewelyn: Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London, Sweet and Maxwell, 2003, p. 653., illetve David T. Keeling: About kinetic watches, easy banking and nappies that keep baby dry: A review of recent European case law on absolute grounds for refusing to register trademarks. Intellectual Property Quarterly, 2003, p. 131–162. Keeling utal arra, hogy az absztrakt–konkrét terminológia Németországban használatos, és hivatkozik von Mühlendahl, Ohlgart, von Bormhard, Meister, Ströbele és von Kapff munkáira. A Fővárosi Bíróság döntése objektív és szubjektív megkülönböztetőképeségre utal, Vida különös megkülönböztetőképeséggént említi (dr. Vida Sándor: Az Európai Törvényszék a különös megkülönböztetőképeségről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 2. sz., 2008. április). Pontosabbnak tartom a német szakirodalomban kialakult elnevezéseket, ezért cikkemben a német terminológiát használom.

⁷³ Az Európai Bizottság szerint: „a megkülönböztető jelleg [vizsgálata] a 2. cikk szempontjából – ellentétben a 3. cikkel – nem arra vonatkozik, hogy a megjelölésnek ténylegesen van-e megkülönböztető jellege ..., hanem arra, hogy az adott megjelölés általában birtokában van-e a megkülönböztető jellegnek, függetlenül a különböző áru- és szolgáltatási kategóriáktól”, Shield Mark 31. pont. Az Európai Bíróság e kérdéssel az ítélet megállapításai között nem foglalkozott.

⁷⁴ Bently–Sherman: i. m. (26), p. 814. A szerzők a Philips/Remington-döntés 41–46. pontjából vezetik le, hogy az absztrakt és konkrét elválasztása helyett a két szabály együtt értelmezendő. Ugyanakkor ők is megemlítik, hogy a Philips/Remington alapján sem zárható ki a Keeling és mások által képviselt absztrakt–konkrét megkülönböztetőképeség elválasztásának helyessége.

4.2.1. A megjelölés alapvető alkalmatlansága, szerzett megkülönböztetőképeség

Az absztrakt megkülönböztetőképeség hiánya a megjelölés olyan „*abszolút fatális hiányossága*”,⁷⁵ amely használat révén sem orvosolható. Ilyen esetben a megjelölés „*teljeséggel alkalmatlan arra, hogy bármikor védjeggyé váljon*”,⁷⁶ nem tudja betölteni a védjegy alapvető, eredetjelző funkcióját. Keeling spanyol szerzőkre hivatkozva⁷⁷ olyan „*generikus*” megjelöléseket hoz példának az absztrakt megkülönböztetőképeség hiányára, mint a „*sör*” megjelölés használatát sörökre. Cornish a „*szappan*” megjelölés szappanokra történő használatát említi.⁷⁸

A Keeling által idézett szakirodalom szerint az ilyen megjelölések olyan „*mélységesen leírók*”, hogy a használat útján szerzett megkülönböztetőképeség lehetőségét eleve ki kell zárni. Ebből következik, hogy a megjelölés absztrakt megkülönböztetőképeségének hiánya esetén a védjegy nem szerezhet oltalmat használat útján szerzett megkülönböztetőképesége miatt, hiszen a Vt. 2. § (3) bekezdésében⁷⁹ meghatározott kimentési ok kizárólag a konkrét megkülönböztetőképeség esetére vonatkozik.

Az Európai Bíróság ugyanakkor fellazította ezt az elvet azzal, hogy megállapította: amennyiben az adott védjegy a szerzett megkülönböztetőképeség következtében lajstromozható, akkor nem áll meg az absztrakt megkülönböztetőképeség hiánya sem.⁸⁰

4.2.2. Megjelölés – védjegy (egy meglepő hiányosság)

A kétféle megkülönböztetőképeség közötti második alapvető különbség, hogy az absztrakt megkülönböztetőképeséget a védjegyet alkotó megjelölés (*sign*), míg a konkrét megkülönböztetőképeséget a védjegy (*trademark*) tekintetében kell vizsgálni. Az irányelv 2. cikke és a 3. cikk (1) bekezdés *a*) pontja a védjegyet alkotó megjelölésekre, míg a 3. cikk (1) bekezdés *b*) pontja a védjegyre vonatkozik.

⁷⁵ Keeling: i. m. (72), p. 134.

⁷⁶ Cornish–Llewelyn: i. m. (72), p. 653.

⁷⁷ Keeling: i. m. (72), 8. számú lábjegyzet, p. 135. A hivatkozott szerzők: Devesa és Novoa.

⁷⁸ Cornish–Llewelyn: i. m. (72), p. 653.

⁷⁹ Védjegyirányelv 3. cikk (3) bekezdés.

⁸⁰ Koninklijke Philips Electronics NV kontra Remington Consumer Products Ltd. C-299/99 sz. ügy Philips/Remington 37–39. pont, Cornish–Llewelyn: i. m. (72), p. 654., Bently–Sherman: i. m. (26), p. 815. A Philips/Remington-eset megállapításai e tekintetben mindenképpen finomításra szorulnak, mert a jelenlegi értelmezéssel a szerzett megkülönböztetőképeségen alapuló mentesülési lehetőséget az Európai Bíróság gyakorlatilag kiterjeszti az absztrakt megkülönböztetőképeségre. Ez azonban contra legem értelmezése az irányelvnek. E dilemmára megoldás lehet a védjegy és a megjelölés fogalmainak pontosabb kifejtése.

A 2. cikk fejezetcímének szó szerinti fordítása a következő: „*megjelölések, amelyekből a védjegy (össze)állhat*”, azaz az irányelv 2. cikke azt határozza meg, melyek azok a megjelölések, amelyek védjegyet alkothatnak.⁸¹ A Dyson-esetben az Európai Bíróság elemzése a megjelölést egyértelműen a védjegytől eltérő fogalomnak tekintette.⁸²

A megjelölés fogalmát jogszabály nem határozza meg. Annyi bizonyos, hogy a védjegy lajstromozásához igazolni kell, hogy megjelölésből áll.⁸³ Értelmezésemben a megjelölés azt a grafikai megjelölt és fogalmilag leírható⁸⁴ jelet (pl. ábra, kép, alakzat, hang, illat) jelenti, ami a védjegyet alkotja, megtestesíti. Ehhez képest a védjegy a megjelölés és az áru, szolgáltatás (a jel és a jelölt) közötti, jogi oltalomban részesülő kapcsolat, azaz az eredetjelzőként működő megjelölés. A megjelölés tehát a védjegytől elkülönült, mögöttes fogalom, a védjegynél tágabb rendszertani kategória.⁸⁵

A fogalmi hierarchia miatt a megjelöléssel kapcsolatos kizáró okok *a priori* tesztek. Az absztrakt megkülönböztetőképesség ezért lényegében azt vizsgálja, milyen megjelölés alkalmas arra, hogy eredetjelzőként funkcionáljon.⁸⁶

A megjelölés és védjegy közötti különbség a védjegyirányelv angol (vagy más idegen nyelvű) szövegét olvasva válik egyértelművé.⁸⁷ Meglepő, de e különbségtételt sem az irányelv magyar fordítása, sem a Vt. hatályos szövege nem alkalmazza. A Vt. 2. §-a valamennyi abszolút kizáró okot a „*megjelölésre*” vonatkoztatja. Ez valószínűleg abból fakad, hogy a két fogalom a magyar védjegyjogban korábban érdemben nem különült el, a „*megjelölést*” az árujelző lajstromozása előtti, a „*védjegyet*” a lajstromozás utáni állapot jelölésére használták. Ez az értelmezés nincs összhangban a két fogalomnak a közösségi védjegyjogban használatos jelentésével. Mind a védjegyirányelv magyar fordítása, mind az azt implementáló Vt. pontatlanul veszi át az irányelv szövegét, és e dogmatikai különbséget nem veszi figyelembe.

⁸¹ A fejezet címe: „Signs of which a trademark may consist”. A magyar fordítás: „A védjegyoltalomban részesíthető megjelölés”.

⁸² Dyson 29–40. pont.

⁸³ *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 806.

⁸⁴ A grafikai ábrázolás és fogalmi leírás védjegyjogi értelemben akkor lajstromképes, ha megfelel a Sieckmann-kritériumoknak.

⁸⁵ Nem minden megjelölés védjegy, de minden védjegy megjelölés(ből áll).

⁸⁶ *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 806.

⁸⁷ A védjegyirányelv angol (német, francia vagy olasz) szövege a kizáró okok tárgyát a vonatkozó mellékmondatokban egyenként meghatározza [„The following shall not be registered or if registered shall be liable to be declared invalid: (a) signs which cannot constitute a trade mark; (b) trade marks which are devoid of any distinctive character; (c) trade marks which ...; (e) signs ...” stb.]. A magyar fordítás kifejezetten negligálja az irányelv szóhasználatát, és a szabály bevezető mondatában (nyelvtanilag a főmondatban) helyezi el a megjelölés és a védjegy szót [„A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés: a) nem képezheti védjegy részét; b) nem alkalmas a megkülönböztetésre; (c) ...”]. A Vt. szövegében egyáltalán nem jelenik meg a védjegy–megjelölés megkülönböztetés, a magyar törvény kizárólag a megjelölésre hivatkozik a kizáró okok meghatározásakor („2. § (1) A *megjelölés* ki van zárva a védjegyoltalomból (2) Ki van zárva a védjegyoltalomból a *megjelölés*, ha: a) ...” stb.).

Miután a magyar védjegyjogban a megjelölés és a védjegy különbsége nem érvényesül, a bíróságok a megjelölés esetében is a védjegyet vizsgálják. A fogalmi tisztázatlanság a gyakorlatban azoknál a feltétlen kizáró okoknál jelent közvetlen problémát, ahol az irányelv alapján valójában megjelöléseket kellene vizsgálni, vagyis az absztrakt megkülönböztetőképesség hiánya [Vt. 2. § (1) bekezdés], illetve a funkcionalitással összefüggő kizáró okok [Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pont] esetében. A LEGO-döntésekben felmerülő értelmezési kérdések egy része valóban összefügg e problémával.⁸⁸

4.2.3. Vizsgálat a konkrét áruk, illetve szolgáltatások fényében

A megjelölés és védjegy közötti dogmatikai különbség – az absztrakt megkülönböztetőképesség a megjelölésre vonatkozik, és nem a védjegyre – eredményezi az absztrakt és a konkrét megkülönböztetőképesség tesztje közötti harmadik eltérést. Mivel a megjelölés fogalma nem tartalmazza a megjelölés és az áru vagy szolgáltatás közötti kapcsolatot, az absztrakt megkülönböztetőképesség megítélése során nem vizsgálandó, hogy a megjelölés képes-e a megkülönböztetésre a konkrét áruk és szolgáltatások között,⁸⁹ kizárólag a megjelölés általános és önmagában való tulajdonságait kell figyelembe venni.

⁸⁸ Egyidejűleg persze a védjegy fogalmi tisztázatlansága más védjegytiltási okoknál is zavarokat idézhet elő. Az irányelv magyar fordításának korrekciója és a Vt. megfelelő paragrafusainak módosítása mindkét esetben megfontolandó.

⁸⁹ Keeling: i. m. (72), p. 135.

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD ELVE A VÉDJEJYJOGBAN

Az egyenlő bánásmódnak a védjegyjogban több aspektusa is létezik. Jelen cikk a lajstromozási eljárást vizsgálja, amely során időről-időre előfordulhat, hogy egyes védjegyeket annak ellenére nem lajstromoznak, hogy azonos vagy hasonló védjegyeket korábban bejegyezték. Bár szintén felveti az egyenlő bánásmód kérdését, jelen cikknek nem tárgya a Párizsi Unió Egyezmény 6.ter cikkének értelmezése kapcsán is felmerülő kérdés, miszerint a szolgáltatási védjegyek egyenlő jogokat biztosítanak-e az áruvédjegyekkel,² és csak említésszerűen foglalkozik a bitorlási perekkel és viszonylagos kizáró okokkal, így a törlési eljárásokkal, felszólalásokkal.

A kiinduló kérdés a feltétlen lajstromozást kizáró okokkal kapcsolatban merült fel a német Szövetségi Szabadalmi Bíróság, a Bundespatentgericht előtt két védjegy lajstromozásával kapcsolatban. A német bíróság a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló 1988. december 21-i 89/104/EGK irányelv³ („harmonizációs irányelv”) értelmezése ügyében az Európai Bírósághoz fordult előzetes döntéshozatal iránti kérelmekkel. A kérdések a harmonizációs irányelv 3. cikk (1) bekezdés *b)* és *c)* pontjainak értelmezésére vonatkoztak, ezek szerint a megjelölés nem részesülhet védjegyyaltalomban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés *b)* nem alkalmas a megkülönböztetésre; *c)* kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak.

Ezenkívül értelmezési kérdést vetett fel a harmonizációs irányelv preambulumának ötödik bekezdése, amely szerint „... a tagállamok továbbra is szabadon határozhatják meg a lajstromozás útján megszerzett védjegyek ... törlésével ... kapcsolatos eljárásjogi rendelkezéseket”.

A Bundespatentgericht előzetes döntéshozatalra⁴ előterjesztett kérdései lényegileg a következők megválaszolására irányultak: 1. Előírja-e az 1988. december 21-i 89/104/EGK

¹ ügyvéd, Bogsch és Társai Ügyvédi Iroda, akos.sule@bogsch-partners.hu

² L. az Európai Bíróság C-202/08. P. és C-208/08. P. sz. egyesített ügyekben hozott 2009. július 16-i ítéletét, valamint más jogalappal az Európai Bíróság C-328/06. sz. Nieto Nuño-ügyben hozott, 2007. november 22-i ítéletét.

³ 89/104/EGK első tanácsi irányelv (1988. december 21., OJ 1989 L 40, p. 1, magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, p. 92.), amely jelenleg a 95/2008/EK számú tanácsi irányelvnek felel meg (OJ 2008 299/25-33).

⁴ A Bundespatentgericht (Németország) által 2007. december 19-én benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – a védjegyügy felei: Bild.T-Online.de AG & Co. KG és a Deutsches Patent- und Markenamt elnöke (C-39/08. sz. ügy), valamint a Bundespatentgericht (Németország) által 2008. február 4-én benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – a védjegyügy felei: a ZVS Zeitungsvertrieb Stuttgart GmbH és a Deutsches Patent-und Markenamt elnöke (C-43/08. sz. ügy).

irányelv harmadik cikke a versenyesélyek egyenlőségének biztosítása érdekében az egymással versenyben álló bejelentőkkel, illetve a hasonló vagy azonos bejelentésekkel szembeni egyenlő bánásmódot a védjegyek lajstromozása során? 2. és 3. Ha igen, köteles-e a bíróság megvizsgálni és figyelembe venni a versenytorzító egyenlőtlen bánásmódra utaló konkrét bizonyítékokat, és figyelembe venni ennek során a hatóság azonos jellegű ügyekben hozott korábbi döntéseit is? 4. Ha nem, akkor a verseny torzulásának elkerülése érdekében a nemzeti szabályozás előírhatja-e a nemzeti hatóságnak, hogy hivatalból törlési eljárást kezdeményezzen a korábban jogellenesen lajstromozott védjegyek tekintetében?

A kérdések háttéréhez hozzátartozik, hogy azokat a Bundespatentgericht két ügyben tette fel, ami alapján két döntéshozatali eljárás indult, amelyeket később egyesítettek. Az Európai Bíróság előtt C-39/08 szám alatt indult ügy alapügyében a Bild.T-Online.de nyújtott be védjegybejelentéseket a VOLKS.HANDY, a VOLKS.CAMCORDER és a VOLKS.KREDIT szó- és ábrás védjegyre, amelyek német nyelven némileg leíró jellegűek.⁵ A Német Szövetségi Szabadalmi és Védjegyhivatal, a DPMA⁶ a lajstromozást megtagadta, noha – a bejelentő állítása szerint – más hasonló védjegyeket korábban lajstromozott.

A másik, a fenti üggyel az előzetes döntéshozatal során egyesített C-43/08 számú ügy alapügyében a DPMA elutasította a szintén némileg leíró jellegű⁷ SCHWABENPOST szóvédjegy lajstromozását. A bejelentő ZVS cég fellebbezett a Szövetségi Szabadalmi Bírósághoz, és arra hivatkozott, hogy versenytársainak (jellemzően a Deutsche Post AG-nek) hasonló felépítésű, a „Post” szó és egy földrajzi név összetételéből álló szóvédjegy-bejelentéseit lajstromozták, ami sérti az egyenlő elbánás elvét.

Az Európai Bíróság az előzetes döntéshozatali eljárásban hozott végzésében megfogalmazott válaszában számos korábbi ügyre hivatkozott (pl. BioID C-37/03 P, Deutsche SiSi-Werke C-173/04 P), amelyekben megállapította egyrészt, hogy egy közösségi védjegybejelentés elbírálásakor nem a korábbi lajstromozási gyakorlatot kell figyelembe venni, hanem a közösségi védjegyrendelet előírásait kell megfelelően alkalmazni. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy az elsőfokú bíróság már a BioID-ügyben sem zárkózott el a BPHH (OHIM)⁸ korábbi döntési gyakorlatára alapított bizonyítékok megvizsgálásától.⁹

Másrészt a bíróság leszögezte, hogy különösen annak nincs kihatása egy tagállami nemzeti bejelentés lajstromozására, hogy egy másik tagállamban ugyanazon védjegyet lajstromozták vagy sem (lásd Koninklijke C-363/99), ezért a tagállami védjegyhivatal döntésében nem játszhat meghatározó szerepet a korábbi, más tagállamban történt lajstromozás ténye. A tagállami hivatalnak ettől függetlenül is minden releváns tényt és körülményt értékelnie kell.

⁵ Nyers fordításban a bejelentések: „nép.mobil”; „nép.kamera”; „nép hitel”.

⁶ Deutsches Patent- und Markenamt: <http://www.dpma.de>

⁷ Nyers fordításban „svábposta”.

⁸ Belső Piaci Harmonizációs Hivatal: <http://oami.europa.eu/ows/rw/pages/index.en.do>

⁹ Európai Bíróság BioID C-37/03 P, 2005. szeptember 15., 50. szakasz.

A bíróság kifejtette, hogy ezen elveket kell alkalmazni abban az esetben is, ha ugyanabban a tagállamban korábban lajstromozott azonos vagy hasonló védjegyre hivatkoznak egy bejelentés elutasítása kapcsán. Ennek megfelelően a tagállami hivatalnak meg kell vizsgálnia a korábbi védjegyeket „amennyire azokról információja van”, és mérlegelnie kell adott esetben az eltérés okát, azonban formálisan természetesen nincs kötve a korábbi döntéseihez.

Az Európai Bíróság megjegyezte, hogy az egyenlő elbánás elvét a jogszerűség elvével kell egyensúlyba hozni, ezért senki sem hivatkozhat egy jogilag helytelen döntésre csupán azért, hogy a maga számára kedvező döntést érjen el.

Ennek megfelelően az Európai Bíróság válaszában rendelkező része¹⁰ az volt, hogy egy tagállam illetékes hatósága nem köteles a védjegyjelentésnek eleget tenni azon az alapon, hogy a védjegyként lajstromoztatni kívánt megjelölést egy olyan megjelöléssel azonos vagy ahhoz hasonló módon alakították ki, amelyet már védjegyként lajstromoztak, és amely azonos vagy hasonló árukra, illetve szolgáltatásokra vonatkozik.

Az Európai Bíróság a Bundespatentgericht negyedik kérdésére nem adott választ, mivel – hivatkozva a PreussenElektra C-379/98 ügyre – úgy találta, hogy az nem az alapügyekhez tartozó kérdés.

Az előzetes döntés németországi utóélete

A döntés utóélete és értelmezése kifejezetten érdekes, egyelőre főleg Németországban, ahol a döntésnek nem azt a részét domborították ki, amely szerint a hatóságok nincsenek korábbi döntéseikhez szorosan kötve, s amely amúgy sem okozott meglepetést, hanem azt kezdték el vizsgálni, hogy a korábbi védjegyekre vonatkozó indokolási kötelezettség milyen mértékű. Ennek megfelelően a német bíróság a Schwabenpost-ügyben az előzetes döntést követő ítéletében¹¹ kifogásolta a német védjegyhivatal védjegy-bejelentési útmutatóját,¹² mivel az nem tartalmazza az Európai Bíróság döntéséből kiolvasható kötelezettséget, vagyis azt, hogy a védjegyjelentések elbírálása során a korábbi védjegyjelentésekkel való egybevetést is el kell végezni, és meg kell vizsgálni, hogy a döntést ugyanazon felfogás szerint kell-e meghozni, vagy sem.

Márpedig – folytatja indokolását a Német Szövetségi Szabadalmi Bíróság – ezen Európai Bíróság által megkövetelt összehasonlítást a német védjegyhivatalnak mint illetékes nemzeti hivatalnak el kell végeznie, és adott esetben az eltérő megítélés okait elő kell adnia, vagy – amennyiben a korábbi lajstromozásokat tartaná jogsértőnek – ezt jelezni köteles, mivel

¹⁰ Európai Bíróság, a C-39/08 és C-43/08 egyesített ügyekben 2009. február 12-én hozott végzés.

¹¹ Bundespatentgericht 29 W (pat) 13/06, 2009. április 1.

¹² Richtlinie für die Prüfung von Markenmeldungen in Deutschland (Richtlinie Markenmeldungen) (BIPMZ 7/2005, S. 245 ff.): <http://www.dpma.de/docs/service/formulare/marke/w7735.pdf> (2009. október).

csak ebben az esetben tesz eleget az Európai Bíróság döntése 18. szakaszában megfogalmazott követelménynek, amely szerint „az egyenlő bánásmód elvét a jogszerűség elvével összhangba kell hozni”. Következésképp hiányos, s ezért helytelen a védjegybejelentésekre vonatkozó útmutatónak azon rendelkezése (lásd 5.3. pont), miszerint „minden bejelentés egyedileg eldöntendő, elkülönült ügy”, és az, hogy „fennálló korábbi nemzeti védjegyek sem önmagukban, sem az egyenlő bánásmód elvével kapcsolatban nem képeznek alapot a lajstromozásra”. Természetesen a kifogásolt szövegrész ellentéte sem igaz, a helyes értelmezést a német bíróság abban látta, hogy a hivatali határozatoknak az összehasonlítást és annak értékelését feltétlenül tartalmazniuk kell.

A német bíróság határozatában azt is kifejtette, hogy a hivatal vizsgálatának határt kell szabni, ami a tőle elvárhatóság, illetve ésszerűség mértéke („im Maß des Zumutbaren”). A hivatal vizsgálódási kötelessége korlátozásának jogalapját a német bíróság a bejelentő együttműködési kötelezettségében látta, mivel a bejelentőnek is meg kell jelölnie azokat a tényeket, amelyekre alapítja lajstromozási igényét. A bejelentő természetesen nem hivatkozhat eredménnyel bármilyen korábbi lajstromozásra az egyenlő bánásmód elve keretében, de olyanokra igen, amelyeknél minden további magyarázat nélkül észlelhető a megjelölések és az árujegyzékek hasonlósága a védjegy bejegyzésének időpontját figyelembe véve. A német határozat indokolása megemlíti továbbá annak a lehetőségét is, hogy a bejelentő a védjegyhivatal határozatait megváltoztató, lajstromozást gátló okokkal kapcsolatos bírósági joggyakorlatra is hivatkozzon. A német ítélet szerencsésnek tartaná, ha a bejelentő az ilyen érveit az eljárás korai szakaszában, azaz már rögtön azután a hivatal tudomására hozná, amikor először szembesül azzal, hogy a bejelentés a hivatal álláspontja szerint lajstromozási akadályba ütközhet. Amennyiben a bejelentő nem hivatkozik indokolt módon az egyenlő bánásmód elvére, és a hivatal sem fed fel korábbi eltérő gyakorlatot, akkor a hivatal határozatában elegendő ezen körülményekre utalni, nem szükséges további bizonyítás. Ugyanakkor a hivatal indokolási kötelezettségének terjedelme annál magasabb, minél önkényesebbnek tűnik a felfedett eltérő kimenetelű döntés, akár a bejelentő, akár maga a hivatal fedte azt fel. Abban az esetben, ha a hivatal úgy indokolja határozatát, hogy korábbi döntésének jogszerűtlenségét állapítja meg, akkor a bejelentő belátására van bízva, hogy a korábbi védjegy ellen indít-e törlési eljárást, azonban a német védjegytvény nem enged meg ilyen esetben hivatalból törlési eljárást.

A német bíróság mindezen megfontolások alapján lényeges eljárási hibának minősítette, hogy a hivatal az indokolási kötelezettségének nem tett eleget, ezért a hivatali határozatot megsemmisítette, és a DPMA-t új eljárásra utasította.

A Német Szövetségi Szabadalmi Bíróság egy másik ügyben¹³ szintén a hivatali határozat megsemmisítése mellett döntött, mivel a SUPERGIRL védjegybejelentés elutasítását tartalma-

¹³ Bundespatentgericht 29 W (pat) 73/08 (SUPERGIRL-ügy), 2009. június 10., valamint I. még Bundespatentgericht 29 W (pat) 3/06 (Freizeit Rätsel Woche-ügy), 2009. június 10.

zó hivatali határozat nem tartalmazta a korábbi SUPER ILLU, SUPERILLU, SUPER TV, SUPER DOG, SUPER SPAß védjegyek bejegyzésének indokaival való összevetést. A német bíróság álláspontja szerint az eltérő gyakorlatot a hivatal többek között azzal indokolhatta volna, ha jelentős idő telt el a korábbi bejegyzés és a bejelentés közt, s ez a megkülönböztetőképesség változásához vezethetett, vagy azzal, hogy a joggyakorlat, illetve az általános lajstromozási gyakorlat változott. A bíróság ugyanakkor a bejelentői hivatkozást sem találta megfelelőnek, mivel az online adatbázisból kinyomtatott lista nem tartalmazta az áruosztályokat, valamint az ábrás védjegyek megjelöléseit, és a bejelentő érvelése sem tért ki ezekre. A német bíróság egyértelműsítette végül, hogy csak a német hivatal saját lajstromozást elutasító és bejegyző határozatai vehetők figyelembe, a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal határozatai ellenben nem.¹⁴

A fentieket számos olyan döntés követte, ahol a Német Szövetségi Szabadalmi bíróság döntésében helybenhagyta a védjegyhivatali határozatot, mivel az részletesen feltárta a korábbi gyakorlatot, és kellően indokolta, hogy a bejelentő által felhozott korábbi védjegyek miért eltérő felépítésűek (lásd pl. Eventpate,¹⁵ Kindertobetag,¹⁶ Raffinesse,¹⁷ Schlank und Fit).¹⁸

Az előzetes döntés magyarországi utóélete

Kérdés, hogy a fenti európai bírósági végzés mennyiben változtatta, változtatja meg a Magyar Szabadalmi Hivatal és az illetékes magyar bíróságok eddigi gyakorlatát, hiszen korábban a hivatalnak nem volt kötelessége a korábbi azonos vagy hasonló lajstromozásokat aktív módon feltárni, és az esetleges eltérések okait részletesen indokolni. Ezen túlmenően megjegyezzük, hogy a hivatal felépítése önmagában is garancia arra, hogy ilyen esetek csak kis számban forduljanak elő, hiszen nagyobb szervezeteknél, mint a BPHH és a DPMA a határozatok sokkal több döntéshozó között oszlanak el, ami nyilván magában hordozza az eltérő megítélés veszélyét. Ugyanakkor ismét utalunk a német Bundespatentgericht fenti megállapítására, miszerint nem csupán hivatali tévedés okozhat eltérő megítélést azonos vagy hasonló védjegyek tekintetében, hanem a megkülönböztetőképesség időbeli változása, a fogyasztók értékrendszereinek, nyelvtudásának változása stb.

Tekintettel azonban arra, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal határozatai az interneten nem hozzáférhetőek, s tekintettel arra, hogy az anonimizált bírósági határozatok csak késéssel kerülnek fel az internetre, s akkor is több esetben az érthetatlenség szintjéig anonimizálják

¹⁴ L. ehhez még Bundespatentgericht 29W (pat) 83/05 (Astro Woche-ügy), 2009. június 10.

¹⁵ Bundespatentgericht 27 W (pat) 163/09, 2009. július 10.

¹⁶ Bundespatentgericht 27 W (pat) 16/09, 2009. július 29.

¹⁷ Bundespatentgericht 25 W (pat) 119/09, 2009. augusztus 26.

¹⁸ Bundespatentgericht 25 W (pat) 107/09, 2009. augusztus 26.

őket (törölve a védjegyen kívül még a felhívott európai bírósági döntés számát és nevét is), viszonylag nehéz felmérni, hogy mennyire szüremlett át eddig általános jelleggel a fenti feltárási és indokolási követelmény a magyar joggyakorlatba, noha az folyamatban lévő ügyekre is vonatkozik.

Mindenesetre a Magyar Szabadalmi Hivatal ACSEPTO szoftverét¹⁹ minden bizonnyal az ilyen jellegű kutatásokra is lehetne használni még a kutatási jelentés elkészítése előtt. Adott esetben felvetődik az a kérdés is, hogy a hivatalnak döntése indokolásakor figyelembe kell-e vennie a korábban elutasított védjegybejelentéseket is. E sorok szerzőjének álláspontja szerint a fenti C-39/08 és C-43/08 egyesített ügyekben született európai bírósági végzés 17. pontja nem szűkíti le a vizsgálatot az érvényes védjegyekre, mivel a hivatali gyakorlatba beletartoznak a hivatal elutasító határozatai is, ezért adott esetben szükséges volna a határozatok indokolásában az ilyen korábbi döntésekre vagy az ilyen döntések hiányára kitérni. Ez az aspektus azért lehet fontos gyakorlati szempontból, mert a kutatási jelentés eltér ettől a fajta vizsgálattól, hiszen az a viszonylagos kizáró okokat vizsgálja, nem a feltétlen kizáró okokat. Ezenkívül terjedelme egyrészt bővebb, mivel tartalmazza a közösségi védjegyeket és az összes védjegybejelentést is, másrészt szűkebb, mivel az elutasított bejelentések nem képezik tárgyát a vizsgálatnak. További különbség, hogy ez a fajta vizsgálat időben megelőzi a kutatási jelentés elkészítését.

A szoftverigényen túl természetesen felvetődik az Európai Bíróság határozatának végrehajtásához szükséges jogszabályi környezet és egyes erőforrások vizsgálatának szükségessége.

A jogszabályi környezetet alapvetően a Vt.²⁰ biztosítja, mely az *ex officio* érdemi vizsgálat keretein belül lehetővé teszi az Európai Bíróság határozata által előírt vizsgálatot feltétlen kizáró okok esetén, s a 61. § (4) bekezdése kifejezetten előírja, hogy a védjegybejelentést csak a felhívásban pontosan, határozottan megjelölt és kellően kifejtett okok alapján lehet elutasítani.

A másik kérdés pragmatikus jellegű, tudniillik hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal létszáma elegendő-e ahhoz, hogy az Európai Bíróság által támasztott, az eddigiehez képest több-letkövetelménynek tűnő vizsgálatot és indokolást elvégezze. Az indokolási kötelezettség maradéktalan teljesítése a jogalkalmazás szintjének fenntartása mellett tudniillik minden szinten többletterhet ró a hivatali apparátusra, hiszen nő a ráfordított munkaidő, a határozatok hossza, nő a humán erőforrás-igény, a munkaállomások leterheltsége, nőnek a nyomtatási, postázási költségek stb. Kérdés, hogy a védjegy-bejelentési számok enyhe csökkenése

¹⁹ L. MSZH Módszertani útmutató, 7.1.2.2. pont: http://www.mszh.hu/vedjegy/vedj_modszertan/ii_13_2_2.html (2009. október).

²⁰ A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (hatályos változat: 2009. október 1-jétől).

mellett²¹ az utóbbi években öröndetes módon elért gyorsabb átfutási idők nem szenvednek-e kárt a fenti követelmények miatt, amennyiben nem történik megfelelő kapacitásbővítés a hivatalnál.

Összefoglaló

Az Európai Bíróság a tagállami védjegybejelentések abszolút kizáró okok alapján történő elutasításának kérdéskörét vizsgálta a Schwabenpost/Volks. Handy C-39/08 és C-43/08 egyesített ügyekben. Végzésében a harmonizációs irányelvet úgy értelmezte (lásd különösen annak 17. szakaszát), hogy a tagállamok védjegy hivatalainak kötelessége hivatkozni korábbi saját gyakorlatukra azonos vagy hasonló bejelentések elutasításának indokolása során. Az az igény, hogy a korábbi saját gyakorlatot figyelembe kell venni, nem jelenti azt, hogy az kötné az eljáró tagállami hatóságot, tehát attól természetesen eltérhet. A határozat meghozatala során azonban a tagállami védjegy hivataloktól elvárható, hogy a korábbi gyakorlatukat felfedjék (pl. informatikai rendszerük útján, valamint a bejelentő hivatkozásait figyelembe véve), és az esetlegesen eltérő praxist indokolják.

Bemutattuk, hogy a német gyakorlat gyorsan átültette a tárgyalta 2009. februári európai bírósági Schwabenpost/Volks. Handy-határozatot, és arra a német Bundespatentgericht azóta is töretlenül hivatkozik, és több ízben tovább pontosította a bíróság által lefektetett indokolási elvet.

Aggodalmunknak adtunk hangot a Magyar Szabadalmi Hivatal jelenlegi kapacitásával kapcsolatban, ami nem biztos, hogy elegendő ahhoz, hogy az eljárások lassulása nélkül tegyen eleget a Schwabenpost/Volks. Handy követelményeinek.

Bár a tárgyalta európai bírósági határozatnak nem tárgya, mégis úgy véljük, hogy az indokolási kötelezettség kiterjesztett módja sokkal általánosabb érvényű, mint ahogy azt a konkrét előzetes kérdésekre adott válasz megfogalmazta. Álláspontunk szerint az Európai Bíróság határozata olyan indokolási elvnek a konkretizálása, amely más eljárásokban is minden bizonnyal követendő, legyen az akár relatív kizáró okokat vizsgáló törlési vagy bejelentési eljárás, akár bitorlási per, csak hogy a védjegy jog területén maradjunk, bár talán nem túl merész gondolat a korábbi határozatok feltárásának és az eltérés indokolásának szükségességét az összes közigazgatási hatósági eljárásra kiterjeszteni.

Mindez azt a célt szolgálná, hogy az egyenlő bánásmód és a jogbiztonság elvei a jogszerűség elvével oly módon kerüljenek összhangba, hogy az az ügyfelek számára még inkább követhető és kiszámítható legyen.

²¹ Magyar Szabadalmi Hivatal éves jelentése, 2008: <http://www.mszh.hu/hivatalrol/evjel2008.pdf> (2009. október).

A ROSSZHISZEMŰSÉG KÉRDÉSE AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ELŐTT

Az aranyszínű fóliába csomagolt húsvéti csokoládényuszival kapcsolatos jogvita nem ismeretlen a hazai szakemberek előtt; előszóban elhangzott és írásban¹ is olvasható beszámoló áll rendelkezésre a tárgybani ügyben, az ideiglenes intézkedés vonatkozásában hozott osztrák bírósági határozatokról.

A *tényállás* azóta sem változott. A felperes jogosultja az 1698885 ljt. sz. háromdimenziós közösségi védjegynek, amely egy ülő, aranyszínű fóliába csomagolt, nyakában piros szalaggal és azon kis csengővel díszített csokoládényuszt ábrázol. A védjegyen jól látható a LINDT felirat. Az alperes ugyancsak aranyszínű fóliába csomagolt csokoládényuszt hozott forgalomba, nyakában szintén piros szalaggal, de csengő nélkül. Az ideiglenes intézkedést annak idején elrendelték.

Az ügy érdemében folyó perben a Bécsi Kereskedelmi Bíróság (Handelsgericht) a keresetet elutasította. A felperes Lindt cég fellebbezése alapján a Fellebbviteli Bíróság (Oberlandesgericht) az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezte, de nem a felperes által kívánt okból. Ezután mindkét fél fellebbezett az Osztrák Legfelsőbb Bírósághoz (Oberster Gerichtshof), amely előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket² terjesztette az Európai Bíróság elé.

„1. Úgy kell-e értelmezni a [közösségi védjegyről szóló rendelet] 51. cikke (1) bekezdésének *b*) pontját, hogy egy közösségi védjegy bejelentőjét rosszhiszeműnek kell tekinteni, ha a bejelentés időpontjában tudja, hogy valamely versenytársa azonos vagy hasonló árukra (legalább) egy tagállamban azonos vagy a megtévesztésig hasonló megjelölést használ, és a védjegyet azért jelenti be, hogy e versenytársat a megjelölés további használatában megakadályozhassa?

2. Az 1. kérdésre adott nemleges válasz esetén rosszhiszeműnek kell-e tekinteni a bejelentőt, ha azért jelent be egy védjegyet, hogy valamely versenytársát a megjelölés további használatában megakadályozhassa, noha a bejelentés időpontjában tudja vagy tudnia kell, hogy a versenytárs azonos vagy a megtévesztésig hasonló áruk vonatkozásában azonos vagy hasonló megjelölés használata révén már 'vagyonni értékkel rendelkező jogosultságot' szerzett?

* jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda

¹ Dr. Vida Sándor: Viszontkereset, illetve annak korlátai közösségi védjegy bitorlása miatti eljárásban. Védjegyvilág, 2005, 1–2. sz., p. 23 – I. Griss előadása alapján.

² C-529/07 ügyszám – magyarul is.

3. Az 1. vagy a 2. kérdésre adott igenlő válasz esetén ki kell-e zárni a rosszhiszeműséget akkor, ha a bejelentő a megjelölése számára a vásárlóközönség körében már jó hírnevet szerzett, és ezáltal oltalmat élvez a versenyjog szabályai értelmében?”

Perösszefoglaló³

E. Sharpston főtanácsnok részletes perösszefoglalójában abból indul ki, hogy a húsvét mitológiájának része a húsvéti nyúlként ismert, tojást tojó élőlény. Néhány évtizede a csokoládégyártók legalábbis Európa német nyelvterületein húsvétkor csokoládényulat gyártanak és árulnak különböző formákban, különböző jellegű és színű csomagolásban, de főleg aranyszínű fóliában, gyakran szalaggal és/vagy csengettyűvel díszítve. Különösen az 1990-es években bevezetett gépi csomagolás óta a technológiai kényszer azt eredményezte, hogy ezen csokoládényulak formái egyre inkább hasonlítanak egymásra (perösszefoglaló, 22. pont).

Az érintett gyártók a Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli AG (a továbbiakban: Lindt), egy svájci székhelyű társaság, amely az alapjárás felperese és a Franz Hauswirth GmbH (a továbbiakban: Hauswirth), egy osztrák társaság, amely az alapjárás alperese (perösszefoglaló, 23. pont).

A Lindt cég az 1950-es évek eleje óta gyárt és forgalmaz húsvéti csokoládényulakat. A pontos ábrázolás alig változott az évek során. A cég Ausztriában először 1994-ben forgalmazott húsvéti csokoládényulakat. 2000 júniusában közösségi térbeli védjegy lajstromozása iránti kérelmet nyújtott be egy aranyszínű fóliába csomagolt piros és barna jelzéssel ellátott, nyaka körül csengettyűs piros szalagot viselő, combján a „Lindt Goldhase” feliratot viselő húsvéti nyúl formája és ábrázolása tekintetében. A közösségi védjegy lajstromozására 2001. július 6-án került sor (perösszefoglaló, 24. pont).

A Hauswirth cég 1962 óta gyártja és forgalmazza saját csokoládényulait. Ezek rendszerint szalaggal, és nem csengettyűvel díszítettek. Nem viselnek semmilyen azonosító nevet, habár alsó felükön címkével vannak ellátva, amely így rendszerint nem látható, amikor a termékeket a polcon elhelyezik (perösszefoglaló, 28. pont).

Védjegye lajstromozását követően a Lindt cég védjegybitorlási pert indított a Hauswirth alperes ellen annak érdekében, hogy az utóbbit kötelezzék az olyan ábrázolással ellátott húsvéti nyulak gyártásának és forgalmazásának abbahagyására, amelyek a Lindt állítása szerint összetéveszthetőek a lajstromozott védjeggyel. Többek között a közösségi védjegyrendelet 51. cikkének (1) bekezdése b) pontjára⁴ utalva a Hauswirth viszontkeresetet terjesztett elő

³ Vö. 2. lábjegyzet.

⁴ A közösségi védjegyrendelet 51. cikk (1) bekezdésének szövege.

(1) A közösségi védjegyet a Hivatalhoz [OHIM-hoz] benyújtott kérelem vagy a védjegybitorlási perben előterjesztett viszontkereset alapján törölni kell, ha

a) a védjegy lajstromozására a 7. cikkben foglalt rendelkezések megsértésével került sor;

b) a megjelölést rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra.

arra hivatkozással, hogy a lajstromozásra rosszhiszeműen került sor, és ezért a védjegyet törölni kell (perösszefoglaló, 29. pont).

A felperes védjegye

Az alperes terméke

Első fokon a Bécsi Kereskedelmi Bíróság elutasította a fő kereseti kérelmet, és helyt adott a viszontkeresetnek. A Lindt fellebbezése nyomán a Fellebbviteli Bíróság hatályon kívül helyezte az ítéletet, de nem a Lindt által kívánt okokból. A Hauswirth cég szerint a Fellebbviteli Bíróság egyszerűen csak azt állapította meg, hogy mivel a Lindt ábrázolása már a védjegy bejelentése előtt ismertséget szerzett, a Lindt nem járhatott el rosszhiszeműen, így bár elutasította a Hauswirth viszontkeresetét, de nem adott helyt a Lindt kereseti kérelmének sem. Ezért mindkét fél jogorvoslással élt az Osztrák Legfelsőbb Bíróságnál (perösszefoglaló, 30. pont).

A továbbiakban a perösszefoglaló olyan érdekesen és módszeresen vizsgálja és értékeli a megválaszolandó kérdéseket, hogy érdemes azokat ehelyütt szinte szó szerint is közölni annak előrebocsátása mellett, hogy az ügyben a feleken kívül a cseh és a svéd kormány, valamint az EK Bizottsága nyújtott be írásbeli észrevételeket.

A rosszhiszeműség fogalma a közösségi jogrendszerben

A rosszhiszeműséget kétségtelenül könnyebb felismerni, mint meghatározni. Ez egy olyan fogalom, amelyet nem csupán jogászok, de filozófusok és teológusok egyaránt vitattak anélkül, hogy igazán eredményre jutottak volna. Úgy tűnik, hogy a rosszhiszeműség fogalma valójában nem határozható meg, legalábbis ami a pontos határait illeti (perösszefoglaló, 35. pont).

A rosszhiszeműséggel itt most a védjegy lajstromozása kapcsán találkozunk. A jogi szabályozás a fogalmat nem definiálja, nem határolja körül, és semmilyen módon nem írja

le, de valamely iránymutatásra következtetni lehet a jogi szabályozásban elfoglalt helyéből adódóan (perösszefoglaló, 36. pont).

A közösségi védjegyről szóló rendelet szerint feltétlen vagy viszonylagos kizáró okok fennállása esetén a védjegy nem részesülhet oltalomban, vagy a már lajstromozott védjegyet törölni kell (perösszefoglaló, 37. pont).

A lajstromozás megtagadása tekintetében a feltétlen kizáró okok alapvetően a lajstromozásra bejelentett védjegy természetében rejlő hibák, amelyeket hivatalból észlel a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM). A viszonylagos kizáró okok alapvetően olyan korábbi szellemi alkotásokhoz fűződő jogokból állnak, amelyek lehetővé teszik a jogosult számára, hogy másokat megakadályozzon az ütköző megjelölés használatában, ezeket azonban nem hivatalból vizsgálják, hanem azokra e jogok jogosultjai hivatkozhatnak (perösszefoglaló, 38. pont).

A lajstromozott védjegyet törölni lehet mind feltétlen, mind viszonylagos kizáró okok alapján. Itt azonban mindkét okcsoport kicsit szélesebb körű. A bejelentő rosszhiszemősége a kérelem benyújtásakor egy további feltétlen kizáró ok, és négy további jogosultságfajta szerepel a viszonylagos kizáró okok között (perösszefoglaló, 39. pont).

Ezenfelül a korábbi jog jogosultja nem kérheti a törlést vagy támadhatja a közösségi védjegy használatát, amennyiben öt egymást követő éven át eltűrte azt, kivéve, ha azt rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra (perösszefoglaló, 40. pont).

Ennek alapján a rosszhiszeműség a bejelentésben (inkább, mint a védjegyben) rejlő hibának tűnik, amely minden más körülményt figyelmen kívül hagyva alapvetően érvényteleníti a lajstromozást. Nagyjából ugyanez az általános minta található a védjegyről szóló EK-irányelvben (perösszefoglaló, 41. pont).

A jogi szabályozás szerkezetét figyelembe véve a rosszhiszeműségnek csupán egy közösségi jogi értelmezése lehet a közösségi védjegyrendelet és az EK védjegyjogi irányelv tekintetében. A közösségi védjegyrendelet 51. cikke lehetővé teszi mind a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal, mind a nemzeti bíróságok számára, hogy a védjegybejelentés benyújtása során jelentkező rosszhiszeműség alapján a közösségi védjegyet töröljék, és mindkettőnek ugyanazt az értelmezést kell alkalmaznia. A két rendszer közötti harmonikus interakció szükségességét figyelembe véve az sem tűnik megfelelőnek, hogy a nemzeti bíróságok egy fogalmat használjanak a közösségi, és egy másikat a nemzeti védjegyre (perösszefoglaló, 42. pont).

Ezen érvekre tekintettel az arra vonatkozó írásbeli és szóbeli észrevételekben szereplő egyes javaslatokat fogom vizsgálni, hogy a rosszhiszeműség mit foglal magában, és mit nem, és a különböző megközelítések fényében próbálok álláspontomat kialakítani (perösszefoglaló, 43. pont).

A közösségi védjegyrendelet 8. cikkében⁵ szereplő körülményekre korlátozódva?

Az EK Bizottsága írásbeli észrevételeiben előterjesztette, hogy a közösségi védjegyről szóló rendelet 8. cikke kimerítően felsorolja az összes azon korábbi jogot, amelyre hivatkozni lehet a lajstromozással szemben való fellépés esetén. Valamely személynek jogosultnak kell lennie arra, hogy védjegye lajstromozását kérje azon okból, hogy a gyengébb jogok tekintetében elsőbbséggel rendelkezzen, amely korábbi jogokra nem lehet hivatkozni a védjegybejelentéssel szemben benyújtott felszólalásban. Amennyiben ezután a gyengébb jogok jogosultjai rosszhiszeműsége hivatkozással törlési kérelem útján elérnék azt, amit nem tudtak elérni a felszólalás során, a jogi szabályozás célja megkerülhető lenne (perösszefoglaló, 44. pont).

Ez az érvelés nem győzött meg, noha természetesen egyetértek azzal, hogy egy védjegy lajstromozására irányuló bejelentés egy, a közösségi védjegyrendelet 8. cikkében felsorolt ütköző korábbi jog ismeretében vélhetően rosszhiszemű (perösszefoglaló, 45. pont).

Az is igaz, hogy csupán a 8. cikkben felsorolt korábbi jogokra hivatkozással nyújtható be felszólalás a közösségi védjegy lajstromozásával szemben. Ez azonban nem zár ki szükségszerűen minden más lehetőséget arra nézve, hogy egy lajstromozásra irányuló bejelentés más olyan jogokhoz kapcsolódóan legyen rosszhiszemű, amelyekre így nem lehet hivatkozni – és mindenestre azt is megjegyzem, hogy lehet hivatkozni a 8. cikkben felsorolt jogokon kívüli korábbi jogokra a törlési kérelem alátámasztásakor. Úgy tűnik számomra továbbá, hogy az EK Bizottsága megközelítése a rosszhiszeműség kérdését pusztán kiegészítő szerepre redukálná, egy olyan versenytárs szerepének feltehetően felesleges megerősítésére, amely korábbi joga alapján már jogosult a törlés kérelmezésére (és amely már korábban jogosult volt a bejelentéssel szemben fellépni), miközben az 51. és 52. cikk rendszere azt mutatja, hogy a rosszhiszeműség független törlési ok. Ez is egy feltétlen kizáró ok, amelyre bárki hivatkozhat, beleértve, de nem kizárólagosan, a korábbi jog jogosultját is. Ez nem korlátozódik sem kifejezetten, sem egyértelmű utalással a rosszhiszeműsége bármely egye-

⁵ A 8. cikk rögzíti a viszonylagos kizáró okokat, amelyekre hivatkozva bárki sikeresen megtámadhat egy közösségi védjegybejelentést. A 8. cikk (1) bekezdése alapján a korábbi védjegy jogosultja felléphet a) az azonos termékre vagy szolgáltatásra vonatkozó azonos védjegybejelentéssel, vagy b) az azonos vagy hasonló termékre vagy szolgáltatásra vonatkozó azonos vagy hasonló védjegybejelentéssel szemben, ha a hasonlóság összetéveszthetőséghez vezet. A 8. cikk (4) bekezdése hasonló jogot ad a nem lajstromozott védjegy, illetve a helyi jelentőségű meghaladó mértékű kereskedelmi forgalomban használt bármely más megjelölés jogosultjának, amennyiben megadja a későbbi védjegy használatának megindításához való jogot. A 8. cikk (5) bekezdése továbbá alapvetően kiterjeszti a 8. cikk (1) bekezdése szerinti jogot azon helyzetekre, amikor a termék vagy a szolgáltatás nem hasonló, de a korábbi védjegy a közösségben, a tagállamban (attól függően, hogy közösségi vagy nemzeti védjegyről van szó) jó hírnevet élvez, és a megjelölés alapos ok nélkül történő használata sértene vagy tisztességtelenül kihasználná a korábbi védjegy megkülönböztetőképességét vagy jó hírnevét. Egy másik alapon a 8. cikk (3) bekezdése a védjegyjogosult számára lehetővé teszi, hogy megakadályozza ügynökét vagy képviselőjét, hogy az saját nevében engedély nélkül jelentse be a védjegyet lajstromozásra.

di kérdéssel kapcsolatban. Bárki kérheti a védjegy törlését azon okból, hogy a bejelentést rosszhiszeműen tették, bármilyen szituációban is merült fel a rosszhiszeműség (perösszefoglaló, 46. pont).

Az, hogy mi minősül a 8. vagy 52. cikkben felsorolt jogoknál gyengébb, ütköző korábbi jogokhoz kapcsolódó rosszhiszeműségnek, külön kérdés, melyet alább kifejték, de nem értek egyet azzal, hogy a rosszhiszeműség ezen kategóriája ki lenne zárva a rendeletben használt megközelítésből (perösszefoglaló, 47. pont).

A védjegy használatához fűződő szándék hiánya?

A tárgyaláson az *EK Bizottsága* olyan megközelítést alkalmazott, amely eltért az írásbeli észrevételeiben hivatkozottól, és szűkebb is volt annál. Előadta, hogy csupán egyféle magatartás minősülhet rosszhiszeműnek a jogi szabályozás értelmében – a védjegy lajstromoztatása a használatára irányuló szándék nélkül, mások használatából való kizárásának céljával. Az EK Bizottsága az 50. cikk (1) bekezdésének *a*) pontja – mely szerint olyan közösségi védjegyre lehet hivatkozni, amelynek tényleges használatát öt éven keresztül nem kezdték meg – következményeként hivatkozott a rendelet 51. cikke (1) bekezdésének *b*) pontjára; nézőpontja szerint az 51. cikk (1) bekezdésének *b*) pontja lehetővé teszi az ütköző megjelölést vagy a védjegyet használó vagy használni kívánó személy részére törlési kérelem benyújtását az ötéves időszak lejáratá előtt is, amennyiben a bejelentő maga nem kívánja a lajstromozott védjegyet használni (perösszefoglaló, 48. pont).

Nem vagyok erről az érvelésről sem meggyőződve, habár ismét elfogadom azt, hogy egy ilyen magatartás szinte bizonyosan rosszhiszemű (perösszefoglaló, 49. pont).

Úgy tűnik számomra, hogy ha a rosszhiszeműség kizárólag azon helyzetekre korlátozódna, amelyek esetén a bejelentőnek nem áll szándékában a védjegy használata, a rendelet 53. cikke (1) és (2) bekezdésének nem lenne értelme. Ezen rendelkezések megakadályozzák a korábbi jog jogosultját abban, hogy a későbbi ütköző közösségi védjegy törlését kérje, amennyiben öt egymást követő éven keresztül eltúrta a védjegy használatát, hacsak a későbbi védjegyet nem rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra. Ezek azonban azt feltételezik, hogy lehetséges a védjegy rosszhiszemű bejelentése és öt éven keresztül történő használata. Ebből következőleg nehezen tartom összeegyeztethetőnek a Bizottság álláspontját a jogi szabályozás egyértelmű szövegezésével (perösszefoglaló, 50. pont).

Szubjektív szándék vagy objektív feltétel?

A Lindt cég a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal számos határozatára hivatkozott amellet érvelve, hogy a rosszhiszeműség együtt jár a tisztességtelen szándékkal. Így különösen: „A rosszhiszeműség egy szűk jogi fogalom a közösségi védjegyről szóló rendelet rendszerében. A rosszhiszeműség a jóhiszeműség ellentéte, amely rendszerint tényleges vagy vélelmezhető

csalásra, félrevezető vagy megtévesztő, illetve egyéb más káros szándékra utal, vagy azokat foglalja magába, de nem kizárólag ezekre korlátozódik. Fogalmilag a rosszhiszeműség alatt a 'tisztességtelen szándékot' értjük. Ez azt jelenti, hogy a rosszhiszeműség tisztességtelen gyakorlatként értelmezhető, magában foglalva a bejelentő tisztességes szándékának hiányát a közösségi védjegybejelentés benyújtása során.”⁶ Vagy: „A rosszhiszeműség meghatározásában valamely személy állapotára utalunk, aki tudatosan az erkölcsös viselkedés és a tisztességes kereskedelmi és üzleti gyakorlat elfogadott irányelveivel ellentétesen cselekedve méltánytalan előnyre tesz szert, vagy méltánytalan hátrányt okoz másoknak.”⁷ A Lindt cég előterjesztése szerint ugyanezt a megközelítést vette alapul a Német Legfelsőbb Bíróság⁸ (perösszefoglaló, 51. pont).

A Hauswirth cég hasonló megközelítést tett magáévá a *Lindsay* bíró, az English High Court bírása által kifejtett – sokat idézett – véleményre hivatkozva. „[A rosszhiszeműség] egyszerűen a tisztességtelenséget jelenti, és úgy gondolom, néhány olyan magatartást is magában foglal, amelyek nem érik el a konkrét vizsgált területen ésszerűen és gyakorlattal eljáró személyek által betartott, elfogadott kereskedelmi gyakorlatok szintjét”⁹ (perösszefoglaló, 52. pont).

Az EK Bizottsága írásbeli észrevételeiben úgy véli, hogy a rosszhiszeműség olyan magatartásokhoz hasonlítható, amelyek „nincsenek összhangban az üzleti tisztesség követelményeivel”,¹⁰ ezek közül egy példa a mások piacra lépésének megakadályozására irányuló szándék (perösszefoglaló, 53. pont).

Ehhez hasonlóan a *cseh kormány* is úgy gondolja, hogy a rosszhiszeműség fogalma a jogi szabályozásban jelentős morális és etikai elemmel bír, az elfogadott magatartási normák megszegésére utal. A cseh kormány ilyen rosszhiszeműséget lát alapvetően abban, hogy egy védjegy lajstromozására irányuló bejelentésre azon célzat nélkül kerül sor, hogy lehetőséget adjon „a [védjegy] alapvető rendeltetésének betöltésére, hogy biztosítsa a fogyasztó vagy a végső felhasználó számára az érintett áru vagy szolgáltatás származásának azonosíthatóságát, lehetővé téve számára, hogy az összetévesztés veszélye nélkül meg tudja különböztetni

⁶ A Lindt cég a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal Törlési Osztálya számos olyan döntésére hivatkozott, amely ezt a formulát alkalmazta: a legújabb a *Firstfind China White*-ügyben 2007. április 17-én hozott 1313C. sz. határozat 26. pontja (megtalálható: http://oami.europa.eu/LegalDocs/Cancellation/en/C001284025_850.pdf).

⁷ A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal első Fellebbezési Tanácsa által a *Johnson Pump*-ügyben 2007. május 31-én hozott R 255/2006. sz. határozat 29. pontja.

⁸ Az I ZR 29/2. sz., a *Colour of Elegance*-ügyben 2005. január 20-án hozott határozatra hivatkozik.

⁹ A *Gromax Plasticulture* kontra *Don & Low Nonwovens*-ügyben hozott határozat (1998., EHCW Patents, p. 316.), 47. pont.

¹⁰ Egy olyan kifejezésről van szó, amelyet különösen a közösségi védjegyrendelet 12. cikke és az EK védjegyirányelve 6. cikkének (1) bekezdése használ, amelyek szerint egy védjegy nem jogosítja fel a jogosultját, hogy ezen követelményekkel összhangban levő bizonyos jelzések használatától másolat eltiltson.

azokat a máshonnan származó áruktól vagy szolgáltatásoktól”.¹¹ Ezért az a bejelentés, amely egyszerűen csak arra szolgál, hogy másokat eltiltsa a hasonló megjelölés használatától, rosszhiszemű (perösszefoglaló, 54. pont).

Ezzel ellentétben a *svéd kormány* amellett érvel, hogy nem a védjegy bejelentőjének a szándéka számít, hanem objektív ismeretei: tudta-e vagy tudnia kellett volna-e arról, hogy egy másik személy már ugyanolyan vagy hasonló megjelölést használ. Állítása szerint számos tagállamban a rosszhiszeműség fogalmát ily módon értelmezik – így a Benelux államokban, Dániában, Észtországban, Finnországban, Olaszországban és magában Svédországban is¹² (perösszefoglaló, 55. pont).

Számos, többé kevésbé árnyalt beadvány van tehát a Bíróság előtt. Ezért fontos bizonyos mértékben dönteni a rosszhiszeműség szubjektívebb és objektívebb meghatározásai között; bár én úgy gondolom, hogy ez valójában inkább a két megközelítés megfelelő egymás mellett élése biztosításának a kérdése (perösszefoglaló, 56. pont).

Világos számomra, hogy a rosszhiszeműség fogalma annak rendes használata alapján egy általános természetű szubjektív tudatállapotról utal, amint ezt a Lindt, a Hauswirth és a Bizottság által hivatkozott különböző leírások is tükrözik, szemben a cseh kormány által javasolt részletesebb meghatározással. Alapvetően még inkább tartózkodnék attól, hogy a fogalmat a védjegyek szempontjából kizárólag meghatározott, objektíven rögzített feltételekre szűkítsük, mint ahogyan azt a svéd kormány javasolta. Lehetetlennek tűnik számomra, hogy erre kerüljön sor, amikor a közösségi jogrendszer sem ilyen irányú fogalomszűkítést kifejezetten kimondó rendelkezést nem tartalmaz, sem erre irányuló szándékra nem utal (perösszefoglaló, 57. pont).

Másrésről tisztában vagyok azon nehézségekkel, amelyek abból erednének, hogyha csupán a szubjektív szándék bizonyítékai elegendőek volnának a rosszhiszeműség megalapozásához – olyan nehézségek ezek, amelyek kétségtelenül hatással voltak a néhány tagállam által előnyben részesített objektívebb megközelítés kialakítására. E tekintetben az EK Bizottsága mind írásbeli, mind szóbeli észrevételeiben úgy vélte, hogy bár a bejelentő szándéka a rosszhiszeműség meghatározásának központi eleme, a szubjektív szándékot az eset objektív körülményei által kell meghatározni. Egyetértek azzal, hogy – a rosszhiszeműség védjegyjogosult részéről történő elfogadásának feltehetően valószínűtlen esetén túl¹³ – a

¹¹ A C-456/01. P. és C-457/01. P. sz., a Henkel KGaA kontra Belső Piaci Harmonizációs Hivatal egyesített ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-5089. o.) 48. pontja.

¹² A svéd kormány az International Trade Mark Association (INTA) 2002-es jelentésére utalt: Bad faith provisions in the European Union and in the EU candidate countries. (http://inta.org/images/stories/downloads/tap_badfaith2002.pdf).

¹³ A 12. lábjegyzetben hivatkozott INTA-jelentés említi 13. oldalán a dániai „Red Lobster”-esetet, amelyben a védjegyjogosult utólag egy újságnak adott interjújában bevallotta, hogy „erősen inspirálta a RED LOBSTER amerikai lánc. Az amerikaiak hatalmas munkát végeztek, és mivel nem védték le sem az elképzelésüket, sem a nevüket Skandináviában, nem látta akadályát az átvételnek”. Az ilyen spontán megnyilatkozások nem gyakoriak.

rosszhiszeműség meglétének vagy hiányának általában a releváns objektív körülmények összességéből kell következnie (perösszefoglaló, 58. pont).

Ezen objektív körülmények között szerepel (a cseh kormány javaslatából merítve) a védjegy alkalmassága arra, hogy betöltse alapvető rendeltetését, amely a termékek és szolgáltatások származás szerinti megkülönböztetéséből áll. Noha ezen feltétel, amennyiben alkalmazható, hasznos lehet, mégsem gondolom, hogy önmagában releváns feltételnek minősül (perösszefoglaló, 59. pont).

A rosszhiszeműség természetére vonatkozó következtetés

Ily módon arra az álláspontra jutottam, hogy a rosszhiszeműség fogalma a védjegyjogosult oldalán a közösségi jog értelmében

- (i) nem szűkíthető le olyan egyedi körülmények korlátozott kategóriájára, mint például egy bizonyos típusú korábbi jog létezése, a védjegy használatára irányuló szándék hiánya vagy egy hasonló védjegy létező használatáról való tényleges vagy vélelmezhető tudomás, és
- (ii) a védjegyjogosult oldalán szubjektív indítékhoz kapcsolódik – tisztességtelen vagy hasonló, „káros szándékhoz” –, amely rendesen mégis objektív kritériumokra utaláson alapul [amelyeknek az (i) pontban felsorolt körülmények természetesen részét képezhetik]; ez magában foglalja azon magatartást, amely eltér az elfogadott etikai magatartási normáktól, illetve a tisztességes kereskedelmi és üzleti gyakorlattól, és amelyet az egyes esetek tényállásának a fenti objektív kritériumokkal való összevetése alapján lehet azonosítani (perösszefoglaló, 60. pont).

A kérdésekben hivatkozott tényezők jelentősége

Mindennek fényében a rosszhiszeműséget esetről esetre kell értékelni, a releváns körülményekkel kapcsolatos minden bizonyítékot figyelembe véve. A nemzeti bíróság különösen az előtte levő bizonyítékok négy vonatkozásának jelentőségéről kér iránymutatást, ezek: az arról való tudomás, hogy a versenytársak hasonló megjelöléseket már használtak (a termék alakjának és ábrázolásának formájában), az arról való tudomás, hogy ezen megjelölések használata versenyjog vagy védjegyjog általi oltalmat élvezett, az ezen megjelölések további használatának megakadályozására irányuló szándék és a védjegyjogosult saját védjegye által élvezett oltalom és jó hírnév (perösszefoglaló, 61. pont).

Ami általában az ismeretet illeti, nyilvánvalónak tűnik, hogy a magatartás nem tekinthető etikusnak vagy a szándék tisztességesnek, csak amennyiben az érintett fél tisztában van azon tényleges összefüggéssel, amelyben az etikátlanként és tisztességtelenként való minősítés helytállónak bizonyul. Például önmagában nem az tekinthető etikátlannak vagy tisztességtelennek, ha valaki a maga számára előnyökre törekszik: a nem megfelelő vagy

félrevezető információk szolgáltatása, az alkalmazandó szabályok megkerülése (inkább, mint tényleges megsértésük), illetve egy erősebb vagy megelőző jogosultsággal bíró másik fél követelésének előzetes megszerzése útján történő előnyre törekvés értékelhető ilyenként – akkor azonban nem, ha a hasznot kereső személynek nincs tudomása arról, hogy az információ nem megfelelő vagy félrevezető, a szabályok megkerülésére került sor, illetve, hogy a másik fél jogosultsága erősebb vagy megelőző jellegű volt (perösszefoglaló, 62. pont).

Ahol ilyen ismeret közvetlenül megállapítható, nem szükséges a vélelmezhető ismeretre támaszkodni. Sok esetben azonban nehéz a tényleges ismeretre közvetlen bizonyítékot találni, miközben a körülmények lehetnek olyanok, amelyekből levezethető az ismeret vélelme. Például az ismeret arról, hogy az információ nem megfelelő vagy félrevezető, megállapítható lehet az üzleti követelmények ésszerű megértésének vélelme alapján; a tudomás arról, hogy a szabályok megkerülésére (habár nem tényleges megsértésére) került sor, megállapítható lehet a jog ismeretének vélelme alapján, a másik fél jogosultságáról való tudomás pedig levezethető lehet azon bizonyítékok alapján, amelyek szerint a szóban forgó jogosultság a releváns szektorban általánosan ismert (perösszefoglaló, 63. pont).

Következésképpen úgy tűnik számomra, hogy a Lindt cég helyzetében levő fél védjegybejelentése nem tekinthető rosszhiszeműnek, hacsak e fél legalább azon körülményekről tudomással nem bírt, amelyek a rosszhiszeműség fennállását meglapoznák – ezek jelen esetben állítólagosan a versenytársak által használt hasonló megjelölések, és ezen megjelölések versenyjog általi védelme. Ugyanakkor elegendő lehet-e egy ilyen ismeret a rosszhiszeműség megalapozásához (perösszefoglaló 64. pont)?

Véleményem szerint nem elegendő, mert ez a tényleges szándékot irreleváns tényezőként figyelmen kívül hagyná. Ugyanakkor olyan összefüggést eredményez, amelyben nincs sokkal több bizonyítékra szükség az ügy eldöntéséhez. Ebben az összefüggésben arról van szó, hogy a nemzeti bíróságnak figyelembe kell vennie a Lindt cég azon célját, hogy eltiltson másokat a hasonló megjelölések használatától, illetve a saját védjegye által élvezett jó hírnevet. Úgy gondolom ugyanakkor, hogy tekintettel kell lenni a teljes történet kereskedelmi összefüggéseire (perösszefoglaló, 65. pont).

A jelen esetben számomra alapvető támpont az a tény, hogy az érintett „megjelölések” sokkal inkább a termék teljes formáját és ábrázolását foglalják magukban, nem pedig azt a köznapibb elképzelést, mely szerint a védjegy a termékre ráillesztett jelzés. Ezért fontosnak tűnik meggyőződni arról, hogy a versenytársak mennyire szabadon választhatják meg a formát és az ábrázolást, illetve hogy milyen mértékben korlátozzák őket választásukban technikai és kereskedelmi tényezők – így a forma, amelyben a terméket kialakítják és/vagy gépileg csomagolják, a megjelenésre vonatkozó vásárlói elvárások és így tovább. Egy ilyen megjelölés lajstromozásának bejelentése a létező helyzet ismeretében könnyebben ítéltető rosszhiszeműnek, amennyiben a választás szabadsága oly módon korlátozott, hogy a védjegyjogosult hatékonyan meg tudja akadályozni a versenytársait nem pusztán a hasonló

megjelölés használatában, de az összehasonlítható termék forgalmazásában is (perösszefoglaló, 66. pont).

A helyzet egészen más lenne, amennyiben például a megközelítés vizsgálata azt tárná fel, hogy a védjegybejelentő sikeres volt a hasznot hajtó kereskedelmi területen, de értesült arról, hogy a megkülönböztető ábrázolások forgalmazásához kapcsolódó akadályok hiánya következtében az újonnan érkezők hasznot próbálnak húzni az ábrázolás másolásából. Ilyen körülmények között a védjegy lajstromozására irányuló bejelentés a haszonszerzők elleni védekezés céljából kevésbé tűnhet tisztességtelennek, etikátlannak vagy egyéb módon alattomosnak (perösszefoglaló, 67. pont).

Így azon szándék jelentősége, amely a versenytársakat eltiltja a hasonló védjegyek használatától, amelyet azok már használtak, az összes mögöttes körülmény fényében értékelhető. Nem lehet automatikusan a rosszhiszeműség jelének vagy bármi másnak tekinteni (perösszefoglaló, 68. pont).

A negyedik megközelítés a bejelentő védjegyének a vásárlóközösségben a bejelentés megtétele előtt már megszerzett jó hírnevére utal, amely megalapozza a nemzeti jog szerinti oltalmat. Itt is úgy tűnik számomra, hogy ez egy olyan tényező, amelyet összefüggésében kell kezelni, és amely nem zárhatja ki automatikusan annak lehetőségét, hogy a bejelentést rosszhiszeműen tették (perösszefoglaló, 69. pont).

A kérdést előterjesztő bíróság jelzi, hogy a Lindt ábrázolása Ausztriában és Németországban jelentős jó hírnévre tett szert azon időpontot megelőzően, hogy a közösségi védjegyet lajstromozták volna, mivel a lakosság közel 50, illetve azt meghaladó százaléka kapcsolta össze az arany fóliába csomagolt húsvéti csokoládényulakat a Lindt céggel. Ez az ismertség lehetővé tette, hogy versenytársait megakadályozza hasonló ábrázolások forgalmazásában már a védjegy lajstromozása előtt. A kérdést előterjesztő bíróság két ilyen keresetet említ 1980-ból, illetve 2000-ből, de jelzi, hogy azon ábrázolások forgalmazásának megakadályozására tett esetleges kísérlet esetében, amelyek nem szigorúan hasonlóak, bizonytalan lett volna a siker – a Hauswirth cég képviselője ezt a tárgyaláson megerősítette. Következésképpen a kérdést előterjesztő bíróság megállapítja, hogy a lajstromozás csupán arra szolgált, hogy megkönnyítse az eljárás megindítását (perösszefoglaló, 70. pont).

Mivel a védjegyként való lajstromozás pusztán egy létező anyagi jogot erősít meg annak érdekében, hogy megakadályozzon másokat hasonló ábrázolások használatában, miközben további eszközöket biztosít e jog tisztelgetben tartása végett, és ha a nagyobb ismertséggel és hosszabb jelenléttel bíró ábrázolások a piacon ennek megfelelően nagyobb oltalmat élveznek, akkor a létező jogok megerősítésének és fenntartásának egyszerű szándékával azon ábrázolás védjegyként való bejelentése, amely a nagyobb ismertséggel és a hosszabb jelenléttel bír, nem rosszhiszeműen történik (perösszefoglaló, 73. pont).

A mérleg másik oldalán áll az, hogy amennyiben mindegyik ábrázolás ugyanakkora joggal bír a jó hírnévre és az elsőbbségre tekintet nélkül, és ezen jogok észrevehetően korlátozottabbak a közösségi védjegybejegyzés által biztosítottaknál, akkor egy piaci szereplő

általi bejelentés tisztességtelennek tekinthető, és így könnyebben ítéltető rosszhiszeműnek versenytársaival szemben – még inkább, ha valójában egy új piaci szereplőről van szó és/vagy egy olyan szereplőről, akinek ábrázolása viszonylagosan csekély ismertséggel bír (perösszefoglaló, 74. pont).

Vizsgálatom lényege, összefoglalva, hogy nincs olyan releváns (jogi) feltétel annak megállapítására, hogy egy védjegy bejelentésére rosszhiszeműen került-e sor. A különböző körülmények, amelyeket a rosszhiszeműség fogalmának kimerítő körülhatárolása érdekében az Európai Bíróság előtt előadtak, valójában a fogalom magyarázataira szolgáló példák. A rosszhiszeműség szubjektív állapot – az elfogadott tisztességes és etikus magatartási normákkal összeegyeztethetetlen szándék –, amely az objektív bizonyítékokból megállapítható, és amelyet esetről esetre kell értékelni. Legalább a körülmények olyan ismeretét feltételezi, amelyből az elfogadott tisztességes és etikus magatartási normákkal való összeegyeztethetlenség levezethető. Az, hogy a védjegybejelentő rendelkezik-e ezzel a tudomással, az érintett gazdasági szektorban lévő tudomás általános állapota alapján meghatározandó kérdés, amennyiben a közvetlen bizonyíték hiányzik. A versenytársak abban való megakadályozásának szándéka, hogy olyan, nem lajstromozott megjelöléseiket tovább használják, amelyeket ezidáig jogosultak voltak használni, továbbá a más ilyen megjelölésekkel való versennyel szemben való védekezés szándéka a rosszhiszeműséget jelzi. Ugyanakkor az értékelés során figyelembe kell venni minden releváns ténybeli és jogi elemet, amelyek ilyen szándékot igazolhatnak, vagy ellenkezőleg, tovább erősíthetik annak tisztességtelen és etikátlan természetét (perösszefoglaló, 75. pont).

Végkövetkeztetések

A fenti megfontolásokra tekintettel azt javaslom, hogy az Európai Bíróság a következőképpen válaszoljon az Osztrák Legfelsőbb Bíróság által előterjesztett kérdésekre.

Annak eldöntéséhez, hogy a közösségi védjegyről szóló, 1993. december 20-i 40/94/EK tanácsi rendelet 51. cikke (1) bekezdésének *b*) pontja értelmében „a megjelölést rosszhiszeműen jelentették be”, a nemzeti bíróságnak az összes olyan elérhető bizonyítékot figyelembe kell vennie, amelyből kikövetkeztethető, hogy a bejelentő tudatosan vagy nem tudatosan járt el az elfogadott tisztességes és etikai magatartási normákkal összeegyeztethetetlen módon. Így különösen:

- az arra irányuló szándék, hogy megakadályozzon másokat hasonló termékek vonatkozásában a hasonló megjelölések használatában, ezen normákkal nem összeegyeztethető, ha a bejelentő tudott vagy tudnia kellett arról, hogy mások jogszerűen már használnak hasonló megjelöléseket, különösen, ha ez a használat lényeges és tartós, és a jogi oltalom valamely fokát élvez, valamint ha a megjelölés természetét valamilyen fokon meghatározza a technikai vagy kereskedelmi kényszer;

- ugyanakkor egy ilyen szándék nem szükségszerűen összeegyeztethetetlen ezen normákkal, amennyiben a bejelentő maga hasonló vagy nagyobb jogi oltalmat élvez a bejelentett védjegy tekintetében, és ezt oly módon, mértékben és időtartamban használja, hogy hasonló megjelölések mások általi használata olyannak tekinthető, amely a bejelentő megjelöléséből jogosulatlan előnyre tesz szert, és ha utóbbiak lehetőségei nem voltak korlátozottak abban a tekintetben, hogy eltérő megjelöléseket válasszanak (perösszefoglaló, 76. pont).

A perösszefoglaló e kissé hosszúra nyúlt ismertetését azért tartottam célszerűnek, mert az a jogi problematika olyan mélységű tanulmányozásának-elemzésének eredménye, amelyre ritkán akad példa.

Az ítélet

Az Európai Bíróság 2009. március 12-én hozott ítéletében¹⁴ abból indul ki, hogy a rosszhiszeműség megvalósulásának megítélése szempontjából a lajstromozási kérelemnek az érintett által történő benyújtásának időpontja bír jelentőséggel (ítélet, 35. pont).

E tekintetben – mondja az Európai Bíróság – emlékeztetni kell arra, hogy a jelen ügyben az Európai Bíróságnak kizárólag azon esetről kell határozatot hoznia, amelyben a lajstromozási kérelem benyújtása időpontjában több gyártó használt a piacon a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz hasonló megjelöléseket azonos vagy az összetévesztésig hasonló termékek vonatkozásában (ítélet, 36. pont).

Meg kell említeni, hogy a bejelentőnek a közösségi védjegyre vonatkozó 51. cikk (1) bekezdése b) pontja értelmében vett rosszhiszeműségét átfogóan, az eset valamennyi releváns tényezőjét figyelembe véve kell megítélni (ítélet, 37. pont).

Különösen az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekben szereplő alábbi tényezőket illetően

- az a körülmény, hogy a bejelentő tudja vagy tudnia kell, hogy harmadik fél legalább egy tagállamban azonos vagy hasonló megjelölést használ a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz a megtévesztésig hasonló termékek vonatkozásában;
 - a bejelentő azon szándéka, hogy az említett harmadik felet megakadályozza e megjelölés további használatában, valamint
 - a harmadik fél megjelölése és a lajstromoztatni kért megjelölés által élvezett jogi védelem szintje
- az alábbi pontosításokat kell tenni (ítélet, 38. pont).

¹⁴ C-529/07. ügyszám – magyarul is.

Először is az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés szövegében szereplő „tudnia kell” kifejezéssel kapcsolatban meg kell említeni, hogy annak vélelmezése, hogy a bejelentő tudomással bírt a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölésnek azonos vagy az összetévesztésig hasonló termék vonatkozásában történő, harmadik fél általi használatáról, többek között e használatnak az érintett gazdasági ágazatban való általános ismertségéből is eredhet, és ezen ismertségre különösen az említett használat időtartamából lehet következtetni. Ugyanis minél régebbi e használat, annál valószínűbb, hogy a bejelentőnek a lajstromozási kérelem benyújtása időpontjában tudomása volt a harmadik felek által használt ilyen megjelölésről (ítélet, 39. pont).

Mindazonáltal meg kell állapítani, hogy a bejelentő rosszhiszeműségének megállapításához önmagában nem elegendő azon körülmény megvalósulása, hogy a bejelentő tudja vagy tudnia kell, hogy harmadik személy legalább egy tagállamban régóta használ azonos vagy hasonló megjelölést a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz az összetévesztésig hasonló termék vonatkozásában (ítélet, 40. pont).

A fentiek alapján a rosszhiszeműség megítéléséhez a bejelentőnek a lajstromozási kérelem benyújtása időpontjában fennálló szándékát is figyelembe kell venni (ítélet, 41. pont).

E tekintetben meg kell jegyezni – ahogyan egyébként arra a főtanácsnok indítványának 58. pontjában is utalt –, hogy a bejelentőnek a releváns időpontban fennálló szándéka olyan szubjektív elem, amelyet az eset objektív körülményeire tekintettel kell meghatározni (ítélet, 42. pont).

Ily módon a harmadik félnek valamely termék forgalmazásában való megakadályozására irányuló szándék bizonyos körülmények között a bejelentő rosszhiszeműségének jellemzője lehet (ítélet, 43. pont).

E helyzet valósul meg különösen akkor, ha utólag kiderül, hogy a bejelentő a használat szándéka nélkül, kizárólag annak érdekében kérte valamely megjelölés közösségi védjegyként történő lajstromozását, hogy valamely harmadik felet a piacra lépésben megakadályozza (ítélet, 44. pont).

Ilyen esetben ugyanis a védjegy nem tölti be alapvető funkcióját, amely abban áll, hogy biztosítsa a fogyasztó vagy a végső felhasználó számára az érintett áru vagy szolgáltatás származásának azonosíthatóságát, lehetővé téve számára, hogy az összetévesztés veszélye nélkül meg tudja különböztetni azokat a máshonnan származó áruktól vagy szolgáltatásoktól [lásd különösen a C-456/01. P. sz. és a C-457/01. P. sz., Henkel kontra OHIM egyesített ügyben hozott ítélet (EBHT 2004., I-5089. o.) 48. pontját¹⁵ – jelen ítélet, 45. pont].

¹⁵ A szöveg:

Azt is meg kell állapítani, hogy nem függődik hozzá közérdek, hogy az olyan védjegy is teljes körű oltalomban részesüljön, amely nem tölti be alapvető funkcióját, nevezetesen nem biztosítja a végső fogyasztó számára, hogy az azonosíthassa a vonatkozó áru vagy szolgáltatás származását, lehetővé téve számára, hogy az összetévesztés veszélye nélkül megkülönböztethesse azt a más forrásból származó árutól vagy szolgáltatástól.

Ily módon a bejelentő rosszhiszeműségének megítélése szempontjából az egyik releváns tényező az a körülmény, hogy a harmadik fél régóta használ valamely megjelölést a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz a megtévesztésig hasonló termék vonatkozásában, és e megjelölés bizonyos szintű jogi védelmet élvez (ítélet, 46. pont).

Ebben az esetben ugyanis a bejelentő kizárólag abból a célból is élvezheti a közösségi védjegyoltalomból eredő jogokat, hogy tisztességtelenül versenyezzen az olyan megjelölést használó versenytársával, amely saját érdemei folytán már bizonyos fokú jogi védelemre tett szert (ítélet, 47. pont).

A fentiek ismeretében sem zárható ki azonban, hogy még hasonló körülmények között is – és különösen akkor, ha a piacon több gyártó használ azonos vagy hasonló megjelölést a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz az összetévesztésig hasonló termékek vonatkozásában – a bejelentő az említett megjelölés lajstromozásával jogszerű célt követ (ítélet, 48. pont).

Ez a helyzet állhat elő különösen akkor – ahogyan arra a főtanácsnok indítványának 67. pontjában utal –, ha a bejelentő a lajstromozási kérelem benyújtásakor tudja, hogy a piacon újonnan megjelent harmadik fél az említett megjelölés ábrázolásának másolásával megkísérel abból hasznot húzni, ami a bejelentőt arra indítja, hogy az ábrázolás használatának megakadályozása érdekében lajstromoztassa e megjelölést (ítélet, 49. pont).

Ezenkívül – ahogyan arra a főtanácsnok indítványának 66. pontjában is utalt – a lajstromozásra bejelentett védjegy jellege szintén releváns a bejelentő rosszhiszeműségének megítélése szempontjából. Amennyiben ugyanis a lajstromoztatni kért érintett megjelölés a termék teljes formájából és ábrázolásából áll, a bejelentő rosszhiszeműsége könnyebben megállapítható, mivel a versenytársakat a termék formájának és ábrázolásának szabad megválasztására vonatkozó lehetőséggel korlátok közé szorítják a technológiai és kereskedelmi tényezők oly módon, hogy a védjegyjogosult hatékonyan meg tudja akadályozni versenytársait nem pusztán az azonos vagy hasonló megjelölés használatában, de az összehasonlítható termékek forgalmazásában is (ítélet, 50. pont).

Egyébiránt a bejelentő rosszhiszeműségének megítélése céljából a megjelölés által a közösségi védjegyként történő lajstromozás iránt előterjesztett kérelem benyújtása időpontjában élvezett jó hírnév foka is figyelembe vehető (ítélet, 51. pont). A jó hírnév e szintje ugyanis pontosan igazolhatja a bejelentő azon érdekét, hogy megjelölésének kiterjedtebb jogi védelmet biztosítson (ítélet, 52. pont).

A fentiek összességéből következik, hogy az előterjesztett kérdésekre azt a választ kell adni, hogy a bejelentőnek a közösségi védjegyrendelet 51. cikk (1) bekezdés *b*) pontja értelmében vett rosszhiszeműsége megítélése céljából a nemzeti bíróságnak az esetre jellemző valamennyi – a megjelölés közösségi védjegyként történő lajstromozása iránti kérelem benyújtása időpontjában megvalósuló – releváns tényezőt figyelembe kell vennie, különösen az alábbiakat:

– azt a körülményt, hogy a bejelentő tudja vagy tudnia kell, hogy valamely harmadik fél legalább egy tagállamban azonos vagy hasonló megjelölést használ a lajstromoztatni kért megjelöléssel azonos vagy ahhoz a megtévesztésig hasonló termék vonatkozásában;

– a bejelentő azon szándékát, hogy az említett harmadik felet megakadályozza e megjelölés további használatában, valamint

– harmadik fél megjelölése által élvezett jogi védelem szintjét és a lajstromoztatni kért megjelölést (ítélet, 53. pont és rendelkező rész).

Kommentárok

Minthogy az ítélet ez év tavaszán kelt, nem meglepő, hogy a tekintélyes folyóiratokban még nem jelent meg róla kommentár. Nincs azonban olyan ok, amely amellet szólna, hogy azokat bevárjam, így az elektronikus sajtóban olvasható néhány gondolat ismertetésére szorítkozom.

A. von Mühlendahl¹⁶ az ítélet ismertetését követően csalódottságának ad hangot amikor azt mondja, hogy az Európai Bíróság elmulasztotta annak lehetőségét, hogy a rosszhiszeműség ismérveit részletesebben kifejtse.

Így például – szerinte – az Európai Bíróság kifejezetten kimondhatta volna, hogy a korábbi használatról való egyszerű tudomás nem jelent rosszhiszeműséget. Ezt az elvet számos ország bírósági gyakorlata ismeri. Ezzel szemben az Európai Bíróság eléggé talányosan (*enigmatic*) azt mondja, hogy a „tudás” (ismeret) egyik eleme lehet a rosszhiszeműségnek, s még azt is hozzáteszi, hogy „tudnia kell” (amit a kommentátor ezzel egyenértékű elemként értékel). Az Európai Bíróság azt is mondja, hogy az a szándék, hogy a korábbi jogosult másokat megakadályozni kíván abban, hogy azonos vagy hasonló védjegyeket használjanak, és bitorlási eljárást indít ellenük, önmagában nem tekintendő rosszhiszeműségnek. A kommentátor szerint (s ebben egyetérték vele és az Európai Bírósággal) természetesnek tűnik, hogy a védjegyjogosult védjegyét arra (is) használja, hogy annak bitorlását megakadályozza.

Az Európai Bíróság válaszában harmadik eleme – a „jogi védelem szintje” a kommentátor szerint ugyancsak több megválaszolatlan kérdést hagy nyitva. Ha például a védjegy bejelentője tudomással bír egy korábbi használatról, és annak joga nem erősebb, mint a védjegyjogosult kizárólagos joga, akkor az ilyen ismeret vajon miért jelentene rosszhiszeműséget, és eredményezhetné az érvényes védjegy törlését – kérdi. Ha ugyanis egy korábbi megjelölés valamely tagállamban akár védjegyként van bejegyezve, akár védjegykénti bejegyzés nélkül élvez oltalmat, vagy ismertsége alapján élvezi azt az utánzással szemben (*passing off*),

¹⁶ A. v Mühlendahl in: The Bardehle-Pagenberg IP Report. 2009. III. sz., p. 11.

akkor a korábbi védjegyjogosult a későbbi védjegybejegyzéssel szemben a szokásos védjegyjogi eszközöket igénybe veheti, s nincs szüksége a rosszhiszeműség megállapítására. Ha pedig a korábbi megjelölés nem élvez ilyen védelmet, azaz nem „korábbi” jogról van szó, de lényeges (*substantial*) használat áll fenn, akkor a célszerű jogi eszköz alighanem a továbbhasználat biztosítása lesz, nem pedig a későbbi védjegynek rosszhiszeműség alapján történő törlése – mondja.

Ugyanakkor lényeges mondandója az ítéletnek, amelyet viszont a rendelkező rész nem tartalmaz, a megjelölés jó hírvének mértéke, amelyet az a védjegybejelentés benyújtása előtt szerzett meg. A lajstromozatlan megjelölésnek bejegyzett védjeggé történő átalakítását (*converting*) az ismertség (*secondary meaning*) vagy más jogcím alapján számos ország bírói gyakorlata elismeri, és minden bizonnyal olyan körülmény, amely a védjegyjogosult mellett szól – mondja.

*B. Ladas*¹⁷ az ítéletet azzal kommentálja, hogy elképzelhető olyan helyzet, amikor hasonló tényállás mellett a védjegybejelentésnek az a jogos célja, hogy megakadályozza, hogy új piaci szereplő (*newcomer*) azáltal szerezzen előnyt, hogy utánozza az ismert formát.

Egy másik tényező a védjegy jellege. Ha a védjegy olyan formából áll, amely magát az árut jelenti (akárcsak a jelen esetben), és a versenytársak szabadsága korlátozott abban a tekintetben, hogy termékeik formáját megválasszák (műszaki vagy kereskedelmi okok miatt), a bejelentő rosszhiszeműsége könnyen megállapítható lesz.

Végül a bejelentő saját hírvének mértéke is megalapozhatja, hogy a bejelentett megjelölésre széles körű oltalmat nyerjen.

R. Montagon és *H. Smith*¹⁸ azt mondja, hogy az Európai Bíróság ítélete alapján könnyen elképzelhető, hogy az Osztrák Legfelsőbb Bíróság a Lindt cég rosszhiszeműségét állapítja meg, és érvényteleníti annak közösségi védjegyét. Ha a dolog tényleg így alakulna, akkor érdemes lesz azon elgondolkodni, hogy vajon ugyanez lenne-e az eredmény, ha a Lindt nem a Hauswirth céggel szemben kísérli meg jogait érvényesíteni. Ez utóbbi ugyanis a piacon bevezetett versenytárs. Új piaci szereplővel szemben, ha ez túlságosan közelítene a Lindt cég védjegyéhez, talán más lenne a helyzet. Úgy tűnik, hogy az ítéletben megjelenő szubjektív elemre tekintettel fontos, hogy a védjegyjogosult gondosan válassza meg, hogy ki ellen indít pert (*choose their battles carefully*).

*H. Porter*¹⁹ véleménye szerint az Európai Bíróság ítélete radikális változást jelent az angol joggyakorlat számára: a „tudomással bírás” a versenytárs általi használatról az angol jogban eddig ismeretlen szempont volt. Igaz, hogy az egyszerű tudomás önmagában nem elegendő, vizsgálni kell a bejelentő szándékát is, így például azt a körülményt, ha a bejelentő a védjegyet nem is tervezi használni.

¹⁷ *B. Ladas*: Bad faith-relatively speaking. Trademark World, 2009. október, p. 15.

¹⁸ In: E.I.P.R. 2009, 73. sz.

¹⁹ Managing Intellectual Property, July/August 2009, p. 11.

Hasonló véleményen van *R. Lange*²⁰ is. Szerinte is világosan következik az ítéletből, hogy nem elegendő a hasonló megjelölés létének pusztá ismerete, ennél többre van szükség a rosszhiszeműség megállapíthatóságához.

*H. Schmidt*²¹ szerint az Európai Bíróság ítélete új kor kezdetét jelenti: vagyis azt, hogy az eddigieken túlmenő ok alapján is lehet a védjegy érvénytelenségének megállapítását kérni. Az ítéletnek az a megállapítása, amely a bejelentőnek harmadik személy védjegyről való tudomása alapján a rosszhiszeműséget vélelmezi, megkönnyíti a rosszhiszeműség alapján indított érvénytelenítési eljárást.

*M. Holah*²² ugyancsak azt hangsúlyozza, hogy az ítélet szerint a rosszhiszeműség vélelmezhető, ha a körülmények folytán kézenfekvő, hogy „a bejelentőnek tudnia kellett” a mások általi használatról, ugyanakkor az ítélet – helytállóan – hangsúlyozza, hogy a használatnak az Európai Közösségen belül kell lennie. – Véleménye szerint a megtévesztő és összehasonlító reklámozásról szóló 2006/114/EK irányelv²³ is figyelembe jöhet, amely tiltja az olyan hirdetéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy „közvetve felismerhetővé tesznek valamely versenytársat”.

Hazai gyakorlat és megjegyzések

1. A rosszhiszeműség tilalma nem a védjegyjog valamiféle különös intézménye, az a Ptk. 4. § (1) bekezdésének rendelkezéséből is kiolvasható, amely a joggyakorlás általános szabályaként a „jóhiszeműséget” jelöli meg. A továbbiakban azután a Ptk. számos részletszabályban kifejezetten tiltja a rosszhiszemű eljárást, így a birtoklásnál (125. §), a dolog átalakításánál, feldolgozásánál (133. §), a ráépítésnél (137. §) stb.

Amikor tehát a magyar jogszabályalkotó az EU-csatlakozást megelőző jogharmonizáció keretében a Vt. 3. §. (1) bekezdés c) pontjában a rosszhiszeműséget mint a védjegy lajstromozását feltétlen kizáró okot meghatározta, csupán a magyar jogban már addig is létező általános tilalmat konkretizálta, és adaptálta a védjegyjogra.

2. Bár mind a Magyar Szabadalmi Hivatal, mind a bíróságok gyakorlatában előfordulnak olyan jogesetek, amikor is a rosszhiszeműség megállapításra került, legjobb tudomásom szerint nyomtatásban csupán két olyan határozat olvasható, amely ezt a kérdést is érinti.

2.1. A PRODUKCIÓ védjegy rosszhiszemű bejelentése tárgyában a Legfelsőbb Bíróság határozatában – az elsőfokú bíróság határozatával egyetértésben – röviden csak annyit mond, hogy a védjegyjogosult a törlés kérelmezőjével szoros együttműködésben, több évi mun-

²⁰ uo.

²¹ uo.

²² uo.

²³ 2. cikk c) pont.

kával tette széles körben ismertté a védjegyet, miért is az általa (egyoldalúan) benyújtott védjegybejelentés rosszhiszemű volt (Pkf. IV. 24.838/2000).²⁴

2.2. A MOZAIK védjegy törlése tárgyában a Fővárosi Ítéltábla által hozott határozat már valamivel részletesebb. Eszerint a kérelmező magatartása, ahogy azt a Magyar Szabadalmi Hivatal és az elsőfokú bíróság helyesen kifejtette, a védjegybejelentés szempontjából rosszhiszeműnek minősül, mivel tudta, hogy a megjelölés mászt illet. A fellebbezésben a kérelmező nem tette vitássá, hogy a védjegybejelentését megelőzően ismerte az ellenérdekű fél megjelölését. Védekezése, miszerint a védjegy lajstromozásával próbált az új cége piaci érdekei számára védelmet szerezni az ellenérdekű félle szemben, nem ad kimentést a bejelentés rosszhiszeműsége alól, mert ezzel nem cáfolta azt a körülményt, miszerint tudomással bírt arról, hogy a MOZAIK megjelölést a kérelmező fél hosszabb ideje használja cégnevében és áru jelzésére, megkülönböztetésére és ennek ellenére kívánta a maga számára a védjegyjoltalmat megszerezni. Ezt a magatartást pedig, a kialakult gyakorlat rosszhiszeműnek tekinti (8. Pkf. 25.575/2006).²⁵

2.3. Még részletesebb és más tényállást tükröz a Fővárosi Ítéltáblának az AGRE védjegy törlése tárgyában hozott határozata, amely arra az álláspontra helyezkedik, hogy a rosszhiszeműség megítéléséhez nem szükséges, hogy a védjegyet Magyarországon is használják, és nincs jelentősége annak sem, hogy a korábbi használó az érintett termékek forgalmazását is magában foglaló üzletágát szerződéssel átruházta-e. Elégséges annak a ténye, hogy a törölni rendelt védjegy bejelentője alkalmazottja volt azoknak a gazdasági társaságoknak, amelyek a védjegyet termékeiken használták, ennél fogva tudta, hogy a megjelölés nem őt illeti. A család, tisztességtelen szándékot pedig önmagában megalapozza a védjegybejelentéssel elérni kívánt cél, a kizárólagos jogok megszerzésével a versenytársak kizárása a hazai piacon a megjelölés használatából. Az adott esetben a rosszhiszemű védjegybejelentés tehát kellőképpen igazolást nyert, ami önmagában is elégséges a védjegy törléséhez (8. Pkf. 26.168/2007).

2.4. Még szélesebb körben vonja meg a rosszhiszeműség határait a Fővárosi Ítéltábla, amikor a HAGA-ügyben azt mondja, hogy akkor állapítható meg a rosszhiszeműség, ha a fél annak ellenére tesz saját nevében védjegybejelentést, hogy tudja, hogy az adott megjelölést más már használja áru jelzésére, megkülönböztetésére. A mászt illető megjelölésnek nem kell védjegyjoltalommal rendelkeznie, megvalósulhat a sérelem pl. logóra vagy cégnévre is (8. Pkf. 21.366/2003).

2.5. Más tényállást tükröz a Fővárosi Bíróság által az ICE védjegy ügyében hozott jogerős végzés, amely azt mondja, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal helytállóan hivatkozott arra, hogy a kialakult gyakorlat szerint a védjegybejelentő akkor rosszhiszemű, ha cselekménye-

²⁴ EBH 2002/1. 639.

²⁵ Védjegyvilág, 2006, 3. sz., p.61.

nek valódi szándéka a védjegyvoltalommal való visszaélés lehetőségének a megteremtése²⁶ a jogintézménynek a rendeltetésével össze nem egyeztethető célra való felhasználásával. (1. Pk. 22.792/2008).

3. A magyar bírósági gyakorlatból vett néhány példa mindenesetre azt a benyomást kelti, mintha a hazai joggyakorlat ebben a kérdésben némileg szigorúbb volna a német bírói gyakorlatnál, ahol a rosszhiszeműség megállapításának feltétele a tisztességtelenség is.²⁷ Ez a követelmény a magyar védjegyjogi gyakorlatból hiányzik. E vonatkozásban az Európai Bíróság ehelyütt ismertetett ítélete is alig ad támpontot (csupán az ítélet 47. pontja), így aligha várható a magyar joggyakorlat enyhülése.

4. Még egyszer és utoljára megemlékezem arról, hogy perösszefoglaló olyan, módszertanilag és dogmatikailag is figyelemre méltó gondolatokat vet fel (használati szándék hiánya, korreláció a tisztességtelenség és a rosszhiszeműség között, objektív meghatározás igénye, a rosszhiszeműség természete stb.), amelyeket az Európai Bíróság ítélete csak halványan tükröz, de hát ez a dolgok rendje; a főtanácsnok feladata éppen abban áll, hogy kellőképpen előkészítse az ítélethozatalt.

5. Amint azt a főtanácsnok is megjegyzi, az Európai Bíróság első ízben került abba a helyzetbe, hogy állást foglaljon a rosszhiszeműség védjegyjogi fogalmának értelmezése vonatkozásában. Erre tekintettel – szerintem, ellentétben néhány kritikai hanggal²⁸ – az lett volna a meglepő, ha az Európai Bíróság már első megközelítésben részletes, kitanító előzetes döntést hoz.

Nézetem szerint már az is megnyugtató, hogy a perösszefoglaló végkövetkeztetései, valamint az ítélet rendelkező része összhangban van egymással, s ezenfelül az ítélet több helyütt hivatkozik a perösszefoglaló olyan megállapításaira (ítélet 42., 49., 50. pont), amelyeket különösen meggyőzőnek, megszívlelendőnek tart.

²⁶ Az ítélet megállapítása szerint a védjegybejelentés célja a doménnev törlésére irányuló eljárás akadályozása volt – tehát „torpedóbejelentés” (ez a kommentátor megjegyzése).

²⁷ M. Grabrucker: A rosszhiszemű védjegybejelentés. Védjegyvilág, 2008. 1. sz., p. 16.

²⁸ A legkeményebb V. O'Reilly 2009. október 7-én, a Magyar Védjegy Egyesületnél tartott előadásában.

TERMÉKHAMISÍTÁS ÉS IPARJOGVÉDELEM**

I. Adalékok a termékhamisításról

A termékhamisítás mint probléma széles körben ismert. A témát Németország felvette G8-elnökségi, illetve EU-elnökségi programjába, és az Európai Közösségek Bizottsága egy akcióterv segítségével a jövőben szintén szigorúbban kíván fellépni a termékhamisítókkal szemben, mint ahogy azt korábban tette.

A termékhamisítás, vagyis más szellemi tulajdon-jogának megsértése nem új keletű jelenség. A hamisítás már a középkorban is problémákat okozott. Erről tanúskodnak a középkori könyvekben található „átkok” is. Tény, hogy *Eike von Repgow* Szász tükrének (*Sachsenspiegel*) előszavában „leprát és poklot” kívánt annak, aki művét hamisítja, ebből szintén arra lehet következtetni, hogy *Repgow* tarthatott attól, hogy művét bitorolni fogják.

A védjegyhamisításról nagyjából ugyanez elmondható. A jelenséget valamennyi turista saját tapasztalatból is jól ismeri, és semmi esetre sem csupán Törökországból vagy a Távol-Keletről. Hamisított karórát sok esetben köztisztletnek örvendő bajor közjegyzők és ügyvédek is hordanak.

A hamisítás azonban napjainkban már a befektetési javakat sem kíméli. Erről tanúskodnak a fejlett országok vámhatósági statisztikái is, még akkor is, ha a hamisítás tényleges mértékére vonatkozó pontos adatok nyilvánvalóan nem állapíthatóak meg. A hamisítók ugyanis nem jelentkeznak önként a vámhatóságoknál.

A legújabb becslések szerint a német gépgyártási szektorban tevékenykedő vállalkozások több mint kétharmadát érinti a termékhamisítás. E cégek 30%-a forgalmának több mint 5%-ában számszerűsíti a termékhamisítás kapcsán keletkező veszteségét. Világviszonylatban a termék- és védjegyhamisítás által okozott kár körülbelül 176 milliárd USD-ra tehető, ami hozzávetőlegesen a világ kereskedelmi forgalmának 2%-át teszi ki. Munkahelyekben kifejezve: az éves veszteség az EU-ban, így Magyarországot is beleértve, körülbelül 300 000. A németországi munkavállalók évente körülbelül 70 000 munkahelytől esnek el. Az EU-ban a lefoglalt hamis termékek több mint 50%-a Kínából származik. Németországban a Kínából származó hamis termékek az összes lefoglalt szellemi tulajdon-jogot sértő termék kétharmadát teszik ki – 2008-ban mintegy 500 millió euró értékben.

* Gazdasági Jogi és Szellemi tulajdon-jogi Tanszék, Müncheni Műszaki Egyetem.

** A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület és a Magyar Védjegy Egyesület közös rendezvényén, 2009. szeptember 29-én tartott előadás rövidített változata. A cikkben kifejeződő állásfoglalás nem feltétlenül tükrözi az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle Szerkesztőbizottságának álláspontját.

Sajnálatosan kiemelkedő a hamis gépjármű-, illetve repülőgép-alkatrészek aránya, ami becslések szerint világvizonylatban az összes forgalomban lévő termék 10-15%-át teszi ki. Az ilyen típusú alkatrészek több okból is különösen ki vannak téve a hamisítás veszélyének.

- Ezek az alkatrészek tömegcikknek minősülnek.
- Az alkatrészek, mint az ún. „after-sales-” (eladás utáni) ügyletek tárgyai, árpolitikai okokból nagyobb haszonnal rendelkeznek, mint az elsődleges felszerelések, mivel az alkatrészekre vonatkozó ügyletek a technikai kényszer miatt nagyobb teret engednek a magasabb haszonkulcsok alkalmazásának.
- A globalizáció eredményeként az alkatrészgyártás jelentős mértékben kihelyezésre (*outsourcing*) került a belföldön elfogadhatatlanul magasnak ítélt bérköltségek miatt, túlnyomórészt olyan országokba, ahol a bérek jóval alacsonyabbak.

Azokat az országokat pedig, amelyekben a bérek alacsonyak, gyakran fenyegeti a hamisítás veszélye. A teljes fenntartási, üzemeltetési és bekerülési költség (*total cost of ownership*) közgazdaságtanilag tiszta és hosszú távú fenntarthatóságot előirányzó számítása ezért már a kezdetektől megkívánt volna egyfajta óvatosságot a gyártási folyamatoknak az említett országokba való kihelyezése tekintetében. Az ilyen jellegű kalkuláció azonban gyakran elmarad, és így a gyártás kihelyezése a gyártási kompetenciák és a megfelelő jogi eszközök hiányának találkozását eredményezi, ami sokszor hamisításhoz vezet.

Több német autógyártó és beszállító esete is példaként szolgálhat e jelenségre. A gyártási folyamatoknak az alacsony bérezésű területekre történő kihelyezése olyan hamisított termékek megjelenését eredményezte, amelyek láthatóan ugyanabból a forrásból származtak, mint az eredeti darabok, amelyeknek a gyártása kihelyezésre került. A rendes munkaidő alatt jogszerűen üzemeltetett gyártóberendezéseket éjszakánként és hétvégenként egyszerűen továbbhasználták hamisított termékek előállítására.

Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy a hamisítás napjainkban – a tíz évvel ezelőtti helyzettel szemben – már nem csupán a fogyasztási javakat, hanem egyre inkább a beruházási javakat is érinti. A hamisításra mindemellett a globalizáció is élenkítőleg hat, aminek eredményeként a termékhamisítás világszerte egyre nagyobb méreteket ölt.

II. A hamisítás elleni fellépéssel kapcsolatos nehézségek a célországokban

A hamis termékek célországai számára a hamisítás elleni fellépés kapcsán a legfőbb problémát a világméretű árukereskedelem pusztá dimenziója jelenti. A célországok rendszerint nagy kereskedő nemzetek, hiszen azok kecsegtetnek a legnagyobb forgalommal és hozammal. Ugyanakkor azonban az előállított hamis termékek egy része a származási országban, vagy legalábbis a származási régióban marad, tehát helyben felhasználásra kerül.

Így például ismertek olyan esetek Szingapúrból, ahol a Bosch elektromos gépek iránt érdeklődőknek a szaküzletben bemutatták mind az eredeti, mind a hamisított terméket azzal, hogy bár az eredeti sokkal jobb minőségű, azonban ritkább használatra esetleg a körülbelül

fele annyiba kerülő hamis termék is alkalmas lehet. Ehhez hasonlóan Kínában arra volt példa, hogy nyugati autógyártók szerződéses szervizeiben megkérdezték a vevőket, hogy eredeti vagy utángyártott alkatrészeket szeretnének-e vásárolni. E kérdésben tehát a vevő maga dönthetett.

Abban az esetben, ha a hamis terméket a nagy kereskedelmi kapacitású államok valamelyikébe szállítják, akkor a hamisítónak vagy a minőség kérdését – pontosabban a jó minőség látszatának keltését – kell megoldania, vagy a logisztikai akadályt kell leküzdenie. Amennyiben a hamisító e két probléma valamelyikére megoldást talál, akkor a másikkal már aligha kell foglalkoznia. Mindezt ismét jól példázza a gépkocsi-, illetve a repülőgépalkatrészek esete: a hamisítónak abban az esetben nem kell igazán tartania a vámhatósági határellenőrzéstől, ha a hamis termék annyira jó minőségűnek tűnik, hogy így az ellenőrző vámhivataloknak fel sem tűnik, hogy éppen hamis terméket ellenőriz. A vámhivatalok jelentései szerint az ilyen esetek száma egyre növekszik.

Ezzel ellentétben, ha a termék hamis volta felismerhető, a hamisítónak nagyobb erőfeszítéseket kell tennie annak érdekében, hogy az ellenőrzést elkerülje. Ez utóbbi esetben a hamisítónak az árut el kell rejtene vagy álcáznia kell azt valamivel, illetve korrumpált vámhivatalnokokat kell találnia és bevonnia, akik közreműködnek a hamis áruk behozatalában. E tekintetben fontos szerepet játszik az is, hogy a hamis termékeket milyen nagyságrendben importálják.

Mindegy azonban, hogy a hamisító miként oldja meg a fenti két problémát, a hamis termékek célországaiban a sértett jogtulajdonosok, illetve a vámhatóságok végül minden esetben a tömeges mennyiség okozta problémával kénytelenek szembesülni.

Bár e kérdés szintén megoldható érdemben az RFID-technológia (*radio frequency identification* – rádióhullámú azonosítás) segítségével, az azzal kapcsolatos költségek napjainkban még szinte megfizethetetlenek. Végeredményben ez azt jelenti, hogy az RFID-technológia sem kínál (még) ésszerű megoldást. A keresleti oldalon még mindig könnyebb lehet a fellépés. Aki képes a vevőkben tudatosítani, hogy a hamis termékek csak rövid távon költséghatékonyak, például azért, mert biztonsági kockázatot rejtenek magukban, az befolyásolni tudja az olyan termékek iránti keresletet, amelyek hamis volta felismerhető. Természetesen az ilyen fellépés nem lehet eredményre vezető, ha a termék jogellenes eredete nem ismerhető fel.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a hamis termékeknek a célországokban történő vámvizsgálata ugyan egy a lehetséges eszközök közül, de a legtöbb esetben nem túl hatékony. A vizsgálatok ugyanis csak az olyan termékek behozatalát tudják meggátolni, amelyek hamis termékként azonosíthatóak. Mindemellett a határokon túlnyúló áruforgalom teljes behozatali ellenőrzése – vámhatóság vagy határrendőrség útján – elfogadhatatlanul drága, és közgazdaságilag sem nyújt hatékony megoldást. A keresleti oldalon azért könnyebb a fellépés, mert a hamis termékek általában csekélyebb értékűek. Természetesen mindez felteleezi a hamis áruk felismerhetőségét, ami azonban a legtöbb esetben nem áll fenn.

III. A hamisítás elleni fellépéssel kapcsolatos nehézségek a származási országokban

A célországokhoz képest a származási országok esetében más problémák merülnek fel. Az áruforgalom pusztán mennyisége itt kevésbé jelent gondot, tekintettel arra, hogy az ipar-, és piacfelügyeleti hatóságoknak, valamint a pénzügyi igazgatásnak van egyfajta rálátása a kérdésekre. Számos országban, így például Kínában vagy Vietnámban mindehhez további két tényező társul.

- Először is ezekben az országokban olyan tekintélyelvű struktúrák működnek, amelyek még a reálszocialista múltat idézik. Ennek következtében a felügyeleti és ellenőrző struktúrák többnyire rendelkezésre állnak.
- Mindezzel összefüggésbe hozható, hogy ezekben az országokban a gazdaság legtöbbször központi irányítás alatt állt, és a nagyobb vállalatok sokáig a „nép tulajdonában”, ténylegesen azonban állami tulajdonban voltak. Kínában hosszú ideig maga a [nép]felszabadító hadsereg mintegy nagyvállalatként működött. Mindez szintén arra enged következtetni, hogy a hatóságok megfelelő információval és felügyeleti jogsultsággal rendelkeznek.

Az információ és a felügyelet hiánya mellett szólhat ugyanakkor Kína esetében az ország mérete és szövetségi jellegű megosztottsága. Mindezek miatt továbbra is vitatott, hogy a pekingi központi kormány vajon nem tud, vagy nem akar mindenhova elérni. Bizonytalan továbbá az is, hogy miként egyeztethető össze a kínai állami vezetés azon állítása, miszerint a külföldiek számára is olyan erős szabadalmi jogi védelmet kívánnak kiépíteni, „mint az acél, és semmi esetre sem olyan lágyat, mint a tofu” (szójasajt), annak érdekében, hogy Kínát mihamarabb csúcstechnológiai központtá fejlesszék.

Különösen azokban az országokban, ahol a bérek és az ahhoz kapcsolódó költségek alacsonyak, gyakran nagy problémát jelent, hogy az állami infrastruktúra részét képező igazságszolgáltatás nem működik elég hatékonyan. A nyugati vállalatvezetők gyakran alábecsülik az említett hiányosságok és az – ezen államokat a (nyugati) vállalkozások számára látszólag vonzóvá tevő – alacsony bérköltségek között fennálló szoros összefüggést. Természetes ugyanis, hogy az ezekre az államokra jellemző alacsonyabb adó- és bérszínvonal egyik jelentős oka éppen az infrastrukturális hiányosságokban, így például a lassú és korrupt közigazgatásban és bíraskodásban rejlik.

Mindezek alapján szinte naivnak tűnik a hozzáállás, amely egyrészt dicséri az alacsony költségeket, másrészt azonban az említett infrastrukturális hiányosságokra visszavezethető nehézségekre panaszkodik. A magas színvonalú infrastruktúrát ugyanis meg kell fizetni. Abban az esetben pedig, ha valamely országban mégis olyan, a fejlett országokra jellemző színvonalú infrastruktúra működik, amelyért csupán „harmadik világbeli árat” kell fizetni, csupán átmeneti helyzetről lehet szó. Magyarországon is éppen ez tapasztalható: ahogy a bérekkel kapcsolatos költségek emelkednek, úgy hagyják el az első nyugati befektetők az országot Ukrajna irányába.

IV. Ellenstratégiák

A hamisítás elleni fellépést célzó stratégiák a vázolt problémák miatt csak ritkán működhetnek tisztán jogi alapon. Azokban az országokban ugyanis, ahonnan a hamis termékek származnak, a fő problémát éppen a közigazgatás és az igazságszolgáltatás területén fennálló végrehajtási hiányosságok képezik.

Politikai nyomásgyakorlással közép- és hosszú távon mindez esetleg javítható, azonban a politikai jellegű intézkedések időigényesek. Ehhez társul még Kína esetében az ország nagysága és gazdasági jelentősége, valamint az ezekből következő tény, hogy Kína nagymértékben ellenáll a külső nyomással szemben.

Minderre rendkívül jó példa a hamisítással kapcsolatos kérdések alakulása azóta, hogy Kína 2002-ben a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) tagjává vált. Annak ellenére, hogy javulás mutatkozik Kínában a hamisítás elleni küzdelem területén, nem következett be az a fejlődés, amelyet sokan vártak a szellemi alkotások védelmével összefüggésben. A kisebb országok pedig, mint például Svájc, nincsenek abban a helyzetben, hogy hatásos politikai nyomásgyakorlást fejtsenek ki. Az olyan „címzettek” mint Kína, ezért nem is veszik őket komolyan.

A politikai befolyásolás mindaddig tehát csupán korlátozottan működhet, amíg a „címzett” országok politikai szervezetének legalább egy része be nem látja azt, hogy a szellemi tulajdon-jogok hatékony védelme nem csupán a külföldiek számára előnyös, hanem ugyanígy a belföldi innovációs folyamatokra is élenkítőleg hat, és ezzel a belföldieknek azon csoportját növeli, akik ebből a védelemből profitálhatnak.

Jogi szempontból ezért teljesen józanul a következőket kell megállapítani: annak ellenére, hogy a hamis termékek származási országaira történő további politikai ráhatásra és a hamis termékek potenciális célországba történő behozatalának jogi eszközökkel való megnehezítésére továbbra is szükség van, a jövőben a hamisítás elleni küzdelemnek az egyes szakterületeket átívelő módon kell megvalósulnia.

Műszaki szempontból több megoldás képzelhető el az adott technológiák szerint, például:

- termékazonosítók alkalmazása – színkódok, hologramok, RFID-jelek stb. –, mivel az eredetiségjelzők és a hatékonyabb egyedi azonosítók egyszerűbben felismerhetővé teszik a hamisítványokat;
- a termékek komplexitásának növelése, pl. technológiai integrációval vagy szoftver beépítésével annak érdekében, hogy megnehezítsék az utánzásukat;
- a technológia szétválasztása, pl. különböző technikai bonyolultságú termékcsoporthoz bevezetése a „biztonságos” és a hamisító országokban, vagy a technológiailag érzékeny gyártási lépések titokban tartása annak érdekében, hogy nehezebbé tegyék a hamisítók hozzáférését a legmodernebb technológiákhoz;
- digitális jogkezelés (DRM).

Végül, a technológiafejlesztő cégek információs politikájuk megváltoztatásával is védekezhetnek a termékhamisítás ellen. Amíg korábban a szabadalmi oltalom (vagy más iparjogvédelmi jog) megszerzése és érvényesítése számított a jogosulatlan másolatok elleni fő eszköznek, az iparjogvédelmi jogok gyenge érvényesíthetősége annak mérlegésére kényszeríti a technológifejlesztő cégeket, hogy vajon a szabadalmi oltalom megszerzése (az azzal járó közzétételi kötelezettség miatt) nem árt-e többet, mint amennyit használ.

Ezáltal a minden egyes szabadalmi bejelentést megelőző stratégiai mérlegelés, hogy egy adott találmány szempontjából a (költséges és időben korlátozott, viszonylag könnyen érvényesíthető) szabadalmi oltalom vagy a találmánynak (költséghatékonyabb és időben korlátlan, azonban hosszabb időtartamig ténylegesen védhető) know-how-ként való titokban tartása nyújt-e hatékonyabb védelmet, egy további, eddig nemigen vizsgált szemponttal egészül ki.

V. A hamisítás hatása az iparjogvédelmi rendszerre

Amennyiben helytálló az a feltételezés, hogy a találmányok (először) a szabadalmi eljárás során történő közzétételük által jutnak el a termékhamisítókhoz, és hogy a termékhamisítók talán célzottan ezeket kutatják a hatósági adatbázisokban, akkor a jövőben a feltalálók, illetve munkáltatóiknak a hamisítás kockázatát is számításba kell venniük, amikor arról hoznak döntést, hogy igényeljen-e szabadalmi oltalmat, vagy know-how-ként tartsák titokban találmányukat. Ennek következtében a termékhamisítás nemcsak egyes személyek alanyi jogait sérti – ami már önmagában is súlyos problémát jelent –, hanem az iparjogvédelmi rendszer hatékony működését is mindinkább veszélyezteti, mivel annak üzleti alapját érinti, azaz a jogrendszer azon ígérését, hogy kizárólagos jogot biztosít azon találmányok nyilvánosságra hozataláért cserében, amelyek a bejelentési országban megfelelnek a szabadalmazhatóság anyagi jogi követelményeinek. Amennyiben egy jogrendszer nem tudja biztosítani a találmány nyilvánosságra hozataláért cserébe nyújtott jog érvényesítését, a feltalálók, illetve munkáltatóik inkább lemondanak majd a találmány nyilvánosságra hozataláról, és nem tesznek szabadalmi bejelentéseket.

Gazdasági szempontból ezt a jelenséget az oltalmi jogok megszerzésére fordítandó költségek növekedéseként lehet kifejezni. A teljes fenntartási, üzemeltetési és bekerülési költség ugyanis nem kizárólag a szabadalmi hivatal előtti bejelentési eljárás közvetlen költségeit – így a hivatali igazgatási szolgáltatási díjakat és a szabadalmi ügyvivők díját – foglalja magában, hanem e költségek közé sorolandó minden olyan kiadás is, amely a bejelentéssel kötelezően együtt járó közzététel következményeként merül fel.

A bejelentési eljárás közvetett következményei az alábbi okokra vezethetők vissza:

- a versenyelőny elvesztésére, mivel a bejelentő versenytársai a találmány közzététele útján jutnak (először) információhoz, amelynek felhasználásával a találmány megoldásához hasonló megoldásokat dolgozhatnak ki;

- azon tartalékokra, amelyeket legalább arra az esetre szükséges képezni, ha a találmányra nem adnak szabadalmi oltalmat, és a találmányt know-how-ként is titokban lehetett volna tartani;
- a K+F költségekre, amit a bejelentő versenytársai megtakarítanak, hiszen ők már támaszkodhatnak a közzétett találmány technikai színvonalára, és saját forrásaikat már csak az e szint fölötti megoldások kidolgozására kell fordítaniuk;
- a hamisítás okozta károkra, amelyek a bejelentési eljárásban megvalósuló közzététel következményei.

Az információs elem mindig döntő szerepet játszik: amíg korábban elsősorban a szabadalommal védett termék forgalomba hozatala hordozta magában a termékhamisítás kockázatát, azaz hogy harmadik személyek a szabadalmas kizárólagos jogának megsértésével lemásolják a terméket, és ezáltal olyan bevételre tesznek szert, amely tulajdonképpen a szabadalmat illetné meg, addig ma már a találmánynak a bejelentési eljárásban való közzétételével lehet hamisítási károkkal számolni. Ez a kockázat csak azóta áll fenn, amióta a szabadalmi adatbázisok széles körű elérhetősége következtében a hamisítás helyszínén sem jelent nehézséget az azokhoz való hozzáférés, azok használata. Ennek következtében a termékhamisítók számára is kulcsfontosságúvá vált az információtechnológia.

Ebben rejlik azonban a probléma: ha egy szabadalmi bejelentő saját magának árt a bejelentési eljárás részét képező közzététellel, mivel ez a közzététel a hamisítókat juttatja információhoz, és a közzététellel keletkező oltalmi jogot éppen a hamisító országokban nem tudja érvényesíteni, a bejelentő át fogja gondolni bejelentési stratégiáját, és nagy valószínűséggel korlátozni fogja azt, ami viszont a szabadalmi rendszer által előmozdítandó világméretű technológiatranszfert károsítja.

Az Európai Szabadalmi Hivatal adatai szerint ma az emberiség technológiai ismereteinek 85%-a szabadalmi adatbázisokban található. Ha ez az ismeret már az oltalmi idő lejáratát előtt nemcsak hozzáférhető, hanem a jogosultat megkerülve ki is használható, akkor a jogosultak nem tesznek majd szabadalmi bejelentést, hanem helyette – lehetőség szerint – inkább know-how-ként titokban tartják ismereteiket.

Ily módon a szabadalmi bejelentések száma világszerte csökkenni fog, mivel a nem megfelelő jogvédelemmel rendelkező országokban benyújtott bejelentéseknél még kevésbé célszerű magatartás kizárólag azon országokban bejelentést tenni, ahol megfelelőek a jogérvényesítési lehetőségek. Aki ugyanis így tesz, az közkincként adja át találmányát a hamisítók számára, elveszíti annak lehetőségét, hogy a jövőben valaha is profitáljon a hamisítók országai által biztosított jogvédelem várható javulásából.

A fentiek miatt két eljárási lehetőség ésszerű:

- szabadalmi bejelentést tenni valamennyi fontos országban, figyelmen kívül hagyva azok jelenlegi jogvédelmi hiányosságait vagy
- nem tenni semmilyen szabadalmi bejelentést, és know-how-ként védeni saját találmányainkat.

Amennyiben a Föld legnagyobb hamisító államai nem tesznek hamarosan lépéseket igazságszolgáltatási rendszereik hiányosságainak felszámolására, akkor a technológiailag fontos találmányokra vonatkozó szabadalmi bejelentések száma azokban az államokban is csökkenni fog, amelyek erre egyébként semmi okot nem szolgáltatnának. Emiatt a termékhamisítás semmiképpen sem csak az egyes feltalálókat és a szabadalmi bejelentőket fenyegeti, hanem az iparjogvédelmi jogok rendszerének egészét – éppen a fejlődő országok hátrányára, amelyek a leginkább rászorulnak a technológia áramlására.

VI. Összefoglalás

Összegezve a fentieket:

1. A termékhamisítás súlyos gazdasági problémává vált.
2. A célországokban a hamisítás elleni hatékony fellépés a globális árucseré kiterjedtsége miatt hiúsul meg.
3. A származási országokban elsősorban nem az oltalmi jogok megszerzése jelent problémát, hanem azok érvényesítésének hiányosságai.
4. A termékhamisítás elleni hatékony védelem a politikai nyomás mellett mindenekelőtt műszaki intézkedéseket is igényel. Mivel ez költséges és nem minden termék esetében kivitelezhető, a feltalálóknak és munkálatóiknak célszerű mérlegelni az oltalmi jogok megszerzéséről való lemondást.
5. Mivel a termékhamisítás azt eredményezi, hogy kevesebben fognak szabadalmi oltalmat igényelni, és több megoldást fognak titokban tartani, a termékhamisítás nemcsak egyes személyek jogait veszélyezteti, hanem a teljes szabadalmi rendszert.

Függelék

Jogesetek a termékhamisítás témaköréből

1. Németország

Előzetesen meg kell jegyezni, hogy a beruházási javak hamisításával kapcsolatban német jogeset még nem született. Ez azonban csak első látásra meglepő. A szerző szerint – egykori kollégájával, a Mannheimer Törvényszék bírójával is konzultálva e kérdésről – legalább három olyan ok hozható fel, amely magyarázatot ad az ilyen jogesetek hiányára.

1. A beruházási javakat érintő hamisítás szinte soha nem ismerhető fel ilyenként. A gyártókat nem lehet megtalálni, az importőrök pedig minden esetben saját jóhiszeműségükre hivatkoznak.
2. Mivel a beruházási javakat érintő hamisítás gyakran biztonsági problémákat is felvet, a sértetteknek általában nem áll érdekükben ezen esetek nyilvánosságra hozatala, ugyanis saját forgalmuk csökkenésétől tartanak azáltal, hogy a fogyasztók a hamis termékek piacon való jelenlétéről tudomást szereznek.

3. A célországokban ritkán lépnek fel az igazi hamisítókkal szemben – akik nem össze-tévesztendőek a szabadalomtörővel –, mivel azok nem rendelkeznek ott vagyonnal. Senki sem kíván azért peres eljárásba bocsátkozni a hamisítókkal szemben, hogy később annak költségeit is neki kelljen megfizetnie.

Bár külföldről ismert néhány jogeset, jelenleg úgy tűnik, hogy csak azok a jogtulajdonosok tudnak sikeresen fellépni, akik méretükből adódóan az ilyen eseteknek megfelelő nyilvánosságot tudnak biztosítani, mint pl. a Siemens a sanghaji Pudong repülőtérrel a belvárosba közlekedő lebegő mágnesvasútjával (maglev) párhuzamos kínai projekt kapcsán, vagy a Daimler az ún. City Smart esetében, amely a több szabadalmi oltalom alatt álló alkatrészt is tartalmazó Smart modellnek a hihetetlen vakmerő másolata.

A kis- és középvállalkozások a mai napig komoly nehézségekkel küzdenek jogaik érvényesítése terén. Egyesek inkább kivonulnak Kínából, vagy nem csúcstechnológiájukkal vannak jelen a kínai piacon.

A jogtulajdonosok alkalmanként megpróbálják a hamisításból profitáló belföldi személyeket felelősségre vonni.

2. A Louis Vuitton az Amerikai Egyesült Államokban

A francia luxustermékeket előállító divatcég, a Louis Vuitton két internetszolgáltató cég ellen indított eljárást milliós nagyságrendű kártérítést követelve. A kaliforniai Akanoc Solutions és a Managed Solutions Group olyan weboldaknak szolgáltatott tárhelyet, amelyeken Louis Vuitton- és egyéb luxustermékek hamisítványait kínálták eladásra.

A Louis Vuitton 2007 óta eredménytelenül próbálkozott figyelmeztetések kiküldésével megakadályozni a hamis termékeknek a honlapokon folytatott értékesítését. 2009 augusztusában a Észak-Kalifornia Állami Törvényszéke (Northern District of California) 32,4 millió USD összegű kártérítés megfizetésére ítélte a tárhelyszolgáltatókat. A bíróság azzal indokolta szigorú ítéletét, hogy a cégek tulajdonosai tudtak a hamisítók jogsértő üzleteléséről, és ennek ellenére nem vezettek be semmilyen intézkedést ennek megszüntetésére.

A LOUIS VUITTON védjegy a Moët Hennessy Louis Vuitton luxusárukat gyártó konszern tagja. Ez a konszern ismert a termékhamisítás elleni fellépés iránti elkötelezettségéről. 2008-ban a cégcsoport eredményesen perelte be az Ebay online aukciós házat, amely ügyben rekordösszegű, 38,8 millió eurós kártérítési összeget ítél meg a bíróság. A párizsi kereskedelmi bíróság álláspontja szerint ugyanis az Ebay nem tett megfelelő intézkedéseket a termékhamisítás ellen.

3. A Microsoft Kínában

A kelet-kínai Suzhou városi bírósága 2009 augusztusában négy férfit ítél szabadságvesztésre és pénzbüntetésre, akik jogosulatlanul többszöröztek és terjesztettek Windows XP szoftvereket. Az elítéltek kiiktatták a szoftver másolásvédelmi és eredetiség-ellenőrzési funkcióit, majd *Tomato Garden Windows XP* néven ingyenesen, online terjesztették azt.

Becslések szerint 2004 óta 10 millió internethasználó töltötte le a szoftvert a *tomatolei.com* honlapról. Az elítéltek a honlapon elhelyezett reklámokból évente kb. 300 000 euró bevételre tettek szert.

A Tomato Garden két üzemeltetőjét az elért gazdagodás visszatérítésén felül három és fél éves börtönbüntetés letöltésére és fejenként egymillió jüan (kb. 100 000 euró) megfizetésére kötelezte a bíróság. A jogsértésben közreműködő további két személyt két év szabadságvesztésre és fejenként 100 000 jüan (kb. 10 000 euró) megfizetésére ítélték.

Megjegyzendő, hogy a kínai hatóságokat a szoftvergyártók érdekeit képviselő szervezet, a Business Software Alliance (BSA), amelynek egyik alapítója a Microsoft, értesítette 2008 júniusában az interneten elérhető jogsértő ajánlatról.

Fordította: Tóth Zita és Udvardy-Nagy Kinga

Végh László

100 ÉVES TAGSÁG (1909–2009)
Magyarország csatlakozása az ipari tulajdon oltalmára
létrehozott Párizsi Unió Egyezményhez*

Mottó: A haladás egyik alapvető sajátossága, hogy sokkal nagyobbnak látszik, mint amilyen valójában.

(Johann Nestroy, XIX. századi osztrák drámaíró)

Megkülönböztetett szerepe lehet az olyan jelenségek vizsgálatának, amelyek szabályozására már elődeink is próbáltak megoldásokat találni. Különleges érzés volt látni annak idején, a rendszerváltás elérkezésekor, hogy számos, a mi akkori életünkben végleg kiiktatottnak tűnő jelenség újraéledt. Meglepődve tapasztaltuk, hogy egy szétesőnek látszó korszakban sokszor elfeledett eleink munkájára lehet alapozni új intézményeket.

Az ipari tulajdon védelmére létrejött Párizsi Unió Egyezmény (PUE) 125 éves fennállásával egyfajta európai kontinuitást testesít meg. Tekintettel a magyar iparvédelmi hagyományok továbbélésére a szocializmus időszakában, talán ehhez az egyezményhez való immár százéves tartozásunk az egyik olyan szál, amely jelképe is lehetne ennek a továbbélésnek, folyamatosságnak.

I. AZ IPARJOGVÉDELEM SZABÁLYOZÁSA NEMZETKÖZI SZINTEN

1. Kölcsönhatások

Iparjogvédelmi szempontból az ipari forradalom első hullámában a jogi szabályozás a nemzetállami keretek között maradt, majd bilaterális egyezmények elfogadása után végül multilaterális formákat öltött. A szabadalmaztatás és általában az iparjogvédelem különféle formáinak egységesítése később került napirendre.

Az ipari forradalom második hulláma kényszerítette ki az első többoldalú nemzetközi egyezményt, amely a Párizsi Unió Egyezmény volt. Az egyezmény ezért is a korabeli nemzetközi jogi szabályozás egyik legfontosabb példája.

* Gondolatok az évforduló kapcsán az egyezmény előzményeiről, létrejöttének körülményeiről, egy szakdolgozat margóján; a szakdolgozat az egyezménynek a szabadalmakra vonatkozó részletes elemzéséről íródott; ELTE Jogi Továbbképző Intézet (Jogi szakokleveles mérnökképzés / 2004–2006, Végh László – Magyar Szabadalmi Hivatal, (konzulens: dr. Vékás Gusztáv)

Az 1883-ban elfogadott Párizsi Unió Egyezmény mellett az 1877-es német szabadalmi törvény volt az a két alapvető forrás, amely döntő hatással bírt az európai államok korabeli szabadalmi jogalkotására. A szabályozás változásainak kölcsönös befolyásolása is egyértelműen nyomon követhető, például a Párizsi Unió Egyezménynek jelentős szerepe volt a német szabadalmi törvény 1891-es felülvizsgálatában. Németország 1903-as csatlakozása a nemzetközi egyezményhez pedig csak úgy vált lehetővé, hogy az 1886-os római, majd az 1890–91-es madridi diplomáciai tanácskozáson megtárgyalták, majd az először 1897-ben elkezdett és 1900-ban felülvizsgált szöveg elfogadásához vezető brüsszeli diplomáciai értekezleten figyelembe vették azokat a német javaslatokat, amelyek természetesen a szabadalmi területen a nemzeti szabályozást, azaz a német szabadalmi törvényt tükrözték.

2. Világkiállítások és szabadalmak

1851 – London

A kor technikai újdonságának számító, acélszerkezetből megépített Kristálpalotában be rendezett főkiállítás mellett Albert herceg kezdeményezésére az ipari tulajdon védelmének kérdéseivel foglalkozó bizottság alakult. Az üléseken az összes kiállító állam képviselője részt vett, és az egységes szabályozás kialakítása mellett érvelt. A kiállításon azonban megjelentek a szabadalmi oltalmat általában ellenző nézetet képviselők is. Különösen igaz ez a kiállítás-szervezőkre, így a londoni kiállítás szervezőbizottságára is az akkori közvélekedésnek megfelelően. Ők lényegében a kiállítási üzletet akadályozó, feleslegesen bonyolító és káros rendelkezéseknek tartották a szabadalmi oltalmakat, szemben például a kiállító feltalálókkal.

1873 – Bécs

Az Egyesült Államok egyik első jelentős nemzetközi fellépése volt, amikor eltanácsolta feltalálóit, gyártóit és általában állampolgárait a világkiállítástól azzal, hogy a megszerzett amerikai szabadalmi és egyéb ipari tulajdonnal kapcsolatos jogosultságok a világkiállításon való részvétellel csorbulni fognak, és kellő védelem hiányában csak a konkurenciát fogják erősíteni. Az osztrák kormányzat az amerikaiak távolmaradásának elkerülésére az 1872. november 28-án elfogadott törvényben garantálta a kiállított találmányok védelmét a kiállításon túli oltalmi idők lejártáig kiterjesztve.

A kiállítás 1873. május 1-jén nyitott. 1873. augusztus 4–9. között nemzetközi szabadalmi kongresszust tartottak, dr. William Siemens elnökletével. A résztvevők száma állítólag elérte a százötvenet. Közöttük ott találjuk Gottfried Daimlert, Carl Pieper mérnököt és szabadalmi szakíró, vagy prof. Baumhauer és prof. Klostermann jogtudóst. A valódi eredmények közé tartozik, hogy egy állandó bizottságot hoztak létre a nemzetközi egyeztetések szervezésére, amelynek vezetője Carl Pieper lett. Ennek a bizottságnak a létrejötte közvetlen előz-

ménye a BIRPI [*Bureau International pour la Protection de la Propriété Industrielle/(később) Intellectuelle*], majd pedig a WIPO (*World Intellectual Property Organisation – A Szellemi Tulajdon Világszervezete*) megszületésének.

Carl Pieper könyvében¹ feleleveníti a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos történeteket. Megállapítja, hogy a bécsi kongresszus volt a szabadalmak területén az első nagy lépés a különféle nemzeti törvények összehangolására. Itt fogadták el alapelveként, hogy a „civilizált” országok jogrendszerei elismerik, a szellemi munka eredményei általában törvényes védelemre jogosultak. A szabadalmak kapcsán megállapították, hogy a találmányok egységes elvek követésével történő leírása és a leírások közzététele a technikai haladást szolgálja, illetve a technika eredményeiben való eligazodást segíti elő. (Ezt az elvet más oldalról is megfogalmazták, azaz a titkossá tett gyártói eljárásokat mint a technikai haladás legfontosabb gátló tényezőit elítélték.)

A kongresszus megfogalmazta azt is, hogy azok az országok, amelyek nem biztosítják a feltalálókknak találmányaikra a szabadalmi oltalmat, az ország tehetséges alkotóerejének elvándorlását kockáztatják abba az országba, ahol ez a védelem rendelkezésre áll. A kongresszus csak megállapította és felhívta a figyelmet a káros hatásokra, de nem önmagában ítélte el az országokat a szabadalmi törvény hiányáért.

A német szabadalmi reform a bécsi szabadalmi kongresszussal kapott új lendületet. A porosz kormány megbízottja a kongresszuson Rudolf Klostermann volt. Ő eredetileg a bányajog szakértőjeként vívott ki elismerést hazájában, a kor szabadalmainak befolyása irányította a figyelmét a szellemi alkotások jogi problémáira. A bécsi kongresszusról visszatérve végre egy szakavatott jogász sietett a szabadalmi rendszert propagáló német mérnökegyesület segítségére.

A szabadalmi oltalom németországi biztosításának ellenzői között találjuk Böhmert és Schaeffle professzort, továbbá dr. Michaelis jogtudóst és újságíró, gazdasági szakembert. Közülük Michaelis a legismertebb mint a gazdasági liberalizmus egyik szószólója. Az időszak ellentmondásosságára jellemző, hogy az oltalmat általában ellenző Böhmert például alapító tagja annak a svájci szervezetnek, amely a jogi védelem hiányát kompenzáló eseti anyagi támogatásokat nyújtott a svájci feltalálókknak ...

Az egyik ellenző irányzat alapelvét úgy lehetne megfogalmazni, hogy ha valaki valamit képes legyártani önállóan, azt más nem akadályozhatja meg. A „manchesteri elv”-nek is nevezett álláspont a termelési, előállítási képesség előtérbe helyezésén alapult, azaz a fizikai képességen, amelyet feltétel nélkül fölé helyez a gyártást, előállítást eredetileg lehetővé tevő, szellemi munkán alapuló problémamegoldásnak. Ennek az elvnek átalakított továbbélése megtalálható a mai nyilvánvalósági/feltalálói kritériumban, amely a szellemi munkán ala-

¹ Carl, Pieper: *Gewerbe- und Industrieschutz*. Berlin, 1890, Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte; www.mpiier.uni-frankfurt.de/

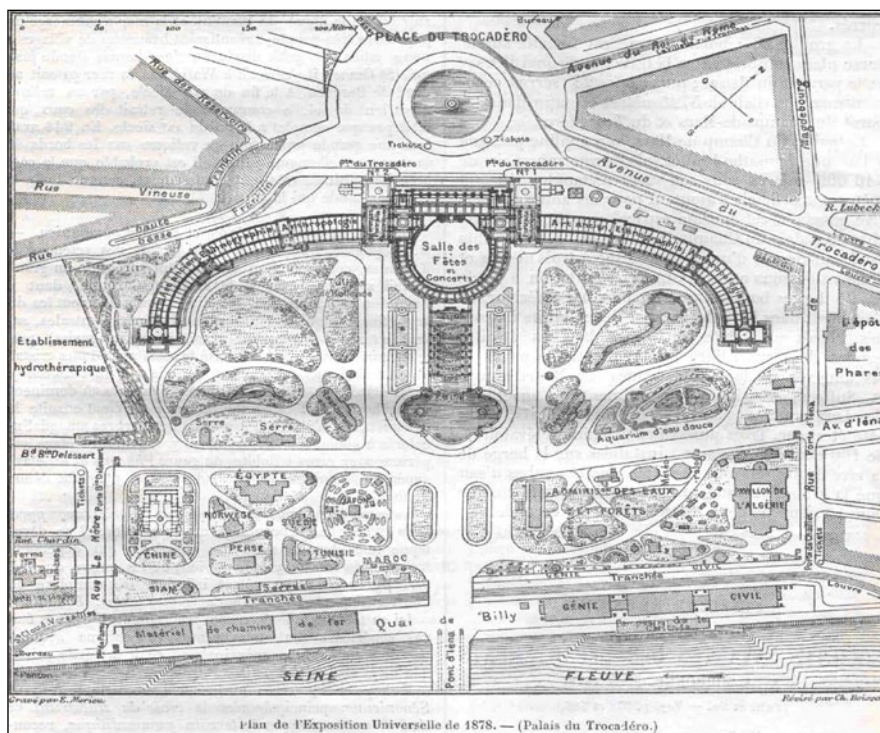
puló megoldások közül csak azt tartja oltalomképesnek, amely megoldás az adott problémára nem tekinthető nyilvánvalónak egy azon a területen jártas szakember számára.

A bécsi kongresszus a szabadalmi törvényekkel kapcsolatos elvárásokat is megfogalmazta:

- szabadalom jogosultja csak a feltaláló vagy annak jogutódja lehet;
- külfölditől nem lehet a szabadalmi oltalmat megtagadni;
- szabadalmi oltalmat csak előzetes vizsgálat eredményére hivatkozva lehet megtagadni, csak azért nem, mert külföldi a bejelentő;
- a szabadalmi díjtételeknek elsősorban azt az elvet kell követniük, hogy az értéktelen szabadalmakra ne maradjon fenn az oltalom;
- a szabadalom országon belüli hasznosítási kötelezettsége nem azt jelenti, hogy a szabadalmas azt az adott országban is köteles előállítani, gyártani.

1878 – Párizs

Hasonlóan a németországi jogszabályalkotást is indukáló bécsi szabadalmi kongresszushoz, az iparjogvédelem nemzetközi szabályozása kezdőpontjának is egy világkiállítás tekinthető. Az 1878-as párizsi világkiállítás egyébként azt volt hivatott reprezentálni, hogy a háborús vereség és a főváros részleges lerombolásához vezető Kommün leverése után hét évvel Párizs újra régi fényében tündököl, a francia gazdaság új alapokon megszerveződve erősebb, mint valaha. A valós tényeken alapuló nemzeti propagandának természetesen nem volt ellenére egy olyan nemzetközi konferencia sem, amelyen a híres francia diplomáciai hagyományokon alapulva a legfogósabb kérdésekre keresnek átfogó megoldást. Ilyen háttérrel kezdett munkához az *Ipari Tulajdon Védelmére összeült Nemzetközi Kongresszus*. (A kongresszus tevékenységéről szerencsére magyar „krónikás” is beszámolt: a Nemzetgazdasági Szemle 1880/2. számában Hegedüs Sándor későbbi pénzügyminiszter tette közzé szemtanúként szerzett benyomásait. Az írást a Magyarországgal kapcsolatos fejezetben elemezzük részletesen). A kongresszus egyik első dolga volt, hogy az eddig ideiglenesen ülésező Iparjogvédelmi Nemzetközi Bizottságnak állandó szervezeti státust adott.

1. kép: Az 1878-as párizsi világiállítás helyszínrajza

3. Betekintés az állandó bizottság korabeli tevékenységébe

A „*Commission permanente internationale pour la propriété industrielle*” (kb.: az Ipari Tulajdonnal Foglalkozó Állandó Nemzetközi Bizottság) német szekciójának 1879. április 16-i üléséről fennmaradt jegyzőkönyvből bepillantást nyerhetünk a bizottság működésébe.

A vezető elnök a francia szekció által összeállított kérdőív alapján folytatta le az ülést.

A francia szekció kérdései először az oltalmi idő köré csoportosultak. A kérdéskört és a német javaslatot Carl Pieper terjesztette elő. A cél elsősorban az volt, hogy az oltalmi időre megadott évek számának optimális meghatározásával a bizottság nemzetközi ajánlása egységesítse az országok gyakorlatát. Részletkérdésként felmerült továbbá, hogy érdemes-e a találmányok tárgya és „természete” szerint különböző oltalmi időket meghatározni. Továbbmenve, ha egy szabadalom uniós elsőbbsége alapján valamely nemzeti jogrendszer meghatározna egy adott oltalmi időt, ezt az időtartamot figyelembe kell-e venni más országban történő szabadalmaztatásnál. Azaz a spanyol, német vagy éppen amerikai eredetű szabadalom más és más oltalmi időt igényelhetne például a németországi bejelentéskor. A német szekció röviden azt a választ fogalmazta meg, hogy az oltalmi idő legyen egysége-

sen minden országban azonos és egyenlő, függetlenül a szabadalmaztatni kívánt megoldás jellegétől. Felmerült az oltalmi idő meghosszabbításának lehetősége is. A német szekció véleménye az volt, hogy a meghosszabbítás, kiegészítő oltalom igazából csak a szabadalmas által kidolgozott, önmagában nem oltalomképes továbbfejlesztésen alapulhatna.

A következő kérdéscsoport a közzététellel kapcsolatos problémára, elsősorban annak kötelező vagy fakultatív jellegének meghatározására irányult, előterjesztője Franz Wirth volt. A válasz lényege az volt, hogy ha valamely állam a szabadalom megadása előtti közzétételt tesz kötelezővé, akkor legalább egy évet kell biztosítani a bejelentő számára más országokban a szabadalmi eljárás beindítására. (A válaszban már körvonalazódik az uniós elsőbbség néven elfogadásra került szabály.)

Harmadikként a szabadalmi igény megfogalmazásának módosítási lehetőségét tárgyalták. A német szekció a módosítási lehetőség megadását javasolta, azzal a feltétellel, hogy az igény terjedelme a módosítás által nem szélesedhet ki.

Felmerültek további, a bizottság által már korábbi alkalmakkor tárgyalt problémák is, pl. az újdonság követelménye, a közös találmányok, az alkalmazotti és a szolgálati viszony, a nemzetközi szállításból és raktározásból adódó kérdések. A jegyzőkönyv alapján újonnan felvetett kérdésként tárgyalták az állami jogosítványokat az esetleges kisajátításra, különös tekintettel arra, ha külföldi jogosultról van szó. A német szekció általában elutasította az államok kisajátítási jogának alkalmazását a szabadalmi oltalommal kapcsolatban.

Rudolf Klostermann előterjesztésében támogatólag nyilatkozott a német szekciónak arról a felvetéséről, amely a szabadalmi lajstromszám, sőt az elsőbbség időpontjának feltüntetését kívánta meg kötelezően azoknál a megoldásoknál, amely esetekben ez fizikailag lehetséges. Ezzel szemben azokat a megoldásokat, amelyeket azért kívánnak oltalmazni, mert az adott országban ismeretlen, új technikai eljárást, eszközt vezetne be a piacra (*Einführungspatent*, vagy más néven az importszabadalom sok országban ekkor még érvényesíthető igénye), a német szekció elfogadhatatlannak vélte. A német szabadalmi törvény megalkotásának folyamatában ugyanis azt az elvet fogadták el, hogy nem lehet külföldi találmányra más oltalmi feltételeket meghatározni, tehát a belföldi találmánnyal csak azonos lehet az oltalom megadásának alapja. Ennek a helytállóként elfogadott elvnek az alkalmazása pedig logikailag kizárja az importszabadalmak keletkeztetését.

Hasonlóképpen elutasításra került az a felvetés, hogy egy külföldön már szabadalmaztatott találmány másik országban még oltalomban nem részesült megoldására lehessen az utóbbiban oltalmat igényelni, mivel nem elfogadható az olyan érvelés, hogy a megoldás abban az országban még „új”.

4. A Párizsi Unió Egylemény véglegesítése

Az egyezmény tényleges megszövegezésére az 1873-as és 1878-as előkészítő munkálatok után az 1880-as párizsi diplomáciai konferencián került sor. Az egyezményt az első, 1883-as aláírás előtt lezáró jegyzőkönyvvel (*Final Protocol*) egészítették ki. A 11 eredeti aláíró állam (Belgium, Brazília, Franciaország, Guatemala, Hollandia, Olaszország, Portugália, Salvador, Spanyolország, Svájc, Szerbia) törvényhozása 1894-ben ratifikálta, majd a ratifikációs okmányok letétbe helyezését követően, 1894. július 7-én az egyezmény életbe lépett.

A Párizsi Unió Egylemény megalkotásakor természetesen kiindulási alapként az ekkorra már számos ország között megkötött kétoldalú iparjogvédelmi tárgyú szabályozás állt rendelkezésre. Ezekben többek között az államok az egyenlő vagy nemzeti elbánás elvét is kidolgozták, amely gyakorlati alkalmazásának pontosítására vállalkozott az egyezmény.

Az egyezmény nem hozott létre a nemzeti iparjogvédelmi rendszerekkel párhuzamos vagy azok felett álló szupranacionális nemzetközi iparjogvédelmi rendszert.

Az egyezmény célkitűzései röviden az alábbiakban összegezhetők:²

- a külföldi jogszerzés és jogérvényesítés elősegítése céljából közvetít a területi elv alapján álló, egymástól független nemzeti iparjogvédelmi rendszerek között;
- lehetővé teszi a korábbi hazai bejelentéssel szerzett versenyelőny megőrzését a többi tagállamban;
- közös szabályok megfogalmazásával behatárolja az iparjogvédelmi jogok nemzeti jogszabályban történő korlátozásának lehetőségét.

2. kép: Az 1883-as egyezmény fedlapja

² Dr. Török Ferenc: Az iparjogvédelemmel kapcsolatos nemzetközi magánjogi kérdések. JATE – 1999; http://www.danubia.hu/index.php?akt_menu=345&hir_reszlet=27

II. MAGYARORSZÁG ÉS A PÁRIZSI UNIÓS EGYEZMÉNY

1. Az 1872. évi XXIV. törvénycikk:

kiállítási kedvezmény az 1873. évi bécsi világkiállításon

A törvénycikk indokolása érzékletes képet ad a bécsi világkiállítással kapcsolatos bonyolalmakról. Az indokolás konkrétan megnevezi a *Scientific American* 1871. december 23-án megjelent számát, amely lényegében felhívta a kiállításon való részvételre készülők figyelmét, hogy a rendezőket szólítsák fel a kiállításból származó negatív fejlemények elleni rendelkezések meghozatalára.

A törvény indokolása megemlíti, hogy a legutóbbi, 1867-es világkiállítás idején a francia kormányzat is ezt az utat követte 1867. április 3-án hozott rendeletével. A kiegyezés alapján fordult az osztrák kormány a magyar kormányzathoz, hogy a bécsi világkiállítás vezérigazgatóságának kezdeményezésére elfogadott, az osztrák tartományokra érvényes rendeletnek megfelelő rendelkezés szülessen a magyar korona fennhatósága alá eső területek vonatkozásában is. Függetlenül attól, hogy az oltalomhoz általában megkövetelt belföldi telephely van-e, továbbá létrejött-e – általában viszonyossági alapon nyugvó – kétoldalú egyezmény a kiállító országgal vagy sem, a kiállítás idejére a rendelkező megállapít egy, a világkiállítás vezérigazgatója és a magyar kormány kirendelt képviselője által megadható oltalmat. A törvénycikk a francia megoldás szerkezetét követi.

A 6 cikkelyből álló szöveg³ az 1878. szeptember 15-i keltezésű miniszteri indokolás után, október 12-én nyert uralkodói szentesítést, és még aznap kihirdették a képviselőházban, majd két nap múlva a főrendek házában.

Az 1. cikkely kimondja, hogy az iparjogvédelmi oltalomra alkalmas kiállítási tárgyak a kiállítás vezérigazgatójától kapott „védelmi igazolványra” jogosultak. Az igazolványt az érintett kiállítási tárgy bemutatása előtt kell kérvényezni, annak pontos leírásával és ábrázolásával.

A 2. cikkely ingyenességet biztosít az igazolvány kiállításához, amely ingyenességet a magyar kormány kereskedelemügyi minisztériuma küldöttének ellenjegyzése biztosít.

A védelmi igazolvány 1873. december 31-ig biztosít oltalmat a fentiek alapján meghatározott kezdőnaptól. Az ideiglenes védelem lejártá előtt az általános szabályok szerinti iparjogvédelmi oltalom is megszerezhető a kiállító által.

A 3. cikkely kizárja a jogorvoslatot a védelmi igazolvány megtagadása esetén.

A 4. cikkely alapján a kiállított tárgy leírásának egy-egy példányát az osztrák, illetve a magyar kereskedelmi minisztérium egyaránt nyilvántartásába veszi.

³ Iparjogvédelmi dokumentumok (összeállította: Benke Zsófia) – 1872:XXIV. tc. Az 1873. évi bécsi világkiállítás alkalmával kiállítandó tárgyak ideiglenes oltalmáról. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2003; <http://tortenet.mszh.hu/getdata1e79.html#1.1>

Az 5. cikkely rendelkezik arról, hogy a védelmi igazolványok kiadásáról mind a magyar mind az osztrák hivatalos lapok értesítést tesznek közzé. A védelmi igazolványok listája nyilvános, a leírásokat azonban a kiállító kérése esetén titokban kell tartani.

A 6. cikkely a törvény végrehajtásával a „földművelés- ipar- és kereskedelmi minisztert” bízza meg. (Szlávy József ekkor a korabeli miniszter, de a gazdasági válság kitörésével hamarosan a válságkezeléssel megbízott miniszterelnök szerepében találja magát a törvénycikk megfogalmazója és az ismertetett indokolás aláírója).

2. Magyar szemtanú a kongresszuson

Szerencsés véletlen csak talán, de a párizsi kongresszuson résztvevők (szabadon hozzáférhető) személyes beszámolói után angol, francia vagy német nyelven hiába kutatva végül éppen egy hazánkfiának írása segített ki. A Corvinus Egyetem internetes folyóirattárában bukkanhatunk Hegedüs Sándor tollából erre, az 1880-as Nemzetgazdasági Szemlében megjelent írásra.⁴ A szerző közgazdasági és jogi tanulmányai után kezdetben újságírással kereste a kenyerét, majd a Jókai családba benősülve, és a politikai karrier megnyíló lehetőségét kihasználva 1875-ben lett országgyűlési képviselő, és az is maradt a Szabadelvű Párt, az „örökös kormánypart” színeiben egészen az 1905-ös nagy politikai válságig. Legjelentősebb pozícióját, a kereskedelemügyi miniszteri bársonyszéket 1899 és 1902 között töltötte be.

Talán a szerző korábbi újságírói pályájának köszönhetően a beszámoló személyes hangú. A nemzetközi szakcikk sora ugyanis szinte kivétel nélkül az egyezmény tartalmával foglalkozik, de egyáltalán nem érinti az egyezmény megszületésének körülményeit. Pedig egy történelmi eseményről szó szerint vett „képalkotásnak” sokszor kiemelt jelentősége lehet annak megértésében is.

A Nemzetgazdasági Szemle korabeli sokoldalúságát jellemzi, hogy a lapban Hegedüs írását éppen annak a Michel Chevalier-nek a sajnálatos elhunytá apróján íródott cikk előzi meg, akit a franciaországi szabadságmellenes mozgalom vezéralakjaként tartottak számon. Hegedüs úgy említi meg a Francia Akadémia nagyhírű tagjának nevét, hogy a párizsi szabadsági kongresszuson szerencsére Chevalier nézetei (végre) végleg háttérbe szorultak ...

Michel Chevalier neve valóban említést érdemel, mivel rendkívüli szerepe volt a napóleoni háborúk után a kereskedelem szintjén még hosszú ideig fennmaradt akadályok felszámolásában, és az angol–francia kereskedelmi egyezmény megkötésében. Az 1860-ban tető alá hozott egyezmény iskolapéldája a szabadkereskedelmi elvek gyakorlati megvalósításának. Chevalier és angol tárgyalópartnerei, Richard Cobden és John Bright az egyezménnyel elévülhetetlen érdemeket szereztek abban, hogy pénzügyi szempontból már a Harmadik

⁴ Hegedüs Sándor: A párisi szabadsági kongresszus és hazánk. Nemzetgazdasági Szemle, 1880, 4. évf. 2. sz., p. 189–197; <http://scanopac.lib.uni-corvinus.hu/>

császárság idején lehorgonyozták Franciaországot a szabadversenyes kapitalizmus oldalán. Érdekes, hogy a műszaki területen jártas francia politikusra, aki eredeti végzettségét tekintve az *École Polytechnique*-en végzett közlekedési mérnök volt, az angol szabadalmi rendszer semmiféle hatással sem volt, és a szabadalmakra mint a verseny akadályára tekintett.

A másik, szabadalmakkal elvileg szembehelyezkedő csoport a svájciaké lehetett volna, akiket a kongresszus többi résztvevője egyöntetűen az „utánzási nagyhatalom” küldötteiként aposztrofált. A valóban hiányzó svájci szabadalmi oltalom ellenére az egyezmény első megszövegezése éppen a svájci küldött, a berni városi tanácstag Bodenheimer megfogalmazásában készült el és került a végrehajtó bizottság elé. Hegedüs tehát megerősíti, hogy 1878-ban a szabadalmakkal kapcsolatos vita már a múlté: *„az alapeszmére és kiindulási pontra nézve a kongresszus tagjai között teljes volt az egyetértés”* – írja. Hegedüs elragadtatással számol be a rendező franciák felkészültségéről és a felmerülő problémák megoldásának kifinomult diplomáciai és gyakorlati érzékkel történő megoldásáról.

Az egyezmény tervezetének vitája során Hegedüs szomorúan konstataálta a kiegyezés korlátainak nemzetközi vonásait: Magyarországot a többi küldött semmiképpen sem akarta önálló országgként elismerni. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy kifejezetten sérelmezték azt, a kiegyezés első felülvizsgálatakor elért magyar eredményt, hogy a Monarchia mindkét felében érvényes szabadalomhoz Bécsben és Budapesten külön-külön kellett a kérelmet benyújtani. A francia kormány már 1878-ban jegyzékben követelte, hogy a Monarchiában csak egy központi szabadalmi hivatal legyen. A francia küldöttek egyik legismertebbje, gróf Maillard de Marafy külön cikket jelentetett meg a *L'Économiste française*-ben (1879. évi 15. szám, sajnos nem hozzáférhető), amely Hegedüs értékelésében nyílt támadás a magyar érdekek, sőt állami önállóságunk ellen. Hegedüs hangot ad kételkedésének a nemzetközi jog alapján általa elfogadhatatlannak tartott nézettel szemben is, hogy például szabadalmi ügyekben a nemzetközi szervezet által meghozott bármely rendelkezés az érintett országok hozzájárulása nélkül kötelező lenne.

Az egyezmény tartalmi elemzése során külön kiemeli a kiállításokkal kapcsolatos ideiglenes védelem elfogadását, és példaként említi a magyar törvényhozás által (is) elfogadott 1872-es, a bécsi világkiállítás időtartamára vonatkozó rendelkezést (1872. évi XXIV. törvénycikk).

Kifogásolja az újdonság fogalmával kapcsolatos kérdéskör megkerülését, amelyet kifejezetten a franciáknak ró fel, hiszen ekkor már az amerikai típusú megközelítést a britek is átvették, a németek pedig 1877-es törvényükkel még tovább is fejlesztették.

A szabadalom tárgyával kapcsolatban a vegyészeti és gyógyászati célú szabadalmakkal kapcsolatos fenntartások elvetését eredménynek tekinti, és idesorolja a kényszerengedélyekkel kapcsolatos nemzetközi szabályozás elmaradását is. A szabadalmak esetleges állami kisajátításának szélesebb körű lehetővé tétele ellen állást foglalva kijelenti, hogy ebben a kérdésben inkább a franciákkal értett egyet a német állásponttal szemben, akik az állam fellépésének szélesebb teret kívántak biztosítani, szabadalmi törvényüknek megfelelően.

Érdekes állásponton van a fenntartási díjakkal kapcsolatban, amit az „*évi fokozatos adó eszméje*”-ként említ. Ennek beszédését a magyar szokásokkal(!) teljességgel ellentétesnek ítéli meg ...

3. Önálló magyar uniós csatlakozás

– az 1908. évi LII. Törvénycikk a magyar szent korona országainak az ipari tulajdon védelmére alakult nemzetközi Unió kötelékébe való belépéséről

A fenti címmel, 964. számon benyújtott törvényjavaslatot az Országgyűlés 1908. december 9-én, a 388. országos ülés alkalmával tárgyalta. (Az ülés következő napirendi pontja a fenti címen szereplő törvényjavaslat után egyébként a „*német birodalommal az ipari tulajdonok kölcsönös oltalma iránt kötött egyezmény becikkelyezéséről*” címet viselte.)

A törvényjavaslatához a miniszteri indokolás⁵ mellett a Közgazdasági Bizottság 1010. számú jelentését és az ahhoz kapcsolódó igazságügyi bizottsági jelentést is csatolták, mindkét jelentés két nappal az ülés előtt, 1908. december 7-én készült. A Közgazdasági Bizottság jelentésének egyik aláírója az a bizottsági előadó, Brázay Zoltán volt, aki az Országgyűlésben a törvényjavaslatot előterjesztette a Kereskedelemügyi Minisztérium törvényjavaslataként. A bizottsági javaslat az akkor hatályos szabadalmi törvény vonatkozásában javasolta az egyezmény hatálybalépése miatt az annak 3. és 4. szakaszában tervezett változtatások módosítását. A 4. § az unióba való belépésünk miatt a korábbinál szigorúbb feltételeket fogalmazott meg, eszerint a „*gyakorlatba nem vétel*” miatti megvonás az „*előzetes intés*” mellőzésével is megtehető. A bizottság a már engedélyezett szabadalmak esetén hat hónapos átmeneti időszakra vonatkozó rendelkezést javasolt beiktatni a hatálybalépést szabályozó 6. § szövegébe. Az Igazságügyi Bizottság jelentését ennek a javaslatnak a támogatásával csatolták a törvényjavaslatához. A parlamenti előterjesztéskor egyébként az is szóba került, hogy a gyakorlatba vételre az egyezmény szerint adott hároméves haladék az addig hatályos magyar szabályozást enyhíti.

A javaslat külön kiemeli, hogy önálló csatlakozásunkat az egyezményhez az 1907. október 8-án a Monarchián belüli kereskedelmi és forgalmi viszonyokat szabályozó 1908. évi XII. törvénycikk tette lehetővé. Pontosabban fogalmazva, a törvény a csatlakozást mindkét ország, Ausztria és Magyarország számára legkésőbb 1909. január 1-jéig kötelezővé is tette.

A törvényjavaslat tárgyalása az Országgyűlésben a Képviselőházi Napló (1906–1911. XXII. kötet) tanúsága alapján rendben zajlott. Az előadó, az említett Brázay Zoltán a nemzetközi egyezmények megkötésének legfontosabb eredményét külön elemezte. Megállapí-

⁵ Iparjogvédelmi dokumentumok (összeállította: Benke Zsófia) – 1872:XXIV. tc. Az 1873. évi bécsi világi kiállítás alkalmával kiállítandó tárgyak ideiglenes oltalmáról. A szabadalmi törvényjavaslat és véleményezése (D 101-1851-1-6a-17184, Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2003); <http://tortenet.mszh.hu/getdata07a1.html#1.2>

totta, hogy ez az eszköz lehetővé teszi a nemzetközi forgalom útjában álló akadályok közül a legfontosabb bizonytalansági tényezőnek, a felmerülő kérdések kapcsán alkalmazandó, különböző szóba jöhető államok jogának eldöntése miatt keletkező viták kiküszöbölését.

A Párizsi Unió Egyezményéhez való csatlakozásból származó előnyök közül a szabadalmak területén azt emeli ki, hogy az uniós elsőbbség igénybevételére rendelkezésre álló egy év alatt a szabadalmát Magyarországon bejelentő magyar feltaláló képes lesz majd az addig befolyt jövedelmek alapján külföldi bejelentéseket is megtenni. Az Ausztriával megkötött, a bizottsági jelentésben is említett kereskedelmi egyezmény korábbi aláírásának hiánya, mint az uniós csatlakozás eddigi elmaradásának legfőbb oka, a parlamenti beszéd alapján is egyértelmű, mivel csak a kereskedelmi egyezmény megkötésével vált lehetővé az iparjogvédelem területén is az Ausztriától független magyar törvényhozás.

Ausztria egyébként szintén csak 1909. január 1-jétől csatlakozott az egyezményhez. Osztórák szemszögből nézve akár úgy is értelmezhető, hogy a magyarok blokkolták az egyezmény elfogadását. Talán éppen a Párizsi Unió Egyezményéhez történő csatlakozásuk érdekében fogadták el a mindeddig vitatott független magyar kereskedelmi politikára és a nemzetközi külkereskedelmi önállóságra való törekvésünket. [Megjegyzendő, hogy elvileg egészen más körülmények miatt, de a Münchener Egyezményhez (EPC) a PUE esetében adódó huszonöt évhez hasonlóan, harminc évig váratott magára a magyar csatlakozás ...]

A miniszteri indokolás általános részre és részletes indoklásra tagozódik. Az általános rész kiemeli az 1873-as bécsi I. nemzetközi szabadalmi kongresszus hozzájárulását az egyezmény megszületéséhez, ahol az erős szabadalomellenes irányzatok miatt kizárólag a bemutatott találmányokban megtestesülő szellemi alkotások védelmére koncentráltak. A miniszter külön kitér arra, az eltelt időszakban bekövetkezett általános szemléletváltozásra, aminek alapján a legtöbben az Egyesült Államokban és Németországban végbement hatalmas gazdasági fejlődést az egyértelműen jótékony hatással bíró nemzeti szabadalmi és egyéb iparjogvédelmi törvények meghozatalának és alkalmazásának is tulajdonítják.

A II. nemzetközi kongresszus az 1878-as párizsi világkiállításakor már fel merte vállalni általános érvényű, az iparitulajdon-jogok egészét érintő alapelvek megfogalmazását. Az 1880. évi párizsi tanácskozás már világkiállításoktól függetlenül ült össze, és célul tűzte ki a nemzetközi iparjogvédelemmel foglalkozó egyezmény kidolgozását.

A Párizsi Unió Egyezményt az indokolás főegyezménynek nevezi. Az iparjogvédelem egyes oltalmi formái alapján szerveződő külön egyezmények létrejöttét a főegyezmény rendelkezéseinek megváltoztatását megnehezítő egyhangú szavazati arányra vonatkozó előírásnak tulajdonítja. Ez a megközelítés a tények alapján helytállónak nevezhető. Amikor a háromévenkénti felülvizsgálat szellemében összeültek a tagországok az 1886. évi római tanácskozásra, a meghozott határozatok elfogadása a francia elutasítás miatt megghiúsult. Az egyhangú szavazati arány kiküszöbölésére az 1890-es madridi tanácskozáson az a megoldás született, hogy az unió keretén belül az egyes tagállamok szűkebb szövetségeket alkothatnak külön megfogalmazott egyezmények elfogadásával. A négy madridi különegyezmény

közül az egyik a Nemzetközi Iroda költségeinek fedezésére kötöttetett. A hamis származási megjelölések és a védjegyek nemzetközi lajstromozása mellett létrejött még egy egyezmény a főegyezmény értelmezésére és alkalmazására, de ennek hatálybalépésére nem került sor az aláírások időben történő összegyűjtésének hiánya miatt.

Az első „valódi” felülvizsgálati diplomáciai értekezletnek az 1897. évi brüsszeli tanácskozás indult. A belga kormány által összehívott 15 tagországon kívül hét, az unióhoz még nem csatlakozott állam (köztük Magyarország) részvételével lezajlott tárgyalásoknak csak az 1900-as két brüsszeli pótegyezménnyel lett kézzelfogható eredménye. Az egyik pótegyezmény a Párizsi Uniós Egyezmény első, 1900-as brüsszeli felülvizsgálatának tekinthető megállapodást jelenti, a másik a madridi különegyezmények közül a védjegyek nemzetközi lajstromozására vonatkozó megállapodást módosította.

Végül, a szabadalmak tekintetében a miniszteri indokolás az uniós elsőbbség és a szabadalmak függetlenségének elve mellett az egyezmény kedvező hatásaként kiemeli az importtal kapcsolatos rendelkezést. A csatlakozással megszűnik például a Franciaország esetében fennálló, magyar árukat is sújtó rendelkezés, amely szerint, ha a szabadalomtulajdonos a szabadalmával azonos tárgyú árut vitt be az országba, szabadalma megvonásával kellett számolnia.

IRODALOM

Professor G.H.C. Bodenhausen – Director of BIRPI: Paris Convention for the Protection of Industrial Property. BIRPI, Geneva 1968

Fritz Machlup: Die wirtschaftlichen Grundlagen des Patentrechts; swpat.ffii.org/papers/grur-lindenm53/grur-lindenm53.de.pdf

Franz Wirth: Die Reform der Patent-Gesetzgebung in der Neuzeit. Frankfurt am Main, 1883; www.mpi-er.uni-frankfurt.de/:

1970. évi 18. törvényerejű rendelet; <http://www.mszh.hu/jogforras/7018.html>

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Albánia

Az Európai Szabadalmi Hivatal 2008. július 4-én hivatalosan meghívta Albániát, hogy csatlakozzék az Európai Szabadalmi Egyezményhez (ESZE), miután az Albán Szabadalmi Hivatal teljesítményét pozitívan értékelte.

Az albán kormány 2009 kezdete óta tárgyalásokat folytat az Európai Unióval az ESZE-hez való csatlakozásról. Ennek megfelelően az albán minisztertanács elkészítetett és jóváhagyott megfelelő törvénytervezeteket, amelyek most a parlament jóváhagyására várnak. Ezt követően a törvényeket publikálni fogják a hivatalos közlönyben, és az új törvények ezt követően 15 nap elteltével lépnek hatályba.

Albánia 2009. január 31-én kétéves együttműködési szerződést írt alá az Európai Szabadalmi Hivatallal, amelyben megújította „kiterjesztési állam” státuszát. Ez az egyezmény addig marad hatályban, amíg Albánia az ESZE rendes tagjává nem válik.

Amerikai Egyesült Államok

Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) 2009-ben kinevezett új igazgatója, David Kappos 2009 szeptemberében tartotta első hivatalos tájékoztatóját a hivatal chicagói éves összefüvetelén. Itt bejelentette, hogy elkötelezte magát: részt kíván venni a hivatal „jó, rossz és csúnya” dolgaiban is. Együttal arról is beszélt, hogy a hivatalnak pénzügyi nehézségekkel is szembe kell néznie, mert a bejelentési, engedélyezési és fenntartási díjak befizetésének csökkenése a 2010-es pénzügyi évben 200 millió USD hiányt okoz. Emiatt a hivatal – az előzetes tervek ellenére – 2010-ben valószínűleg nem tud új elővizsgálókat felvenni.

Kappos bejelentette, hogy kérni fogja a hivatal előző adminisztrációja által 2007 augusztusában publikált javaslatokra vonatkozó körzeti bírósági döntés érvénytelenítését. A hivatal beadványához a javaslatok bírósági felfüggesztését 2007. október 31-én kérő GlaxoSmithKline is csatlakozni fog.

Kappos elnök nyilatkozata szerint az USPTO ösztönözni kívánja az innovációt, és olyan szabályokat fog hatályba léptetni, amelyek megfelelnek a bejelentők szükségleteinek. Ki-jelentette, hogy együtt kíván működni a szellemi tulajdon-védelem közösségével olyan új utakon, amelyek figyelembe veszik a bejelentők elé állított kihívásokat.

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

A Legfelsőbb Bíróság előreláthatólag csak 2009 végén fogja tárgyalni a *Bilski v. Kappos*-ügyet, amelyben döntést fog hozni abban a kérdésben, hogy az amerikai szabadalmi törvény 101. szakasza alapján mi szabadalmazható. Jelenleg ez a kérdés bizonytalan, ezért a hivatal 2009 augusztusában ideiglenes vizsgálati irányelveket adott ki. Ezek az elővizsgálók számára az alábbi négy lépés alkalmazását javasolják a szabadalmazható tárgy meghatározására irányuló ideiglenes vizsgálati eljárásban.

1. Az igénypont jelentésének meghatározása.
2. Annak meghatározása, hogy az igénypont a négy találmánykategória (eljárás, gép, termék, anyagösszetétel) valamelyikébe tartozik-e.
3. Annak meghatározása, hogy az igénypont mint egész egy jogi kivételre irányul-e.
4. Az igénypontok érdemi vizsgálatának lefolytatása.

Az amerikai bejelentők és szabadalmi jogászok közössége azt várja a hivatal új igazgatójától, hogy a szabadalmi törvényre és joggyakorlatra vonatkozó javaslatainak megtételekor fokozott mértékben fogja figyelembe venni nemcsak a hivatal, hanem a bejelentők érdekeit is.

Argentína

A) A 2009. május 18-án hatályba lépett új törvény szerint Argentínában be lehet jelenteni földrajzi árujelzőket és eredetmegjelöléseket is.

B) Az argentin Nemzeti Vámhatóság az ipariminta-tulajdonosokat is felhatalmazta arra, hogy ellenőrizzék, az Argentínába belépő áruk nem bitorolják-e oltalmi jogukat. E célból azok a mintatulajdonosok, akiknek okuk van feltételezni, hogy bitorló áru lép be az országba, kérelmet nyújthatnak be a vámhatósághoz annak érdekében, hogy jelen lehessenek az áruk fizikai vizsgálatánál. Ehhez a vámhatóság értesíti őket a vámvizsgálat helyéről és időpontjáról. A vámvizsgálatot a mintatulajdonos távollétében is elvégzik.

Ha bármilyen rendellenességet tapasztalnak, különösen ha kétség merül fel az áru eredetiségével kapcsolatban, azonnal tájékoztatni kell a vámhatóság tisztviselőjét, aki elemzi a helyzetet, és dönt arról, hogy szükség van-e az áru lefoglalására.

Ausztrália

A) A *G. D. Searle* (Searle) 2007. augusztus 29-én kérte a gyógyhatású, darunavir nevű anyagra vonatkozó, 680 635 sz. ausztrál szabadalma oltalmi idejének a meghosszabbítását. Ezt a gyógyszert az ausztrál gyógyszerlajstromban (Australian Register of Therapeutic Goods, ARTG) 2007. március 15-én lajstromozták.

Az Ausztrál Szabadalmi Hivatal a kérelem vizsgálatakor megállapította, hogy egy hasonló gyógyhatású, amprenavir nevű anyagot is kinyilvánítottak és igényeltek a fenti szabadalomban, és azt korábban, 2001. június 5-én már lajstromoztatták az ARTG-ben. Ennek következtében a hivatal elutasította a kérelmet.

A kérelmező szóbeli meghallgatást kért, amelynek során azt a kérdést tárgyalták meg, hogy az amprenavir vagy a darunavir közül melyik volt meghatározó a kérelem benyújtása szempontjából. Ennek során megállapították, hogy a vonatkozó törvény szerint egy gyógyszer tárgyú szabadalom oltalmi idejének a meghosszabbítási kérelmét az ARTG-ben való lajstromozástól számított hat hónapon belül kell benyújtani. Ennek megfelelően az adott esetben az oltalmi idő meghosszabbítására vonatkozó kérelmet legkésőbb 2001. december 5-ig kellett volna benyújtani.

B) Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008. októberi száma „Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről” című cikkének Ausztráliára vonatkozó pontjában ismertettük az ausztrál mintahivatal egy döntését, amelynek kapcsán említettük, hogy meghozatalakor az elővizsgáló a „tájékozott felhasználóra” hivatkozott. A Szövetségi Bíróság egy újabb döntése közelebbről megvilágítja ezt az elméleti személyt.

A 2003. évi ausztrál mintatörvény szerint az érvényesség és a bitorlás kérdéseit a „tájékozott felhasználóra” utalva kell figyelembe venni. E személy helyes azonosítása kritikus szerepet játszik minden lajstromozott minta esetében.

Egy lajstromozott minta érvényességének és bitorlásának megítélésére használt próbák annak meghatározásán alapszanak, hogy a minta általános benyomás alapján azonos vagy lényegileg hasonló-e a technika állása szerint ismert megoldással/-hoz vagy a bitorlónak vélt megoldással/-hoz. Annak meghatározásakor, hogy egy minta általános benyomás alapján lényegileg hasonló-e, különböző tényezőket kell figyelembe venni a termék területén tájékozott személy szemszögéből – és ez a személy a tájékozott felhasználó.

Kenny bíró nemrég ugyanarra a mintára (keresztcsíkozású ruha, 307 708 sz. minta) vonatkozó két ügyben hozott döntést, ahol a tájékozott felhasználó mértékét vizsgálta. Az európai közösségiminta-törvény és az Egyesült Királyság mintatörvényének figyelembevételével a mértéket a következő általános kifejezésekkel összegezte.

- Ez egy tárgyilagos mérték.
- A meghatározást a kérdéses termék osztályának felhasználójával kell végezni.
- Egy tervező vagy gyártó egyedül a gyártási ismeret alapján nem tekinthető tájékozott felhasználónak.
- A felhasználónak jártasnak kell lennie a kérdéses termék területén.
- A tájékozott felhasználó nem szakember, de tudása több az egyszerű tájékozottságnál.
- A megfontolás fókuszát a szemmel látható külsőre, nem pedig belső vagy kevésbé látható gyártási vonásokra kell helyezni.

A fenti összefoglalás a korábbihoz képest némi eltolódást és az Egyesült Királyság által használt mértékhez való közeledést jelent.

C) A Teljes Szövetségi Bíróság elutasított egy olyan kérelmet a *Hansen Beverage Company* (Hansen) v. *Bickfords (Australia) Pty Ltd.* (Bickfords)-ügyben, amely arra irányult, hogy a Bickfords használni kívánta a MONSTER ENERGY (óriás energia) ital márkanévét Ausztráliában.

A Hansen rendkívül széles körű nemzetközi piacot hozott létre Monster Energy itala számára 18 év és 30 év közötti férfiak körében. Ausztráliában azonban nem kezdte el az értékesítést, és nem nyújtott be védjegy-lajstromozási kérelmet.

A Bickfords, miután tudomást szerzett a Monster Energy termék egyesült államokbeli sikeréről, elhatározta, hogy hasonló terméket vezet be Ausztráliában. A Hansen ezért beperelte.

Kezdetben a bíróság azt kívánta eldönteni, hogy a Hansen az ausztrál piacon olyan mértékű hírnevet alapozott-e meg, amely miatt a Bickfords félrevezethette a vonatkozó piac jelentős részét. A bíró azon a véleményen volt, hogy ez nem következett be, és nem ismerte el komoly súlyúnak a Hansen általi „közvetett” hirdetést nemzetközi sportszemélyiségek szponzorálásában.

A fellebbezés után a tanács már hajlamos volt elfogadni, hogy a közvetett hirdetés jelentős korszerű értékesítési eszköz, és felhasználható Ausztrálián belül hírnév megalapozására. Finkelstein bíró szavai szerint: „A közvetett márkanevhirdetés, amelyet a Hansen alkalmazott, megalapozhat hírnevet ugyanúgy, ha nem jobban, mint a közvetlen hirdetés. Végso soron mindenki tudja, hogy James Bond egy Aston Martin kocsit használ és ... Audrey Hepburn Tiffany-nál reggelizett”.

Az eset tanulsága, hogy az ausztrál cégek fokozott mértékben akadályokba fognak ütközni, ha a jövőben megpróbálnak eredményes külföldi termékeket kisajátítani.

Belső Piaci Harmonizációs Hivatal

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal Törlési Osztálya törölte a *Fernsprechbuch-Verlag Hans Müller* német telefonkönyv-kiadó GOLDEN PAGES védjegyének lajstromozását. Ez a döntés azért meglepő, mert korábban a *Vnu World Directories* eredménytelenül felszólalt a GOLDEN PAGES védjegy lajstromozása ellen.

A Törlési Osztály megjegyezte, hogy a törlés nem vezet „jogokkal való visszaéléshez”, és ezért elfogadható.

Brazília

A Brazil Szabadalmi Hivatal 2009 szeptemberében publikálta főtanácsnokának 02/09 sz. véleményét, amely normatív hatású, és a türelmi idő korlátozó értelmezését jelenti.

A türelmi idő fogalmát az 1996. május 14-i törvénymódosítás vezette be. Ennek értelmében egy brazil bejelentés napja vagy egy külföldi bejelentés igényelt elsőbbsége előtt egy éven belül a feltaláló által eszközölt publikáció nem minősül újdonságrontónak.

A főtanácsnok fentebb említett véleménye szerint a Brazil Szabadalmi Hivatal nem tekintheti újdonságrontónak, vagyis a türelmi idő szempontjából nem veheti figyelembe a brazil bejelentés napját megelőző hivatalos publikációkat, így például a nemzetközi (PCT-) bejelentések WIPO általi publikációját.

Dánia

A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság (TKB) 2009. június 29-én döntést hozott az *S. Olivier Bernd Freier GmbH & Co KG (Bernd) v. Komma I/S v/Bo Saltz Hansen (Komma/Saltz)*-ügyben.

A Bernd céget 1969-ben Németországban alapították, számos nemzetközi és közösségi védjegyet birtokol, többek között a KOMMA védjegyet különböző ábrás formákban; emellett számos üzlete van, amely Németországban és más országokban ruházati cikkeket árusít KOMMA megjelöléssel.

Az alperes – akinek két üzlete van Dániában, amelyek női ruházati cikkeket árusítanak KOMMA megjelöléssel – 2006-ban kérte a KOMMA ábrás védjegy lajstromozását.

A felperes kérte, hogy az alperes szüntesse meg a KOMMA védjegy használatát, és töröltesse e védjegy és a Komma cégnév lajstromozását. Az alperes tiltakozott, és kérte a felperes védjegyeinek bizonyos osztályokban való törlését.

Nem meglepő módon a bíróság úgy döntött, hogy a két védjegy megtévesztően hasonló. Itt érdekes megjegyezni, hogy az alábbi indoklással nem hozott döntést az alperesnek azzal a kérésével kapcsolatban, hogy bizonyos osztályokban töröljék a felperes védjegyét: „Mint-hogy ezen ellenkérelem elfogadása nem változtatná meg az ügy kimenetelét, ... a bíróság úgy ítéli meg, hogy nincs ok ezen ellenkérelem kapcsán döntés meghozatalára.”

Dél-Korea

A) A dél-koreai mintaoltalmi törvényt 2009. június 9-i hatállyal módosították. A módosított törvény, amelynek főbb pontjait az alábbiakban ismertetjük, 2009. július 1-jén lépett hatályba.

A korábbi törvény szerint egy mintaoltalmi bejelentés elutasítása esetén a bejelentőnek 30 napon belül kellett fellebbezést benyújtania a Szellemitulajdon-védelmi Tanácsnál. Az új törvény szerint felülvizsgálati eljárásban lehet kérni az elutasító határozat megváltoztatását, vagyis nem kell fellebbezést benyújtani a Szellemitulajdon-védelmi Tanácshoz. A módosított eljárás a 2009. július 1-je után benyújtott mintabejelentések esetén alkalmazható.

A korábbi törvény szerint a lajstromozási illeték késedelmes befizetése esetén az engedélyezett hat hónapos késedelem hosszától függetlenül az illeték kétszeresét kellett befizetni. Az új törvény szerint a díjfizetés mértéke a késedelem időtartamától függ. Ennek megfelelően

- ha a díjfizetés a határidőtől számított egy hónapon belül megtörténik, a fizetendő illeték a lajstromozási díj 120%-a;

- ha a díjfizetés a határidőtől számított második vagy harmadik hónapon belül történik, a fizetendő illeték a lajstromozási díj 130%-a;

- ha a díjfizetés a határidőtől számított négy-hat hónapon belül történik, a fizetendő illeték a lajstromozási díj 150%-a.

B) A Dél-koreai Szellemi Tulajdonvédelmi Hivatal bejelentette, hogy 2009. április 13-án a lajstromozott védjegyek száma meghaladta az egymilliót. A koreai védjegy törvény 1949. novemberi hatálybalépése után az első védjegyet 1952 augusztusában lajstromozták. Az azóta eltelt 57 év lényegesen rövidebb, mint a hasonló lajstromozott védjegyszám eléréséhez szükséges 86 év Japánban, 92 év az Amerikai Egyesült Államokban és 114 év Nagy-Britanniában. Ugyanakkor Kínában a hasonló lajstromozott védjegyszám eléréséhez szükséges idő csak 19 év volt.

Egyesült Királyság

A) A *Reddy's Laboratories* (Reddy) kérte az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatalától az *Eli Lilly* 0454436 sz. európai szabadalmának megfelelő angol szabadalom megvonását. A szabadalom az olanzapin nevű gyógyászati hatóanyagot védte, amely ZYPREXA védjeggyel védett, skizofrénia kezelésére széles körben használt antipszichotikum. Az Eli Lilly számára az 1970-es években engedélyeztek egy olyan angol szabadalmat, amely a központi idegrendszerre kedvező hatást gyakorló tienobenzodiazepinek széles osztályát védte. Ezt az osztályt egy általános képletre hivatkozva definiálták, és úgy számoltak, hogy az osztály 1019 vegyületre terjed ki. A szabadalmi leírás 100 vegyületet nevezett meg név szerint, anélkül azonban, hogy megadta volna azok fizikai tulajdonságait. Az általános képlet elég tág volt ahhoz, hogy az olanzapint is felölelje, de ez az anyag nem volt a kinyilvánított 100 vegyület között.

A bíró arra a következtetésre jutott, hogy egy általános kinyilvánítás rendes körülmények között nem újdonságrontó az osztály egy tagjára vonatkozó későbbi igénypontra nézve, és megjegyezte, hogy az ennek kapcsán felmerülő sajátos kérdés a kinyilvánítás egy egyéni formájának, nevezetesen egy kémiai osztály képletének vagy egy „Markush-csoportnak” a hatására vonatkozik. Elméletileg egy személy (vagy inkább egy számítógép) képes olyan listát készíteni, amely a képlet által felölelt összes lehetséges vegyületet megadja.

A bíró megállapította továbbá, hogy a nem kellő kinyilvánításra alapozott valamennyi támadás abból a feltételezésből indult ki, hogy a szabadalom a korábbi Lilly-szabadalom kinyilvánítását meghaladó alapon tartható fenn, ha érvényes kiválasztási szabadalom. A bíró szerint az olanzapin kémiai vegyületként új és nem kézenfekvő, figyelmen kívül hagyva a kiválasztási elveket. Ilyen körülmények között indokolatlan a nem kielégítő kinyilvánításra alapozott támadás.

B) Az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UK-IPO) által a *GW Padley Vegetables Ltd.* (Padley) v. *Société Nationale des Chemins de Fer Français* (SNCF)-ügyben nemrég hozott döntés megállapítja, hogy egy védjegy logóként való használata nem tekinthető a megfelelő szóvédjegy használatának.

Az SNCF a lajstromozott tulajdonosa volt az ORIENT EXPRESS szóvédjegynek ételek és italok vonatkozásában. A Padley arra hivatkozva kérelmezte e védjegy törlését, hogy azt az

Egyesült Királyságban öt éven keresztül nem használták. Az SNCF benyújtott a használatra vonatkozó bizonyítékot, azonban az IPO azt állapította meg, hogy nem igazolta bizonyos áruk használatát, és ezért a lajstromozást részben töröltnek nyilvánította.

A SNCF fellebbezést nyújtott be a következő indokolással:

a) Az „Orient Express” szavak használata logóként a szóvédjegy megfelelő használatának tekintendő ahhoz, hogy a lajstromozást érvényben lehessen tartani.

b) A hivatal tévesen állítja, hogy az „Orient Express Gift Boutique” szavak használata nem minősül védjegyhasználatnak.

Az első érveléssel kapcsolatban a hivatali elővizsgáló megállapította: azt kellett meghatározni, hogy a használt védjegy milyen mértékben különbözött a lajstromozott védjegytől. Az elővizsgáló azt is megjegyezte, hogy a használatban levő védjegy a „Venice Simplon” kifejezést is tartalmazta, ami lényegesen megváltoztatta a tiszta szóvédjegy megkülönböztető-képességét, és ezért a logó használata nem volt a szóvédjegy használatának tekinthető.

A második pont kapcsán az SNCF előadta, hogy az árukat a szerelvényben tolokocsi alakú mozgóbutikban árusították. Az elővizsgáló azonban megállapította, hogy nem bizonyították az árukról, hogy azok ORIENT EXPRESS GIFT BOUTIQUE megjelöléssel voltak ellátva, vagy hogy a butik volt ellátva ezzel a megjelöléssel.

A fentiekre tekintettel a hivatal véleménye szerint nem bizonyították, hogy a szóvédjegyet az áruk vonatkozásában használták. Ezért az elővizsgáló fenntartotta a hivatal korábbi elutasító véleményét.

C) A francia *Lacoste* cég birtokosa az Egyesült Királyságban a 25. áruosztályban lajstromozott híres CROCODILE ábrás védjegynek. A *Baker Street Clothing* cég kérelmet nyújtott be az ALLIGATOR szóvédjegy lajstromozására ugyancsak a 25. áruosztályban. Ez ellen a Lacoste felszólalt. A hivatal helyt adott a felszólalásnak, mert megállapította, hogy a két védjegy fogalmilag azonos, és ezért a vásárlóközönség a két védjegy tulajdonosa között kapcsolatot tételezhetne fel.

Egyiptom

Egyiptom kormánya 2009. június 3-án letétbe helyezte a Madridi Jegyzőkönyvhöz való csatlakozás okmányát. Így a nemzetközi egyezmény Egyiptomra nézve 2009. szeptember 3-án lépett hatályba.

Elsőfokú Európai Bíróság

A *Giorgio Beverly Hills Inc.* (GBH) a Közösségi Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be a GIORGIO BEVERLY HILLS védjegy lajstromozása iránt a 25. áruosztályban. A *Westdeutsche Handelsgesellschaft mbH* (WHG) felszólalt azon az alapon, hogy ugyanabban az áruosztályban a lajstromozott GIORGIO védjeggyel rendelkezik.

A Belső Piaci Harmonizációs Hivatal Felszólalási Osztálya helyt adott a felszólalásnak, ami ellen a GBH fellebbezést nyújtott be, ezt azonban a Második Fellebbezési Tanács elutasította.

Ezután a GBH az Elsőfokú Európai Bírósághoz (Court of First Instance, CFI) nyújtott be fellebbezést, azt állítva, hogy a két védjegy hasonlósága azt eredményezheti, hogy a későbbi védjegyet összetévesztik a korábbival.

A CFI azon a véleményen volt, hogy a „Giorgio” szó nem domináns eleme a védjegynek, és a kérdéses árukra nézve nem deszkriptív, továbbá a „Beverly Hills” szavaknak gyenge a megkülönböztető jellege. Ennek megfelelően ha egészben szemlélik, a két védjegy közötti különbségek és az azok által nyújtott általános benyomás alapján valószínűtlen, hogy a fogyasztók a védjegyeket összetévesztenék. Ezért a CFI hatályon kívül helyezte a Fellebbezési Tanács döntését.

Európai Bíróság

A) Az Európai Bíróság főtanácsnoka 2009 februárjában közölt véleménye a *L'Oréal v. Bellure*-ügyben iránymutatást ad európai védjegyek bitorlása és összehasonlító hirdetése ügyében.

Az illatszergyártó francia L'Oréal és annak versenytársa, a belga Bellure cég között folyó vitában Mengozzi főtanácsnok az 1988. évi védjegyirányelv és az 1984. évi összehasonlító hirdetési irányelv értelmezése kapcsán adott véleményt, amely azonban nem köti a bíróságokat.

A vitára azt követően került sor, hogy a Bellure olyan olcsó illatszereket hozott forgalomba, amelyek utánózták luxusillatszerek, köztük számos L'Oréal parfüm megjelenését és illatát. A Bellure és annak terjesztői összehasonlító listákat is készítettek, amelyek minden egyes illatszerük kapcsolatát mutatták az ekvivalens luxuskészítménnyel.

A L'Oréal a Bellure-t és annak elosztóit Nagy-Britanniában perelte be (ahol nincs tisztességtelen versenyt szabályozó törvény), azt állítva, hogy a listák, valamint az olcsó illatszerek nevei és üvegei bitorolták védjegyeit, többek között a TRÉSOR, a MIRACLE, az ANAÏS ANAÏS és a NOA NOA védjegyeket.

A tárgyalás után a londoni felsőbíróság megállapította, hogy az összehasonlító listák nem bitorolták a L'Oréal jogait, de egyes csomagolómárkái igen. A bíróság szerint a szóvédjegyek ellen nem következett el bitorlást.

2007 októberében a Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) a fenti két irányelv alkalmazása tekintetében öt kérdést intézett az Európai Bírósághoz.

Véleményében Mengozzi főtanácsnok megállapította, hogy ha egy kereskedő nem tud megfelelő okot (*due cause*) megadni azzal kapcsolatban, hogy másnak a védjegyét használja, akkor ebből a védjegyből tisztességtelen előnyre tesz szert, ha viszont megfelelő okot tud kimutatni, akkor a szerzett előny nem szükségszerűen tisztességtelen. Azt, hogy az előny tisztességtelen-e, az összes vonatkozó körülmény fényében kell meghatározni. A védjegytu-

lajdonosok támogatása céljából hoztátette, hogy ha a szerzett előny tisztességtelen, akkor a védjegytulajdonos leállíthatja a használatot még abban az esetben is, ha nincs szó a védjegy lényeges funkciójára vagy hírnevére kifejtett hatásról.

Mengozzi azzal érvelt, hogy amikor a használat egyetlen célja, hogy kihasználja a védjegy hírnevét annak érdekében, hogy előmozdítsa saját termékeinek eladását, az előnyt bizonyára tisztességtelennek kell minősíteni, de a nemzeti bíróságnak kell megállapítania, hogy a terjesztők „megfelelő okot” tudnak-e kimutatni hasonló csomagolás használatáért, és hogy az előny tisztességtelen-e.

Miként említettük, Mengozzi véleménye nem kötelező a bíróságokra, és az várható, hogy az Európai Bíróság a következő évben fog az ügyben döntést hozni.

B) Az Európai Bíróság (European Court of Justice, ECJ) az *Intel Corporation Inc.* (Intel) v. *CPM United Kingdom Limited* (CPM)-ügyben a védjegytulajdonosok számára iránymutatással szolgált arról, hogy mit kell bizonyítaniuk ahhoz, hogy leállíthassák azonos vagy hasonló védjegyek mások általi használatát teljesen eltérő áruk vagy szolgáltatások kapcsán.

Az ügy előzménye, hogy a CPM Nagy-Britanniában lajstromoztatta az INTEL MARK védjegyet értékesítési (marketing- és telemarketing-) szolgáltatásokra. Az Intel számos korábban lajstromozott védjeggyel rendelkezett, amelyek tartalmazták az „intel” szót számítógépek és azokhoz kapcsolódó áruk és szolgáltatások vonatkozásában.

Az Intel kérte a CPM védjegyének érvénytelenítését arra a rendelkezésre hivatkozva, amely lehetővé teszi a közösségi tagállamok számára, hogy egy védjegyet érvénytelennek nyilvánítsanak olyan esetekben, amikor „a későbbi védjegy megfelelő ok nélküli használata tisztességtelen előnyszerzést jelentene vagy káros lenne a korábbi védjegy megkülönböztető jellegére vagy hírnevére”.

Az angol Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) felkérte az ECJ-t, hogy nyújtson iránymutatást annak a kapcsolatnak a jellegéről, amelyet megkívánnak a két védjegy és azon körülmények között, amelyek mellett ez a kapcsolat tisztességtelen kereskedést eredményezne, vagy kárt okozna a korábbi védjegynek.

Az ECJ döntése a következőket állapította meg:

- A korábbi és a későbbi védjegy közötti kapcsolatot általánosan kell értékelni, figyelembe véve minden tényezőt, ideértve a védjegyek hasonlóságának mértékét; az áruk vagy szolgáltatások jellegét; a korábbi védjegy hírnevének erősségét; a korábbi védjegy megkülönböztető jellegének mértékét; továbbá a közönség részéről az összetévesztés valószínűségének fennforgását.
- Meg kell vizsgálni, hogy egy átlagos fogyasztónak a későbbi védjegy megtekintésekor eszébe jut-e a korábbi jó hírű védjegy, ami kapcsolat fennállását jelentené.
- Annak megállapításához, hogy a későbbi védjegy használata káros lehet-e a korábbi védjegy megkülönböztető jellegére, bizonyítani kell, hogy egy átlagos fogyasztó gazdasági viselkedésében azon áruk vagy szolgáltatások vonatkozásában, amelyekre

a korábbi védjegyet lajstromoztatták, változás történt a korábbi védjegy használata folytán, vagy komoly valószínűsége áll fenn annak, hogy ilyen változás a közeljövőben be fog következni.

Az ECJ iránymutatásának az utóbbi pontjában említett változás a védjegytulajdonosok által valószínűleg csak nehezen bizonyítható.

Ezt a döntést részletesen ismerteti dr. Vida Sándor „Ismét a jó hírű védjegyről – az Európai Bíróság ítélete az Intel-ügyben” című cikkében az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009. júniusi számában.

C) A német *Deichman Schuhe* (Deichmann) németországi, valamint Ausztriára, Nagy-Britanniára és a Benelux államokra vonatkozó védjegylajstromozásai alapján felszólalt a *Design for Women SA* (DFW) DEITECH védjegye ellen. A felszólalást nemcsak a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (OHIM), hanem ezt követően annak Fellebbezési Tanácsa, majd az Elsőfokú Európai Bíróság (CFI) is elutasította arra hivatkozva, hogy a felszólaló nem bizonyította védjegyének használatát a vonatkozó államokban.

Ezt követően a Deichman az Európai Bíróságnál (ECJ) nyújtott be fellebbezést.

Az ECJ döntése szerint, figyelembe véve az ügy körülményeit, a bejelentő elegendő bizonyítékot nyújtott be védjegyének valódi használatával kapcsolatban.

Az ECJ megállapította, hogy egy védjegy használatát akkor lehet valódinak tekinteni, ha az tényleges és nem szimbolikus, és a lajstromozás mögött nem csupán az a szándék áll, hogy meggátolja egy későbbi védjegy lajstromozását. Az adott ügyben a bejelentő alkalmazottainak tanúvallomásai olyan eladási számokat igazoltak, amelyek a használatra nézve kielégítő bizonyítékot szolgáltattak. Ezért az ECJ megváltoztatta az alsófokú döntéseket, és fenntartotta a felszólalást.

Európai Szabadalmi Hivatal

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) jelenlegi elnökének, az angol Alison Brimelow-nak a hivatali ideje 2010. június 30-án jár le. Utódjául jelenleg az alábbi négy személy jelölése van elfogadva:

- a Svéd Szabadalmi Hivatal vezérigazgatója, Susanne Ås Sivborg,
- a Francia Szabadalmi Hivatal vezérigazgatója, Benoît Battistelli,
- a Svájci Szabadalmi Hivatal igazgatója, Roland Grossenbacher és
- a Dán Szabadalmi Hivatal vezérigazgatója, Jesper Kongstad.

Korábban jelölt volt dr. Ficsor Mihály, a Magyar Szabadalmi Hivatal elnökhelyettese is.

A jelölési eljárást az Európai Szabadalmi Egyezmény szabályozza. Az Európai Szabadalmi Szervezet Adminisztratív Tanácsa 2009. október 27-től 30-ig tartó ülésén egyenként meghallgatta a jelölteket, majd megvitatta és szavazott a jelölésről.

A szavazás eredménye lapzártáig nem jutott nyilvánosságra.

India

A) A *Ford Motor Company of Canada Limited* (Ford) a Delhi Felsőbíróságon beperelte a gépkocsik szervizelésével foglalkozó *Ford Service Centre-t*, és kérte annak eltiltását a híres FORD védjegy/kereskedelmi név használatától.

A felek által előadott érvek alapján a bíró megállapította, hogy a FORD márkanév használatával az alperes félrevezetheti a fogyasztókat, mert azt hihetik, hogy az alperes a felperes meghatalmazott szolgáltató cége.

A bíróság azt is megállapította, hogy a FORD védjegy ismertsége átlépte a nemzeti határokat, ideértve Indiát is. Ezért lényegtelen az alperes által hivatkozott azon tény, hogy a felperes nem folytatott gépkocsikkal kapcsolatos semmiféle üzleti tevékenységet Indiában abban az időben, amikor az alperes megkezdte üzleti tevékenységét.

A fenti indokok alapján a bíróság az alperest eltiltotta a FORD védjegy/kereskedelmi név használatától.

B) A *SmithKline Beecham PLC* (SmithKline) pert indított a Delhi Felsőbíróságon az *MR Umeshbhai Patel* gyógyszergyártó cég ellen, azt állítva, hogy az alperes a PANAMOL védjegy használatával bitorolja PANADOL védjegyét.

A bíróság a két védjegyet megtévesztően hasonlóknak találta, és ezért az alperest eltiltotta a PANAMOL védjegy használatától.

Irán

Az új iparjogvédelmi törvény végrehajtási utasítását 2009. február 23-án publikálták. Az új törvény szerint egy védjegy a bejelentés napjától számított tíz évig van hatályban, és további hasonló időszakokra megújítható. A megújítási kérelmet a lejáratot megelőző egy éven belül kell benyújtani, de díjfizetés ellenében hat hónap türelmi időt engedélyeznek.

Egy további lényeges változás, hogy bevezették a kereskedelmi nevek oltalmát is.

A használat elmulasztásának engedélyezett időtartama a lajstromozás napjától számított három év maradt.

Izrael

A) 2009 szeptemberében Genfben ülésezett a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) Műszaki Együttműködési Bizottsága, amely a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) Uniójának javaslatot tett arra, hogy Izrael kapja meg a nemzetközi kutatási hatóság (International Search Authority, ISA) és a nemzetközi elővizsgáló hatóság (International Preliminary Examination Authority, IPEA) státuszt.

A javaslat ellen szavazott Algéria, Szíria és Szudán, de azt végül elfogadták az Amerikai Egyesült Államok kompromisszumos javaslata alapján, amely szerint az Egyiptomi Szabadalmi Hivatal is kapjon hasonló státuszt.

Az Izraeli Szabadalmi Hivatal kinyilvánította, hogy mintegy két évre van szüksége a felkészüléshez, az ezt követő kísérleti időszak alatt az izraeli bejelentők választhatják majd a saját szabadalmi hivatalukat nemzetközi kutatási hatóságként.

A hivatalos javaslat szerint az izraeli bejelentők továbbra is használhatják majd az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalát (USPTO) és az Európai Szabadalmi Hivaltalt nemzetközi kutatásra és elővizsgálatra.

Az Izraeli Szabadalmi Hivatal azt tervezi, hogy az amerikai és az európai illetékeknek mintegy a feléért fog kutatást végezni, hogy ezzel vonzóbbá tegye szolgáltatásait.

B) Az *ITT* Izraelben tulajdonosa a fogyasztási és elektronikai cikkekre vonatkozó, egykor híres *ITT* védjegynek. 1995-ben eladta védjegyét egy *ITT Sheraton* nevű társult cégnek. 1999-ben, négy év eltelte után, amely alatt a fogyasztási termékek vonatkozásában a védjegyet nem használták, az *ITT* visszavásárolta a védjegyjogokat, és a védjegyet újra használni kezdte, miután a régi védjegyet egy új logómintára változtatta. A Ratpon, egy izraeli cég, saját nevében védjegybejelentéseket nyújtott be a régi *ITT* védjegy lajstromozása iránt. Az *ITT* felszólalt a Ratpon védjegybejelentése ellen. A Ratpon arra hivatkozott, hogy a régi *ITT* védjegy használatának négy éven keresztül tartó hiánya miatt az *ITT* többé nem tulajdonosa az *ITT* védjegynek. A Ratpon egyúttal törlési keresetet is indított a régi *ITT* védjegyek *ITT* általi lajstromozása ellen.

A védjegyhivatal az ügy körülményeinek vizsgálata alapján arra a következtetésre jutott, hogy a régi *ITT* védjegyet az *ITT* társvállalatai és használati engedélyesei használták, és ezért azt nem lehet használat hiánya miatt megvonni. Emellett az *ITT* folytonosan használta a régi *ITT* védjegyeket egyéb termékeken, aminek eredményeként a fogyasztók ezt a védjegyet még mindig az *ITT*-vel társítják. Emellett az új *ITT* logó az *ITT* betűinek kombinációját tartalmazza, és ezért fennáll a fogyasztók megtévesztésének valószínűsége. A hivatal helyt adott az *ITT* felszólalásának a régi *ITT* védjegynek a Ratpon általi lajstromoztatása ellen, és elutasította a régi *ITT* védjegy ellen a Ratpon által benyújtott törlési keresetet.

Japán

A Japán Szellemijogvédelmi Felsőbíróóság fenntartotta a szabadalmi hivatalnak azt a döntését, hogy a 25. áruosztályban törölte az *USBEAR* védjegyet.

A szóbeli tárgyaláson kitűnt, hogy a védjegy tulajdonosa jól ismert védjegyek bitorlója volt. A *BEAR* védjegyű ruházati cikkek nagyon népszerűvé váltak az Amerikai Egyesült Államokban, és a megvont védjegy tulajdonosa ezt a védjegyet is jogtalanul használta. Mint-hogy nyilvánvaló volt a törölt védjegy tulajdonosának rosszhiszeműsége, a felsőbíróóság elutasította az általa benyújtott fellebbezést, és törölte az *USBEAR* védjegy lajstromozását.

Jemen

A *Francis Busuttil & Sons Limited* (Francis) cég kérelmet nyújtott be a FOSTER CLARK's védjegy 32. áruosztályban való lajstromozása iránt. A kérelmet az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium Védjegyfőosztálya elutasította arra hivatkozva, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy hasonló a 11 938 számmal lajstromozott ábrás FOSTERS védjeggyel. A Francis e határozat ellen fellebbezést nyújtott be a sanai elsőfokú bíróságnál.

A bíróság a Francis javára döntött, megállapítva, hogy a FOSTER CLARK's szóvédjegyet nem tévesztik össze az ábrás FOSTERS védjeggyel. A bíróság arra is rámutatott, hogy a FOSTER CLARK's védjegyet képező szavakat nem lehet elkülönítetten értékelni, és úgy összehasonlítani egy ütközőnek vélt védjeggyel. A két védjegy megjelenése és hangzása a vásárlók közönségben nem kelti azt a benyomást, hogy azonos forrásból származnának.

A fenti okok miatt a bíróság elrendelte, hogy az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium változtassa meg döntését, és lajstromozza a FOSTER CLARK's védjegyet a 32. áruosztályban.

Kanada

Kanadában a kettős szabadalmazás tiltására vonatkozólag nincs törvényes rendelkezés, csupán az áll a szabadalmi törvényben, hogy egy találmányra egy szabadalmat kell adni. A szabadalmi hivatal ezt úgy értelmezi, hogy különböző szabadalmi bejelentések hasonló igénypontokat tartalmazhatnak, de nem lehetnek azonosak.

A *GlaxoSmithKline v. Apotex*-ügyben a gyógyászati találmányokra vonatkozó különleges kanadai szabályok alapján döntött a bíróság, amely csak mellékesen kommentálta a kettős szabadalmazás kérdését. Ennek ellenére a hivatal elővizsgálói olyan összefüggésben idézik, amely szerint egy megosztott bejelentés igénypontjai nem lehetnek kézenfekvők az alapbejelentés igénypontjainak ismeretében. Egyes elővizsgálók ezt az érvelést kiterjesztették egyidejűleg függő olyan bejelentésekre is, amelyek között nincs megosztott bejelentésen alapuló kapcsolat.

A bíróság döntése szerint nem helyes, ha az elővizsgáló egyidejűleg függő igénypontokat kézenfekvőségre hivatkozva utasít el, amikor a két bejelentés azonos bejelentőtől származik; ez a megállapítás nem vonatkozik olyan bejelentésekre, amelyek eltérő felekhez tartoznak. Ezt a gyakorlatot nem alapozza meg sem a szabadalmi törvény, sem annak végrehajtási utasítása, és irányelvek sincsenek arra nézve, hogyan kell a kézenfekvőséget megítélni két igénypont összehasonlításakor. A kettős szabadalmazással kapcsolatos hagyományos nézet szerint ezt a kérdést csak akkor kell vizsgálni, ha megadott szabadalmakkal visszaélnék. Más szavakkal, itt az a kérdés, hogy a szabadalmakat hogyan használják megadás után, és nem az, hogy azok engedélyezhetők-e.

Katar

A malajziai *Oriental Food Industries Sdn Bhd* 2005. szeptember 18-án kérte a JACKER védjegy lajstromozását a 30. áruosztályban. A bejelentést 2008. július 1-jén publikálták.

A bejelentés ellen a két hónapos törvényes határidőn belül felszólalt az olasz *A. Loacker S.p.A.-AG* arra hivatkozva, hogy Katarban és külföldön számos lajstromozott védjegye van. Kifogásolta továbbá, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy megegyeztően hasonlít saját LOACKER védjegyére.

Több szóbeli tárgyalás után a védjegy hivatal helyt adott a felszólalásnak, és elutasította a védjegybejelentést.

Kenya

A kenyai kormány bejelentette, hogy tanulmányozza az Iparjogvédelmi Intézet és a Szerzői Jogi Tanács összevonásának lehetőségét, mert úgy gondolja, hogy ezáltal javítani lehetne a szellemi tulajdon-jogok oltalmának hatékonyságát.

Kína

A) A Legfelsőbb Népbíróság 2009. június 18-án publikálta a szabadalmi jogok bitorlása esetén alkalmazandó gyakorlatra vonatkozó értelmezését abból a célból, hogy megjegyzéseket gyűjtsön ehhez az értelmezéshez, és a beérkezett vélemények alapján alakíthassa ki végleges állásfoglalását.

Az értelmezéssel kapcsolatos megjegyzéseket 2009. október végéig lehetett közölni a Legfelsőbb Népbíróssággal.

B) Kínában az első háromdimenziós védjegyet a Ferrero Spa kapta a Ferrero Rocher csokoládé jól ismert csomagolására.

A védjegybejelentést mind a védjegy hivatal, mind annak fellebbezési tanácsa elutasította, úgyhogy a kedvező döntést bíróság hozta meg arra hivatkozva, hogy a védjegy a Ferrero termékeinek megkülönböztető és szimbolikus mintájává vált, és lehetővé teszi, hogy a fogyasztók a védjegy alapján első pillantásra azonosítani tudják az áruk származását.

C) Kínában arra számítanak, hogy a szabadalmi jogászok száma 2015-ben el fogja érni a 10 000-et. Ezt a közlést a szabadalmi ügyvivői szakma hétéves fejlődésére vonatkozó nemzeti terv keretében hozták nyilvánosságra.

Az Állami Szellemi Tulajdon-védelmi Hivatal ehhez a közléshez hozzáfűzte, hogy szerinte a 10 000 szabadalmi jogász közül 1000 lesz képes bonyolult és nemzetközi ügyek kezelésére.

2009. május 31-én Kínában 716 szabadalmi iroda és közel 6000 szabadalmi jogász működött.

Koszovó

A Koszovói Szabadalmi Hivatal 2009. szeptember 23-án lajstromozta az első védjegyet. Így várható, hogy most már a jelentős számú függő védjegybejelentés lajstromozására is sor fog kerülni.

Kuvait

A kuvaiti *Tamween Al Khaleej Est Safa* cég 2007. augusztus 13-án kérelmet nyújtott be a JACKER védjegy lajstromozása iránt a 29. áruosztályban. A bejelentést a védjegy hivatal 2008. július 20-án publikálta.

Az olasz A. Loacker S.p.A. cég a törvényes egy hónapos határidőn belül felszólalást nyújtott be – ugyanúgy, mint Katarban (lásd ott) – azon az alapon, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegy megtévesztően hasonlít a saját jól ismert LOACKER védjegyére a 30. áruosztályban, ami az áruk eredetét illetően akkor is megtéveszti a vásárlóközönséget, ha az áruosztály és az árulista eltérő.

A hivatal a felszólaló javára döntött, és leállította a lajstromozási eljárást.

Líbia

A) A líbiai védjegy törvényt 2009. május 7-i hatállyal módosították. A módosítás szerint egy védjegyliscencia-szerződés időtartama nem haladhatja meg a védjegyoltalom időtartamát. A licenciaszerződésnek a lajstromba való bevezetése kötelező, és harmadik felekkel szemben csak lajstromozott szerződés érvényesíthető.

B) Egy 2009. január 15-i miniszteri rendelet alapján Líbiában felállítanak egy fellebbezési tanácsot, amelynek az a feladata, hogy elbírálja a védjegy hivatal elővizsgálóinak döntései ellen benyújtott fellebbezéseket.

Az öttagú tanács tagjait gyakorlott védjegy jogászok és szakemberek közül fogják választani. A tanács döntései ellen nem lesz jogorvoslati lehetőség.

Malajzia

A férfiruházati cikkekre vonatkozó 25. áruosztályban az ERMENEGILDO DEGNA és a ZEGNA védjegyet birtokló *Consitex S. A.* bitorlási pert indított a *TCL Marketing Sdn Bhd* (TCL) cég ellen, azt állítva, hogy a TCL a ZEGNA nevet használja az általa forgalmazott férfiruházati cikkeken és kereskedelmi névként cégtábláján.

A bíróság azon a véleményen volt, hogy a vitatott védjegyet nem szabad részekre bontani és különálló elemekként vizsgálni. Ha viszont a védjegyeket vizuálisan és fonetikusán hasonlítják össze, lényeges és jelentős különbség állapítható meg köztük, ami nem okozza

a fogyasztók megtévesztését, a felperes Consitex viszont nem bizonyította ennek ellenkezőjét. Továbbá a fogyasztók is eltérőek voltak, mert a Consitex termékeit a felső jövedelmi osztályba tartozók vásárolták, míg a TCL termékei az átlagos középosztályt célozták meg. Emellett a Consitex azt sem bizonyította, hogy tényleges kár érte a kimaradt eladások vagy hírnevének csorbítása miatt.

Marokkó

A *Six Continents Hotels, Inc.* (SCH), a HOLIDAY INN védjegy tulajdonosa a 35., 36., 37., 39., 41. és 42. szolgáltatási osztályban, védjegybitorlási pert indított a marokkói *Filali Dahani Mohamed Tajdine* (FDMT) cég ellen, mert az Marokkóban lajstromoztatta a HOLIDAY IN EXPRESS védjegyet a 35., 38., 42. és 43. áruosztályban.

A fellebbezési bíróság az SCH javára döntött, és elrendelte az FDMT védjegyének törlését, továbbá kötelezte az alperest a vitatott védjegy további használatának megszüntetésére, a bírósági költségek megtérítésére, valamint naponkénti kártérítés fizetésére abban az esetben, ha nem tesz eleget a használat megszüntetésére vonatkozó döntésnek.

Montenegró

A Montenegrói Szabadalmi és Védjegy hivatal 2009. október 1-jén elkezdte a védjegybejelentések érdemi vizsgálatát.

Németország

Németországban 2009. október 1-jén változtak az illetékek. Ennek megfelelően:

a bejelentési díj új összege

- 40 EUR elektronikus benyújtás esetén és
- 60 EUR papíron történő benyújtás esetén (az utóbbi díj változatlan);

az igénypontdíjak új összege

- 20 EUR a 11. és az azt követő igénypontokért elektronikus benyújtás esetén és
- 30 EUR a 11. és az azt követő igénypontokért papíron végzett benyújtás esetén.

Korábban 10-nél több igénypont után nem kellett díjat fizetni.

Peru

A Perui Védjegy hivatal 2009 októberétől kezdve engedélyezi több áruosztályra és/vagy szolgáltatásra vonatkozó védjegybejelentés benyújtását. Illetéket minden egyes áruosztály után kell fizetni.

Portugália

A 2008. július 25-én publikált új portugál iparjogvédelmi törvény 2008. október 1-jén lépett hatályba. Az új törvény elsősorban a védjegyekkel kapcsolatban tartalmaz fontos változásokat, amelyeket az alábbiakban foglalunk össze.

Az új törvény megszüntette a használat szándékára vonatkozó időszakos nyilatkozatok benyújtásának szükségességét. Ennek megfelelően olyan védjegyeket, amelyekkel kapcsolatban nem nyújtottak be ilyen nyilatkozatot, ilyen ok miatt nem fognak törölni.

A késve benyújtott felszólalásokat – függetlenül a késedelem okától – nem fogadja el a hivatal. Lehetőség van azonban az eljárás akár hosszabb ideig tartó felfüggesztésére, ami lehetővé teszi, hogy a felek megegyezés céljából megbeszéléseket folytassanak.

Az új törvény eltörölte a védjegyek engedélyezése utáni illetéket; ennek ellenére a bejelentési illeték nem változott. Ez a rendelkezés 2009. október 23-án lépett hatályba. Ennek megfelelően nem kell engedélyezési illetéket fizetni azon védjegyek esetében, amelyek engedélyezését 2008. október 23-a után publikálták. Azoknak a bejelentőknek azonban, akik 2009. október 23. előtt már befizették ezt az illetéket, azt nem fizetik vissza.

Egy további lényeges változás, amely nem csak a védjegyekre vonatkozik, hogy nem kell illetéket fizetni az ipari jogok átruházásának bejegyzéséért.

Románia

A Román és a Macedón Szabadalmi Hivatal elnöke 2009. július 15-én megállapodott abban, hogy a két hivatal együtt fog működni a szabadalmi bejelentések újdonságvizsgálatában. Minthogy a macedón hivatal nem rendelkezik a szabadalomkutatáshoz szükséges irodalmi forrásokkal, az együttműködés lehetővé teszi, hogy Macedónia felhasználja a Román Szabadalmi Hivatal szolgáltatásait a PCT-bejelentések újdonságvizsgálatához. A Macedón Szabadalmi Hivatal önműködően helyesnek ismeri el a Román Szabadalmi Hivatal kutatási eredményeit.

Spanyolország

A *Freixenet*, a cavát (a „cava” egy pezsgőszerű spanyol bor) és habzóborokat termelő és forgalmazó spanyol társaság néhány évvel ezelőtt beperelte az *Arvicaretey SA*-t és a *Vid Vica SL*-t, azt állítva, hogy az előbbi fehér tejüveg palackokban palackozza és az utóbbi így forgalmazza cavájukat, utánozva a *Freixenet* háromdimenziós védjegyét, amely számos grafikai és írásos elemmel kiegészítve fehér átlátszó tejüveg palackból áll.

A per azon alapult, hogy az alperesek (i) állítólag bitorolták a *Freixenet* kizárólagos jogait, amelyek a háromdimenziós védjegy tulajdonlásából származtak, és (ii) előnyt húztak a *Freixenet* hírnevéből.

A bíróság elutasította a Freixenet igényét, megállapítva, hogy a felperes által hivatkozott egyik védjegy sem áll tejüveg palackból, mert az ilyen palack a Freixenet védjegyeinek csupán egy alkotórésze.

A Freixenet a Barcelónia Fellebbezési Bírósághoz nyújtott be fellebbezést, amely 2005. június 20-án hozott döntésében megerősítette az alsófokú bíróság megállapításait, hangsúlyozva, hogy a Freixenet védjegyeit egészként és nem alkotórészekre elkülönítve kell összehasonlítani, és hogy a palackok tejüveg jellege, amit háromdimenziós védjegyként oltalmaztak, a felperes által lajstromozott védjegyeknek csak egy külön jellemzője volt.

A Freixenet a legfelsőbb bírósághoz nyújtott be fellebbezést. Az megállapította, hogy bár a tejüveg palack csupán egy komponense az oltalmazott védjegyeknek, az utóbbinak a jellege – együtt az általa azonosított cavával – a tejüveg palack megkülönböztetőképességén alapszik, amit ilyen célra sohasem használtak, de amit széles körű hirdetési kampányok eredményeként általánosan ismertté tettek, és így a védjegy ismert voltát eredményezte. A legfelsőbb bíróság döntése hangsúlyozta, hogy a Freixenet által benyújtott bizonyítékok szerint mind a fogyasztók, mind az ipari szakemberek a fehér tejüveg palackot a Freixenet által előállított cavához kapcsolják.

A legfelsőbb bíróság azt is fontosnak tartotta, hogy a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal a Freixenet védjegybejelentésének elbírálásakor a védjegy megkülönböztető jellegét igazoltnak tekintette a spanyolországi használat folytán.

A legfelsőbb bíróság döntése szerint az alperesek, amikor cavájukat fehér tejüveg palackban hozták forgalomba, bitorolták a Freixenet háromdimenziós védjegyét, amely többek között egy fehér átlátszó tejüveg palackból áll.

Svájc

A) A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság szerint egy védjegy nem élvezhet oltalmat, ha tulajdonosa nem szándékszik azt komolyan használni, és a védjegyet csupán azért lajstromoztatja, hogy meggátolja a harmadik felek általi lajstromoztatást, vagy pedig növelni kívánja egy már használatban levő hasonló védjegy oltalmának körét. Az ilyen defenzív védjegyek célja a versenytársak akadályozása, ami ellentmond a védjegyvoltalom céljának.

Az alsófokú bíróság által vizsgált esetben a *Google Inc.* az alperes svájci GMAIL védjegyének a törlését kérte, azt állítva, hogy a lajstromozás egyetlen célja az volt, hogy a védjegyet magas áron eladja a Google-nak, és hogy a tulajdonosnak nem állt komoly szándékában a védjegy használata. Az elsőfokú bíróság azonban nem vette figyelembe a Google által benyújtott bizonyítékot, mert megállapította, hogy a védjegytörvény 12(1) szakasza ötéves türelmi időt ad az alperes számára, amely alatt nem kell használnia védjegyét ahhoz, hogy fenntartsa a lajstromozást. Ezért a keresetet elutasította.

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság más nézetten volt. Megállapította ugyan, hogy elvileg igaz az az állítás, hogy a védjegyet az első öt évben nem kell használni, és a használat öt évig

terjedő elmulasztása nem befolyásolja a lajstromozást, azonban ez nem zárja ki a jogokkal való visszaélés lehetőségét. Ellenkezőleg, egy védjegy visszaélő jellege okot szolgáltat a lajstromozás megvonására. A visszaélő lajstromozást a 12(1) szakasz alkalmazásától függetlenül kell vizsgálni.

A defenzív védjegyek közismert problémája, hogy nehéz bizonyítani visszaélő jellegüket. A bíróság megállapította, hogy minden körülményt figyelembe kell venni annak eldöntéséhez, hogy a lajstromozás visszaélő jellegű-e (vagyis meg kell különböztetni a védjegy használatának komoly szándékát egy harmadik fél gátlásának szándékától).

Ezután a bíróság a Google által benyújtott érvekkel foglalkozott, amelyeket az elsőfokú eljárásban figyelmen kívül hagytak. Az alperes védjegyét először Németországban lajstromoztatta 2000 áprilisában. Ebben az időben a védjegy használata mellett rövid ideig üzleti tevékenységet folytatott, majd többéves időszak következett ilyen tevékenység nélkül. Az alperes 2004 augusztusában kezdte újra használni a védjegyet, négy hónappal azt követően, hogy a Google az Európai Unióban lajstromoztatta a GMAIL védjegyet. A Google szerint az újból megkezdett üzleti tevékenység alacsony szintű vagy inkább színlelt volt annak érdekében, hogy a védjegy használatának látszatát keltse. Az üzleti tevékenység Németországban történt, nem pedig Svájcban. A Google azt állította, hogy az alperes által Svájcban lajstromoztatott védjegy azonos volt az általa néhány hónappal korábban lajstromoztatott GMAIL védjeggyel, azzal az eltéréssel, hogy Németországban a következő védjegyet lajstromoztatta: G-MAIL ... UND DIE POST GEHT RICHTIG AB. A Google azt is közölte, hogy az alperes hajlandónak mutatkozott tárgyalni a védjegy eladásáról néhány hónappal a svájci lajstromozást követően.

A bíróság megállapította, hogy mindezek a körülmények bizonyítékát képezhetik a defenzív védjegy létezésének. Az üzleti tevékenység hiánya jele lehet a védjegyhasználatra vonatkozó komoly szándék hiányának. A felek közötti tárgyalások azt jelezhetik, hogy a lajstromozás célja az alperes helyzetének megerősítése volt ezeken a tárgyalásokon. Ilyen vonatkozásban a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a nyilvánvaló aránytalanság a védjegy tényleges értéke és a javasolt eladási ár között nem bizonyítéka a joggal való visszaélésnek.

A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az elsőfokú bíróság elmulasztotta alaposan megfontolni és tisztázni a visszaélő lajstromozással kapcsolatos körülményeket. Ezért az ügyet visszautalta az elsőfokú bíróságnak kimerítő bizonyítékgyűjtés céljából.

B) A Pantón-szék, amelyet 1967-ben a dán Verner Pantón tervezett, az első egy daraból fröccsöntött műanyag szék volt, és a XX. század egyik leghíresebb székének tekinthető. Pantón özvegye kérelmet nyújtott be a széknek háromdimenziós védjegyként való lajstromozása iránt.

A bejelentést a Szellemi Tulajdon Szövetségi Intézete azzal az érveléssel utasította el, hogy a védjegy nem „inherensen disztinkatív”. Ezt a döntést megváltoztatta a Szövetségi Adminisztratív Bíróság, megállapítva, hogy a szóban forgó minta dinamikus szobrászati jellegű,

és hogy a szék elegendő sajátos elemmel rendelkezik (például széles, kör alakú lábbal, amely a széket a padlón áthúzó vitorlára emlékezteti) ahhoz, hogy egyéb székformákhoz viszonyítva inherensen disztinktívnek lehessen tekinteni.

A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a Szövetségi Adminisztratív Bíróság döntését. Megállapította, hogy a megkülönböztetőképesség kérdését az átlagos figyelmes fogyasztó megfigyelőképességére tekintettel kell eldönteni. Ahhoz, hogy egy termék háromdimenziós védjegyként oltalmazható legyen, észrevehető módon meg kell magát különböztetnie a termék területén minden egyéb formától, mert a fogyasztók rendes körülmények között egy termék alakját mintaelemnek tekintik, nem pedig az eredet jelzőjének. Ahhoz, hogy egy termék disztinktívnek legyen tekinthető – különösen, ahol az adott termék területén igen sok forma létezik –, sajátos jellemzőkkel kell rendelkeznie, ami csak akkor áll fenn, ha a védjegyként igényelt alak teljesen eltér minden egyéb korábban létezett alaktól. A kérdéses alakra nézve a bíróság megjegyezte, hogy a székek különböző alakjainak igen széles köre létezik. A Panton-szék alakja nem annyira eltérő, hogy a fogyasztók ezt az alakot a forrás jelzőjének (vagyis egy sajátos üzemre utalónak) tekintenék.

A bíróság megállapította, hogy a legtöbb fogyasztó hosszú távú emlékezetében a Panton-szék alakja a széket nem különböztetné meg egyéb szokatlan székformáktól. Ezért a Panton-szék nem tekinthető inherensen disztinktívnek.

A fenti okok miatt a bíróság az ügyet visszautalta a Szövetségi Adminisztratív Bíróságnak, amelynek el kell döntenie, hogy a szék alakja használat útján megkülönböztetőképességre tett-e szert, és ilyen alapon lajstromozható-e. Ellenkező esetben a bejelentést el kell utasítani.

Szerbia

Szerbiában 2009. július 22-én közzétették a földrajzi árujelzőkre vonatkozó új törvény tervezetének szövegét, amellyel kapcsolatban 2009. augusztus 28-ig lehetett közölni megjegyzéseket a szabadalmi hivattal. Az új törvény a 2006. május 20-i törvény helyébe fog lépni. Parlamenti jóváhagyása 2009 vége előtt valószínű.

Szingapúr

A *Pacific Rim Industries Inc.* (Pacific) bejelentést nyújtott be az EMILIO VALENTINO ábrás védjegy lajstromozása iránt a 18. áruosztályban. Ez ellen felszólalt a *Valentino Globe B. V.* (Valentino), arra hivatkozva, hogy a 18. áruosztályban több védjegye van lajstromozva, amely tartalmazza a „Valentino” szót.

A védjegyhivatal azon a véleményen volt, hogy a „Valentino” szó önmagában nem disztinktív: öt másik félnek is volt olyan lajstromozott védjegye a 18. áruosztályban, amely tartalmazta. Emellett az átlagos fogyasztó valószínűleg meg tudja különböztetni az egyes

védjegyeket azok eltérő vonásai révén. A jól ismert védjegyre való hivatkozást alá kell támasztani a Szingapúrban való állandó jelenléttel. A Valentino megszakította a védjegy hét-éves használatát, aminek következtében a hivatal nem ismerte el védjegyének jól ismert státuszát.

Szíria

Egy 2009. évi elnöki rendelet alapján Szíriában különleges bizottságot állítottak fel azzal a céllal, hogy döntsön olyan védjegyek elutasítása ügyében, amelyek a szíriai illetékes hatóság által jól ismertnek tekintett védjegyek megtevesztést okozó reprodukcióját, utánzását vagy fordítását képezik.

Szíriában egy védjegy hírességének megállapítása attól függ, hogy azt a vásárlóközönség milyen mértékben tekinti híresnek.

Szudán

Előző tájékoztatónkban hírt adtunk arról, hogy Szudánban 2009. július 1-je óta a meghatalmazásokat konzuli felülhitelesítéssel is el kell látni. Most arról kaptunk hírt, hogy a meghatalmazások öt évig érvényesek, és az ennél hosszabb idő óta érvényes meghatalmazást újjal kell helyettesíteni.

Tajvan

A) 2008. november 26-án a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Bíróság, amely 2008. július 1-je óta működik, meghozta első olyan döntését, amely törli a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal által elrendelt lajstromozást.

A vonatkozó pert a finn *Nokia Corporation* (Nokia) indította a japán *Fujitsu General Limited* (Fujitsu) ellen, arra hivatkozva, hogy a Fujitsu lajstromozott NOCRIA védjegye az air conditioner (légkondicionáló) angol szavak első felének a fordítottja, és nélkülözi a kreativitást és a megkülönböztető jelleget. A Nokia ezenfelül arra is hivatkozott, hogy az alperes lajstromozott védjegye hasonlít nemzetközileg elismert NOKIA védjegyéhez, és a fogyasztók megtevesztését okozza.

A benyújtott bizonyítékok vizsgálata alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a két védjegy hasonló, és ezért elrendelte a Fujitsu védjegyének törlését.

B) A Tajpei Felső Adminisztratív Bíróság egy újabb döntése helybenhagyta a Tajvani Szellemitulajdon-védelmi Hivatal és a Gazdasági Minisztérium Fellebbezési Bizottságának azt a döntését, amely elutasította a „Differenciálszerkezet módosításai” című, 94 402 sz. szabadalom ellen benyújtott megsemmisítési keresetet. A bíróság megjegyezte, hogy az olyan aligénypontok tartalmának, amelyek egy főigényponttól függenek, a főigénypontban ismer-

tett technológiára kell vonatkoznia, és azt ki kell egészítenie. Emellett a főigénypont oltalmi körének meg kell egyeznie a tőle függő aligénypont oltalmi körével. Minthogy a vitatott szabadalom főigénypontjának újdonságát és nem kézenfekvőségét nem tudták megcáfolni, ez a függő második igénypontra is vonatkozott. Ebből a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a vitatott szabadalom tárgyáról sem volt megállapítható, hogy nélküli az újdonságot vagy a feltalálói tevékenységet. Ezért helybenhagyta az alsófokú fórumok döntését, és elutasította a vitatott szabadalom ellen benyújtott megsemmisítési keresetet.

C) A tajvani Legfelsőbb Adminisztratív Bíróság nemrég hozott döntést a *Sanrio Company, Ltd. v. Sung Ku Po Enterprise Co., Ltd.*-ügyben, ahol azt kellett megállapítania, hogy a felperes híres HELLO KITTY ábrás védjegyéhez hasonlít-e az alperes ábrás védjegye.

A bíróság rámutatott, hogy a védjegyek közötti hasonlóság kérdését a védjegyek egészének összehasonlítása alapján kell elvégezni. Megjegyezte továbbá, hogy a két védjegen csupán a szemek és az orrok voltak hasonlóak, amelyek csupán kis részét képezik a két védjegynek. Így az átlagos fogyasztók szokásos figyelem mellett könnyen meg tudják állapítani a védjegyek közötti különbségeket. Ezért a bíróság a két védjegyet nem minősítette hasonlóknak. Emellett a felperes nem tudta bizonyítani, hogy védjegye jól ismert a fogyasztók körében.

Thaiföld

A) Thaiföld kormánya 2009. szeptember 24-én letétbe helyezte a Szabadalmi Együttműködési Szerződés (PCT) csatlakozási okmányát. Ennek megfelelően ez a nemzetközi szerződés Thaiföldön 2009. december 24-én lép hatályba.

Thaiföld (ország kódja: TH) a PCT 142. tagországa.

B) A *Coca-Cola Company* (Coca) Sprite italának palackjára kétdimenziós védjegy lajstromozása iránt folyamodott. A szabadalmi hivatal és annak védjegytanácsa azonban úgy döntött, hogy a védjegy a palack jellege miatt nélküli a megkülönböztetőképességet, és emellett a minta funkcionális és a kereskedelemben általános volt.

A Coca a felsőbírósághoz nyújtott be fellebbezést. Ez a fórum megállapította, hogy egy „minta” is tekinthető védjegynek, és egy „feltalált minta” a thaiföldi védjegy törvény szerint megkülönböztető jellegűnek minősül, ha lehetővé teszi a vásárlóközönség számára, hogy megkülönböztesse a mintával ellátott árut egyéb áruktól. Emellett a palackon levő díszítés hozzájárult a megkülönböztetőképességhez, és a védjegy tulajdonos a díszített palackot használta termékei forrásának megjelölésére.

A bíróság azt is megjegyezte, hogy nem vizsgálta, vajon a palack szerzett-e megkülönböztetőképességet, mert a védjegy inherensen disztinktív.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

DÍSZLETTERV ÁTDOLGOZÁSA

SZJSZT-12/09/1

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság megkeresése

A bíróság által feltett kérdések

1. Miben áll a díszlettervező szakmai munkájának lényege az alkotói folyamatban erős képi, tér-, illetve látványvilággal rendelkező rendezővel való együttműködés, kölcsönös inspiráció jegyében?
2. Az ösbemutató díszletének létrehozását az alkotás folyamatában vizsgálja a Szerzői Jogi Szakértő Testület a lefolytatott bizonyítási eljárás alapján annak bírósági megállapítása mellett, hogy a darab díszleteit a 37. sz. tárgyalási jegyzőkönyvhöz csatolt F/1-F/9. alatti rajzok szerinti tartalommal a felperes készítette el L. M. „díszletleírása” és O. P. kétszintes (emelvényes) díszletrendezői koncepciója figyelembevételével. Utóbbi rendezői koncepció mennyiben volt meghatározó a művészi alkotói folyamatban?
3. Az ösbemutató ilyen alkotói folyamat eredményeként létrejött díszlete az 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) 1. § (2) bekezdés n) pontja szerint védelem alatt áll-e? Térjen ki a testület a díszletek alaprajzi elhelyezkedésére, a térforma és a játéktér elrendezésére, a mozgató mechanizmusára, a helyszínváltozások megvalósítására, a darab különböző helyszíneinek térbeli elhelyezéseire a forgó és a felső szint segítségével, a bútorzatok elhelyezkedésére az egyedi, eredeti jelleg megítélésénél.
4. Önálló alkotómunkaként jelenik-e meg a díszletben O. P. rendező kétszintes (emelvényes) díszlet kialakítására vonatkozó rendezői koncepciója, önálló védelem tárgyát képezi-e? Igenlő válasz esetén az Sztj. szerinti minősítést végezze el a testület!
5. Annak figyelembevételével, hogy a soproni előadás nagyszínpadi díszletét készítő harmadrendű alperest kötötték a szerzői, társszerzői instrukciók, a darabot 1991-től rendező O. P. lényegi rendezői koncepciója, ekként a kétszintes, emelvényes díszlet kialakításának koncepciója, s az elsőrendű alperes részéről a realista stílusú előadás igénye, a „Légy jó mindhalálig” c. musical soproni előadásának díszlete
 - önálló műnek tekintendő-e, az eredeti műnek járó jogvédelem megilleti-e, avagy
 - az Sztj. 29. §-a szerinti átdolgozásnak tekintendő? Az átdolgozás megítélésénél az ösbemutatót követően a soproni előadásig a felperes által készített, átdolgozott díszletrendszer elemeit a szükséges körben vonja vizsgálatába a Szerzői Jogi Testület!

6. Ha és amennyiben szerzői jogi szempontból e végzés 2. pontja szerinti tartalommal a felperes által készített díszlet átdolgozásának tekinthető a soproni előadás díszlete, ez esetben minősítse a másod- és harmadrendű alperes tevékenységét a felperest megillető szerzői jogi védelem tárgyi körével összefüggésben. A másodrendű alperes rendezőként a játék- és látványtervezői munkákat is, míg a harmadrendű alperes a díszletterveket, szcenikai munkákat végezte.

Ad.1. A kérdés megválaszolása során az eljáró tanács először a díszlettervezői tevékenységnek a művek színpadra állításának folyamatában betöltött szerepét általánosságban vizsgálta meg, ezt követően a rendelkezésére álló dokumentációk alapján a díszlettervező és a rendező a jelen ügyben történő együttműködésének jellegével kapcsolatosan tett megállapításokat.

A díszlettervezői munkával kapcsolatosan általánosságban elmondható, hogy az a művek színpadra állításának rendkívül sokrétű folyamatában – a (szöveg)írói, rendezői, zeneszerzői stb. alkotókkal együttműködésben – többnyire az alkotói munka egyik jelentős részét képezi. E művészeti alkotófolyamatra jellemző, hogy abban minden alkotónak – az általa gyakorolt művészeti ágnek megfelelően – saját szempontjai és speciális látásmódja van. A többes alkotói tevékenység jellegéből adódóan azonban ezek egymáshoz igazítása és összehangolása szükségszerű és nélkülözhetetlen a színházi produkció megszületéséhez. (Ezenkívül egyéb objektív szempontok, mint pl. a baleset- vagy tűzvédelmi előírások természetesen ugyancsak befolyásolhatják az alkotói folyamatot.)

Meg kell itt jegyezni, hogy „díszlettervezői” tevékenység tartalma és így fogalma is átalakult az utóbbi két-három évtizedben. A változásokat korszerűbb elnevezéssel ma a „látványtervező” kifejezés fedi le. Az új fogalom magában hordozza a lényegét: a látványtervezőnek víziója, belső képi elképzelése van a színpadra állítandó irodalmi alkotás színpadi megvalósulásáról. Ez a belső kép a látványtervként megragadható kiindulópont.

A díszlettervezőnek – alkotótársaihoz hasonlóan – számos szempontra figyelemmel kell lennie a díszletek és azok terveinek elkészítése során. Ilyenek elsődlegesen a darab rendezőjének (vagyis a fenti alkotómunkák fő irányítójának, összefogójának) a színpadra állítással kapcsolatos elképzelései, emellett (vagy ennek részeként) a díszletnek igazodnia kell többek között a saját és/vagy a mű keletkezésének korához, a korhoz kötődő tárgyi kultúrához, továbbá építészeti és képzőművészeti stílusokhoz, az előadás helyszínének (játéktérnek) adottságaihoz, valamint – nem utolsósorban – a mindezek megvalósításához rendelkezésre álló anyagi forrásokhoz. E tényezők értelemszerűen minden terv elkészítésénél más-más súllyal esnek latba.

Mindezen szempontok figyelembevétele sem jelenti azt azonban, hogy a díszlettervező tevékenysége ne lenne alkotói munka: ezzel ellenkezőleg, az az esetek túlnyomó többségében magas fokú kreativitást, művészi érzéket és szakmai tudást igényel, és ezért eredménye, vagyis a díszlet(terv) is egyéni-eredeti jellegű. Abban az esetben ugyanis, ha a „díszletterve-

ző” valójában csak mechanikus kivitelezője egy másik személy (pl. a rendező) teljes körűen megtervezett tervének, szerzői jogi értelemben már nem díszlettervezőről, hanem díszlet-kivitelezőről, díszletépítőről (asztalos, festő stb.) beszélhetünk. *A jelen eljárás tárgyává tett esetben ez utóbbi lehetőséget nem támasztja alá, hogy újabb és újabb színpadraállítások idején (több mint egy évtizeden át) a rendező ismételten igénybe vette a díszlettervező munkáját.*

A díszlettervezői tevékenység annyiban kétségtelenül hasonlít az alkalmazott művészeti ágakhoz, hogy a rendezői elképzeléseknek nagymértékben alá van rendelve, és az előadás megszületése céljának szolgálatában áll. Ez azonban önmagában nem gátja az egyéni kreativitásnak és gondolat kifejtésnek, ezen keresztül pedig az egyéni-eredeti mű létrejöttének.

A rendezői koncepcióval kapcsolatosan általánosságban még az „erős képi, tér- illetve látványvilággal rendelkező” rendezők esetében is elmondható, hogy a rendezői vízió skiccekkel – látványtervezői szempontból a közös munka kezdeti tájékozódását segítő, művészi értelemben azonban primer, vázlatkarakterű – rajzi munkaötletekkel indul el. Ez azonban továbbra is nyitva hagyja az utat a tervező kreativitásának. A megvalósítandó képet a látványtervező tudja – a verbális szövegek könyvből, rendezői instrukciókból, a próbafolyamat során a játéktér elképzelt képét újra és újra megvédve vagy éppen azt rugalmasan alakítva – az eredeti vízió lényegét megvalósító képpé tömöríteni-komponálni. Ez a kép nem azonos, de jóval több, mint a szcenikai értelemben, a díszletműhelyekben „legyártott”, változásra, koreográfiák befogadására képes, színpadképfotózásra alkalmas díszlet holt materiája. Benne van a szcenika is, de a dramaturgiai hatást a jelmezekkel, a világítással, az effektekkal a teljes kompozíció együtt érheti el. A látványtervező többnyire ezek koordinálásában is szerepet vállal, ami számára fokozott hatáskört és felelősséget teremt.

A díszlettervezői tevékenység eredményét, vagyis a díszlettervet éppen e kreatív jellegénél fogva a szerzői jogról szóló törvény (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, a továbbiakban: „Sztj.”) külön is nevesíti [Sztj. 1. § (1) bekezdés *n*) pont – itt is ki kell emelni, hogy a díszlettervek védelmét ettől függetlenül természetesen sosem a megnevezés, hanem az egyéni-eredeti jelleg alapozza meg].

Összességében tehát a díszlettervezői munkáról általánosságban elmondható, hogy az önálló alkotói tevékenységnek minősül még akkor is, ha a tervezés folyamatát a rendezői koncepció értelemszerűen és az esetek többségében nagymértékben befolyásolja. Ilyenkor a rendezői vagy közös munkaként megszülető elvi és művészi döntések, ötletek tükröződnek később a díszlettervben.

A rendezői és a szerzői (szövegírói) koncepció a jelen ügy tárgyává tett esetben is megjelent a díszlet alkotási folyamatában (pl. az az ötlet, hogy a Debreceni Református Kollégium épülete jelenjen meg az egyik fő díszletként). A szövegírói leírás a legtöbb esetben nem haladta meg a színpadi változat alapjául szolgáló regény által megkívánt ötletek szintjét (pl.: Törökék konyhája – tűzhellyel, konyhaasztallal, székekkel), a kidolgozás, a megjelenítés, vagyis az ötletek megfelelő – szerzői jogi védeltséget elérő szintű – formába öntése ezen

túlmenően a díszlettervező munkájának eredménye. A csatolt díszlettervek, illetve a megvalósult díszlet alapján egyértelműen megállapítható, hogy a díszlettervező tevékenysége nem csupán a rendező minden részletre kiterjedő utasításainak mechanikus megvalósításában állt: a díszlettervezői tevékenység ebben az esetben sem nélkülözte a fent már említett kreatív, művészi jelleget.

Ad.2. Utalva az előző kérdésre adott válaszára is, az eljáró tanács a rendező kétszintes (emelvényes) díszletkonceptiója kapcsán megállapította, hogy az a művészi alkotófolyamatban csupán a *keretfeltételt írta körül (ez a maga funkciójában természetesen pozitív módon alapozta meg a végeredményt)*, azt – a díszletezés szempontjából – a díszlettervezői alkotómunka töltötte ki alkotói tartalommal. Ezért az elkészült díszlet szempontjából a rendezői koncepció itt csak a szerzői jogi védelem szintjét el nem érő – a színházi világban egyébként gyakran alkalmazott – ötletnek minősül.

Ad 3. Az eljáró tanács álláspontja szerint az ősbemutatóra készült díszlet eléri a szerzői jogi védelem által megkívánt egyéniség-eredetiség szintjét, ezért az az Sztj. 1. § (2) bekezdés *n*) pontjában külön is nevesített módon, díszlettervként szerzői jogi védelem alatt áll. Ez még akkor is így van, ha egyébként a rendezői koncepció, illetve maga a színpadra állított mű igen sok részletben determinálta a tervezői folyamatot – *a regényíró által megfogalmazott emblematikus kép, a Debreceni Református Kollégium épülete, amely a darab háttérének több helyen is mintául szolgál, pl. ma is álló klasszicista épület, az eredeti miliő egyik kulcsa, és ezt a tervezői munka során is figyelembe kellett venni. [A díszlet tehát nem „általában” egy klasszicista épületet ábrázol – megjegyzendő, hogy a klasszicizmus szigorú és más művészeti irányzatokhoz (pl. a barokkhoz) képest formailag egyébként is jóval kötöttebb.] A belső lépcsősor, az egyes „szobák” kialakítása azonban ennél is kötetlenebb és egyedibb tervezői munkát igényelt.*

A díszletek alaprajzi elhelyezkedésével, a térforma és a játéktér elrendezésével, a mozgás mechanizmusával, a helyszínváltozások megvalósításával, a darab helyszíneivel, illetve a bútorzatok térbeli elhelyezésével kapcsolatosan egyaránt megállapítható, hogy a tervezést a rendezői koncepció mellett a bemutató színház építészeti sajátosságai, méretei, technikai felszereltsége – tehát szubjektív szempontok, adott és meg nem változtatható lehetőségek – is befolyásolták. Az valóban rendezői döntés kérdése, hogy az adott lehetőségekkel (pl. forgószínpad) élni kívánt-e a rendező a színpadra állítás során, de önmagában ezek sem befolyásolják a díszlet egyéni-eredeti jellegét. *A díszletterv szempontjából lényegi kérdés elsődlegesen a látvány, az eredeti miliő megtartása, illetve ennek szcenikai megtervezése.*

Ad 4. Az eljáró tanács – visszautalva a 2. kérdésre adott válaszára – megerősíti, hogy önmagában az a rendezői ötlet, amely szerint a színpadra állítás során kétszintes díszletet kell alkalmazni, nem éri el a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni-eredeti gondolkifejtés

színtjét. Ez a színházi gyakorlatban, *azon belül is főként a zenés produkciókban* igen gyakran alkalmazott megoldás *(akárcsak a színpadon alkalmazott lépcső, amely önmagában szintén nem eredeti ötlet)*. A szerzői jogi védelem tárgya minden esetben a gondolatok egyéni-eredeti formába öntése, nem maga az annak alapjául szolgáló tartalom.

Ad 5. Az eljáró tanács álláspontja szerint a soproni előadás díszletének vizsgálata alapján megállapítható, hogy az több részletében is az ősbemutató díszletének átdolgozása, és így az Szjt. 29. §-a alapján származékos műnek tekinthető.

Ezt *többek között* az alábbi szempontok támasztják alá.

- A Debreceni Református Kollégium épületének díszletként történő megjelenítése az eredeti regény által adott „írói kép”, azonban azt az eredeti előadásban (ősbemutató) *a látványtervező erősen „tömörítette”, így az adott megoldásban ez erős „eredeti képpé” vált. Az átdolgozásban az ősbemutatón megvalósult tömörített eredetiség továbbélt. Ennek értelmében a soproni átdolgozás nem önálló koncepció, csak az adottságokhoz (a színpad méreteihez stb.) alkalmazkodó átszabás. Az egyes részek meg- vagy meg nem tartásának kvantitatív leltározása helyett ezért ebben az esetben a kvalitatív mérlegelés lehet meghatározó.* Ennek alapján megállapítható, hogy a kollégiumépület megjelenítése még az eltérő számú elemek (pl. ablakok) esetében is az eredeti díszlettervezői koncepció utánérzése. Mint az eljáró tanács fentebb már utalt erre, a Debreceni Református Kollégium ma is álló, ezért egyértelmű mintaként szolgáló épület, azonban ez sem magyarázza azt a nagyfokú azonosságot, amely a két díszletterv esetében látható. A soproni díszlet tervezése során az eredeti tervtől eltérő számtalan más formában is megjeleníthető lett volna az épület (pl. az épület színének módosításával, az arányok megváltoztatásával).
- A „soproni és debreceni összehasonlító sémák” és a videók alapján megállapítható, hogy a két változat nem különbözik, sőt kifejezetten és lényegileg összetartozik, vagyis a soproni előadás a debreceni „leképezése” (kivéve természetesen a Debrecenben még nem létezett Osztályterem/II. jelenetet.)
- A több jelenetben (pl. hálótérmi rész) látható lépcső kialakítása – vonalvezetése és korlátja – ugyan a két előadásban jelentősen különbözik, azonban a mindkét megvalósításban szembetűnő puritán összehatás és színezet ugyancsak az eredeti, debreceni díszletnek a soproni tervek készítésekor történő figyelembevételére enged következtetni.
- A trafikosbódé kialakítása az elemek elrendezésében is nagyfokú hasonlóságot mutat.

Az eljáró tanács ugyanakkor megjegyzi, hogy az átdolgozások általános természetéből adódóan a soproni előadásban számos részlet (pl. asztalok, terítők) különbözőséget mutat, ami új, önálló alkotói tevékenységet is feltételezhet. A tervezést azonban ebben az esetben ugyanúgy kötötte az előadás alapjául szolgáló mű és a korhűség kívánalma, mint a debreceni díszletezés esetében, ezért nem lehetséges egyértelműen annak megállapítása, hogy az egyes részletelemek tekintetében a soproni előadás mennyiben támaszkodik a debrecenire.

A „realista stílusú előadás igényével” kapcsolatosan az eljáró tanács megjegyzi, hogy az ősbemutató és a soproni díszlet összehasonlítása alapján nem észlelhető, hogy a soproni előadás díszlete bármiben is „realistább” lenne az ősbemutató díszleténél: az eredeti díszlet – a kolégium épülete, az egyes helyiségek kialakítása – összességében és összehatásában éppen úgy realista, mint a soproni díszlet esetében.

Ad. 6. Az eljáró tanács álláspontja szerint a másodrendű alperes a játék- és látványtervezői munkákat is végző rendezőként, illetve a harmadrendű alperes a díszlettervek, szcenikai munkák végzőjeként egyaránt az eredeti díszletterv átdolgozójának minősül.

*Dr. Tomori Pál, a tanács elnöke
Dr. Gondol Daniella, a tanács előadó tagja
Dr. Kiss Zoltán, a tanács szavazó tagja*

SÍREMLÉK SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-14/09/1

A Somogy Megyei Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. A csatolt fényképfelvételek szerint a felperes által készített síremlék (Cs. T. síremléke) és annak terve – figyelembe véve a temetői szobrászat gyakorlatát, ezen belül konkrétan az elsőrendű alperes által csatolt katalógusbeli síremléket és az alperesek által csatolt fényképfelvételek szerinti síremléket – bír-e olyan egyedi, a felperes szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel, amely alapján a szerzőt, a tervezőt, a síremlékre, illetve annak tervére nézve a mű egésze tekintetében szerzői jogi védelem illeti meg?

2. Amennyiben a felperes által készített síremlék egyedi jellege alapján a szerzőt, illetve a tervezőt szerzői jogi védelem illeti meg, melyek azok az elemek a síremléken, amelyek egyediségüknél, eredetiségüknél fogva a szerzői jogi védelmet eredményezik, és amelyek a felperesi terv alapján készített síremléket az elsőrendű alperes beadványához csatolt katalógusbeli síremléktől megkülönböztetik.

3. A másod- és harmadrendű alperes által az elsőrendű alperesnél megrendelt és az elsőrendű alperes által készített síremlékek (L. Gy. és P. I. síremléke, a keresetlevél F/2. és F/3. szá-

mú melléklete, a felperes által csatolt fényképek) hordozzák-e magukon azokat, a felperesi szellemi tevékenységből eredő egyéni, eredeti, egyedi jellegzetességeket, melyek a felperesi síremléket jellemzik, és amelyek alapján a felperest szerzői jogi védelem illeti meg, illetve az eltérések lerontják-e a felperesi síremlék egyéni eredeti jellegét?

4. Amennyiben L. Gy. és P. I. síremléke hordozza magán azokat a jellegzetességeket, amelyek alapján a felperest szerzői jogi védelem illeti meg, azokon milyen változtatások szükségesek ahhoz, hogy a felperes által készített síremléktől való eltérés látható legyen, és ezáltal a sérelmes helyzet megszűnjön.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Ad 1. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 1. §-ának (3) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Az Szjt. 1. § (1) bekezdés *h)* pontja maga nevesíti a szobrászati alkotást mint olyan művet, amely a (3) bekezdésbeli kritériumok teljesítése esetén szerzői jogi védelem alatt állhat. Ezeknek a törvényi feltételeknek konjunktívan kell fennállniuk, amelyeknek viszont a felperes által tervezett síremlék nem felel meg.

A felperes által tervezett síremlék a temetői szobrászat egyébként sablonszerű elemeit (fekvő sírforma, fejnél feliratos álló rész, váza, mécset, galamb) a szokásoknak megfelelően használja, a fejrésznek az elhunyt személy és családja szoros kapcsolatát kifejező alakot ad. (A sír világosabb kőből készült alakja olyan hatást kelt, mintha egy elrajzolt emberalak hajolna a sír fölé, amely érzetet megerősíti az is, hogy a sír mellett külön, azonos színű kőből álló, vödörszerű váza áll.) A csatolt, egyéb temetőkből származó képek tanúsága szerint a sír elemei gyakran használt elemei a temetői kultúrának. Nem szerzői jogi értelemben vett egyediséget az ad a sírnek, hogy egy családtag tervei alapján készült.

Itt utalni kell arra, hogy az alperes által 2008. december 29. napján benyújtott dokumentáció szerint számos, a felperes által készített síremlékhez elemeiben egyébként igen hasonló síremlék létezik különböző, egymástól földrajzilag igen távol eső magyarországi temetőkben. Ezek a sírok – csak valószínűsíthetően, mivel a képek nem teljesen élesek – nem feltétlenül mind a felperesi síremlék készítését követően (és ebből következően nem annak másolásával) készültek. Ez is azt támasztja alá, hogy a síremlék meglévő és széles körben elterjedt elemekből áll össze.

Az F/2. mellékletben csatolt képen egy 2001-ben elhunyt személy sírja látható (amely dátum egybeesik a felperes által készített síremlék feliratának dátumával), ami többféle következtetésre is alapot adhat. Egyrészt akár arra is utalhat, hogy a felperes sem feltétlenül előzmények nélkül hozta létre a síremléket. Másrészt, ebből akár még az is következhet, hogy a perben vizsgált felperesi sírkő is egy másik (pl. a várdai temetőben található síremlék).

lék) másolásával jött létre, de az is alappal feltételezhető, hogy valamennyi egy közös mintára vezethető vissza (ilyen lehet az alperesi iratokban megtalálható olasz sírkőkatalógus).

Ad 2. Az eljáró tanács álláspontja szerint – az 1. kérdésre adott válaszból kiindulva – a síremlékek között nincs érdemi különbség. Előfordulhat, hogy az alperes által készített sírkő a felperesi sírkő mechanikus másolata, de akár az is, hogy a felperesi és az alperesi síremlék is egy harmadik síremlék másolata.

Ad 3. Az előző két válaszból kiindulva az alperes által készített síremlékek olyan szempontból mutatnak hasonlóságot a felperes által készített síremlékkel, hogy a közkincshez tartoznak, bárki által szabadon használhatók.

Ad 4. Tekintettel arra, hogy a fentiekből kiindulva, a felperes által tervezett síremlék nem szerzői jogi alkotás, az alperes által készített síremlékek sem tekinthetők jogsértőnek, és emiatt azokon semmilyen változtatás nem szükséges.

A bíróság által megküldött és a csatolt fényképekre és egyéb bizonyítékokra való tekintettel az eljáró tanács más álláspontra helyezkedett, mint a Szerzői Jogi Szakértő Testület 01/08. számú 2008. július 16-án kelt szakvéleményben kifejtettek.

Dr. Vida Sándor, a tanács elnöke
Dr. Gyenge Anikó, a tanács előadó tagja
Márkus Péter, a tanács szavazó tagja

RAJZOK EGYÉNI, EREDETI JELLEGÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA

SZJSZT-16/09/1

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A megkereső által feltett kérdések

1. Az N. M. által készített illusztrációk, illetve az ugyancsak mellékelt, J. L. – Z. V.: Erdőmező virágai című kiadványában szereplő illusztrációk összevetése alapján megállapítható-e, hogy az N. M. által készített rajzok szolgai másolatai Z. V. rajzainak, vagy ellenkezőleg, N. M. rajzai egyéni, eredeti jellegű alkotások, esetleg átdolgozásnak tekinthetők-e Z. V. rajzaihoz képest, vagy sem?
2. Amennyiben nem szolgai másolatról vagy átdolgozásról van szó, kérjük ezt részletesen indokolni, és minden egyes rajz tekintetében állást foglalni ezekre a kérdésekre nézve.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A Fővárosi Bíróság a Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület felperesnek az Y. Kiadó Kft. alperes elleni, jogdíj megfizetésére kötelezés miatt indított perében a Szerzői Jogi Szakértői Testületet rendelte ki.

A szakvélemény elkészítéséhez összefoglalt rövid tényállás:

A perbeli alperes, az Y. Kiadó Kft. kiadta J. L.–N. M. Erdő mező virágai című könyvét, amelynek N. M. által készített rajzai (illusztrációja) a felperes állítása szerint megegyezik Z. V. grafikus rajzaival. Z. V. ugyancsak J. L. szerzőtársaként illusztrálta az Erdő mező virágai című, 1958-ban a Mezőgazdasági Kiadó gondozásában megjelent művet. A felperes szerint az alperes által utóbb kiadott könyvben N. M. rajzai egyszerű utánzatai a Z. V. által készített rajzoknak, azok csak minimális mértékben, például színekben vagy a virágok átrendezésében térnek el, de egyéni eredeti jelleggel nem bírnak.

A bíróság a Szerzői Jogi Szakértői Testület rendelkezésére bocsátotta a peres iratokon kívül a N. M. által készített eredeti rajzokat, az Y. Kiadó által kiadott Erdő-mező virágai című könyvet és a Mezőgazdasági Kiadó által 1958-ban megjelentetett J. L.–Z. V.: Erdő-mező virágai című könyvet.

A Szerzői Jogi Szakértői Testület véleményét az eredeti rajzok és a könyvek megtekintését követően az alábbiakban alakította ki.

Ad 1. Általános megállapítások

A vizsgált rajzok (illusztrációk) az alkalmazott grafika körébe tartoznak. A könyv illusztrációi jellegzetesen olyan alkotások, amelyeknek a művészi szempontok – az egyéni-eredeti, sajátos jelleg – mellett, ahhoz a szöveghez is igazodniuk kell, amelynek az illusztrálására készültek. A művészi alkotói szabadságnak ilyen esetekben az adott feladat szab határt, a szöveg jellege és tartalma értelemszerűen meghatározza a rajzok jellegét is. Tankönyvekben, ismeretterjesztő kiadványokban az illusztrátor kevésbé engedheti szabadjára alkotói fantáziáját, a tárgyak vagy jelenségek valósághű ábrázolására, megjelenítésére kell törekednie.

Az Y. Kiadó által kiadott Erdő-mező virágai című kötet és a Mezőgazdasági Kiadó által megjelentetett könyv szöveges része szó szerint megegyezik egymással, ideértve az előszót, a betűrendes szószeretet, a színes és a fekete-fehér táblák számát is. Az eltérés csupán annyi, hogy a két kiadványában a szószeretet elhelyezése különbözik egymástól, az alperes kiadványában a színes táblák előtt, míg az 1958-as kiadványnál a színes táblák után nyert elhelyezést. Az Y. Kiadó kiadványában továbbá nem szerepel a Magyarország növénytakaróját ábrázoló, fekete-fehér térkép.

Az előzőekben leírtakból következően az alperes kiadványában ugyanolyan sorrendben, méretben és elhelyezésben, ugyanolyan jelöléssel kellett ugyanazokat a növényeket, növényi részeket ábrázolni. Kérdés, hogy az egyes növények méretei és ezáltal az ábrázolás módja és jellege tekintetében lehet-e és milyen mértékű eltérés a két kiadvány illusztrációi között.

A könyvek előszava értelmében a Magyarországon honos 2000-nél több virágos növény és haraszt közül a színes táblákon több száz növény, közöttük növényritkaságok, Magyarországon nem vagy csak elvétve előforduló növények, illetve a Kárpátokban honos növényfajták szerepelnek. Az illusztrátornak tehát ennyi növényt és növényi részt kellett megrajzolnia. Az eljáró tanács megítélése szerint ehhez botanikai ismeretekre és az ábrázolandó növények képes ábráinak ismeretére van szükség, ilyen mennyiségű növény ismerete és pontos megrajzolása pusztán emlékezetből nem is lehetséges.

Az eljáró tanács korábbi – grafikai művek eredetiségének vagy szolgáimásolat-jellegének megállapításával foglalkozó – szakértői véleményekben kifejtettek alapján az eredeti és a később készült konkrét rajzokat vizsgálta.

Konkrét megállapítások

Az eljáró tanács – összehasonlítva az eredeti rajzokat és a két kiadványt – megállapította, hogy N. M. eredeti rajzai Z. V. rajzaitól csak nagyon kis mértékben térnek el. Ilyen eltérések például, hogy az egyes virágok sorrendje egy táblán belül az adott betűrendhez képest felcserélődött, egy-egy virág szára a gyökértől eltérő irányba hajlik, egy-egy levéllel, egy-két szárral vagy virágfejjel több van az alperes rajzaiban, némely virág esetében a színek árnyalataikban különböznek egymástól. Az eltéréseket, illetve a hasonlóságokat a teljesség igénye nélkül az alábbi konkrét példákon mutatjuk be.

A 82. oldalon levő fekete-fehér táblánál pl. a *d*) réti ecsetpázsit és a *b*) jelű kunkorgó árvalányhaj helyet cserélt, az *f*) jelű siska nádtippan levélnyelvecskéje a szártól nem jobbra, hanem balra hajlik el, egyébként az oldalon ábrázolt illusztrációk egyezők, a következő, 83. oldalon ábrázolt növények között nincs semmilyen eltérés.

A színes táblák közül a 13. táblán a *b*) jelű kétlevelű sarkvirág és *c*) jelű fehér madársisak levelei a szárhoz képest megcserélődtek, és a virágok helyei felcserélődtek, egyébként a virágok ugyanazok. A 68. tábla *e*) jelű réti bolha füvet N. M. Z. V. rajzához képest két szárral és két virággal többel rajzolta meg. A 107. táblán a *d*) jelű mohaképu kötörőfű az alperes kiadványában némileg eltér a Z. V. által ábrázolt virágtól, mert hosszabb szárrészből három virág emelkedik ki, továbbá a gyökérzetéből jobbra hajlik a szárrész szemben az eredeti rajzzal. Ugyanezen az oldalon ugyanez mondható el az *f*) jelű áttellenes levelű kötörőfűről. Ezen a táblán a virágok elhelyezése az *a*) jelű virág kivételével felcserélődött, az *e*) jelű sötétlő varjúháj a gyökérzettől balra, míg Z. V. rajzán jobbra hajlik. A 119. táblán a virágok elhelyezése felcserélődött, és az *e*) jelű havasi kákicsvirág színében, a virágfejek számában és elhelyezésében mutat némi eltérést, egyébként a rajzok megegyeznek.

Az illusztráció részleteinek megegyezésein túlmenően a képek arányrendszere teljesen azonos.

A Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt) 1. § (3) bekezdésében a szerzői jogi védelem feltételeként megkívánt, az alkotás egyéni, eredeti jellegének megnyilvánulása, mint a védelem szintjének minimális meghatározása, más művek szolgai átvétele az SZJSZT több szakvéleményének is tárgya volt. A bírói gyakorlat által is kikristályosodott megállapítás, „hogyan az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása”. (Dr. Bogsch Attila, dr. Boytha György et. al: A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex Kiadó, 2006, I. fejezet, 30. oldal).

Az eljáró tanácsnak tehát abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy az alperes kiadó által kiadott könyvben szereplő, N. M. által készített illusztrációk milyen mértékben térnek el Z. V. rajzaitól.

Az eljáró tanács az SZJSZT-21/02, -38/01, illetve a grafikai művek eredetisége vagy szolgaimásolat-jellegének a megállapításánál figyelembe vett szempontokat meghatározó SZJSZT-22/98. számú véleményben kifejtettekkel is összhangban a rajzok összehasonlítása alapján úgy foglalt állást, hogy az N. M. rajzaiban mutatkozó eltérések nem haladják meg azt a mértéket, amelynek alapján az illusztrációk egyéni, eredeti jelleggel bírnának, azaz rajzai Z. V. rajzai szolgai másolatainak minősülnek.

A fenti megállapítást támasztja alá a 2009. március 20-i tárgyalás jegyzőkönyvében idézett, N. M. által írt levél, amely szerint az illusztrátor kijelenti, hogy: „egy pillanatig sem gondoltam szerzői címre”, és hogy a Z. V. által készített rajzok mintaként szolgáltak az illusztráció elkészítéséhez.

Ugyanakkor Z. V. munkássága alapján megállapítható, hogy az általa lerajzolt növények a saját gyűjtésén alapultak, tehát teljes mértékben egyéni alkotások.

Hat évtizedes munkássága során megközelítően 12 000 akvarelt, 3000 táblarajzot készített. A szakmai megítélés szerint teljesítményével egyedülállót alkotott a nemzetközi botanikában.

Ad 2. Az eljáró tanács válaszára figyelemmel a bíróság által feltett további kérdésekre a válaszadást mellőzi.

*Dr. Hajagos Éva, a tanács elnöke
Dr. Koltay Krisztina, a tanács előadó tagja
Banga Ferenc, a tanács szavazó tagja*

JOGTÁR VÉDELME GYŰJTEMÉNYES MŰKÉNT, ILLETVE ADATBÁZISKÉNT

SZJSZT-19/09/1

Magánmegkeresés

A megkereső által feltett kérdések

1. Arra vonatkozóan kérjük a Szerzői Jogi Szakértő Testület állásfoglalását, hogy a jogtárak mint gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok szerzői jogi védelemben részesülnek-e, vagy sem, továbbá, hogy ennél fogva a Jogtárak felhasználási jogának ügyfeleink felé történő értékesítése felhasználási szerződés keretében történhet-e.

2. Kérjük, foglaljanak állást arra vonatkozóan is, hogy a jogtárak az említett „*sui generis*” védelemben részesülnek-e, illetve, hogy az Szjt. alapján lehet-e az ilyen adatbázisok használatáért beszedett díjakat a szerzői joghoz kapcsolódó jog által védett teljesítmény felhasználási engedélye fejében kapott díjnak tekinteni?

Az eljáró tanács szakértői véleménye

Ad 1. Az eljáró tanács megállapítja, hogy nem minden, a Jogtárakban hozzáférhető tartalmi elem áll önálló szerzői jogi védelem alatt. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: „Szjt.”) 1. § (4) bekezdése értelmében nem élveznek önálló szerzői jogi védelmet a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények és ügyiratok, valamint a jogszabállyal kötelezővé tett szabványok és más hasonló rendelkezések. A hivatkozott rendelkezésben megjelölt „állami irányítás egyéb jogi eszközei” fordulat fogalma a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény III. fejezetében kerül meghatározásra. Az eljáró tanács e körben megjegyzi, hogy a Jogtárakban hozzáférhetővé tett tartalmi elemek túlnyomó többsége ezen önálló szerzői jogi védelmet nem élvező körbe tartozik.

A Jogtárakban elérhetővé tett tartalmi elemek másik csoportja, elsősorban az egyes jogszabályok szakirodalmi elemzését végző ún. kommentárok azonban az Szjt. szerint önálló védelmet élveznek. Az e körbe tartozó művek felhasználása az Szjt. 16. §-a értelmében engedélyhez és díjfizetéshez kötött cselekmény.

Az egyes tartalmi elemek önálló szerzői jogi védelmétől elkülönítetten vizsgálándó, hogy a művek összessége gyűjteményes műként védettnek minősül-e. Az Szjt. 7. §-a szerint a gyűjtemény akkor részesül védelemben, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű. Az eljáró tanács e körben hivatkozni kíván – a megkereső által is idézett – SZJSZT-38/06. számú szakértői véleményre.

„A fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a különböző összeállítások – gyűjteményes műként – akkor is szerzői jogi védelmet élvezhetnek, ha részei ugyan szerzői jogi védelemben nem részesülnek, de a gyűjtemény elemeinek összeválogatása, elrendezése kreatív szerkesztői munka eredménye. A gyűjteményes művekre vonatkozó védelem feltétele – az Szjt. megfogalmazása szerint – azonos a szerzői művek esetében általában alkalmazandó egyéni, eredeti jelleg követelményével, a magyar jogalkotó ugyanis e két fogalommal azonosította az irányadó nemzetközi egyezmények 'intellectual creations' fordulatát. [Berni Unió Egyezmény 2. Cikk (5) bekezdése; TRIPs-megállapodás 10. Cikk (2) bekezdése; WIPO Szerzői Jogi Szerződés 5. Cikk] Az Szjt. terminológiája összhangban van továbbá az Európai Közösség vonatkozó meghatározásával, amely szerint pl. a számítógépi program is akkor védendő, 'ha eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása' (91/250/EGK irányelv 1. cikk 3. pont) [Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a hivatkozott irányelvet a Számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelv hatályon kívül helyezte, a kodifikált változat 1. cikk (3) bekezdése azonban nem különbözik a szakvélemény által megjelölt szakasz rendelkezésétől.] Az adatbázis mint olyan pedig akkor részesül szerzői jogi védelemben, ha tartalmának válogatása vagy elrendezése okán 'a szerző saját szellemi alkotása.' (96/6/EK irányelv, 3. cikk 1. pont).

Az összeválogatás alkalmazott elve elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha a gyűjtemény valóban válogatás eredményeként született meg, vagyis egy műveket, adatokat tartalmazó nagyobb halmazból a szerkesztő valamilyen egyéni, eredeti szempont alapján válogatja össze gyűjteménye egyes elemeit. Ez alapján az összeválogatás nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, ha az valamennyi, bizonyos tulajdonsággal rendelkező elemet (művet, adatot) tartalmaz (például a valamennyi budapesti telefon-előfizető adatai). Ugyancsak nem tekinthető összeválogatásnak a 'gyűjtemény', ha az csupán egy vagy az összes elem számához képest elenyésző számú tételt tartalmaz.

Az elrendezés elsősorban akkor tekinthető egyéninek, eredetinek, ha az meghaladja a nyilvánvaló sorrendbe illeszthető tulajdonságok alapján (például kezdőbetű, súly, hossz) történő automatikus rendezést.”

A fentiek előrebocsátását követően azt vizsgálta meg az eljáró tanács, hogy a Jogtárak vonatkozásában a tartalmi elemek összeválogatása, szerkesztése, elrendezése kapcsán tetten érhető-e az Szjt. 7. §-a szerinti egyéniség, eredetiség.

Az eljáró tanács megállapította, hogy a Jogtárak kitűzött célja, hogy a hatályos magyar joganyag – ideértve az állami irányítás egyéb jogi eszközeinek – teljességét felölelje, azok korábbi időváltozataival együtt (a megkeresés szerint a Fővárosi Önkormányzat 2006 után megjelent rendeletei kivételével a Jogtárak nem tartalmazzák az önkormányzati rendeleteket). E körben az eljáró tanács megítélése szerint a tartalmi elemek összeválogatásának egyéniségéről, eredetiségéről nem lehet beszélni.

A jogalkotási törvényben meghatározott jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközein kívül azonban a Jogtárak egyéb tartalmi elemekkel is rendelkeznek, így például tartal-

mazza – a megkeresés szerint – az alkotmánybíróság határozatait, a jogegységi döntéseket, a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásait, elvi döntéseit, a versenytanács határozatait, egyes bírósági ítéleteket. E körben az eljáró tanács véleménye szerint a Jogtárak készítői a jogalkalmazás szempontjából kiemelkedő fontosságú, a jogértelmezést segítő bírósági, hatósági ügyiratokat, határozatokat, okiratokat válogattak ki, amely szerkesztői munka egyedi, eredeti jellegű.

Ügyszintén egyedi, eredeti szempontok alapján került meghatározásra, hogy mely jogszabály esetén tartalmaz a Jogtárak a jogszabályt értelmező kommentárt. Nyilvánvaló, hogy elsősorban anyagi és területi okok miatt nem lehetséges valamennyi hatályos jogszabályról kommentárt készíteni, a szerkesztőknek így elsődlegesen azt kellett eldönteniük, hogy melyik az a néhány alapvető fontosságú jogszabály, amelynek értelmezését kommentárral szükséges segíteni.

Az eljáró tanács megítélése szerint ismételtlen egyedi, eredeti szempontok alapján kerültek összeválogatásra a jogi bibliográfiában feltüntetésre kerülő egyes elemek, illetve a Jogtárakban elérhető statisztikai és hatósági nomenklatúrák. A szerkesztők ezek esetében nyilvánvalóan nem törekedtek teljességre, az adatbázisba felvett elemek sajátos szerkesztési elvek szerint kerültek összeválogatásra.

Az eljáró tanács meg kívánja jegyezni, hogy a megkeresés szerint a „számveteli kérdések” címen elérhető tartalmi elemeket a szerkesztő egy „konkrét számveteli folyóiratból vette át”, arra vonatkozóan azonban az eljáró tanács nem kapott adatot, hogy az említett „átvétel” milyen jogviszony alapján történt, illetve, hogy az „átvétel” teljes körű volt-e, vagy a Jogtárak szerkesztője egyedi, eredeti szempontok alapján válogatta ki a megjelenített elemeket.

A fentieket összegezve az eljáró tanács azt állapítja meg, hogy a Jogtárakban elérhető egyes tartalmi elemek jellemzően egyedi, eredeti szempontok szerint kerültek összeválogatásra, akkor is, ha az összeválogatás említett egyedisége, eredetisége épp a dokumentumok legnagyobb tömegét képező csoportjánál (a jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei) nem érhető tetten.

Az elrendezés kapcsán az eljáró tanács megállapítja, hogy az egyes tartalmi elemek megjelenítése, a jogszabályok különböző rétegeinek egymásba ágyazása, az összefüggő tartalmi elemek összekapcsolása egyéni, eredeti módon történik a Jogtárak esetében.

A fentiek alapján az eljáró tanács megállapítja, hogy a Jogtárak gyűjteményes műként védelem alatt áll. Az eljáró tanács e körben hivatkozni kíván az SZJSZT-18/97 számú szakvéleményre, amely a jelen szakvéleménnyel egyezően állapítja meg, hogy a jelen megkeresés tárgyát képező termék előzményének tekinthető Complex CD Jogtár elnevezésű termék szerzői jogi védelem alatt áll.

Az Sztj. 60/A. § (1) bekezdése szerint adatbázisnak minősül az önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni. Az eljáró tanács megállapítja, hogy az idézett rendelkezés fel-

tételei a Jogtárak vonatkozásában teljesülnek, ebből következően a Jogtárak gyűjteményes műnek minősülő adatbázisként szerzői jogi védelmet élvez.

A Jogtárakban megőrzött egyes tartalmi elemek megjelenítését, illetve a tartalmi elemek közötti keresést önálló számítógépi programalkotás (a továbbiakban: jogtárszoftver) oldja meg. A jogtárszoftver szerzői jogi védelme vizsgálata során az Szjt. 1. §-ának (3) bekezdésére, illetve a Számítógépi programalkotás védelméről szóló 2009/24/EK irányelv (a továbbiakban: Szoftverirányelv) 1. cikk (3) bekezdésére kell figyelemmel lenni. Ugyan az eljáró tanács rendelkezésére a jogtárszoftvernek csak az ún. futtatható állománya áll, ezzel együtt az megállapítható, hogy a szoftvert a szerzői jog védi, annak jogosultja pedig valószínűsíthetően azonos a megkeresővel.

Az eljáró tanács ezt követően az alábbiakban válaszolja meg a megkereső következő kérdését: „a Jogtárak mint gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok szerzői jogi védelemben részesülnek-e, vagy sem?”

A Jogtárak vonatkozásában a szerzői jogi védelmet az eljáró tanács – a fentiek értelmében – több rétegben is megállapította: *a)* az egyes tartalmi elemek vonatkozásában; *b)* az egyes tartalmi elemek szerzői jogi védelmétől függetlenül, az összes elemre vonatkozóan gyűjteményes műként; illetve *c)* a jogtárszoftver vonatkozásában, számítógépi programalkotásként.

A felhasználási szerződések kapcsán az eljáró tanács megállapítja, hogy a Jogtárak alkalmazását a megkereső ügyfelei (előfizetői és egyedi vásárlói) számára a „Complex Jogi Adatbázisok Általános Szerződési Feltételei” elnevezésű dokumentum (a továbbiakban: ÁSZF) elektronikus elfogadásától (*click on licence*) teszi függővé.

Az ÁSZF II.1. pontja szerint „A Szolgáltató az előfizetés időtartama alatt az Előfizetői Szerződésben meghatározott mennyiségben, módon és időtartamban biztosítja az Előfizetőnek a CompLex Jogi Adatbázis használati jogát.”

Az ÁSZF VIII. fejezete szerint: „1. A Szolgáltató fenntartja a jogot az adatbázisok, az azt kezelő és megjelenítő szoftverek, valamint a hálózati kiegészítés bárminemű módosítására.

2. A Szolgáltató fenntartja az adatbázisok és azok frissítései, valamint a hálózati kiegészítés ármódosításának jogát.”

A felhasználási jogokról az ÁSZF X. fejezete az alábbiak szerint rendelkezik: „1. A Szolgáltató a CompLex Jogi Adatbázis használati jogát engedi át, egyebekben fenntart minden jogot. A használat kizárólag az Előfizetői Szerződésben foglalt jogosultság alapján történhet. Jogszerűtlen a használat, ha az Előfizetői Szerződésben rögzített jogosultságon túlterjeszkedik.

4. Az Előfizető a CompLex Jogi Adatbázist a saját feladatai ellátásához, saját szervezeti keretein belül a X/1. pontban foglaltak alapján használhatja. Az adatbázissal és dokumentációival (a használatot segítő bármely írásos anyaggal) kapcsolatban a Szolgáltató minden egyéb felhasználási, hasznosítási, vagyoni, tulajdon- és publikálási jogot fenntart.

5. Az adatbázist, a programot, az ezeket tartalmazó adathordozót és a hálózati kiegészítést tilos

- harmadik személynek használatba adni,
- kölcsönbe, bérbe vagy haszonbérletbe adni,
- más egyéb módon továbbhasznosítani,
- másolni (kivéve egy biztonsági másolatot),
- az adatbázist vagy bármely számítástechnikai programot módosítani, átalakítani, vagy ezekre előkészületet tenni,
- a rendeltetésszerű használatot meghaladó, belső felépítését feltáró elemzésnek alávetni, visszafordítani, visszafejteni, belőle forráskódot előállítani (ha jogszabály másként nem rendelkezik), vagy
- oly módon használni, mely mások szellemi tulajdonát vagy jogait sérti.”

Az eljáró tanács megállapítása szerint a megkereső és előfizetője közötti jogviszony célja a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis (a Jogtárak) egyes tartalmi elemei érzékelésének biztosítása. E kapcsolat alapvető célja nem különbözik attól a jogviszonytól, ami például a könyvkereskedő és a könyvvásárló között létrejön: a műpéldány tulajdonjogának megvásárlásával a vásárló az adott műpéldány (jelen esetben az adatbázis egyes tartalmi elemei) érzékelésére szerez jogot. Mivel az érzékelés önmagában nem minősül felhasználásnak, ezért önmagában ehhez nem szükséges felhasználási szerződést kötni, sőt az – felhasználás hiányában – fogalmilag kizárt.

Ami azonban mégis releváns különbséget jelent a két eset között, az az a körülmény, hogy jelen esetben a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis egyes elemeit – egyéb technikai körülmények teljesítése esetén – egy erre létrehozott számítógépi programalkotással (jogtárszoftver) lehet érzékelni. A számítógépi programalkotás futtatása – az Sztj. rendelkezései szerint – ugyanakkor önmagában is felhasználásnak minősül, ezért e vonatkozásban ennek feltételeiről a feleknek felhasználási szerződésben szükséges megállapodniuk.

Az eljáró tanács ezt követően az alábbi választ adja a megkereső következő kérdésére: „a Jogtárak felhasználási jogának ügyfeleink felé történő értékesítése felhasználási szerződés keretében történhet-e?” Felhasználási szerződés a jogtárszoftver használata okán szükséges, ezen túlmenően azonban csak akkor, ha a Jogtárak egyes szerzői jogilag is védett tartalmi elemeinek felhasználását a megkereső – a hatályos Általános Szerződési Feltételekben meghatározottnál szélesebb körben – engedélyezni kívánja ügyfelei számára.

Ad 2. Az Sztj. 60/A. §-a szerinti adatbázis előállítóját akkor illetik meg a 84/A. § (1)–(3) bekezdése szerinti jogok, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényel (ezek az ún. *sui generis* jogok).

Az adatbázis-előállítókat megillető *sui generis* védelem feltétele, hogy *a)* a védelem tárgya az Sztj. 60/A. §-a szerint adatbázisnak minősüljön, *b)* az adatbázis jelentős ráfordítás eredményeként jöjjön létre, illetve, hogy *c)* a jelentős ráfordítás az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése kapcsán jelentkezzen.

Az eljáró tanács az 1. kérdésre adott válaszában már rögzítette, hogy a Jogtárak az Szjt. 60/A. §-a szerint adatbázisnak minősül.

Bár annak kérdésében, hogy milyen mértékű (összegű) ráfordítást lehet jelentősnek tekinteni, nincsenek még iránymutató bírósági döntések, az érintett – adatbázis-előállítással foglalkozó – iparág gyakorlata feltárható.

Az eljáró tanács ebben a körben hivatkozni kíván a 31/2008 számú SZJSZT szakvéleményre, amely szerint azok „számbavételéhez támpontot nyújthat az Európai Bizottság Belső Piac és Szolgáltatások Főigazgatóságának 2005. december 12. napján kelt, az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv első kiértékeléséről szóló munkaanyaga, amely az európai adatbázis-előállítóktól kapott információk alapján előfordulási gyakoriságuk szerinti sorrendbe szedte az adatbázisokkal kapcsolatos jellemző ráfordításokat (*Commission of the European Communities DG Internal Market and Services Working Paper – First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases*, 17. o.; a fordítást az angol nyelvű eredetiből az eljáró tanács készítette, hivatalos fordításnak nem tekinthető).

„4. ábra – az európai adatbázisipar ráfordításai

<i>Milyen jellegű ráfordításokat eszközölt?</i>	<i>A válaszadók %-ában</i>
<i>Informatika</i>	85.1%
<i>Személyi állomány az adatok feltöltéséhez</i>	69.3%
<i>Személyi állomány az adatbázis üzemeltetéséhez</i>	65.3%
<i>Adatbázis marketingje, reklámozása</i>	64.4%
<i>Személyi állomány az adatok összegyűjtéséhez</i>	63.4%
<i>Adatok megszerzése</i>	62.4%
<i>Engedélyek</i>	58.4%
<i>Irodahelyiség</i>	35.6%
<i>Egyéb</i>	21.8%”

Az eljáró tanács úgyszintén hivatkozni kíván az adatbázis-előállítással foglalkozó magyarországi vállalkozások érdek-képviselői szervezeteként működő Magyar Tartalomipari Szövetség (MATISZ) gyakorlatára, amely szervezetnek a megkereső is tagja. Az eljáró tanács rendelkezésére álló információk szerint a MATISZ gyakorlata úgy összegezhető, hogy az adatbázis-előállítással összefüggő költségek vizsgálata során az alábbi költségelemeket kell rendszerint figyelembe venni:

1. az adott adatbázis készítésére elkülöníthető munkabér és járulék költségei (munkaszerződések alapján, kifizetések);
2. gyűjtőkör költsége (alvállalkozói stb. szerződések, számlák, kifizetések);

3. technológiaüzemeltetés (számítógépel, szoftverrel stb. kapcsolatos amortizáció, kommunikáció, munkabér, szerződések, számlák, kifizetések stb.) és a fejlesztés igazolt költségei;
4. marketing, terjesztés igazolt költségei (szerződések, számlák, kifizetések);
5. munkabérrányos rezsiköltség-ráterhelés (összes fel nem osztható költség-/munkaóra-alap szorozva az elkülönített 1. pontban meghatározott munkaóra-mennyiséggel).

A fenti költségelemek figyelembevételével – a MATISZ gyakorlata szerint – akkor tekinthető a ráfordítás jelentősnek, ha a ráfordítás az adott vállalkozás összköltségéből 30-50% feletti részesedést, vagy legalább egy felsőfokú végzettségű ember egy évi munkájának költségét képezi.

Az eljáró tanács hivatkozni kíván továbbá a 23/2008-as számú SZJSZT-szakvéleményre: „A tartalom megszerzése kapcsán felmerült költségek fogalmát az utóbbi években az Európai Bíróság is értelmezte. A *British Horseracing Board* kontra *William Hill Organization Ltd.* (C-203/02)-ügyben hozott döntés szerint e költségek között nem vehetők figyelembe a tartalmi elemek létrehozatalával kapcsolatos költségek, de ilyen költség felmerülését a jelen ügyben nem is állították. A döntés szerint ugyanakkor az adatbázis tartalmának ellenőrzésével kapcsolatos ráfordításnak minősülnek 'az adatbázisban meglévő elemek pontosságának ellenőrzésére felhasznált pénzeszközök.'” Az Európai Bíróság ítéletének a jelen ügy szempontjából azért van jelentősége, mivel aszerint nem vehetők figyelembe ráfordításként a Jogtárak „saját” tartalmi elemei, vagyis azok, amelyeket kifejezetten a Jogtárhoz készítettek.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy nem bocsátottak rendelkezésére olyan iratot, amely alapján a ráfordítás mértéke megállapítható vagy legalább becsülhető lenne.

Tekintettel azonban a fentiekre és az adatbázisban megtalálható egyes tartalmi elemek számára, illetve arra, hogy az egyes tartalmi elemek logikai összekapcsolása (linkelése) milyen szakértelmet és munkaidő-ráfordítást igényel, az eljáró tanács – bár megállapítást nem tehet, de – alapos okkal valószínűsíti, hogy a jelen ügy tárgyát képező adatbázis előállítása jelentős ráfordítást igényelt. Az eljáró tanács valószínűsítését erősíti az Európai Bíróság *Apis-Hristovich* kontra *Lakorda*-ügyben (C-545/07) hozott döntése, amelynek tárgya a jelen ügy szerinti termékhez nagymértékben hasonló, moduláris módon felépített, elektronikus jogszabálygyűjtemény-adatbázis *sui generis* védelme volt a kimásolás, illetve újrahasznosítás tekintetében, az eljárás során azonban fel sem merült, hogy az említett termék ne állna *sui generis* oltalom alatt.

Az Sztj. 84/A. §-a szerint a *sui generis* védelmet élvező adatbázis esetében a kimásolás és az újrahasznosítás minősül engedélyköteles felhasználásnak, amely engedély fejében a felhasználó díjat köteles fizetni. Az eljáró tanács az ÁSZF X.1. pont szerinti „használati jogot” úgy értelmezi, hogy az az adatbázis tartalmi elemeinek érzékelését biztosítja a megkereső ügyfelei számára. Az ÁSZF X.5. pontja azonban a *sui generis* adatbázis „továbbhasznosítását”, az Sztj. fogalomrendszere szerinti újrahasznosítását, illetve „másolását”, az Sztj. fogalomrendszere szerinti kimásolását kifejezetten kizárja. Ahogyan pedig arra az eljáró tanács

korábban utalt, felhasználási szerződés kötésére a jogtárszoftver felhasználását meghaladóan akkor lenne szükség, ha a sui generis adatbázis hasznosítását a megkereső – a hatályos Általános Szerződési Feltételekben meghatározottnál szélesebb körben – kívánná engedélyezni ügyfelei számára. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy engedély megadására egyébként nincs is szükség azokban az esetekben, amikor a *sui generis* oltalmat élvező adatbázis előállítójának a kimásolásra, illetve újrahasznosítására vonatkozó jogát az Szjt. korlátozza [pl. az Szjt. 84/B. §-ának (1) bekezdése].

Ebből következően a ügyfelektől szedett díjat akkor lehetne a „szerzői joghoz kapcsolódó jog által védett teljesítménye felhasználási engedélye fejében kapott díjnak tekinteni”, ha annak ellenében az ügyfél az adatbázis kimásolására, illetve újrahasznosítására kapna jogot. Ebben az esetben sem lehetne azonban az ügyfelek által fizetett díj egészét a *sui generis* adatbázis hasznosítása ellenében fizetett díjnak tekinteni, mivel a megkereső több, a szerzői jogi törvény tárgyi hatálya alá nem tartozó szolgáltatást (például DVD határidőre történő kézbesítése, adatbázis frissítése, ügyfélszolgálat biztosítása) is nyújt ügyfeleinek.

*Dr. Tomori Pál, a tanács elnöke
Dr. Békés Gergely, a tanács előadó tagja
Mlinarics József, a tanács szavazó tagja*

TÁRSASJÁTÉK SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-06/09/1

A Fővárosi Bíróság megkeresése

A bíróság által feltett kérdések

A bíróság felkéri a Szerzői Jogi Szakértő Testületet, hogy a tárgyban jelzett peres eljárásban a következő kérdésekre nézve készítsen szakértői véleményt.

1. A periratokhoz csatolt, „Éld az életed!” című társasjáték egésze vagy azon belül a megalkotott játékszabály, amely a társasjáték lényegét adja, szerzői jogi oltalom alá eső alkotásnak tekinthető-e, vagy sem.
2. Amennyiben szerzői jogi védelem alá eső alkotásról lehet beszélni, állapítsa meg a szakértő, hogy a per jelenlegi alperese részéről a felperesek által sem vitatott együttműködés során kifejtett tevékenység vagy a megrendelő elvárásai, utasításai stb., az alkotói folyamat részének tekinthetők-e, s ilyenformán a játékszabály megalkotói között szerzőtársként értékelhető-e a tevékenysége.

3. Amennyiben J. K. maga is alkotó módon járult hozzá a társasjáték létrejöttéhez, akkor szíveskedjenek J. K. szerzői részarányát is véleményezni.

Az eljáró tanács válasza

Ad 1.

1.1. A peres felek jogelődjei 2004. december 1-jén megbízási szerződést kötöttek, amelyben az alperes jogelődje azzal bízta meg a felperes jogelődjének gazdasági társaságát, hogy az alperesi jogelőd kiadó által 2005-ben megjelentetni kívánt fogyasztási társasjáték előállításával kapcsolatos koordinálási feladatokat – ami a grafikai és nyomdai munkálatok megszervezéséből és lebonyolításából, valamint a játékszabály elkészítéséből állt – lássa el. A szerződés 2. pontjában a megbízott feladatai között szerepel többek között a következő rendelkezés: *„az egyedi játékszabály egyeztetett határidőre való elkészítése, nem lehet azonos más játékok játékszabályával!”*. A szerződő felek megállapodása szerint a megbízási díjat két részre bontották, amelyből nettó 300 000 Ft a játékszabály határidőre történő, megfelelő szintű elkészítéséért, és nettó 400 000 Ft a koordinálási feladatok ellátásáért járt a felperesi jogelődnek.

1.2. A feltett kérdésnek, vagyis annak megválaszolásához, hogy a „társasjáték egésze, vagy azon belül a megalkotott játékszabály ... szerzői jogi oltalom alá eső alkotásnak tekinthető-e”, először is a játékszabály szerzői jogi védelemképességével kell foglalkozni.

A játékszabályok tekintetében az eljáró tanács azt vizsgálta, hogy vajon megfelel-e az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1. § (1) bekezdésében deklarált általános elvnek, miszerint az védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat, mégpedig a (3) bekezdés szerint azokat az alkotásokat, amelyek a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bírnak, figyelembe véve azt, hogy a védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. A szerzői jog az említett körbe tartozó alkotások kifejezési módját, a gondolat kifejtés belső és külső megnyilatkozását védi (pontosabban ezekre nézve ad bizonyos kizárólagos jogokat). Ez a védelem azonban nem terjed ki a benne foglalt tartalomra, cselekményre, alapelve, gondolatra. A társasjátékok játékszabálya maga a játék tartalma, menete, az eljárási algoritmus, amit ilyenként az Szt. 1. § (6) bekezdése kifejezetten kizár a szerzői jogi védelemből: *„Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.”*

Az eljáró tanács álláspontján az a körülmény sem változtat, hogy a felperes csatolta az Artisjus Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület 2005. április 5-én kelt, 050405004T azonosító szám alatt nyilvántartásba vett, műpéldányról szóló tanúsítványát. Ennek tanúsága szerint az *„Éld az életedet!”* játékmenet-leírás szerzője E. É. Azonban maga a tanúsítvány is tájékoztatja a bejelentőt arról a jogi tényről, hogy a tanúsítvány nem keletkeztet szerzői jogot,

hiszen a szerzői jogi védelem nem függhet formális jogi aktustól, mint például műbejelentés, bejegyzés, letétbehelyezés stb. A peres iratokhoz csatolt Artisjus-tanúsítvány legfeljebb a műpéldány azonosíthatóságát és készítője személyének bizonyítását segítheti elő.

1.3. A társasjátékok szabályainak, menetének leírása elvileg, adott esetben, amint erre az SZJSZT-42/07/1 számú szakvélemény is rámutat, önmagában lehet egyéni, eredeti módon kifejtett irodalmi alkotás, vagyis szerzői mű. Az erre vonatkozó jogok azonban élesen elválnak az 1.2. pontban leírt tartalomra, játékmenetre vonatkozó jogosultságoktól: ugyanaz a tartalom, cselekmény, gondolat, akár játékszabály is másképpen, más által a szerzői jog szempontjából szabadon, engedély és díjfizetés nélkül leírható, felhasználható. Az egyéni-eredeti módon történt játékszabály-leírás viszont csak a szerző engedélyével többszörözhető, adható ki, közvetíthető a nyilvánossághoz.

Az „Éld az életed!” című játékszabály-leírás a tartalomhoz, az elvekhez képest nem mutat sok szabadon kihasznált szellemi mozgástérre, nem mutatja az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyeit. A leírás nem minősül szerzői alkotásnak.

1.4. Mindazonáltal nem vitás, hogy egy társasjáték megalkotása, szabályának kidolgozása szellemi tevékenység eredménye. Ez az eredmény védelemben részesülhet a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) 86. § (3) bekezdése alapján, amennyiben megfelel az ott szabályozott törvényi követelményeknek. A hivatkozott jogszabályhely ugyanis akként rendelkezik, hogy a törvény védi azokat a szellemi alkotásokat is, amelyekről a külön jogszabályok – például a szerzői jogról szóló törvény – nem rendelkeznek, de amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók, és közkinccsé még nem váltak. A Ptk. 86. § (3) bekezdésének tárgyi hatálya alá tartozó szellemi alkotásokat addig illeti meg a törvény védelme, amíg azok nem válnak közkinccsé. A peres iratok között adat található arra nézve, hogy bár a perbeli társasjátéokra nem volt megfelelő kereslet, nyilvánosságra került.

1.5. A társasjáték egésze – a doboz, a tábla mezői, a kártyák és a játékpénzek – grafikai megjelenése olyan összbenyomást kelt, amely eléri az egyéni, eredeti jellegű grafikai szerzői mű szintjét. A társasjátéknak ez a része tehát az Szjt. 1. § (2) bekezdés *h)* pontja alá tartozó képzőművészeti alkotás, amely a szerzői jogi védelem tárgya.

Ad 2. és Ad 3.

2.1. Az első kérdésre adott válaszból következően az eljáró tanács véleménye szerint a szerzői jog eredeti alanyának azonosítása és az esetleges szerzőtársak egymás közötti viszonyainak, szerzőségük arányának megállapítása – a szerzői jog szempontjából – csak a társasjáték grafikai megjelenése tekintetében szükséges. Ezekre nézve a peres iratok nem adnak eligazítást az eljáró tanács részére, de erre kérdés sem irányult.

A grafikus jogait és a peres felekkel fennálló jogviszonyát illetően természetesen jelentősége van annak, hogy vele ki, milyen megbízási és szerzői jogi felhasználási szerződést kötött.

Megjegyezzük, hogy a megrendelő egy alkotófolyamatban közölt elvárásai, tanácsai, utasításai soha teszik a megrendelőt alkotóvá, szerzőtárrsá.

Összefoglalóan

Ad. 1. A periratokhoz csatolt, *Éld az életed!* című társasjáték egésze vagy azon belül a megalkotott játékszabály szerzői jogi oltalom alá eső alkotásnak nem tekinthető.

Ad. 2. és 3. Az első kérdésre adott válasz folytán tárgytalan.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke
Dr. Szilágyi István, a tanács előadó tagja
Benczúr Gyula, a tanács szavazó tagja

Válogatta és összeállította: dr. Kiss Zoltán

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Háy György: *A repülés megszállottai*. Typotex Kiadó, 2009; ISBN 13 978-963-2790-67-1

.... ha tudod mindazt, amit megszerezteél, / kockára tenni egyetlen napon, / s veszítve új kezdetbe fogni, egy fél / sóhajítás nélkül némán és vakon; / ha tudsz a szívnek, innak és idegnek / parancsot adni, bár a kéz, a láb / kidőlt, de te kitartasz, mert tebenned / csak elszánás van, ám az szól: „Tovább!”

Rudyard Kipling: Ha – Devecseri Gábor fordítása

A repülőgép megtanította az egyenes útra. Alighogy fölszállunk, búcsút veszünk az utaktól, melyek a kutak, istállók felé visznek, s várostól városig kígyóznak. Szabadok vagyunk, kedves szolgálataink nem köteleznek többé, nincs szükségünk forrásokra sem, távoli célunknak vesszük az irányt. Csupán ekkor, nyílegyenes pályánk magasából fedezzük fel a föld elemi gyűrődéseit, a sziklák, homok, só foltjait, melyekben úgy próbál gyökeret verni, virágot hajtani néhol az élet, mint gyarló moha a romok hasadékán. Így változunk fizikusokká, biológusokká, míg a civilizációkat figyeljük, melyek a völgyek öbleit díszítik, s mint egy csodában, úgy bomlanak ki olykor, akár egy kert, ott, ahol kedvez a klíma. És így ragadjuk meg az embert a kozmosz hálózatában; úgy figyeljük hajónk ablakából, mint egy kísérlet műszerén át. Íme: történelmünket olvassuk.

Antoine de Saint-Exupéry: Az ember földje – Rónay György fordítása

Háy Györgyöt már jól ismerjük. Két kiemelkedően izgalmas és műszakilag is nagyon tanulságos könyvet írt a modern polgári légi közlekedés belső világáról, annak működéséről, és legdrámaibb eseményeiről, a légi balesetekről: *Légibalesetek pilótaszemmel I.* (Typotex, 2006) és *Légibalesetek pilótaszemmel II.* (Typotex, 2007), az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008. évi 2. számában szoltunk róluk. Ezek a művei a magas szakmai színvonalú ismeretterjesztés szakkönyvként is megálló mesterművei. Tanúsítják Háy fölényes szaktudását a repülés technikájában és rendszertechnikájában, hiszen bennük a nagy terepgyakorlattal bíró szakember ad hűvös, a tényeket bemutató elemzéseket 16-16 ilyen katasztrófáról, sok technikai részlettel, „pilótaszemmel”. A szerző, amint ott is olvashattuk, maga is gyakorló pilóta, hatalmas tapasztalattal a birtokában. Belülről ismeri tehát minden részletében annak a rendszernek a működését, amelyben a modern repülés működik, s amelyben a hibák, a légi balesetek gyakran szó szerint tűzzel és vérrel írt történelméhez vezetnek. (E köteteket megelőzően, a Typotex 2005-ben adta ki *Amit a repülésről tudni kell c.*, igen színvonalas ismeretterjesztő művét.)

Ez a műve a repülés megszállottairól legalább annyira izgalmas és sok tudnivalóval szolgál, számos részletében pedig nem is kevésbé – bár másként – drámai, mint a két említett előző. A megszállottak itt a repülés számos kiemelkedő úttörőjét jelenti, velük ismert meg a könyv. Háy így szól erről előszavában:

„A repülés fejlődéséhez mind a mai napig százezrek, sőt milliók adják tehetségüket és munkájukat, de nem teljesen egyforma eredménnyel. Sokan repülőgépgyárakban, repülőtereken vagy kutatóintézetekben dolgozzák végig életüket, esetleg repülőgépek pilótafülkéjében szántják az eget kilométerek tízmillióit hagyva maguk mögött. A történelem azonban csak néhány tucatnyi zseni nevét őrzi meg a (nem túl) hálás utókor számára. Azokét, akik kiemelkedő tehetséggel és elszántsággal megáldva éppen jókor voltak jó helyen ahhoz, hogy látványosan nagyot lendíthessenek e csodálatos tudomány fejlődésén. Könyvünkben néhány ilyen zsenivel próbálunk megismerkedni. Az átlagos újságolvasó többnyire ismeri nevüket – bár nem mindegyikét –, ám legfontosabb találmányukon, eredményükön kívül ritkán tud egyebet róluk. Pedig némelyikük élete, személyisége rendkívül érdekes, sőt néha egyenesen regényes. Jobban megismerve őket talán sikerül megérteni emberfeletti teljesítményük titkát is. Ezek a kivételes tehetségek ritkán kellemes emberek. Gyakran saját maguk és környezetük nyugalma, jólétét feláldozva törnek a hőn áhított eredmény felé. Némelyikük kisebb-nagyobb jellemhibáktól sem mentes, életük, sorsuk azonban ezzel együtt teljes. A könyv szereplőinek kiválasztásánál elsősorban olyanokat kerestünk, akik nem csupán maradandót alkottak, de személyiségük, életútjuk is különlegesen érdekes, és hasznos tanulságokkal is szolgálhat a türelmes olvasó számára.”

Végy sok-sok álmod, a lehetetlent nem ismerő, a veszélyekkel dacoló merészséget, kiemelkedő konstruktóri, majd technológiai tudást, add hozzá a verseny hajtóerejét és folyamatos innovációteremtő képességét, s az eredményt öltöztess fába, fémbe, majd a mindenkori legkorszerűbb szerkezeti anyagokba, s vértessz fel a kor élenjáró műszaki eredményeivel, sőt azokon is minél inkább túllépő új megoldásokkal – ez a repülés fejlesztése a XX. században. Története a technika történelmének egyik legcsillogóbb fejezete. Tükröződik benne az ember alkotóképességének szinte határtalan ereje, a mindenkori úttörők egyre magasabbra ívelő teljesítménye és az a szédületes műszaki fejlődés, amelyet az ember e században megvalósított. A levegőnél nehezebb eszközökkel való repülés lehetőségeinek létrehozása, és eszköztárának rendkívül gyors és erőteljes fejlesztése egyike a század korszakalkotó csodáinak. Nem túlzás azt mondani, hogy amit a XX. század tett a repülésért, legalább annyit tett a repülés a XX. századért – jót és rosszat is mindkét oldalon. Ahogyan azt a motoros repülés fehér páncélos lovagja és halhatatlan bárdja, Saint-Exupéry oly érzékletesen megfogalmazza, az ember ezzel végleg kitört a földhözragadt két dimenzió fogságából, és képessé vált arra, hogy a háromdimenziós térben szelje át a távolságokat, szó szerint felülemelkedve a természet adta, valamint a mások által állított akadályokon. Látva a ma használatos különféle repülőgépeket, a könnyű kis helikopterektől és az ultrakönnyű repülőgépektől a többszörös hangsebességet elérő repülőkhöz és az űrsiklóig, még a hozzá nem értő is meg-

sejti, milyen hatalmas műszaki teljesítmény áll mögöttük. Mégis, ennek a teljesítménynek a valódi nagyságát az mutatja meg igazán, ha végigtekintünk a következetesen mind magasabb szintekre törő fejlesztés állomásainak a kezdetein, ahonnan azután az útkereséseknek, az egymásra épülő vagy éppen egymással vitatkozó megoldások létrehozásának a sora, a fejlesztések hosszú, ma és a jövőben is folytatódó láncolata kibontakozott. Ha megismerkedünk azokkal, akik a szó szoros értelmében úttörői voltak e fejlesztéseknek, és akik közül soknak a technika akkori állása vajmi keveset tudott adni a fejlesztéseihez, így maguknak kellett a kísérletezéseikkel gyakran szinte a nulláról indulva létrehozniuk a szükséges konstruktóri és technológiai tudást. S azokkal is, akik ugyan már valamelyest támaszkodhattak ezeknek az elődöknek az eredményeire, ám olyan fejlesztéseket valósítottak meg, amelyek a kiemelkedő úttörő munka minden minőségi jegyét és veszélyét magukban hordozták – méghozzá a veszély ebben a műfajban többnyire szó szerint, a leghalálosabb formában is értendő. A repülés fejlesztésével az ember a bioszféra számára legellenségesebb terébe lépett ki: a levegőbe emelkedett, ahol a hibákat gyakran végzetes katasztrófák szankcionálják. Ennél ellenségesebb térrel majd csak a világűrben találkozik. Így a küzdelemnek, amelyet e fejlesztés jelent, akár mottója is lehetne a halálos balesetet szenvedett Otto Lilienthal utolsó szavai, amelyeket Háy idéz: „Muszáj néha áldozatokat is hozni.”

A repülés történetének ilyen hőseiről, „megszállottairól” ad válogatott arcképcsarnokot Háy. Könyve nem romantikus, szépirodalmi elemekkel színesített történetírás, hanem a tények nagy témaismerettel és hozzáértéssel történő felsorakoztatása, s bizvást elmondható, hogy nagy nyereség minden, a repülés, és úgyszintén a benne megtestesülő műszaki fejlesztés iránt érdeklődő olvasó számára. A főszereplők, Háy rövid jellemzéseivel:

James H. Doolittle: 1942-ben ő tervelte ki és vezette sikerre a Pearl Harbor elleni japán orvtámadásért vakmerően visszavágó amerikai légitámadást. Ez azonban csupán egyetlen epizódja volt gazdag életpályájának, amely nagyot lendített a XX. századi repülés fejlődésén.

Alberto Santos-Dumont: Nem kisebb események fűződnek nevéhez, mint a világ első kormányozható léghajójának elkészítése, valamint az első európai repülőgép-felszállás. Ő tervezte és építette a világ első ultrakönnyű sportrepülőgépét is, amelynek terveit ingyenesen közreadta, közkinccsé tette, hogy minél szélesebb körben hasznosíthassák. Így világszerte több száz példány készülhetett belőle.

Kármán Tódor: Az áramlástan világhírű tudósa, aki olyan szerencsésen egyesítette magában a mély elméleti tudást, a lebilincselő előadókészséget és a kiváló szervezőképességet, hogy meghatározó befolyást gyakorolhatott a repülés fejlődésére Európától Amerikán át egészen a Távol-Keletig. Háy elmondja, hogy Kármán az egyetemi előadói stílusban is alapvető újítást hozott, hogy minél jobban megragadhatta a hallgatóságát. (Elismert nagyságát jól mutatja, hogy a National Science and Technology Medals Foundation honlapjának elején John. F. Kennedy és Kármán Tódor fényképe látható, amint az elnök átadja Kármánnak az első ilyen kitüntetést. Ez a legmagasabb elismerés, amelyet az USA elnöke a tudomány és a technológia terén elért teljesítményért ad, a honlap szavával az USA Nobel-díja.)

Andrej Nyikolajevics Tupoljev: A szovjet repülőgépgyártás és -tervezés „atyja”, közel száz sikeres repülőgéptípus megalkotója, akinek a repülés nagyjai közül az egyik leghányatottabb sors jutott. A történelem viharai ellenére szülőföldjén, Oroszországban, illetve a Szovjetunióban harcolta végig életét. A XX. sz. elején alapított tervezőirodája majd’ száz éve sikeresen működik. Tu-95-ös, korábban elképzelhetetlenül nagy hatótávolságú – 15 ezer km! – bombázójának polgári változata lett a nálunk is sokáig használatos Tu-114-es polgári utasszállító; később pedig szuperszonikus stratégiai bombázójából lett a balsikerű Tu-144-es szuperszonikus polgári utasszállító, amely néhány héttel meg is előzte az angol–francia Concorde-ot. Tupoljev sokadmagával szenvedő alanya lett egy sajátságos szovjet „innovációnak”, amelyet később a Rákosi-rendszer is átvett: a II. világháború előtti sztálini tisztogatások során börtönbe vetették, majd ott kellett magas színvonalú műszaki fejlesztési munkát végeznie. Miután a szovjet repülőgépipar másfélszáz vezető szakembere már több hónapja az ország börtöneinek vendégszeretétét élvezte, a mindenható vezetőknek is feltűnt, hogy megtorpant az új gépek tervezése és a meglévők továbbfejlesztése az erőltetett ütemben fegyverkező hadsereg számára. Összegyűjtötték őket a Bolsevo börtönbe, ahol szabályos irodát rendeztek be a számukra. Tupoljev a börtönben is főkonstruktörként vezette a tervezőmunkát.

Donald W. Douglas: A korszerű szállítógépek mintapéldányának megalkotója töretlen elszántságával és könyörtelen szakmai igényességgel hosszú évtizedekre kijelölte a repülőgép-konstrukciók fejlesztésének útját, ám technikai eredményeit csak részben tudta üzleti sikerekre váltani. Forradalmian új konstrukciói olyan súlyos pénzügyi gondokba rántották, hogy fokozatosan kiszorult a saját gyára vezetéséből.

Anthony Fokker: A repülés történetének fékezhetetlen, zseniális fenegyereke. Kamaszkorától együtt fejlődött a frissen feltalált motoros repüléssel. Rövid, ám rendkívül mozgalmas élete során számos forradalmian eredeti repülőgéptípust, technikai és üzleti megoldást talált ki és vezetett be. (Nem melleleg, alkotásai a II. világháború legfélelmetesebb harci gépei közé tartoztak.)

Hanna Reitsch: A német repülés történetének talán legellentmondásosabb egyénisége volt. Hamar a náci propaganda sztárjává vált kivételes pilótatehetsége, férfiakat megszágyonító személyes bátorsága és a fasiszmus iránti kritikátlan rajongása révén, amelyhez élete végéig ragaszkodott. Háy azt is elmondja, hogy miután számos berepülő pilóta lezuhant vele, Reitsch tesztelte sikeresen a hírhedt V-1 sugárhajtású szárnyasbomba pilótafülkés változatát. Ugyancsak ő repült az első teljesen kormányozható német helikopterrel, és számos kísérleti felszállást hajtott végre a különlegesen gyors, de rendkívül veszélyes Me-163 rakétahajtású vadászgéppel. (Igazság szerint kissé csodálkozhatunk, miért nem kapott helyet e válogatásban a repülés úttörőinek amerikai nagyasszonya, Amelia Mary Earhart is.)

Igor Ivanovics Szikorszkij: A korszerű helikopterek atyját a történelem viharai végigűzték Oroszországtól Amerikáig a fél világon, de bárhová is vetette a sors, mindig tudott világra szólót alkotni. Eközben sohasem feledkezett meg gyermekkori álmáról, a helyből felszálló

forgószárnyas repülőgépről. Évtizedekig tervezte és gyártotta a sikeres merevszárnyú típusokat, hogy megteremtse helikopter kísérletei anyagi hátterét. Forradalmian új konstrukcióit nemcsak kitalálta, megtervezte és legyártotta, hanem maga végezte velük a legkockázatosabb első repüléseket is. (Szikorszkij helikopterei Amerika emblemikus fegyverei voltak a vietnami háborúban.)

Hugo Junkers: Széles körű tapasztalataira és alapos elméleti tudására támaszkodva olyan, korát messze megelőző újításokkal kísérletezett, mint a teljesen fémépítésű repülőgép, az önhordó szárny, a csupaszárny repülőgép vagy a páncélozott pilótafülke. [Az ő alkotása volt a méltán hírhedt Stuka – Sturzkampfflugzeug – zuhanóbombázó repülőgép. Jellemző rá, hogy a II. világháború legeredményesebb Stuka-pilótája, Hans-Ulrich Rudel ezredes a Marat nevű szovjet csatahajón kívül 519 szovjet páncélost pusztított el (forrás: hu.wikipedia.org). (A Junkers Ju 52 gépekből álló Kondor Légio volt a csapásmérő erő Guernica bombázásában – a szerző.)

Wilbur és Orville Wright: Nagyon kevesen tudják, hogy a meglehetősen zárkózott fivérek honnan csöppentek a repülés világába, és mi lett a sorsuk világraszóló felfedezésük után, pedig további életük is igen érdekes és tanulságos.

Ferdinand von Zeppelin: Arisztokrata származásához és életkorához nem nagyon illő módon még sorsjátékot is szervezett, hogy előteremtse a pénzt óriási repülő szivarjai megépítéséhez, amelyekkel megalapította a világ első légitársaságát is.

Otto és Gustav Lilienthal: A repülés szinte minden úttörőjéről elmondható, hogy fantáziadús, elszánt és bátor ember, de talán senkiről sem annyira jogosan, mint a Lilienthal testvérekről, akik a XIX. század második felében úgy vágtak bele a levegőnél nehezebb repülés problémájának megoldásába, hogy soha senkinek még csak hasonló sem sikerült azelőtt.

Szemelgessünk egy kicsit az itt található, legérdekesebb technikátörténeti információkból.

A repülési tudományokból doktorált, fejlesztőként dolgozó Doolittle hozta létre mérnöktársaival a vakrepülés technikai eszköztárát, ők fejlesztették ki az ehhez szükséges műszereket. Ezekkel Doolittle hajtotta végre a világ első teljes vakrepülését, beleértve a fel- és leszállást is.

Santos-Dumont olyan, viszonylag kisméretű léghajót hozott létre, amelyet városi járműként használt, s leszállt vele a lakása melletti sugárúton, majd onnan repült kedvenc vendéglőjébe. S egészen más területhez tartozó innovációként az ő ösztönzésére hozta létre a híres Cartier órásmeister a csuklóra csatolható karórát.

Kármán a húszas évek közepén egyszerre dolgozott egy amerikai és egy japán aerodinamikai kutatólaboratórium felépítésén és beindításán. A két intézetnél kifejlesztett konstrukciók később végigharcolták egymással és a másik ország tengerészeti erőivel a Csendes-óceán hadszíntereit. Az ő aerodinamikai számításai tették lehetővé a gázturbinák hatásfokának jelentős javítását, s neki köszönhetően került be az aerodinamika a hídtervezés eszköztárába.

A repülőgép sárkányához addig világszerte használt fa és vászon helyébe Tupoljev csapata egy különlegesen erős és mégis könnyű alumíniumötvözetet fejlesztett ki, amely rendkívül

hasonló volt a mai napig használt duralumíniumhoz. A nagyobb szilárdság eléréséhez kifejlesztették a hullámlemezforma alkalmazását, s ez a technika évtizedekig szinte egyeduralkodó volt a repülőgépgyártásban.

A Douglas-repülőgépek sorában 1935-ben jelent meg a DC-3, amely évtizedekre meghatározta a korszerű repülőgépek formáját és felépítését. Különböző változataiból több tízezer kelt el, évtizedekig gyártották licenc alapján a Szovjetunióban is, és néhány száz gép még ma is szolgálatban áll a világ különböző pontjain. Douglas munkásságánál olvashatunk a túlfeszítés kudarcáról is: A DC-4 tervezésénél Háy szavaival „alaposan szabadjára engedte a maga és a mérnökei fantáziáját. Ennek eredményeként az elkészült prototípus inkább a tudományos-fantasztikus művek, mint az üzleti sikerek közé iratkozott fel. A légitársaságok visszariadtak a kétszintes fedélzet, a három függőleges vezérsík, valamint a meglehetősen bonyolult üzemeltetés nem kívánt újdonságaitól.”

Fokker fejlesztői munkamódszere: „Csillapíthatatlan kíváncsisággal járta a repülőtereket, kiállításokat és légibemutatókat. Mindent lefényképezett, lerajzolt, lefilmezett. Ha valami igazán felkeltette az érdeklődését, abból egyszerűen vett egy példányt, hazavitte, és otthon szétszedve tanulmányozta.” Több ezer példányban készült D-VII-es gépét pedig különlegesen veszélyes fegyverként név szerint említi az I. világháborút lezáró békeszerződés. S az ő fejlesztése volt a hihetetlenül fürge és fordulékony háromfedelű Dr-1-es, amellyel Manfred von Richthofen e háború leghíresebb pilótája lett (állítólag legendás repülőgépe vörös színről kapta Richthofen a Vörös Bátor elnevezést). Amikor pedig a katonai hatóságok arra kötelezték, hogy adja át a terveit német gyártóknak, hogy azok is gyárthassák a legjobban bevált típusokat, ennek egy alapvető probléma állt az útjában: a Fokker-gyárban főként az ő, valamint a többi tervező szabadkézi vázlatai, szóbeli utasításai, valamint mintadarabok alapján készítették a naponta változó, fejlődő típusokat, azaz – szakszerűen fogalmazva – nem volt a technológiaátadáshoz szükséges tervdokumentáció.

Junkers igen szép szakmai pályafutás után, 53 évesen kezdte minden figyelmét a repülőgép-fejlesztésre összpontosítani. 1915-ben született meg a Junkers J1, a világ első teljesen fémből épült repülőgépe, amely évekkel megelőzte a korát. Az akkori gépek szárnyszerkezetét jellemző támasztódúcok és merevítőhuzalok helyett önhordó szárnyakat épített hullámosított acéllemezből. 1929-ben elkészült négymotoros, húsztonnás monstrumának, a Junkers G38-nak 44 méteres fesztávolságú, vaskos profilú szárnyaiban pedig előre néző utaskabinokat alakítottak ki.

Érdekes egybeesés, hogy Ferdinand von Zeppelin is éppen 53 éves volt, amikor teljes energiájával nekilátott a kormányzott léghajó megvalósításának, miután katonai felettesei arra kényszerítették, hogy altábornagyként kérje a nyugdíjazását.

Igen figyelemreméltó volt a világ első motoros repülését megvalósító Wright fivérek fejlesztői munkamódszere. A már megismert területről mindig csak egyet lépve előre, fokozatosan haladtak a távoli cél felé. Ha kigondoltak valamit, azt igyekeztek kipróbálni a gyakorlatban is, és csak akkor léptek tovább, ha a tudásukban már biztosak lehettek. Min-

denekelőtt összegyűjtötték az elérhető kész ismereteket a témáról. (Hány feltaláló hagyja ezt ki, és végez ezért szükségtelen vagy kifejezetten kárbavesztett munkát!) Megvásároltak és elolvastak minden komolyabb írást a repülésről Leonardótól a kortárs amerikai feltalálókig.

Zeppelin 128 méteres léghajóját a szélnyomás miatt már csak úgy lehetett biztonságosan a hangárba be- és onnan kivontatni, hogy az egész hangárt szélirányba fordították. Ezt a lehetetlennek tűnő feladatot zseniális ötlettel úgy oldották meg, hogy a Boden-tavon úszó pontonokra építettek hangárt, sőt, megfelelő kihorgonyzással maga a szél végezte el annak irányba fordítását.

Ceterum censeo, a többi tessenek elolvasni. Kimagaslóan érdekes és tanulságos.

Dr. Osman Péter

* * *

Somogyi Zsolt: A magyar szecesszió bútorművészete. Corvina Kiadó – Iparművészeti Múzeum, 2009; ISBN 978 963 13 5851 3

„Csak három dolog létezik a teremtető szellem számára: itt vagyok én, ott a természet, és amott a tárgy, amelyet fel kell díszítenem.”

Ernst Haeckel: Kunstformen der Natur

A születendő XX. század babakelengyének egyik legszebb éke a szecesszió művészeti stílusa volt. Mívesen, többnyire könnyedén, gyakran cikornyásan elegáns, harmonikusan bizarr, igen erőteljes karakterű stílus. Benne a letűnő XIX. század végének, s a mind erőszakosabban benyomuló XX. század hajnalának új fényei, egy egészen új, gazdag és nagyratörő világ születésének reményei csillognak. Somogyi kiemeli stílusváltozatainak másik arcát is, amely talán valamelyest kevésbé látványos, szembetűnő, s amelyre ezért kevésbé is gondolkunk. Az ő szavaival ezt a geometria iránti vonzódás jellemzi, a mértani formák, a tiszta, jól látható szerkezet, esetenként a szigorú funkcionalitás.

Meghatározó vonása az is, hogy úttörő művészeit sokban a más kultúrákba való kitekinés ihlette meg, akik igyekeztek felfedezni és a szecesszió művészetébe ötvözni azok karakteres stílusjegyeit és -irányzatait. Egyik korai, nagy impulzusát a japán művészettel történt találkozás adta az 1878-as párizsi világkiállításon, és fáklyahordozói bátran merítettek a különféle népi, nemzeti művészetek más irányzataiból is. Így ötvözte magába a magyar szecesszió, amint erről itt szép képet kapunk, a magyar néprajzi forma- és stílusincset, s az annak gyökereinek tartott keleti stílusokat.

Eltéveszthetetlen. Ráismerünk az új szellemiséget sugárzó műalkotásokon, és úgyszintén a korszak tárgyi világának legkülönbözőbb elemein, ékszerektől épületekig, apró használati tárgyaktól és bútoroktól a metrójáratokig és természetesen a műalkotásokon. És a sze-

cessziós homlokzat még a munkábamenet sívár, hajnali vigasztalanságában is kicsillan a külvárosi házak fakó sorából. A modern kor felfokozott útkeresései által felerősített hatását jól jellemzi a Picassótól származó kijelentés, amelyet a német művészettörténész Gabriele Fahr-Becker idéz Szeccesszió című, magyarul a Vince Kiadónál, 2004-ben megjelent nagy, átfogó művében: „Mindannyian art nouveau (a szeccesszió francia elnevezése – a szerző) művészek voltunk. Annyi vad, örült görbület volt a metrólejáratokon és az art nouveau minden alkotásán, hogy fellázdattam ellene, és majdnem kizárólag egyenes vonalakra szorítkoztam. A magam módján azonban én is részt vettem az art nouveau-ban. Mert hiába ellenez az ember egy mozgalmat, mégis annak része marad.”

Nagyon is jellemző az új stílus lényegére, erejének forrására, hogy bár elnevezése csaknem országonként változott, az mindenütt az újdonságát, fiatalosságát, az immár megkövesedőnek ható – vagy annak bélyegzett – hagyományoktól való merész elszakadását emelte ki. Nálunk szeccesszió, Bécsben Sezession (elszakadás, különválás), Németországban Jugendstil (ifjúság stílusa), Olaszországban Stile Floreale (virágos stílus), Spanyolországban Modernismo, és Párizsban Art Nouveau (új művészet), ahogy az angolszász világban is nevezik. Karakterének meghatározó eleme, hogy az emberek, városaik, országaik, egész világuk életét gyökeresen átformáló nagyipari kor hajnalán született – amelynek különösen fontos vonása, hogy a politikában, a társadalom kezelésében is elhozta a nagyipart –, s benne a gyors és drasztikus korszakváltás útkeresése jelenik meg.

A mindennapok első igazi meghódítója. A nagy stílusok – amelyek sorában többé-kevésbé egységes európai stílusként eddig a szeccesszió az utolsó – azzal, hogy eszméket tudtak az emberek széles köre, a nagyközönség számára is megjeleníteni, s ezzel üzeneteket közvetíteni hozzájuk, végső soron koruk tömegkommunikációs (csúcs)technológiájaként is szolgáltak. Izgalmas bizonyosság erre, hogy az ikonográfia a XX. században éppen olyan hathatósan szolgált a hatalmat, mint a bizánci birodalomban, és a létező szocializmus birodalmi stílusa – különösképpen a köztéri építményekben és műalkotásokban – vajmi kevéssé különbözött a Harmadik Birodalométól vagy a brit birodalmi nagyság ilyesfajta kifejezéseitől. Az első európai stílus, a román, gyakran komor, nyomasztó erőt kifejező robusztusságával az égi hatalomnak és földi helytartóinak a feltétlen tiszteletet és engedelmességet követelő, megkérdőjelezhetetlen hatalmát hirdette. A gótika, minden stílus közül talán a leginkább fenéséges és felemelő, az örök értékeket és a világ megnyugtató rendjét kereső lélekhez szólt; a reneszánsz pedig az öntudatra, az evilági életének, személyes sorsának fontosságára ébredő emberhez. A szeccesszió viszont a modern kor hajnalának emberéhez, aki új lelki kapaszkodókat keresett az egyszerre nyomasztóan és felemelően átalakuló világban, a nagyipari kor nagyvárosi életéhez, új szépségeket és útmutatást, s szintúgy irányfényeket ahhoz, hogyan élvezheti az új kor adományait.

A rokokó már megkörnyékezte az előkelő szalonoknak, sőt a gazdagok lakásainak legkifinomultabb használati tárgyait, de meg is maradt azok szűk, exkluzív körében. A szeccesszió viszont – nagyon is tudatos iparkodással – széles körben a tárgyalatás ihletőjévé, buzdí-

tójává vált. Egyik fő céljának tekintette, hogy alkotásaival a köznapok tárgyi világában is esztétikai élménnyé emelje a szükségeset, élvezetessé tegye a hasznost. Arra törekedett, hogy a kialakítás növelje a tárgy értékét, a tárgy pedig büszkén hirdesse az értékét. A szecesszió vezette be az ipari formatervezést, és hozott ezzel új minőséget a termékfejlesztésben, így a bútorok terén is. A művészet színvonalára emelkedő alkotásai a fejlesztésben igen jelentős húzóerőt jelentettek, nem utolsósorban a tárgykultúra színvonalának erőteljes emelésével. Ez a kötet a szecesszió honi bútorművészetének tükrében is jól mutatja, hogy hasonló ez ahhoz, ahogyan például az űrkutatás csúcstechnológiai visszahatnak az ipari technológiák és a termékek széles körére.

A szecesszió az első és eddig az egyetlen a nagy stílusok között, amely pozitív, élénkítő hatást tett a gazdaságra is. Hirdette is a haszonelvűséget, jelesül azt, hogy a tárgyaival hasznos célokat akar szolgálni, s ehhez a lehető legjobb formát, küllemet adni e tárgyaknak. (És aki ebben a formatervezés legjobb, legbecsülendőbb alapelveire vél ráismerni, annak maradéktalanul igaza van.) A magasabb szintre emelt, esztétikus kialakítás és a hasznosság ötvözetével gazdagított tárgykultúrájával jótékonyan hatott az iparra és a kereskedelemre, mert a tárgyainak általa teremtett új értékeivel vásárlásra ösztönzött. Magasabb esztétikai értékkel vagy éppen új funkciókkal felruházott tárgyaival új fogyasztói igényeket támasztott, általuk új keresletet teremtett, és ezzel új lehetőségeket nyitott meg iparágaknak, mind a kézművesség, mind pedig a gyáripar számos területén. Azzal pedig, hogy szó szerint az utcára vitte az új tárgykultúrát – építészettel, utcabútorokkal – olyanokkal is megismertette azt, akik egyébként talán egyáltalán nem találkoztak volna vele.

Ez a mind gazdag képanyagában, mind pedig művészettörténeti áttekintéseiben és elemzéseiben kiemelkedő minőséget és nagy szellemi élvezetet nyújtó kötet – ahogy a bevezetőjében olvasható – az Iparművészeti Múzeum „Kösziklán termett sajoó lilium” című, a magyar szecesszió bútortervezőit bemutató, 2010. március 28-ig látogatható kiállításához kapcsolódik. E kiállítás az első, amelynek középpontjában a Magyarországon tervezett és készített szecessziós bútorremek állnak. Felhasználva a legújabb kutatási eredményeket, egyszerre mutat be bútorokat, bútorterveket és archív fotókat – közöttük számos, magángyűjteményben őrzött tárgyat, amelyet először láthat a közönség, hogy átfogó képet adjon mindarról, amivel a magyar alkotók a szecesszió nemzetközi művészetét gazdagították. Ezt tárja elénk ez a kötet.

Nagyon érdekes fejezettel kezdődik, amelynek kifejező címe Az Egyéniség kora. Ez bemutatja a magyar építészetnek és bútorművészetnek azt az útkeresését, amely a sajátos magyar hagyományokból táplálkozó stílust igyekezett megteremteni, s amelynek egyik kiteljesedése a magyar szecesszió volt. Amint Somogyi – aki a mostani kiállítás kurátora is – elmondja, a már Széchenyi István által is felvetett nemzeti stílus kérdése az 1880-as évek elejétől kapott új lendületet a magyar jellegzetességek, az ősi magyar motívumkincs kutatásával. Az építészek a történelmi stílusokon belül keresték a nemzeti jegyeket, a motívumok gyűjtésében és a népi ornamentika feltérképezésében pedig Huszka József munkássága ki-

emelkedő, aki a kutatásaiba bevonta a székellyöldi templomok falfestményeit, szintúgy az úríhmzéseket, a népi textíliákat, kerámiákat, festett bútorokat, ezek motívumait e kötetben bemutatott sok szép darabon látjuk viszont. Ez a motívumkincs, valamint Huszkának azok keleti, szászánida, perzsa, sőt kínai eredetűre vonatkozó nézetei jelentek meg Lechner Ödön művészetében – amint Somogyi mondja, a Lechner által teremtett „nemzeti” stílusban –, aki a magyar szecesszió megszületésének vezéralakja volt. A mai kiállítás méltó helyszínét adó Iparművészeti Múzeum épületét is Lechner tervezte, s ez a Millenniumi Kiállításra 1896-ban befejezett épület (amely minden bizonnyal a magyar szecessziós építészet leg-szebb budapesti mesterműve) az első alkotása és kiindulópontja lett a stílusirányzatnak. Lechner és követői az ott kialakított formákat, díszítményeket – a Gesamtkunstwerk, azaz az összművészeti mű megteremtésének jegyében, amelynek értelmében az épület, a díszítés és a berendezés egysége jelent műalkotást – iparművészeti tárgyakon is alkalmazták. Lechner nemcsak műveivel, hanem elméleti írásokban is összefoglalta művészete alapjait, céljait. Legfontosabb „programbeszéde” 1906-ban megjelent írása, amelynek címe „Magyar formanyelv nem volt, hanem lesz”, és amelyben így ír: „A magyar nemzeti stílus igenis megvan a magyar népnél; még pedig határozottan felismerhetően. ... Nekünk ezt a magyar nép-stílust meg kell tanulnunk, mint valamely nyelvet ...”

A következő, igen tartalmas fejezet a lechneri „magyar formanyelvet” mutatja be számos művész alkotásain át, azok fényképének és műelemzésének felvonultatásával. A további fejezeteknek is ez a bemutatási módszere: tematikus válogatásban sorakoztatnak fel fényképpel, műelemzéssel kimagasló, illetve a stílusirányzatra igen jellemző alkotásokat. E tematikus fejezetek: */ Nemzetközi áramlatok vonzásában*. Itt szerepel egyebek közt egy hálószozaszokrénnyel, amelyhez egy korabeli neves műtész egészen sajátos méltatása kapcsolódik: „Ez a hálószoza mintha csak arra volna rendeltetve, hogy benne a társadalom becsületes, igaz támaszainak nemzedéke megfogamzzék.” És ugyanehhez a szekrényhez tartozik egy megjegyzés, amely egészen érthetetlen: „A ma a Tolna Megyei Levéltár tulajdonában lévő szekrényt csak archív felvételen mutathatjuk be.” Vajon miért? */ Néprajzi kutatások hatása / A késő szecesszió mesterei / Bútorok – mesterek nélkül*. Ez utóbbihoz a bevezető önmagában is tanulságos magyarázata: A magyar szecesszió bútorművészetének legtöbb alkotását ismeretlen, azonosítatlan mesterek hozták létre. A tárgyak története nem vagy csak töredékesen ismert, a tervezők személyére gyakran hosszas kutatómunka után sem derül fény.

Igen értékes része a kötetnek az életrajzokat bemutató fejezet. Az ebben található sok érdekes tudnivalóból itt egyet emelünk ki: Maróti (Rintel) Géza (1864–1941) az 1906-os milánói világkiállításon megismerkedett a mexikóvárosi Nemzeti Színház építészevel, aki felkérte őt a belsőépítészeti munkák irányítására. Tervei közül a nézőtéri üvegkupola, a színpadnyílás körüli üvegmozaik, a vasfüggőnyt helyettesítő üvegfüggöny (!) és a kupola szobordíszje készült el. Róla itt azt is megtudhatjuk, hogy az első világháború alatt hadirajzolóként (!) megjárta az olasz, orosz és a török frontot.

Dr. Osman Péter

Patrice Faramenh (szerk.): Toys for Boys. Luxusjátékszerek férfiaknak. Vince Kiadó, 2009; ISBN 9789639731912

A hölgyek ne hagyják megtéveszteni magukat ettől a címtől! Rút igazságtalanság, netán himsoviniszta irigység elriasztani őket ettől a kiemelkedően elegáns albumtól. Igaz, a háromnyelvű kötet eredeti fülszövege is azt állítja, hogy benne a férfivágy különleges luxustárgyai sorakoznak elénk, még hozzá olyanok, amelyek kíváncsot fokozza, hogy azokat csak limitált darabszámban állították elő. Az album szédítő körképet ad a legnagyobb személyes luxust szolgáló termékek mai világáról, a legkifinomultabb mechanikus időmérő szerkezetektől a csúcskategórián is felülemelkedő motorkerékpárokig, autókig, magánjachtokig és magánrepülőgépekig, s e két véglet közt sok másról, beleértve ingyencségeket és a szuperluxus életstílus kellékeit is. Játékszernek mondja őket, ám csaknem mindnek más, ennél olykor fontosabb rendeltetése is van: hirdetni tulajdonosuk kirívó gazdagságát, kiugró sikerességét, ezekből következő magas társadalmi állását és feltételezhető hatalmát. Ezek a presztízsfogyasztás leglátványosabb darabjai. Nagy részük kétségkívül maradéktalanul megilletheti és vonzhatja is a „gyengébb nem” extravagáns luxuscikkekre fogékony ízléssel és a hozzá szükséges pénztárcával rendelkező tagjait. Érdemes megjegyeznünk, hogy a „limitált kiadás” marketingfogását eleve a különösen igényes hölgyek számára találták ki, s onnan terjedt tovább az áruvilágnak a nagyon igényeseket – illetve nagyon hiú embereket – megkörnyékezni rendeltetett szegmenseiben. Szintúgy az is megköcsöztatható, hogy számos itt látható tárgy eleganciájának, szépségének finomabb részleteit a hölgyek jobban tudják értékelni, mint az urak, de legalábbis az utóbbiak közül azok, akik azokat nem a bennük megtestesült kiemelkedő alkotói teljesítményért, hanem presztízskifejező funkciójukért – azaz társadalmi díszmunkáik ékeiként – becsülik, és ezért veszik körül magukat velük.

A körkép, amelyet az album elénk tár, új értelmet ad a „De szeretnék gazdag lenni...” óhajának. Akinek van érzéke a legmodernebb, legkifinomultabb technika, valamint a felsőfokú mesterségbeli tudás igényes alkalmazásának találkozásából született luxusremek különleges vonzereje, szépsége iránt, az aligha menekül az érzéstől, hogy „De szeretnék gazdag lenni, ám nem libacombért, sem új ruháért, még csak a kuglerért sem (bocsáss meg, József Attila!), hanem azért, hogy ilyen játékszereim lehessenek!” És látva ezeket, már-már arra jutunk, hogy mégiscsak érdemes volt a XX. századnak megszületnie

Az album rövid bevezetőjének eredeti címe Életművészet (hosszabban, A jó élet művészete). Az ennek a nemes és felettébb kíváncsot fokozó célra a szolgálatára létrehozott különleges luxuskellékek bemutatását a szerkesztő a következő kategóriákba/fejezetekbe sorolta: Miniatűr gépek (ezek két kivétellel hihetetlenül összetett mechanikus órák, illetve ilyenek ékszer-változatai) / Szuper autók / Szórakoztató elektronika / Megajachtok / Személyes vagyontárgyak / Egzotikus járművek / Luxus életmód (a német mondást idézve: „ami jó és drága” – világhírű tervező formatervezett kézi súlyzójától, szoborszerű, kristály csocsóasztalon,

aranybevonatú kerékpáron és különleges golfautókon át a világ legdrágább luxus lakóautóbuszáig és a magántulajdonú szigetig) / Szuper sugárhajtású repülőgépek / Belsőépítészet és formatervezés / Személyes gyönyörök (nem félreértendő, nemes italok és hasonló ínyenségek jelennek meg itt).

Mindegyik fejezet pár soros bevezetővel indul, amely a szóban forgó kategória karakterének esszenciáját igyekszik megragadni. Jóllehet a maguk módján szintúgy csúcstermékek, ám a személyes gyönyörökhöz tartozókat nem fogjuk itt részletesebben tárgyalni. Ide idézzük viszont a bevezetőt, mert kitűnően tükrözi a kötet hangulatát: „Mi más számít igazi luxusnak, mint az élet legpompásabb örömeinek élvezete? Ebben a fejezetben a világ legkeresettebb, legdrágább és legritkább dolgainak dekadens kínálatával találkozhatunk. A százéves Heidsieck pezsgőtől a négyezer eurós hamburgerig, ez a bámulatos gyűjtemény minden eddiginél magasabbra teszi a mércét a világ legkifinomultabb hedonistái előtt.” Rögtön idekívánczik a megjegyzés: ha egy pezsgő – amint itt olvashatjuk – száz év után tökéletesen megőrződött állapotban jön ki a palackból, ez még akkor is az előállításának kitűnő technológiáját tanúsítja, ha az évszázadot a hideg Balti-tengerben töltötte. Végső soron tehát a luxusnak e különleges darabja a hajdani kiemelkedő technológiának is dicsérete. És megemlítünk itt még egy technológiai remekművet: a valaha főzött legerősebb sört, amely nyilvánvalóan a folyékony kenyér legkülönlegesebb változatainak kedvelői számára készül, és íze az érlelési eljárásnak köszönhetően a portóira vagy a konyakra emlékeztet. A négyezer eurós hamburgerben viszont, bár csodás alapanyagokból készül, leginkább a pénzszerzés technológiája magasodik ki – legközelebbi rokona talán az antik Róma italban feloldott igazgyöngye lehetett. A hajsza hóján két kilogramm fehéraranyba és platinába „csomagolt” tequilának nyilvánvalóan sokkal inkább az ötvösművészethez van köze – s annak műfájában gyönyörű darab –, a hozzá kapcsolódó személyes gyönyör viszont leginkább az lehet, hogy az embernek van laza 150 ezer eurója arra, hogy ilyesmit vegyen magának.

A bevezető kiemeli, hogy a világgazdaság gyengélkedése, majd válsága gyökeres változást hozott a korábban oly nagyra becsült látványos költekezés és a hozzá kapcsolódó luxuscikkek megítélésében. Már nem a reájuk költött pénz hihetetlen vagy éppen esztelen nagyságával hódítanak, hanem a bennük megmutatkozó rendkívüli igényességgel. Ma már a gyémántokkal borított nyakkendő vagy éppen a drágakövekkel díszített autókerek s a hasonlóak nem elismerést, hanem inkább rosszallást aratnak. A gazdagok vad pénzszerzését felváltotta a minőség és az előállításban érvényesülő magas mesterségbeli tudás figyelmes értékelése. Beléptünk a lelkiismeretes fogyasztásnak olyan új világába, ahol a luxus sokkal inkább a személyre szabott kialakítást, az abban megtestesülő, magas színvonalú minőséget és kreativitást, a legmodernebb csúcstechnológiák vívmányainak kihasználását jelenti, mintsem a döbönt tisztelet vagy az irigység felkeltését. A felnőttek mai luxusjátékszereinek nagy hányada a testet öltött műszaki álmok világa, ahol a kivételes darabokban hihetetlen mérnöki teljesítmény bontakozik ki. Ilyenek a repülő autók, a tengereket átszelő magánre-

pülőgépek, a Forma 1 versenyautók motorteljesítményével felszerelt motorkerékpárok, és szintúgy azok a különlegesen „feltuningolt”, köznapi használati eszközök – övcsatok, névjegytartók stb. – amelyeket úgy terveztek meg, hogy kielégítsék a minden elegáns férfiúban rejtőző James Bondot. Így kerülnek ezekbe az újragondolt szuperluxus-kategóriákba az időmérés rendkívül kifinomult technikai csodái, a legmodernebb környezetbarát megoldásokon alapuló csodaeszközök és társaik, amint az itt felsorakoztatott kategóriákat fentebb már bemutattuk. Meghatározó vonása ezek mai világának az is, hogy előállításukban neves cégek meglepően innovatív együttműködése is megjelenik – karakteres példa erre a Ferrari részvétele nagyteljesítményű kerékpárok előállításában.

Az album a bemutatásban a hangsúlyt a látványra helyezi. A több mint négyszáz színes, kitűnő minőségű képet rövid szövegek kísérik, magyarázzák. Ez utóbbiak helyenként kissé szűkre szabottak, olykor több műszaki adat is jó lenne arról, hogy miben rejlik az adott darab kiválósága. Aki pedig megteheti, annak érdemes az olasz vagy az angol szövegeket olvasnia.

Senki se csodálkozzék, ha egyik ámulatból a másikba esik, s olykor nem mer hinni a szemének. Szinte bármelyik darabot vesszük is szemügyre, az első reakciónk, sok felkiáltójellel, hasonló Thor Heyerdahl legendás Kon Tiki expedíciójának halbiológusáéhoz, akinek egy rég kihaltnak hitt faj kifogott élő példányát mutatták: „Ilyen nincs!” Ezt követi bennünk, további felkiáltójelekkel: „Fantasztikus, hogy van!” és „De kár, hogy nem nekem!” Így például, miközben a szobában történő zenehallgatásról beszél a kísérőszöveg, a világhírű Steinway & Sons cégnek – amelyet a legtöbbször a hangversenyzongorák régóta világhírű gyártójaként ismer – egy hangszóróegyüttesét látjuk, amely két méter magas és kétszáz kiló, s nem mellesleg a világ első teljesen digitalizált, legmagasabb minőségű audiorendszere – és ez csak egy a valóban káprázatos alkotások közül.

A rendkívüli technikai csodák e seregszempléjének van mindannyiunk számára egy nagyon is biztató üzenete. Épeszü cég nem fogja az ezeknek a hiperdrága jószágoknak az előállítására szolgáló technológiáit a limitált széria legyártása után parlagon hagyni. A gazdasági ésszerűség és főként az elérhető profit maximalizálása követelményeinek megfelelően hasznosítania kell azokat a piac más szegmenseiben is. Előbb-utóbb valamilyen módon majd mi is hasznát vesszük azoknak, sokkal kevésbé csodás, jóval alacsonyabb presztízsű, viszont megfizethető árú termékekben. Elvégre a katonai technológiák, azok polgári felhasználásba került változatai nélkül nem lennének sok egyéb között GPS-készülékeink, lézer felhasználásával működő eszközeink, feltehetően mikroelektronikán alapuló készülékeink sem, sőt még húst, tojást sem tudnánk sütni serpenyőben zsiradék nélkül. Így joggal remélhető például, hogy még mi is hasznát vesszük a *Miniatűr gépek* fejezetben szereplő 165 ezer eurós Royal Oak kovácsolt szén óra egyedülálló technológiájának vagy éppen – a járműipar dicséretes gyakorlata szerint – az autó- és a motorkerékpár-remek polgári változatainak. A *Szórakoztató elektronika* fejezet tiszta aranyból készült, 38 ezer eurós Gold Remote táv-

irányítója ugyan kiérdemelhet egy-két csípős megjegyzést, viszont a mellette látható, 15 éves fejlesztés eredményeként készült Beo5 Remote az ergonómia csúcsteljesítményeként nagyon is helyet érdemelne a kezünk ügyében. Olyan különleges, a mechanikus órák legel-szántabb gyűjtőinek kidolgozott, elegáns kivitelezésű tárolószekrényünk sem lesz (117 ezer euró), amelyben egyszerre 56 óra fér el, s azokat automatikusan folyamatosan működésben tartja, működteti azok önfelhúzó mechanizmusait, ám az ősi keleti masszázstechnikákat a modern japán technológiákkal ötvöző masszázsszékünk – amely infravörös szkennelővel biztosít szó szerint a testünkre szabott kezelést – talán még lehet.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

THE EUROPEAN COLLECTIVE MANAGEMENT OF MUSIC RIGHTS – LEAD ASTRAY

Dr Péter Gyertyánfy

The European collective management of musical copyright is in a turmoil after the “CISAC Decision”. Representation rights for online uses are withdrawn by the major publishers, reciprocal representation agreements are more restrictive than ever, 95% of internet music use is illegal. The Commission threatens by further actions the collective management societies and refuses to move away from the Online Recommendation. The article recalls the legal and economic environment in which all this happens and searches for the reasons at the root of the events. It describes the short term consequences (negative for all stakeholders) and estimates the future of the economic rights in music in Europe (meagre chances versus strong probability of the 300 years old copyright becoming obsolete).

PAEDIATRIC EXTENSIONS TO SUPPLEMENTARY PROTECTION CERTIFICATES

Zsuzsanna Buzas Nagy

EC Regulation No. 1901/2006 on medicinal products for paediatric use entered into force on 26 January 2007. This regulation aims to facilitate the development and accessibility of medicinal products for use in the paediatric population, one possible reward for the conduction of research is a 6-month extension of the duration of SPC. The article reviews the basic definitions used in the regulation and practical issues how to gain the reward are also discussed. The most important question is what kind of documents are acceptable for intellectual property authorities to prove that the marketing authorization(s) reflect the results of all studies in compliance with the agreed paediatric investigation plan. There is a difference in this respect between the products having marketing authorization issued by EMEA under centralized procedure and those having national marketing authorizations obtained under the Mutual Recognition Procedure or Decentralized Procedure. The main factors influencing the future number of the applications are highlighted in the view of monthly report issued by the EMEA Paediatric Committee (PDCO) and the information about SPC-s collected from Public Industrial Property Database of the Hungarian Patent Office.

PATENT LAW ISSUES RELATING TO PRODRUGS AND METABOLITES OF PHARMACEUTICAL COMPOUNDS

Dr Katalin Mikló

A prodrug is a bioreversible derivative of a molecule that has some barrier to its utility as an effective drug, generally due to its poor physicochemical or pharmacokinetic properties. Therefore, the design and use of a prodrug can be considered a problem solving technique. The importance of the recent issue seems to be proven by the fact that 5% of the worldwide approved and marketed medicines are prodrugs and this tendency is growing. In recent years, there have been several litigated infringement cases focusing on prodrug patents. This article gives full details on the background of prodrug patents and also represents important court decisions relating to this topic without aiming at completeness.

NOTES ON THE HUNGARIAN LEGO DECISIONS – HARMONISATION PROBLEMS IN THE HUNGARIAN TRADE MARK – PART I.

András Lendvai

The author outlines some of the problematic points of the harmonisation of the Hungarian trade mark law and practice in a case study analysing the Hungarian court decisions on the national Lego trade marks (LEGO MARKS). The procedure in connection with Lego's community trade mark running in parallel to the Hungarian procedures gives a unique opportunity to realise the significant differences in the application of the harmonised European trade mark law between Hungary and the community.

The first part of the case study outlines the speciality of the Hungarian Lego cases which is that the Lego Marks have been registered as device marks but not as 3D marks. This is the reason why the grounds for refusal contemplated in the Hungarian cases have been wider than in the European cases (abstract, concrete distinctiveness and functionality). The study identifies the Lego Marks and the scope of the protection conferred by them. In this respect, the Hungarian courts considered the Lego Marks as 3D marks in contradiction to the facts registered in the public records of the HPO. Moreover, the courts confirmed that they did not consider the type of the registered sign as relevant in terms of the assessment of the Lego Marks. According to the author's view, the scope of the protection of the Lego Marks was interpreted on the basis of the product (a 3D object) instead of the device (picture) registered at the HPO. As the second point, the study gives a brief introduction of abstract and concrete distinctiveness and the difference between signs and marks in European case law.

THE PRINCIPLE OF EQUAL TREATMENT IN TRADE MARK LAW

Dr Ákos Süle

There are some perspectives of the preliminary ruling of the European Court of Justice in joint cases C-39/08 and C-43/08 *Schwabenpost/VolksHandy* that let us think that trade mark offices of the Member States shall be more thoughtful about their previous practices when rejecting a trade mark application based on absolute grounds. In these cases the national trademark offices are expected to investigate their own former practice and take into account any referrals of the applicants to their previous practices and to the principle of equal treatment. However, when deciding on the registration of a trademark application, the principle of equal treatment shall be in harmony with the principle of legality so that previous erroneous decisions cannot serve as a basis for newer erroneous trade mark registrations. On the other side, any deviations from the former practice shall be duly reasoned. The practice of the German Bundespatentgericht is analysed through several cases. The suspected higher need for resources of the Hungarian Patent Office is also raised.

BAD FAITH BEFORE THE ECJ – EASTER BUNNY

Dr Sándor Vida

Lindt based on his CTM, registered for the shape of an Easter bunny sued an Austrian competitor who marketed similar Easter bunnies. The defendant claimed that the plaintiff had filed his CTM in bad faith because he knew of the prior marketing by the defendant. The Austrian Supreme Court referred the ECJ. The latter held (C-529/07) that the national court has to take in consideration in particular: knowledge of the applicant (i.e. Lindt), intention of the latter, the degree of protection enjoyed by the third party's sign. Comments of von Mühlendahl, Ladas, Montagon and Smith, Porter, Schmidt, Holah are referred. Moreover reported is on the practice of the Hungarian Patent Office as well of the courts, which seem to be more severe than that of the German ones.

PRODUCT COUNTERFEITING AND INDUSTRIAL PROPERTY PROTECTION

Prof. dr. Cristoph Ann LL.M.

The study concentrates on the relationship between product counterfeiting and present and future position and tasks of industrial property protection. It analyses counterfeiting as a serious economic problem, the effective action against which is very difficult because of the extension of global trade. According to the author counterfeiting may result in the decrease of the amount of patent protection applications.

100 YEAR MEMBERSHIP (1909–2009)

HUNGARY – MEMBER OF THE UNION FOR THE PROTECTION OF INDUSTRIAL PROPERTY (PARIS CONVENTION) SINCE 1909

László Végh

The Paris Convention applies to industrial property in the widest sense. However, the article deals with the subject matter relating to patents, especially with antecedents and reasons of the formation of Convention in the period of 1851–1883. The article is also concerned in the circumstances of the procedure of ratification of the Convention in Hungary, regarding generally the governmental activities on the field of patent protection, in the period of 1872–1909.

SOMMAIRE

<i>Dr Péter Gyertyánfy</i>	L'administration collective européenne des droits musicaux déroutées	5
<i>Zsuzsanna Buzás-Nagy</i>	La prolongation de la période du certificat de protection supplémentaire (SPC) des médicaments afin d'inciter des recherches pédiatriques	35
<i>Dr Katalin Mikló</i>	Prodrogues et métabolites d'agents des médicaments dans le miroir du droit des brevets	49
<i>András Lendvai</i>	Remarques pour les décisions hongrois de Lego – problèmes de l'harmonisation dans le droit hongrois des marques – Partie I	63
<i>Dr Ákos Süle</i>	Le principe de l'égalité de traitement dans le droit des marques	81
<i>Dr Sándor Vida</i>	La question de la mauvaise foi devant la Cour Européenne	88
<i>Prof. dr Christoph Ann LL.M.</i>	Contrefaçon et protection de la propriété industrielle	108
<i>László Végh</i>	Adhésion de 100 ans (1909–2009) L'adhésion de la Hongrie à la Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle	118
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	131
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur		153
Revue des livres et périodiques		175
Summaries		189

INHALT

<i>Dr. Péter Gyertyánfy</i>	Irrwege der europäischen kollektiven Rechtswahrnehmung der musikalischen Rechte	5
<i>Zsuzsanna Buzás-Nagy</i>	Die Verlängerung der Dauer des ergänzenden Schutzzertifikates (SCP) der Medikamente zum Zweck der Förderung der Forschungen in der Kinderheilkunde	35
<i>Dr. Katalin Mikló</i>	Prodrogen and Metabolite der Wirkstoffe der Medikamente im Spiegel des Patentrechts	49
<i>András Lendvai</i>	Bemerkungen für die ungarischen Lego-Entscheidungen – Probleme über die Harmonisierung im ungarischen Markenrecht Teil I	63
<i>Dr. Ákos Süle</i>	Der Grundsatz der Gleichbehandlung im Markenrecht	81
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Die Frage der Bösgläubigkeit vor dem Europäischen Gerichtshof	88
<i>Prof. dr. Christoph Ann LL.M.</i>	Fälschung und gewerblicher Rechtsschutz	108
<i>László Végh</i>	100-jährliche Mitgliedschaft (1909–2009) Ungarns Anschluss zur Pariser Übereinkunft zum Schutze des gewerblichen Eigentums	118
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	131
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		153
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		175
Summaries		189

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, az Európai jogi figyelő, a Technikatörténet vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetlegesen két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat mágneslemezen vagy e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10-15 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Magyar Szabadalmi Hivatal, 1370 Budapest 5, Pf. 552, Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hpo.hu, anna.manyoki@hpo.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).